

ΑΝΤΙ

Περίοδος Β'
Τεύχος 717
Παρασκευή
7 Ιουλίου 2000
Δρχ. 700

ΚΥΠΡΟΣ:

Η νέα τουρκική
επιθετικότητα

Το Συνέδριο
του ΣΥΝ

Οι προοπτικές
της Αριστεράς

Αναταράξεις στα
διαπλεκόμενα

Ελληνισμός
και Ορθοδοξία

Α. Ζαχαριάδου:
Το τζαμί
στην Παιανία

Ένα ξεχασμένο
μυθρο
του Ένγκελς
για το...666

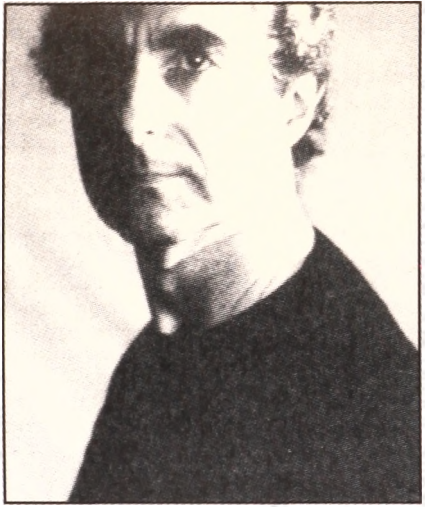

Η περιπέτεια του DNA:
Συνέντευξη των καθηγητών της Γενετικής
Αικατερίνης Μεταξωτού και
Σταμάτη Αλαχιώτη

ΦΙΛΙΠ ΡΟΘ

κυκλοφορεί

Στο Αμερικανικό Ειδύλλιο ο Φίλιπ Ροθ μας μετέφερε στην Αμερική της δεκαετίας του '60, στα χρόνια του πολέμου του Βιετνάμ. Μια δεκαετία περίπου νωρίτερα, στα σκοτεινά χρόνια του μακαρθισμού, διαδραματίζεται το μυθιστόρημα Παντρεύτηκα έναν κομμουνιστή. Ο κεντρικός ήρωας, πρώην εργάτης που εξελίχθηκε σε δημοφιλή ηθοποιό, ιδεολόγος κομμουνιστής, στρατευμένος στον αγώνα

για μια νέα κοινωνία, καταλήγει στη μαύρη λίστα, άνεργος, και με τη ζωή του ρημαγμένη. Η γυναίκα του, διάσημη ηθοποιός, τον καταγγέλει ως κατάσκοπο της Σοβιετικής Ένωσης, και το προσωπικό δράμα της σχέσης τους μετατρέπεται σε εθνικό σκάνδαλο.

Ο Ροθ, για μια ακόμη φορά, περιγράφει με διεισδυτικό και κριτικό τρόπο, αλλά και με σαρκασμό, τη μεταπολεμική Αμερική.

ΠΑΝΤΡΕΥΤΗΚΑ ΕΝΑΝ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΗ

μετάφραση: Τρισεύγενη Παπαϊωάννου

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΙΣ

ΟΜΗΡΟΥ 32, ΤΗΛ. 36 43 382, FAX 36 36 501, e-mail

polis@ath.forthnet.gr

αντι

ΣΕ ΛΙΓΟ ΠΑΜΕ ΔΙΑΚΟΠΕΣ ...

Την μεθεπόμενη Παρασκευή 21 Ιουνίου θα κυκλοφορήσει κανονικά το ANTI. Και αμέσως μετά θ' αρχίσουν και για μας οι διακοπές, που φέτος θα είναι μεγαλύτερης διάρκειας. Το ANTI δεν θα κυκλοφορήσει τον Αύγουστο και θα αρχίσει ξανά την δεκαπενθήμερη έκδοσή του από την Παρασκευή 8 Σεπτεμβρίου.

Θα διακόψουμε, λοιπόν, την έκδοσή μας για ένα μήνα και μία εβδομάδα. Στις διακοπές θα ξεκουραστούμε και θα διαβάσουμε βιβλία. Και με περισσότερο κέφι, από τον Σεπτέμβριο που θα επανέλθουμε, έχοντας προετοιμαστεί, θα επικοινωνούμε με ένα ANTI που ελπίζουμε ότι θα είναι γεμάτο από αιγαιοπελαγίτικο αεράκι...

Αλλά θα τα ξαναπούμε την μεθεπόμενη Παρασκευή 21 Ιουνίου με το διπλό τεύχος 618-619!

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Συνεντεύξεις με τους καθηγητές της Γενετικής **Αικατ. Μεταξωτού** και **Σταμ. Αλαχιώτη**, για την αποκωδικοποίηση του DNA.
- Άρθρο του **Σωτ. Ντάλη** για τις εξελίξεις στην Κύπρο και τη στρουθοκαμηλική συμπεριφορά φίλων και εταίρων (σ. 16).
- Σχολιασμός του **Αρ. Ψάλτη** για το συνέδριο του ΣΥΝ (σ. 18).
- Μια ανάλυση του **Γ. Γιαχανατζή** για όσα περίεργα συμβαίνουν στα εκδοτικο-οικονομικά διαπλεκόμενα και την εμφάνιση της εκκλησίας στα τηλεοπτικά παράθυρα (σ. 20).
- Άρθρα των **Ελισάβετ Ζαχαριάδου**, **Π. Μαρτινίδη**, **Αλ. Τζιόλα** και **Στ. Καφαντάρη** (σ. 22-30) με ιστορίες θρησκευτικού φανατισμού. Αλλά και ένα ξεχασμένο άρθρο του **Fr. Engels** για το... **666** (σ. 50).
- Ένα αναλυτικό οδοιπορικό στη σημερινή Σερβία και το Μαυροβούνιο (σ. 34).
- Άρθρο του **Αλ. Καζαμία** για τις προοπτικές της Αριστεράς (σ. 40).

Περίοδος Β' • Έτος 27ο • Τεύχος 717
Παρασκευή 7 Ιουλίου 2000 • Δρχ. 700
**ANTI - ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713-72.32.819 FAX: 72.26.107
ANTI ON-LINE: <http://www.anti.gr>
e-mail: chrparou@otenet.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Παπουτσάκης
ΚΑΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Παναγιώτης Τσάρας
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Μάχη Γεωργιάδου

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΛΙΘΟΤΥΠ Α.Ε. Ιασίου 5, Περιστέρι
Τηλ. 57.22.201
ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

Ετήσια συνδρομή: 26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη
ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εξαμ. 6.500 δρχ., Ετήσια 13.000 δρχ.,
Ετήσια Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.: 50.000 δρχ.

Φοιτητική ετήσια: 10.000 δρχ.
ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:
Εξαμ.: 41 δολ., Ετήσια: 82 δολ.,
ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:
Εξαμ. 48 δολ., ετήσια 96 δολ.

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης
Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: ΔΡΧ. 700,
ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: ΔΡΧ. 1.400

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία
της Αθήνας: Περιοδικό ANTI,
για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:
Κέντρο του βιβλίου - Α Πουλουκτσή και Σία Ε.Ε.
Λασσάνη 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. (031) 237. 463

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ

Οι καινούριοι θεοί, σελ. 4

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Αντήνωρ, σελ. 6

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ

Σχόλια, σελ. 8

ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΚΗΝΗ

Τουρκία-Σερβία, σελ. 31

E-MAIL

Απόστολος Διαμαντής, σελ. 15

ΟΙ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΤΑΙ

Κ. Κουφογιώργος, σελ. 5

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

Πολιτισμός, σελ. 44

ΒΙΒΛΙΟ

Κοιτιζή, σελ. 62

Εξώφυλλο: Στάθης

ΚΑΙΝΟΥΡΙΟΙ ΘΕΟΙ

ΔΕΝ ΞΕΡΩ αλλά όποτε βλέπω τον Κλίντον να απευθύνεται συγκινημένος προς το διεθνές κοινό για ν' ανακοινώσει είτε μια νέα «ανθρωπιστική επιχείρηση», είτε ένα καινούριο αστυνομικό μέτρο εναντίον των απείθαρχων μειονοτήτων -των Ταλεμπάν ας πούμε-, είτε μια συνταρακτική επιστημονική ανακάλυψη, το στομάχι μου σφίγγεται. Στη συνείδησή μου ο Κλίντον έχει ταυτισθεί με την αυθαιρεσία της υπερδύναμης η οποία ενδύεται ποικίλους μανδύες νομιμότητας για να επιβάλει των ωμή βούληση στο παγκόσμιο χωριό.

ΑΠΟ ΚΟΝΤΑ και οι μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες που είναι έτοιμες να πατεντάρουν με τον ίδιο κερδωό φανατισμό νέα όπλα ή νέες εφευρέσεις, αδιάφορο.

ΕΙΝΑΙ ΒΕΒΑΙΑ γεγονός ότι βρισκόμαστε στο κατώφλι συνταρακτικών εξελίξεων. Και όσα συμβαίνουν γύρω μας, σε κάθε τομέα της ανθρώπινης δραστηριότητας, μεταβάλλουν συγκλονιστικά το κοινωνικό γίνεσθαι αλλά και το φυσικό περιβάλλον. Ας μην τα παρατηρούμε, βουτηγμένοι στην υπερπληθώρα της «πληροφόρησης». Η βιογενετική και η βιοχημεία βρέθηκαν πρόσφατα μπροστά σε δυνατότητες τις οποίες παλιότερα διεκδικούσαν μόνον οι θεοί.

Ο ΘΑΥΜΑΣΤΟΣ καινούριος κόσμος περιλαμβάνει εκτός από την προοπτική για το σπάσιμο του γενετικού κώδικα και τις προοπτικές μιας αστυνόμευσης και χειραγώγησης του κάθε ατόμου ξεχωριστά. Η επιστήμη, στα χέρια των εταιρειών και των κοσμοκρατόρων, καθίσταται το δαιμονικό μέσο προκαθορισμού ολόκληρου του ανθρώπινου γένους. Και για το καλό αλλά και για το κακό, αυτοί οι μεγάλοι αδελφοί, ξέρουν για μας τα πάντα, το μέλλον και το τέλος μας.

ΗΔΗ Ο ΟΡΓΟΥΕΛ φαντάζει πριμιτίφ, ενώ ο Μπέρτραντ Ράσελ, ο σκεπτικιστής της ανθρώπινης μοίρας και στοχαστής της αβεβαιότητας αποδεικνύεται εξαιρετικά αθώος ώστε να προφητεύσει τέτοιες εξελίξεις. Ο ίδιος μιλούσε αμέσως μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, για την ανάγκη συγγραφής μιας νέας Magna Carta, ενός εκσυγχρονισμένου χάρτη των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΟΥΜΕ μια επιστήμη που καλπάζει πέραν του καλού και του κακού και εκτός οποιασδήποτε ηθικής και δεοντολογίας. Πρόκειται για μια επιστήμη που κυοφορείται στις ακαδημαϊκές κοινότητες αλλά χειραγωγείται και ελέγχεται από τις πολυεθνικές με τα πανίσχυρα συμφέροντα. Το χαμόγελο του προέδρου Κλίντον δεν προοιωνίζεται τίποτε το θετικό, η συγκίνησή του δεν αντανακλά τίποτε το ανθρώπινο. Μας συγχωρείται αν φαινόμεστε τόσο επιφυλακτικοί αλλά στο CD ο Νατ Κινγκ Κόουλ τραγουδά: «When you smile»...

ΟΤΑΝ ΧΑΜΟΓΕΛΑΣ, εσύ καινούριε θεέ, και όταν επαίρεσαι για τα νέα σου επιτεύγματα, σε μας τους υπολοίπους δεν απομένει παρά να οσφραϊνόμαστε τη μυρωδιά της ανθρώπινης σάρκας.

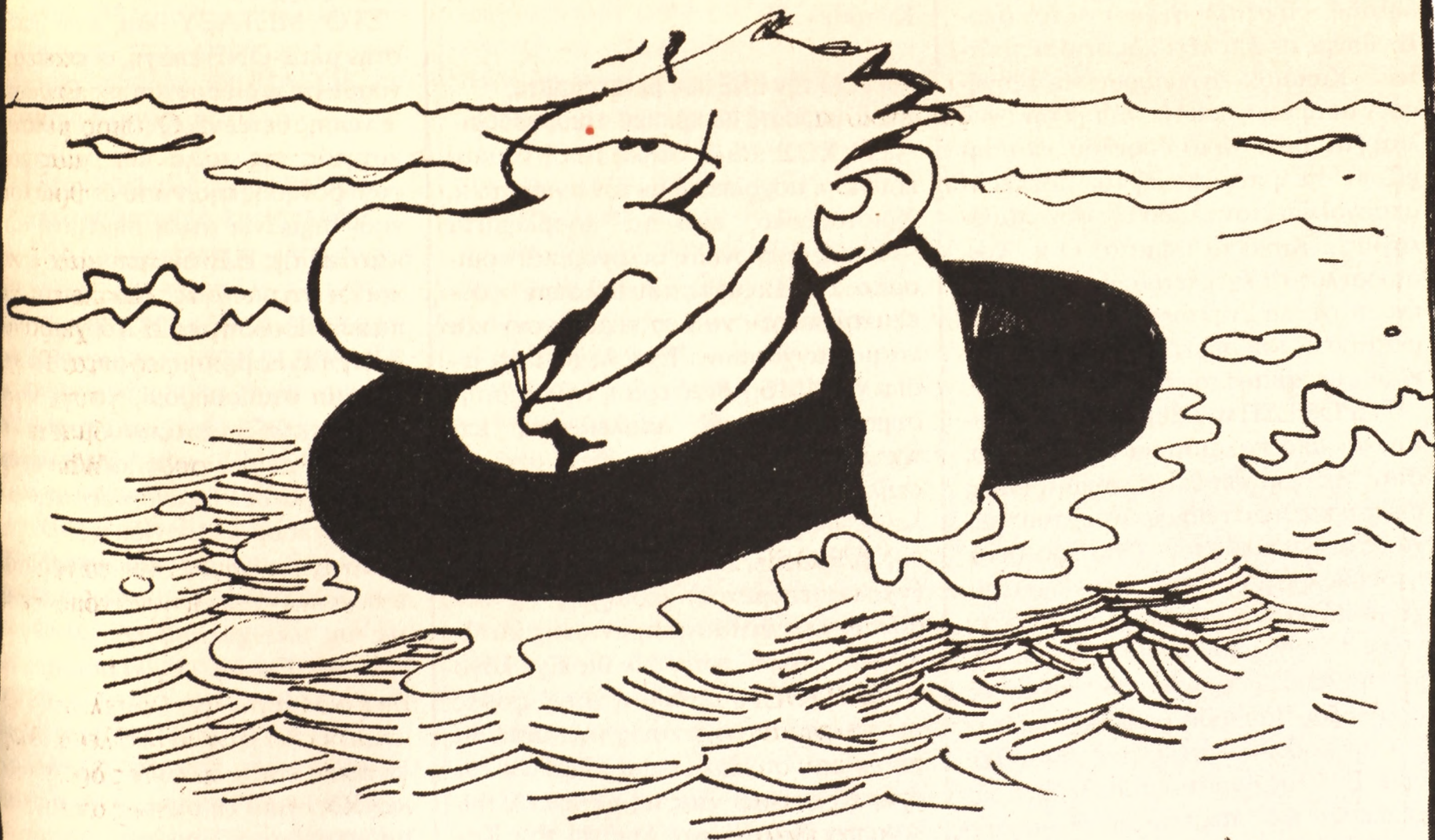
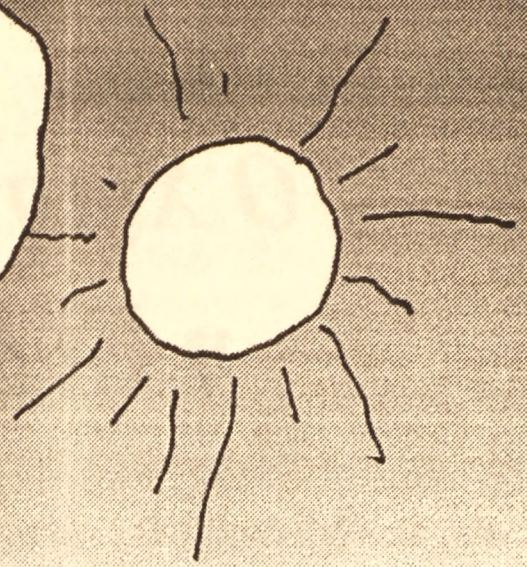
ΑΝ ΜΑΤΑΙΩΘΕΙ ο πυρηνικός πόλεμος, έγραφε ο Μπέρτραντ Ράσελ, θα θεωρήσω ως το σημαντικότερο έργο μου την αντίσταση σ' αυτόν τον πόλεμο. Αλήθεια, τώρα που ο «πόλεμος» έχει τόσο διαφορετικές και αμείλικτες δραστηριότητες μορφές εμείς οι συνειδητοποιημένοι πολίτες του XX αιώνα τί είδους αντίσταση πρέπει να προβάλουμε;

ΑΝΤΙ

Οι Έκοι χρονοτομούνται

ΕΧΩ ΧΑΣΕΙ ΤΕΛΕΙΟΣ
ΤΟΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ
ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟ ΜΟΥ...

ΚΑΙ Μ'ΑΡΕΣΕΙ...

KR007

Ο Χριστόδουλος επί του όρους – η Ευρώπη σ' ένα σταυροδρόμι

Και Μωυσής ανέβη εις τό όρος του Θεού· και έκάλεσεν αυτόν ό Θεός έκ του όρους λέγων· τάδε έρεΐς τῷ οΐκῳ Ἰακώβ και άπαγγελεις τοΐς υίοΐς Ἰσραήλ.
(*Έξοδος, κεφ. ΙΘ', 3-4*)

ΤΩΡΑ το παίζει –μεταξύ άλλων– εντολοδόχος του Θεού! *Ενετάλη παρά Θεού* –μας είπε– αυτός μεν να προπορεύεται, εμείς δε (που δεν μπορούμε να ανεβούμε στο... όρος, «*αναβήναι*», δηλαδή, «*προς τον Θεόν*») να τον ακολουθούμε σε ό,τι λέει και σε ό,τι πράττει... Κάποιοι, ανήμποροι να εξηγήσουν αυτή την φιλαυτία, αυτήν την εγωλατρεία του κ. Χριστόδουλου, υποστηρίζουν ότι η περίπτωση του πρέπει ν' απασχολήσει τον κλάδο της ψυχοπαθολογίας... Κακά τα ψέματα! Ο κ. Χριστόδουλος τα έχει τετρακόσια. Και σε ένα στοχεύει: Στην συγκυβέρνηση! Στη μετατροπή του σημερινού κράτους δικαίου, σε κράτος του Θεού.

Η ΠΡΟΘΕΣΗ του αυτή επιβεβαιώνεται και από παλαιότερα κείμενά του, όταν, ως μητροπολίτης Δημητριάδος ανέπτυσε (από ραδιοφώνου) τους μύχιους στοχασμούς του: Όσο κρατούσε η τουρκοκρατία –έλεγε– η εκκλησία είχε το πάνω χέρι σε όλα, αυτή διαφέντευε τις τύχες του λαού, κ.λπ. Όμως, με την απελευθέρωση, ενέσκυψαν οι αλλόδοξοι Βαυαροί, οι οποίοι υπέταξαν την εκκλησία στο κράτος. Αποτέλεσμα: Ενώ, στα χρόνια του Βυζαντίου, εκκλησία και πολιτεία ήταν «*αρχές ομότιμες*», στην μεταπελευθερωμένη Ελλάδα «*η εκκλησία έγινε εξάρτημα του κράτους*». Κατ' επέκταση: Γιατί να μην ξαναγυρίσουμε στην ωραία εποχή (του Βυζαντίου ...) όπου «*εκκλησία και*

πολιτεία ήταν αρχές ομότιμες»; Και τι θα πείραζε αν τη σημερινή Ελλάδα συγκυβερνούσαν ο εκάστοτε πρωθυπουργός με τον εκάστοτε αρχιεπίσκοπο; [Ο κ. Χριστόδουλος φιλοδοξεί, μεταξύ άλλων, να αναγορευθεί σε... Πατριάρχη! Και, στις ιδιαίτερες συνομιλίες του, θυμίζει την περίπτωση Μακαρίου, ο οποίος, στη δεκαετία του '50, ερωτοτροπούσε με την ιδέα να εκλεγεί «*πάπας και πατριάρχης της μεγάλης πόλεως Αλεξανδρείας*», διατηρώντας, παράλληλα το αξίωμα του αρχιεπισκόπου «*Νέας Ιουστινιανής και Πάσης Κύπρου*» ...].

Και μετά την ΟΝΕ πού βρισκόμαστε; Η Ε.Ε. μπροστά σε κρίσιμο σταυροδρόμι

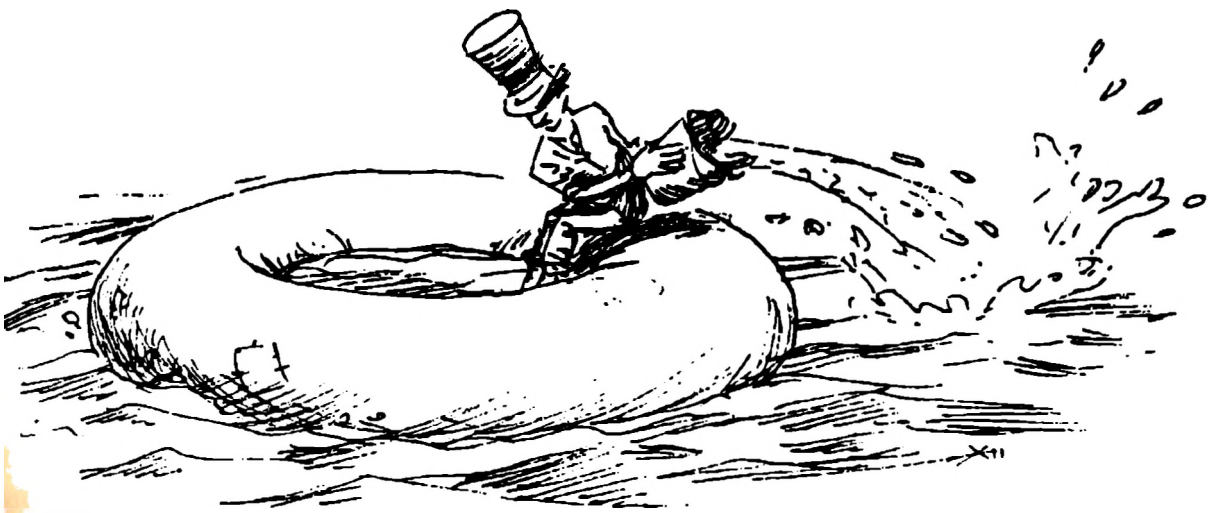
ΑΤΥΧΩΣ και η στήλη αυτή εξακολουθεί ν' ασχολείται με τον αγιότατο κ. Χριστόδουλο, ενώ τα προβλήματα –εθνικά, κοινωνικά, οικονομικά, νομισματικά, η Ευρώπη που θέλουμε, κ.ά.– εξακολουθούν να μας περιζώνουν και να μας αγχώνουν. Έχει λεχθεί ότι αν όλα τα ΜΜΕ (ιδιαίτερα η τηλεόραση) συμφωνούσαν ν' απαλείψουν, επί τρεις ή τέσσερις εβδομάδες, από τις στήλες τους ή από τη μικρή οθόνη τις λογής «*σορτίτες*» του «*Αθηνών και Πάσης Ελλάδος*», τότε ο απίθανος αυτός (ναρκισσευόμενος) ιεράρχης θα περιέπιπτε σε κατάσταση έντονης κατάθλιψης... Διότι, τότε, δεν θα είχε λόγο ν' αλλάζει (ενίοτε δύο ή τρεις φορές την ημέρα) τις αμφιέσεις του, ούτε θα ρητόρευε, επί ώρες (από πλατείες και στάδια) αφορίζοντας τις «*δυνάμεις του κακού*», δηλαδή τον Σημίτη, τον Κακλαμάνη, τον Σταθόπουλο, τους «*διανοούμενους*», καθηγητές πανεπιστημίου, συνταγματολόγους, θεολόγους, συγγραφείς, καλλιτέχνες – όλους όσοι του διαμήνυσαν «*άλλο η δημο-*

κρατία και άλλο η θεοκρατία»!

ΟΜΩΣ τέτοιου είδους «*συμφωνίες*» μεταξύ ΜΜΕ είναι ανέφικτες. Και, καθώς ο Χριστόδουλος εξακολουθεί προκαλεί, είναι φυσικό η αντίδρα κάθε σκεπτομένου ανθρώπου να συγχίζεται και να εντείνεται. Ήδη ο Λεβίδας Κύρκος, μιλώντας από το βήμα του 3ου Συνεδρίου του Συνασπισμού ζήτησε «*να διακηρύξουμε την ανάγκη για ένα μεγάλο κίνημα σύγχρονου δρωτισμού*» – φραγμό στον φασισμό, τη δημαγωγία και τον σκοταδισμό της ιεραρχίας.

ΣΤΟ ΜΕΤΑΞΥ και ενώ μπήκο στην μετά-ΟΝΕ εποχή, οι πάντες κανοούν ότι η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης θέτει νέα ζητήματα λειτουργικότητάς της, αλλά και δημοκρατικής συγκρότησής της. Αυτό στην απλοελληνική σημαίνει ότι η σημερινή αρχικτονική της Ε.Ε. δεν μπορεί ν' αντακριθεί στις ανάγκες μιας άλλης Ευρωπαϊκής Ένωσης με 25 ή 30 κράτη-μέλη. Ήδη η Ε.Ε. βρίσκεται μπροστά σε κρίσιμο σταυροδρόμι, καθώς θα πρέπει να επιλέξει ανάμεσα στην «*μετελιξη της, σε ένα πραγματικά ομοσπονδιακό κράτος*» (ικανό ν' ανταγωνισθεί στο παγκόσμιο παιχνίδι, τις άλλες ηρωτικές δυνάμεις και υπερδυνάμεις του μέλλοντος...) και «*τη διολίσθησή της σε μια χαλαρή τελωνειακή-νομισματική Ένωση, σε μια αδύναμη πολιτική ανισότητα*» ...

ΚΑΙ Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ; Η κυβέρνηση πιστεύει ότι η Ελλάδα έχει πολλά κερδίζει από τη συμμετοχή της σε ομοσπονδιακή Ευρώπη. Ειδικότερα πρωθυπουργός Κ. Σημίτης πιστεύει η συμμετοχή μας σε ένα ομοσπονδιακό (και κάποτε ενιαίο...) ευρωπαϊκό κράτος, με κοινά σύνορα, θα επιτρέψει στην Ελλάδα «*να διεκδικήσει διπλω-*

τική και στρατιωτική στήριξη ουσιαστικότερη, απέναντι σε γνωστούς κινδύνους, απ' ό,τι μπορεί να ελπίζει από απλά διμερή ή πολυμερή διακρατικά συμφωνήματα ή συμμαχίες». Με άλλα λόγια: Η συμμετοχή μας στο ομοσπονδιακό κράτος «μπορεί να ξεπεράσει, προς όφελός μας βασικές εδαφικές και οικονομικές επισφάλειες που συνοδεύουν το νεότερο ελληνικό κράτος από τη σύστασή του». (Η διατύπωση ανήκει στον Γ. Κατηφόρη, επικεφαλής της κοινοβουλευτικής ομάδας του ΠΑΣΟΚ στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο).

Όταν η Λευκωσία μιλάει για επέκταση της τουρκικής κατοχής, εμείς τι λέμε; ΚΑΙ ΕΝΩ ο λόγος περί «εδαφικών ή οικονομικών επισφαλειών, που συνοδεύουν το ελληνικό κράτος από τη σύστασή του» κ.λπ., ο Αττίλας, στην Κύπρο, έκανε ένα ακόμα βήμα «για την επέκταση της κατοχής του» — όπως πιστοποιεί η Λευκωσία. Η επέκταση μπορεί να σημαίνει —για την ακρίβεια— μετακίνηση κατά 200 μέτρα από τις προηγούμενες θέσεις του Αττίλα, με αποτέλεσμα εννέα (9) Ελληνοκύπριοι, άποικοι του χωριού Στροβίλια, κοντά στη βρετανική βάση της Δεκέλειας, να φρεθούν, ξαφνικά, υπό τουρκική ομπρέλα...

ΚΑΠΟΙΟΙ έσπευσαν αμέσως να παρομοιάσουν τα Στροβίλια με τα Ίμια... ενώ άλλοι (οι Βρετανοί των βάσεων, οι Αμερικανοί, ο ΟΗΕ) είπαν ότι «τα σχήματα υπερβολής ζημιώνουν την εξέλιξη του Κυπριακού». Φυσικά δεν αναμένεται καμιά εξέλιξη από τις συνομιλίες Αηρίδη-Ντενκτάς (που επρόκειτο ν' αρχίσουν, χθες Πέμπτη, στη Γενεύη).

Άλλο αυτό, όμως, άλλο τα παιχνίδια του Ντενκτάς και της Άγκυρας και άλλο αυτή η βουδιστική απάθεια του διοικητή της UNIFICYP, του διοικητή των βρετανικών βάσεων, του γενικού γραμματέα του ΟΗΕ, των ειδικών απεσταλμένων του προέδρου Κλίντον, του πρωθυπουργού Μπλερ, κ.λπ., οι οποίοι περιάλλια τυρβάζουν.

ΟΣΟ ΓΙΑ τη δική μας αντίδραση, αποφασίσαμε (από κοινού με τη Λευκωσία) να ενημερώσουμε τον Κόφι Ανάν, τα μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας, την Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά και να προχωρήσουμε σε μια γενικότερη κινητοποίηση για την ενημέρωση της διεθνούς κοινής γνώμης. Μέσα στο πλαίσιο αυτό, θα πρέπει να τοποθετηθεί και η δήλωση Σημίτη, σύμφωνα με την οποία «δεν μπορεί να υπάρξει πλήρης εξομάλυνση των ελληνοτουρκικών σχέσεων, χωρίς την επίλυση του κυπριακού προβλήματος».

**Συνέδριο του ΣΥΝ:
Οι νέοι συσχετισμοί σηματοδοτούν (τώρα) νέες ισορροπίες...**

ΣΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ που επισκοπούμε, πραγματοποιήθηκε, μεταξύ άλλων, το 3ο συνέδριο του ΣΥΝ, με τον πρόεδρο του κόμματος, Ν. Κωνσταντόπουλο, να επανεκλέγεται, για τρίτη φορά (συγκέντρωσε ποσοστό 83,82%) και με την τάση του «Αριστερού Ρεύματος» να κατισχύει των άλλων τάσεων. [Το «Ρεύμα» συγκέντρωσε 41,84% των ψήφων του συνεδρίου, έναντι 33,3% της «Παρέμβασης» (λέγονται και «προεδρικοί»), 14,37% της «Συσπείρωσης» (Μ. Παπαγιαννάκης, Μ. Δαμανάκη, Θ. Μαργαρίτης, κ.ά.), 6,45% της «Σύνθε-

σης» (Φ. Κουβέλης, Π. Τριγιάζης, Στ. Αλφιέρη), 1,86% του «Κόκκινου-Πράσινου Δικτύου», 1,37% των Ανεξαρτήτων και 0,78% της «Επανίδρυσης»].

Η ΚΑΤΙΣΧΥΣΗ του «Ρεύματος» αποδίδεται, ως ένα βαθμό, στην αποχώρηση, από τον Συνασπισμό, της Ομάδας Μπίστη και άλλων στελεχών, που υποστήριζαν, στο προηγούμενο συνέδριο την «Παρέμβαση». [Στο συνέδριο του 1996 λ.χ., η «Παρέμβαση» είχε συγκεντρώσει το 43% των ψήφων, έναντι 40% του «Ρεύματος» και 10% της «Πρωτοβουλίας» (Δ. Χατζησωκράτης, Θ. Μαργαρίτης, Φ. Κουβέλης, κ.ά.)].

ΤΙ ΜΠΟΡΟΥΝ να σημαίνουν οι νέοι αυτοί συσχετισμοί σε επίπεδο Κεντρικής Επιτροπής του ΣΥΝ; Και πώς μπορούν να εκφραστούν σε επίπεδο Πολιτικής Γραμματείας; Κατά μία εκδοχή, ο ΣΥΝ αναζητεί τώρα κάποια «χρυσή τομή», η οποία, σε επίπεδο Κεντρικής Γραμματείας, θα μπορούσε να βρει ίσως έκφραση με τις 9 έδρες του «Ρεύματος», συν 1 έδρα του Φ. Κουβέλη (σύνολο 10 έδρες), έναντι 7 εδρών της «Παρέμβασης», συν 3 έδρες της «Συσπείρωσης» (σύνολο επίσης 10 έδρες), με την ψήφο του προέδρου του κόμματος να παίζει ρυθμιστικό —και εξισορροπιστικό— ρόλο.

ΜΙΑ ΤΕΤΟΙΑ εκδοχή, όμως, απομένει να επιβεβαιωθεί, καθώς ο Μιχ. Παπαγιαννάκης, ως εκπρόσωπος της «Συσπείρωσης», εξαρτά τη συμμετοχή του στη νέα Πολιτική Γραμματεία από την ύπαρξη ή μη ύπαρξη «διολισθαίνουσας πλειοψηφίας»...

ΚΑΙ ΕΝΩ αυτά συμβαίνουν στον Συνασπισμό, στο ΚΚΕ συνεχίζεται η πρακτική των διαγραφών... Τελευταίο θύμα της πρακτικής αυτής, ο Αντώνης Ντρέκος, μέλος του οικονομικού τμήματος της Κ.Ε. του ΚΚΕ, ο οποίος διεγράφη επί τω ότι όχι μόνο δεν συμφώνησε με την «πολιτική συμμαχιών» (;) του κόμματος, αλλά έφθασε να κατηγορεί την ηγεσία του Περισσού —άπαγε της βλασφημίας!— ότι μετατρέπει «το πιο ιστορικό κόμμα της χώρας σε ένα συνονθύλευμα αριστεριστών, εθνικιστών και θρησκόληπτων»... Τι λέτε επί αυτού, αγιότατε και θειότατε, κύριε Χριστόδουλε;

ΑΝΤΗΝΩΡ

ΕΙΝΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ ΟΤΙ..

- Ο Χριστόδουλος τσαντίζεται που δεν του φιλούν το χέρι επειδή τζάμπα πάει τόσο ωραίο μανικιούρ;
- η Βουλή των Εφήβων πάσχει από πρόωρη εμμηνόπαυση;
- Και η Βουλή των ενηλίκων από παλιμπαιδισμό;
- η πιο σημαντική παρέμβαση των τελευταίων συνεδριάσεων ήταν αυτή της Κούρκουλα, όταν ρώτησε προς τα πού πέφτει η τουαλέτα; **Β.Μ.**

ΓΙΑ ΤΟΝ Θ. ΠΑΓΚΑΛΟ

Ο ΥΠΠΟ, προς τιμήν του, δήλωσε την αντίθεσή του ως προς την ανέγερση του Μουσείου Γουλανδρή στο πάρκο της Ριζαρείου. Εναντιώθηκε, δηλαδή, στο ακατανόητο πείσμα του Δ.Σ., του ομώνυμου ιδρύματος, το οποίο θεωρεί μονάχα το Κολωνάκι αντάξιο των θησαυρών του. Ο Θ. Πάγκαλος λοιπόν, αδωρόληπτος ο ίδιος και μανιακός της οργάνωσης και της ορθολογικής τάξης, κατάλαβε το αβάσιμο του αιτήματος και το παράνομο της επιθυμίας. Αντίθετα με πάρα πολλούς συναδέλφους του που συνήθισαν να γράφουν τους νόμους στους παλιάντους τα παπούτσια. Αρκεί βέβαια να εμμένει και ο ίδιος στην άρνησή του, καθότι οι πιέσεις που θα του ασκηθούν θα είναι μεγάλες.

Η συζήτηση περί ταυτοτήτων και ταυτότητας γενικά μου θύμισε όσα ο πάτερ Παΐσιος λέγει στους αδελφούς Καραμαζώφ. (βλ. Εκδ. Γκοβόστη, Μετάφραση Άρη Αλεξάνδρου)

Δηλαδή με δύο λόγια, είπε και πάλι ο πάτερ Παΐσιος τονίζοντας την κάθε του λέξη, σύμφωνα με μερικές θεωρίες που εμφανίστηκαν καθαρά στο δέκατο

Ο Αρχιεπίσκοπος Χριστόδουλος, αφού δέχτηκε τις πρώτες αναζωογονητικές σταγόνες απ' το «βάπτισμα» στην πολιτική μετά την συγκέντρωση της Θεσσαλονίκης, δεν δείχνει διατεθειμένος να διακόψει την άσκηση στον ακατανόητο πειρασμό της δημόσιας έκθεσης. Αρνείται ο επικεφαλής της ελληνικής εκκλησίας ότι σφιχταγκαλιάζεται με την πολιτική, αλλά υιοθετεί την ευγλωττία της πολιτικής γλώσσας για να επαναφέρει σε πρακτικό πεδίο την μεταφυσική ελπίδα για ό,τι περιπαιχτικά ο κόσμος της πολιτικής θεωρούμε ότι έχει αρνηθεί. Ξεκίνησε με τις περιό-

Εντύπωση μου έκανε μια δήλωση του Ευ. Βενιζέλου, ο οποίος, συνεντευξιαζόμενος στον *Ελεύθερο Τύπο* της 25ης Ιουνίου περί το θέμα των ταυτοτήτων, προσπάθησε να νουθετήσει τον Μ. Σταθόπουλο, λέγοντας: «Νομίζω ότι ο υπουργός Δικαιοσύνης θα διευκόλυνε πάρα πολύ τα πράγματα (σ.σ.: εννοούσε μια διέξοδο στην υπόθεση των ταυτοτήτων) αν έστρεφε τη δραστηριότητά του στις

ΑΔΕΛΦΟΙ ΜΑΣ ΚΑΡΑΜΑΖΩΦ...

ένατο αιώνα μας, η Εκκλησία πρέπει να εξελίσσεται σε Κράτος και να μεταβάλλεται κατά κάποιον τρόπο από κατώτερο σ' ανώτερο είδος, για να εξαφανιστεί αργότερα μέσα του, παραχωρώντας τη θέση της στην επιστήμη, στο πνεύμα της εποχής μας και στον πολιτισμό. Αν δεν το θέλει, τότε της παραχωρείται μια γωνιά μέσα στο Κράτος. Μα και κει ακόμα είναι υπό επιτήρηση. Αυτό γίνεται πα-

ντού στην εποχή μας στα σύγχρονα ευρωπαϊκά κράτη. Μα κατά τη ρούσικη αντίληψη και τη ρούσικη ελπίδα πρέπει όχι η Εκκλησία να εξελιχθεί σε Κράτος περνώντας τάχα από κατώτερο σ' ανώτερο τύπο, μα απεναντίας πρέπει το Κράτος να εξαφανιστεί και να αξιωθεί να γίνει αποκλειστικά Εκκλησία και μονάχα Εκκλησία. Και ούτω γενήσεται!

Ούτω γενήσεται!

Η ΑΜΑΡΤΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

δείες και τα αναχρονιστικά διδακτικά ανέκδοτα προς τους μαθητές. Επανεφερε μνήμες απ' τις επισκέψεις της Φρειδερίκης στα στρατόπεδα σωφρονισμού, στα σχολεία κ.ά., με τους στρατιώτες να την περιφέρουν στους ώμους νιώθοντας ηδονή που απομυζούσαν κάτι απ' την υπερφυσική αίγλη της άνιασας. Τα αναθέματα της νέας εκκλησιαστικής μισαλλοδοξίας αποτελούν οι ομάδες των «διανοουμένων» και των «προοδευτικών». Αυτές που ενσάρκωναν την έννοια του εχθρού και στην περίοδο του μετεμφυλιακού κράτους. Διαιώνίζεται όμως και σήμερα το κλίμα εκείνης της περιό-

δου με τη διαφορά ότι οι επιρροές της θρησκευτικής δεξιάς περνούν στην ύστατη αντεπίθεση για να περιορίσουν τα ιδεολογικοπολιτικά θέσφατα, όπως αυτά ανασταλώθηκαν απ' την εποχή του εμφυλίου.

Η επίσημη δεξιά –όπως επιπροσωπείται στο πολιτικό επίπεδο–, στο όνομα μιας δήλης προσπάθειας ιδεολογικού «εκσυγχρονισμού», τηρεί τις αποστάσεις ασφαλείας απ' τις εκδηλώσεις φανατισμού, θέλοντας έτσι να εξοικονομήσει τον απαραίτητο χρόνο που θα την κρατήσει κοντά στο κυνήγι της εξουσίας.

Σ. Λέτσιου

ΔΑΣΚΑΛΕ ΠΟΥ ΔΙΔΑΣΚΕΣ

αρμοδιότητές του».

Ο αυστηρός λοιπόν περί τις αρμοδιότητες κ. Βενιζέλος ήταν εκείνος που, αυτόκλητος, εμφανίστηκε ως διαμεσολαβητής μεταξύ αρχιεπισκόπου και κυβερνήσεως για τις ταυτότητες. Ενεπλάκη, δηλαδή, αναρμοδίως σε ξένα χωράφια χωρίς κανείς να του το ζητήσει.

Να θυμίσουμε επίσης ότι ο κ. Βενιζέλος, ως υπουργός Πολιτισμού, το βράδυ της 13ης

Νοεμβρίου 1997, ανέλαβε να συζητήσει το θέμα του κρατικού προϋπολογισμού (!) με τον εφτάμηνο... σχετικό στα οικονομικά θέματα Λάκη Λαζόπουλο Συνέβη στο δελτίο ειδήσεων το Mega... Μη γελάτε! Συνέβη ούτως.

Τι ωραίος είναι ο υπολογιστής που μου φυλάει τις δηλώσεις των πολιτικών μας ταγών!..

Γ. Παπαδόπουλος

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ

Πάλι τα κατάφερε ο δαιμόνιος, τακτικιστής πρωθυπουργός μας. Ήγειρε εκ του μη όντος το θέμα των ταυτοτήτων, φούσκωσε το μιντιακό φαινόμενο του Αρχιεπίσκοπου κι άφησε τους αθώους συνασπιστές να υπερασπίζονται την πολιτική του στα κανάλια εναντίον του Παπαθεμελή. Έτσι φαίνεται πως ο ΣΥΝ –και όχι η κοινοβουλευτική ομάδα του ΠΑΣΟΚ– αναλαμβάνει το θεωρητικό βάρος της ερμηνείας του εκσυγχρονισμού εναντίον του θρησκόληπτου Μεσαίωνα που επαγγέλλονται οι επαγγελματίες της Ορθοδοξίας. Τω όντι άνιση μάχη εμπρός στις κάμερες και στ' ανοιχτά παράθυρα των προγλωσσικών δημοσιογράφων.

Απ' την άλλη, περνάνε στα μουγγά τα κρίσιμα, τα καιρία και τα κεφαλαιώδη: οι ολυμπιακές ρεμούλες, ο αποτυχών κ. Μπακούρης που όμως διαπραγματεύεται ετέρα κυβερνητική θέση αντί αποζημιώσεως –μήπως για να αποτύχει κι εκεί–, η κ. Γιάννα που θα συνδέσει το ντόπιο με το διεθνές κεφάλαιο, η παρατεταμένη καχεξία της αγοράς, το ανύπαρκτο κυβερνητικό έργο κ.λπ.

Ο λαός όμως –περιούσιος ων– πάλλεται και παθαίνεται για τους Δικέφαλους της ορθόδοξης μας ταυτότητας και για το κοκορέτσι των Ελληναράδων.

Ώσπου να πάει και ο ορθόδοξος λαός για μπάνια...

Μ.Σ.

ΓΑΡΓΑΡΑ;

ΜΠΑΜ ηκούσθη στον αέρα και όλοι πάγωσαν. Η *Ελευθεροτυπία* κάνει πόλεμο μ' αντάρτες παλικάρια –έστω και μιας κάποιας ηλικίας– εναντίον του πιο ισχυρού διαπλεκόμενου. Να φυλλάδια, να ένθετα, να πολεμικές ιαχές. Και μετά;

Και μετά τίποτε. Η κυβέρνηση ένιψε τους πόδας της εν όψει θαλασσιών λουτρών, η Δικαιοσύνη έκρινε εαυτήν αναρμοδία και η *Ελευθεροτυπία* ασχολείται με τον Χριστόδουλο. Κι όμως το πρόβλημα παραμένει κι είναι τεράστιο, κυρίως γιατί αφορά στο κύρος της πολιτικής ηγεσίας και στην αξιοπρέπεια του τόπου.

Να περιμένουμε ότι ο ΣΥΝ –αξιοποιώντας και το αρχείο ή τα πρόσφατα δημοσιεύματα του *Αντί*– θα φέρει το θέμα με τεκμηριωμένες επερωτήσεις στη Βουλή;

Γιατί οι γαργάρες ταιριάζουν σ' άλλους, αλλά όχι στην Αριστερά.

Μ.Σ.

ΥΓ.: Στο μεταξύ 7 βουλευτές της Ν.Δ., οι κ. Π. Καμμένος, Κ. Γιουλέκας, Γ. Καλαντζής, Κ. Καρράς, Β. Παππάς, Θ. Σκρέκας και Η. Φωτιάδης κατέθεσαν ερώτηση στη Βουλή καταγγέλλοντας τον πρόεδρο και διευθύνοντα σύμβουλο του ΟΤΕ κ. Μανασή για τις βεβαιωμένες διαπλοκές και εξαρτήσεις από τον Κόκκαλη και την Ιντρακόμ. Οι βουλευτές της Ν.Δ. κατέθεσαν σειρά από ερωτήσεις που φυσιολογικά οδηγούν σε εισαγγελική παρέμβαση.

Με την ευκαιρία, θυμίζουμε πάντως ότι το *Αντί* έχει ασχοληθεί με τον κ. Μανασή και κάποιους λογαριασμούς που μάλλον τον αφορούν.

ΤΑ LEOPARD ΤΑΞΙΔΕΥΟΥΝ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ

Το Συμβούλιο Ασφαλείας της γερμανικής κυβέρνησης, που αποτελείται από πέντε μέλη (τον καγκελάριο Σρέντερ και δύο σοσιαλδημοκράτες υπουργούς, της Άμυνας και της Οικονομίας, μαζί με δύο των Πρασίνων που συγκυβερνούν) αποφάσισαν στις 3 Ιουλίου την παράδοση και πώληση (1.000) χιλίων τανκς τύπου Leopard-2 στην Τουρκία όπως αναφέρει το (AP) ειδησεογραφικό πρακτορείο κατά πληροφορίες της μεγάλης κυριακάτικης εφημερίδας *Welt am Sonntag*.

– Αν και οι δύο του συγκυβερνώντος κόμματος των Πρασίνων έχουν τοποθετηθεί κατά της απόφασης, ενάντια στην απόφαση των τριών σοσιαλδημοκρατών που τάχτηκαν ανοικτά υπέρ της διάθεσης “Leopard-2”, η πλειοψηφία είναι βέβαιη και σίγουρη.

– Η εταιρεία κατασκευής και πώλησης των τανκς Krauss - Mafei υπολογίζει το ποσό των χιλίων τανκς “Leopard-2” ότι ανέρχεται στα 14 δισ. μάρκα.

Και βέβαια έγιναν και συστάσεις να μην χρησιμοποιηθούν τα Leopards σε εκκαθαριστικές επιχειρήσεις εναντίον των Κούρδων. Έτσι, για τα προσχήματα...

Ν.Σ.

ΕΙΝΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ ΟΤΙ...

- η ομιλία του Κωνσταντόπουλου ήταν οριακά ενωτική, με εμφανείς τάσεις ρήξης και ομολογουμένως διασπαστική;
- δύο προτάσεις της ομιλίας του ήταν εναντίον του εκσυγχρονισμού, δύο υπέρ και μία σιωπή και βλέμμα;
- αυτά τα ντιζαϊνάτα έπιπλα που δείχνουν τα lifestyle περιοδικά ξεκίνησαν σαν ιδέα για σκυλόσπιτα, αλλά εξαιτίας μιας νεόπλουτης που δεν το κατάλαβε και τα έβαλε στο σαλόνι της άλλαξε ο ρους της ιστορίας της διακόσμησης;
- το ελληνικό ρεπερτόριο στο θέατρο εκσυγχρονίζεται μαζί με όλα τα άλλα;
- μετά το «Λατέρνα, Φτώχεια και Φιλότιμο» και το «Αλίμονο στους νέους» τώρα ετοιμάζουν και το «Δεσποινίς Διευθυντής», καθώς επίσης και την «θεία από το Σικάγο»;
- Ο Θεοφανόπουλος-Χατζιδάκις-Δον Όχι Δεν Αφήνω ετοιμάζει αιτήσεις για ασφαλιστικά μέτρα εναντίον των δύο τελευταίων έργων;
- στα δύο αυτά έργα δεν ακούγονται τραγούδια του Μάνου Χατζιδάκι, αλλά αυτό δεν έχει καμία σημασία για τον Θεοφανόπουλο-Χατζιδάκι-Δον Όχι Δεν Αφήνω;

ΜΕΤΑ ΤΟ ΠΑΡΚΟ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ, ΣΕΙΡΑ ΕΧΕΙ ΤΟ ΠΕΔΙΟ ΤΟΥ ΑΡΕΩΣ

Το «έργο» του μεγαλοεκδότη κ. Χ. Λαμπράκη επιθυμεί να συνεχίσει ο καναλάρχης κ. Κυριακού. Βέβαια τα «οράματα» του δεύτερου δεν έχουν να κάνουν με τον εκπολιτισμό των ιθαγενών της χώρας αυτής, αλλά με το αθλητικό «ιδεώδες». Ο πρώτος ως γνωστό ανέλαβε... εργολαβικά την μουσική μας παιδεία, ενώ ο δεύτερος, με μικρή καθυστέρηση αποφάσισε να ασχοληθεί με τον κλασικό αθλητισμό, αναλαμβάνοντας τα ηνία του Πανελληνίου Αθλητικού Συλλόγου. Η ανάληψη της προεδρίας του ιστορικού συλλόγου έγινε με πολλά «ταρατατζούμ» και πάμπολλες υποσχέσεις από την πλευρά της πολιτείας, η οποία υποσχέθηκε την ουσιαστική υποστήριξή του. Μια υποστήριξη που κανείς δεν φανταζόταν ότι θα έφτανε στο σημείο να καταπατήσει εκτάσεις του Πεδίου του Άρεως, με την πλήρη κάλυψη της τοπικής αυτοδιοίκησης, των αρμόδιων υπουργείων και των πολεοδομικών αρχών. Ο συγκεκριμένος χώρος είναι κοινόχρηστος από το 1900 (βλ. ΦΕΚ 228 Α) και το Ν.Δ. 137/1946. Ο Πανελλήνιος απλά φιλοξενείται στο άλσος και δεν έχει το παραμικρό ιδιοκτησιακό δικαίωμα. Δεν είναι τυχαίο ότι το Συμβούλιο της Επικρατείας ακύρωσε το 1981 (Πράξη 42) πράξη του Υπουργικού Συμβουλίου που έδινε το δικαίωμα της χρήσης του άλσους σε θεατρικά σχήματα και ένα νυχτερινό κέντρο. Όμως, στην εποχή του σοσιαλνεοφιλελευθερισμού αυτά είναι ψιλά γράμματα.

Ο δήμαρχος των σιντριβανιών, με την υπο-

στήριξη και ορισμένων αστέρων της «σοσιαλιστικής» πτέρυγας, πέρασε από το δημοτικό συμβούλιο απόφαση (Ο.Τ. 135, ΠΡΑΞΗ 78) με την οποία ζητεί την τροποποίηση του ρυμοτομικού σχεδίου του Πεδίου του Άρεως, με σκοπό την οικοδόμησή του με αθλητικές εγκαταστάσεις. Το αίτημα εξετάζεται εδώ και ένα χρόνο από το Κεντρικό Συμβούλιο Χωροταξίας του ΥΠΕΧΩΔΕ. Χωρίς οικοδομική άδεια, ο μεγαλοεπιχειρηματίας κ. Κυριακού καταπατεί 5,5 στρέμματα, κόβει δέντρα και τσιμεντώνει το άλσος, ανεγείροντας κλειστό κολυμβητήριο ολυμπιακών διαστάσεων(!) και άλλες εγκαταστάσεις. Η επιτροπή των κατοίκων της περιοχής αντιδρά. Η πολεοδομική υπηρεσία του δήμου διενεργεί αυτοψία και διαπιστώνει τις παρανομίες συντάσσοντας πρωτόκολλο χαρακτηρισμού αυθαιρέτων, επιβολής προστίμων (που δεν πληρώθηκε ποτέ) και έναρξη διαδικασία κατάσχεσης (που δεν γίνεται με το αστείο επιχείρημα ότι ο δήμος δεν διαθέτει τα μέσα). Η νομαρχία, στην αρμοδιότητα της οποίας πέρασε πριν από λίγους μήνες το συγκεκριμένο άλσος μαζί με άλλα δύο, προβάλλει το ίδιο επιχείρημα. Δεν υπάρχουν πόροι. Όσο για το ΥΠΕΧΩΔΕ, κάνει για άλλη μία φορά την πάπια, προτάσσοντας τους μεγαλεπήβολους «εθνικούς στόχους» και κλείνοντας τα μάτια σε μια καραμπινάτη παρανομία. Πώς το λένε οι κυβερνώντες το τελευταίο ανέκδοτο; Πολιτιστική Ολυμπιάδα;

Νίκος Μολυβιάτης

ΤΟ ΑΛΣΟΣ ΡΙΖΑΡΗ

Οι κήποι της Αθήνας δεν χαρίζονται σε κανέναν και για κανένα σκοπό. Αυτή η φράση συνοψίζει τις θέσεις των συνεργαζομένων φορέων, που αγωνίζονται για την σωτηρία του Άλσους Ριζάρη. Τον χώρο, δηλαδή που προορίζεται για την ανέγερση του Μουσείου Μοντέρνας Τέχνης. Στην συνέντευξη Τύπου που δόθηκε την Τρίτη 4 Ιουλίου, η εκπρόσωπος του ελληνικού τμήματος του ICOMOS κ. Ρένα Λευκαδίτου τόνισε ότι είναι ανεπίτρεπτη η χωροθέτηση κατατάσεων δίπλα στο Λύκειο του Αριστοτέλη χωρίς να έχει ολοκληρωθεί η αρχαιολογική έρευνα, καθώς και ότι σ' αυτό το τμήμα του ιστορικού κέντρου έχει εγκατασταθεί ένα πλήθος πολιτιστικών λειτουργιών με τεράστιο κυκλοφοριακό φόρ-

το. Από άλλους ομιλητές έγινε αναφορά στην απόφαση του Δήμου Αθηναίων για να παραμείνει ο χώρος ελεύθερος, αλλά και για τις θέσεις του κ. Πάγκαλου, ότι δεν πρέπει να εγκατασταθεί εκεί το Μουσείο.

Εκτός από την κ. Λευκαδίτου, τις θέσεις τους ανέπτυξαν και οι Γεράσιμος Σκλαβούνος, ο οποίος ανέφερε ότι μια ορθολογική τοποθέτηση είναι στο άξονα της οδού Πειραιώς, η Μάγδα Φωτεινού, που σημείωσε ότι ο ρόλος της Βουλής υποβαθμίζεται αν ασχολείται με ρυθμίσεις κανονιστικού χαρακτήρα και η Ντέπη Διαμαντούρου, η οποία τόνισε την έλλειψη ελεύθερων χώρων, όπως φάνηκε με τους τελευταίους σεισμούς.

ΣΩ.ΛΕ.

Η νέα επανάσταση στην Γενετική

*Συνεντεύξεις με τους καθηγητές της Γενετικής
κ. Αικατερίνη Μεταξωτού (Πανεπιστήμιο Αθηνών)
και κ. Σταμάτη Αλαχιώτη (πρύτανη του Πανεπιστημίου Πατρών)*

Τις συνεντεύξεις πήρε ο Σωτήρης Λέτσιος

Οι ανακοινώσεις για την χαρτογράφηση του γενετικού υλικού, εκτός απ' την συγκρατημένη αισιοδοξία, προκάλεσαν και τον σκεπτικισμό της επιστημονικής κοινότητας. Κι αυτό κυρίως όχι τόσο για την εγκυρότητα των στοιχείων, αλλά για το πώς θ' αξιοποιηθούν αυτά μελλοντικά και πως θα επηρεάσουν τις κοινωνικές σχέσεις, την ανάπτυξη της βιοτεχνολογίας αλλά και αυτόν τον τομέα της εργασίας και των ασφαλίσεων για την υγεία.

Ένα κεφαλαιώδες ζήτημα έχει μόλις ανοίξει και αναμένεται να μας απασχολήσει έντονα τα επόμενα χρόνια. Ένα είναι σίγουρο: Ότι βρισκόμαστε ακόμη στην αρχή, όπως δηλώνει και η κ. Αικατερίνη Μεταξωτού, καθηγήτρια γενετικής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, και ότι η γενετική αποδεικνύει πως τα πράγματα είναι περισσότερο σύνθετα απ' όσο πιστεύουμε. Στις συνεντεύξεις που ακολουθούν η κ. Μεταξωτού και ο κ. Αλαχιώτης αναφέρονται στον ορισμό του ανθρώπινου γονιδιώματος και στις εξελίξεις στον τομέα της γενετικής. Οι νέες ανακαλύψεις απαιτούν, κατά τον κ. Αλαχιώτη, όχι μόνο την κατανόηση των ανθρώπινων γονιδίων αλλά και των άλλων οργανισμών που βρίσκονται στη Γη.

Η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΗΝ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ ΤΗΣ ΓΕΝΕΤΙΚΗΣ κ. ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΜΕΤΑΞΩΤΟΥ

• Πώς θα μπορούσαμε να δώσουμε τον ορισμό του ανθρώπινου γονιδιώματος, του DNA; Βοηθήστε μας να γίνει ευκολότερα αντιληπτό τι ακριβώς σημαίνει η χαρτογράφηση του γονιδιώματος.

– Το DNA αποτελεί το κατασκευαστικό

υλικό των χρωμοσωμάτων. Ως γνωστόν, κάθε άνθρωπος έχει 46 χρωμοσώματα και αυτό που μπορούμε με ακρίβεια να πούμε είναι ότι η πληροφορία είναι γραμμένη με χημικά γράμματα. Τα χημικά γράμματα είναι οι λεγόμενες νουκλεοτιδικές βάσεις: Η αδε-

νίνη, η κυτοσίνη, η γουανίνη και η φουμίνη, οι οποίες συμβολίζονται με τέσσερα γράμματα. Με αυτά τα τέσσερα γράμματα είναι γραμμένες όλες οι πληροφορίες για την λειτουργία του κάθε κυττάρου μας. Η πληροφορία αφορά ουσιαστικά τον σχηματισμό πρωτεΐνης.

Το ποια πρωτεΐνη θα σχηματισθεί, καθορίζεται από το τι είναι γραμμένο γι' αυτή την πρωτεΐνη στο DNA.

Επάνω στο DNA υπάρχουν περίπου 3 δισεκατομμύρια νουκλεοτιδικές βάσεις. Αν υποθέσουμε ότι κάθε νουκλεοτιδική βάση είναι ένα γράμμα του αλφαβήτου και το τυπώσουμε με ένα γράμμα, τότε το σύνολο των πληροφοριών που βρίσκονται σ' ένα κύτταρο θα μπορούσαμε να πούμε ότι περιλαμβάνει 13 φορές όλη η σειρά της εγκυκλοπαίδειας Μπριτάνικα. Αυτό που γνωρίζουμε σήμερα είναι η σειρά των γραμμάτων, των νουκλεοτιδικών βάσεων στο DNA...

Ουσιαστικά, για να ξεμπλέξει κάποιος με την ιστορία ενός γονιδίου, πρέπει να ξέρει πάνω σε ποιο χρωμόσωμα βρίσκεται, ποιες είναι οι αλληλουχίες του γονιδίου, τι προϊόν δημιουργεί και, τέλος, να ξέρει εάν όλα αυτά ταιριάζουν με μια δεδομένη αρρώστια. Ένα άλλο στοιχείο που πρέπει ν' αναφέρουμε είναι ότι η μεγάλη πρόοδος της πληροφορικής μάς επέτρεψε να γίνει η καταγραφή των νουκλεοτιδικών βάσεων μια δεκαετία νωρίτερα.

• *Ποιες άλλες πληροφορίες απομένει να συγκεντρώσουν οι επιστήμονες έτσι ώστε να καλυφθούν τα κενά που αφορούν την δομή των χρωμοσωμάτων;*

— Η δομή, οι νουκλεοτιδικές βάσεις, είναι γνωστές. Αυτό που δεν γνωρίζουμε είναι η λειτουργία τους. Ποια πρωτεΐνη δημιουργούν, ποιο ένζυμο και πώς δρα αυτό. Το γονιδίωμα έχει την δική του νομοτέλεια και ένα γράμμα ν' αλλάξει, εάν δεν προλάβουν οι διορθωτικοί μηχανισμοί, τότε το κύτταρο παύει να λειτουργεί και δημιουργεί νεοπλασίες ή οτιδήποτε άλλο... Τώρα αρχίζει αυτό που λένε «ανάστροφη γενετική», να ξεκινήσουμε απ' τις αλληλουχίες και να βρούμε ποιες πληροφορίες κρύβουν.

• *Είναι αδικαιολόγητη, λοιπόν, η εντύπωση που δημιουργήθηκε, ότι σε λίγα χρόνια θα έχουμε νικήσει ασθένειες όπως ο καρκίνος και το AIDS;*

— Θα απαιτηθούν πολλά χρόνια έρευνας επειδή γνωρίζουμε μόνο έναν μικρό αριθμό γονιδίων απ' τον συνολικό που ευθύνεται για κάποια νεοπλασία.

Γνωρίζουμε ορισμένα γονίδια που ευ-

θύνονται για αυτές τις νεοπλασίες, αλλά αγνοούμε τον μηχανισμό. Η λύση δεν είναι καθόλου απλή. Σας αναφέρω για παράδειγμα το σύνδρομο «Ντάουν» (μογγολισμός), όπου ξέρουμε ότι για το πρόβλημα ευθύνεται το χρωμόσωμα 21. Αυτό, όμως, δεν σημαίνει ότι επειδή γνωρίζουμε την αιτία ξέρουμε και τον τρόπο της θεραπείας.

• *Ύστερα απ' αυτά, στην Ευγονική ανοίγονται νέοι δρόμοι;*

— Ένα μεγάλο ποσοστό από τα χρήματα που έχουν δοθεί αφορούν τα ζητήματα που έχουν σχέση με την ηθική και την δεοντολογία. Δεν φοβάμαι ότι θα σημειωθεί ανθρώπινη παρέμβαση του τύπου να κατασκευασθεί ο άνθρωπος με τα τέλεια χαρακτηριστικά, χωρίς προβλήματα υγείας κ.λπ. Αυτά ανήκουν στον χώρο της επιστημονικής φαντασίας. Εδώ ακόμη δεν γνωρίζουμε πώς από ένα κύτταρο δημιουργείται ο οργανισμός, και θα φτάσουμε γρήγορα τόσο μακριά; Δεν νομίζω ότι θα υπάρξουν προβλήματα από την πλευρά των γενετιστών. Ασφαλώς και αναλογεί στην οικογένεια ν' αποφασίσει την διακοπή της κύησης για ένα παιδί που παρουσιάζει σοβαρά προβλήματα υγείας. Σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως στην μεσογειακή αναιμία, μπορούμε να κάνουμε προεμφυτευτική. Πριν, δηλαδή, «φυτευτεί» το έμβρυο, να μελετηθεί το ενδεχόμενο εμφάνισης κάποιας νόσου, έτσι ώστε να μην χρειαστεί να γίνει διακοπή της κύησης.

• *Ο κόσμος υποδέχθηκε με επιφυλάξεις και φόβο την δημοσιοποίηση των στοιχείων για το DNA. Πού το αποδίδετε;*

— Οι πληροφορίες δημοσιοποιήθηκαν με έναν προσεκτικό τρόπο και χωρίς να δημιουργήσουν ψευδαισθήσεις ή και φαινόμενα υστερίας όπως, σημειώθηκε λίγα χρόνια πριν με την κλωνοποίηση. Όλοι μιλούσαν για κλωνοποίηση του ανθρώπου, κάτι που βέβαια δεν θα γινόταν ποτέ. Όλα αυτά τα γεγονότα θα προκαλέσουν κάποια αλλαγή στην ανθρώπινη σκέψη. Αλλά επειδή θα αποδειχθεί ότι είναι πιο σύνθετα τα πράγματα, θα δημιουργηθεί ακόμη μεγαλύτερος φιλοσοφικός στοχασμός και προβληματισμός. Η γενετική θ' αποδείξει ότι τα πράγματα δεν είναι τόσο απλά.

• *Πολλά έχουν γραφτεί τις τελευταίες μέρες για τη μεγάλη ανακάλυψη που ονομάζεται «χαρτογράφηση του ανθρώπινου γονιδιώματος». Είναι δικαιολογημένη η έκταση που πήρε το θέμα;*

— Αναμφίβολα πρόκειται για μία μεγάλη πολύχρονη ερευνητική συλλογική προσπάθεια που στέφτηκε με επιτυχία. Η πρόοδος αυτής της προσπάθειας έφτανε πολλές φορές μέχρι το ΜΜΕ μ' έναν αποσπασματικό τόνο. Η ανακοίνωση όμως πρόσφατα διά στόματος του πλανητάρχη κ. Κλίντον και του πρωθυπουργού της Αγγλίας κ. Τόνι Μπλερ έδωσε άλλη διάσταση στα εγχείρημα και πυροδότησε το ενδιαφέρον παγκοσμίως. Ταυτόχρονα έδωσε την εντύπωση ότι από «αύριο» αρχίζει η εφαρμογή της νέας γνώσης, θεραπεία ανίατων ασθενειών, η μακροζωία και όλα τα σχετικά. Έτσι, μυθοποιήθηκε ένα ερευνητικό αποτέλεσμα που είναι μόνον η αρχή στο μεγάλο ταξίδι της βιολογικής μας αυτογνωσίας.

• *Τι πρέπει, δηλαδή, να προσδοκά απλός πολίτης από τη νέα αυτή γνώση και πότε;*

— Η συμπλήρωση της χαρτογράφησης του ανθρώπινου γονιδιώματος που θα γίνει σ' ένα χρόνο περίπου —καθώ έχει ήδη χαρτογραφηθεί πάνω από το 90%— θα συμβάλει στην κατανόηση της δομής και της οργάνωσης του γονιδιώματος του ανθρώπου, του συνόλου δηλαδή των γονιδίων. Το επόμενο βήμα θα 'ναι η πληρέστερη κατανόηση της ρύθμισης και της έκφρασης των γονιδίων για τη δημιουργία προϊόντων

που είναι συνήθως μία πρωτεΐνη. Το βήμα αυτό, το οποίο θα εμπλουτιστεί και με την κατανόηση των μηχανισμών της στερεοδιάταξης των πρωτεϊνών, το πώς δηλαδή τα πολυπεπτίδια, που είναι τα γονιδιακά προϊόντα, θα συνδυαστούν για να δώσουν μια λειτουργική πρωτεΐνη, θα συμβάλει στην κατανόηση της παθογένεσης. Το άλλο βήμα, αργότερα, απόμακρο, θα 'ναι η γονιδιακή θεραπεία, η εμφύτευση δηλαδή φυσιολογικού γονιδίου στον ιστό ή το όργανο ανθρώπου που φέρει το αντίστοιχο ελαττωματικό γονίδιο.

Η νέα γνώση θα συμβάλει επίσης στη δημιουργία νέων φαρμάκων, εξατομικευμένων, αφού ο κάθε άνθρωπος είναι μια ανεπανάληπτη γενετική οντότητα, αλλά κυρίως επειδή σήμερα υπάρχει ομαδοποίηση ασθενειών, καρκίνου π.χ., που βασίζονται σε διαφορετική γενετική αιτιολογία. Έτσι, η προβολή της παθογένεσης στο γενετικό επίπεδο θα αποκαλύψει την πιο βασική αιτία, το συγκεκριμένο μέρος δηλαδή του γονιδίου, το νουκλεοτίδιο, που έχει μεταλλάξει και έχει προκαλέσει την ασθένεια. Και καθώς θα 'ναι γνωστός ο στόχος θα 'ναι πιο αποτελεσματική και η αντιμετώπισή του.

Μπορείτε να δώσετε ένα παράδειγμα;
 - Με τη δυνατότητα της ανάλυσης της γονιδιακής έκφρασης σε πολλά γονίδια αυτόχρονα, κάτι που έχει επιτευχθεί ήδη με τα βιολογικά (γενετικά) μικροσπί, μπορεί να ελεγχθεί η έκφραση περίπου 7.000 γονιδίων σε λίγα (6-8) λεπτά. Και μελετώντας καρκινικούς γόκους που είχαν την ίδια εμφάνιση στο μικροσκόπιο, παρατήρησαν ότι είχαν διαφορετική γενετική αιτιολογία, καθώς εκφράζονταν διαφορετικά γονίδια, με αποτέλεσμα άλλοι να 'ναι κακοήθεις και άλλοι καλοήθεις. Ωστόσο, με τη μικροσκοπική παρατήρηση αντιμετωπιζόνταν θεραπευτικά όλοι με τον ίδιο τρόπο.

Η γονιδιακή θεραπεία είναι ορατός στόχος;

- Ίσως μετά μία ή δύο δεκαετίες να έχει προχωρήσει σε τέτοιο βαθμό που να έχει μια καλή εφαρμογή. Προς το παρόν, βρίσκεται σε πειραματικό στάδιο με όχι τόσο ενθαρρυντικά αποτελέσματα.

Πού αλλού μπορεί να βρει εφαρμογή

η νέα αυτή γνώση που προέρχεται από τη χαρτογράφηση του ανθρώπινου γονιδιώματος;

- Πέρα από τη δημιουργία νέων φαρμάκων τα οποία θα έχουν στόχο το DNA, θα αντιδρούν δηλαδή, μ' αυτό, καθώς μέχρι σήμερα τα φάρμακα στοχεύουν στον επηρεασμό της ταχύτητας μιας βιοχημικής αντίδρασης του οργανισμού για να την αναστείλουν ή να την επιταχύνουν, ανάλογα με την πάθηση, χωρίς να προκαλούν νέες αντιδράσεις, η νέα γνώση θα συμβάλει και στη δημιουργία νέων εμβολίων. Τα γενετικά εμβόλια που ερευνώνται ήδη είναι διαφορετικά από τα κλασικά εμβόλια, τα οποία μιμούνται το μολυσματικό μικροοργανισμό ή το πώς ενεργοποιούν το ανοσοποιητικό σύστημα. Τα νέα εμβόλια αφορούν τη δημιουργία πλασμιδίων, μικρών δακτυλίων δηλαδή DNA (του μικροοργανισμού), τα οποία έχουν τροποποιηθεί έτσι ώστε να φέρουν γονίδια που κωδικοποιούν μία ή περισσότερες αντιγονικές πρωτεΐνες, οι οποίες παράγονται από ένα συγκεκριμένο μικροοργανισμό. Μέσα στον ανθρώπινο οργανισμό οι πρωτεΐνες αυτές επάγουν την παραγωγή αντισωμάτων και μπορούν να κινητοποιήσουν κύτταρα-φονιάδες του συγκεκριμένου μικροοργανισμού.

• Με τα αντιβιοτικά υπάρχει κάποια ελπίδα καθώς οι μικροοργανισμοί αποκτούν αντοχή σε όλο και περισσότερα αντιβιοτικά;

- Με τη χαρτογράφηση του γονιδιώματος διαφόρων μικροοργανισμών θα είναι δυνατή η σύνθεση νέας γενιάς αντιβιοτικών που θα αντιμετωπίζουν το πρόβλημα της προσαρμοστικής αντοχής.

• Προβλέπονται άλλες εφαρμογές της νέας γνώσης;

- Μπορεί η νέα γνώση να συμβάλει στον έλεγχο της πατρότητας, στην ιατροδικαστική, στην εγκληματολογία.

• Προβλήματα δεν θα προκύψουν από την κακή χρήση ή κατάχρηση αυτής της γνώσης;

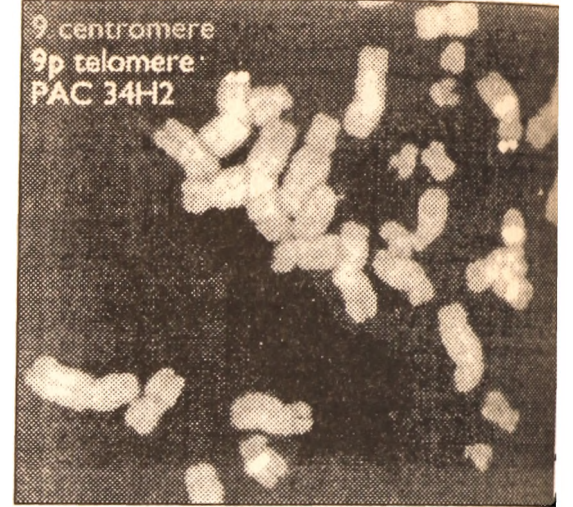
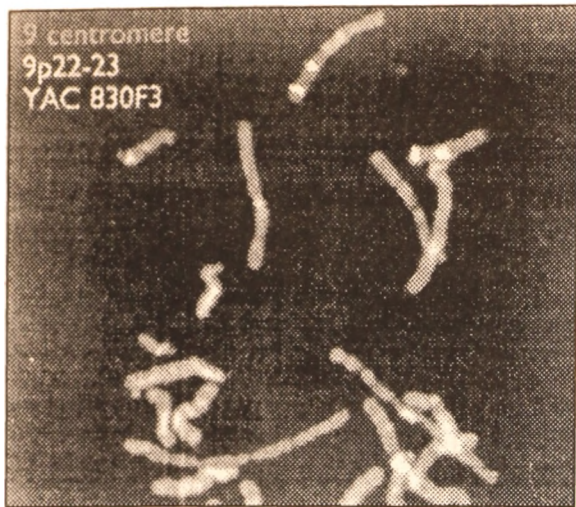
- Μια και μιλούμε, π.χ., για τον έλεγχο της πατρότητας, αξίζει να αναφέρουμε ότι υπολογίζεται πως σε κάθε κοινωνία υπάρχει ένα ποσοστό παιδιών το οποίο μπορεί να φτάνει το 10% που ο επίση-

μος πατέρας τους δεν είναι ο βιολογικός. Εάν λοιπόν επιχειρηθεί ένας τέτοιος έλεγχος με τη διασταύρωση στοιχείων από μία βάση γενετικών δεδομένων που θα μπορούσε να δημιουργηθεί, υπάρχει ο κίνδυνος να προκληθεί κοινωνική αναταραχή. Αλλά σε πιο γενικό τόνο, θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί η γενετική ταυτότητα από εργοδοτικούς ή ασφαλιστικούς οργανισμούς και να περιθωριοποιηθούν γενετικά βεβαρημένοι άνθρωποι, δημιουργώντας γενετικά γκέτο με την αναβίωση μιας νέας Ευγονικής πολύ χειρότερης από εκείνη των ναζί.

• Η ανακοίνωση του επιτεύγματος από τον κ. Κλίντον μήπως ενέχει, πέραν της εθνικής διάστασης αφού πρωτοστάτησαν οι ΗΠΑ, και οικονομική διάσταση;

- Βεβαίως. Ήδη δραστηριοποιούνται πολλές εταιρείες και τα κέρδη είναι ήδη μεγάλα. Μια εταιρεία η "Exelixis" πουλά πληροφορίες από τα γονιδιώματα μικροοργανισμών, στους οποίους είναι γνωστή η δράση πολλών γονιδίων και τα συγκρίνει με ομόλογα ανωτέρων οργανισμών, εξάγοντας συμπεράσματα για τη δράση των γονιδίων στους τελευταίους, κάτι που μπορεί να επεκταθεί και στον άνθρωπο. Η πώληση τέτοιων πληροφοριών στην Bayer και τη Pharmacia απέδωσε κέρδη της τάξης των 180.000.000 δολαρίων τον περασμένο χρόνο.

Εκτός αυτού γίνεται τεράστια προσπάθεια πατενταρίσματος των γονιδίων. Στις ΗΠΑ ήδη επιτρέπεται το πατεντάρισμα ανακαλύψεων που προέρχονται από τη φύση, και τα γονίδια αντιμετωπίζονται από νομικής πλευράς όπως οποιαδήποτε άλλη χημική ουσία, όπως λ.χ., η πενικιλίνη. Το αποτέλεσμα είναι να 'χουν ήδη πατενταριστεί πάνω από 6.000 γονίδια από τα οποία 100 είναι ανθρώπινα. Στην Ευρώπη δεν επιτρέπεται το πατεντάρισμα ανακαλύψεων, αλλά υπάρχει η δυσκολία χρησιμοποίησης ενός φαρμάκου λ.χ., που θα βασίζεται σε πατενταρισμένο στις ΗΠΑ γονίδιο. Είναι λοιπόν αυτονόητο ότι το πατεντάρισμα των γονιδίων δεν συμβάλλει στην ελεύθερη διακίνηση της επιστημονικής πληροφόρησης και πέραν τούτου είναι μια αντιαναπτυξιακή διαδικασία που ωφελεί οικονομικά

μόνο την εταιρεία που έκανε την πατέντα. Γι' αυτό είναι μεγάλη αναγκαιότητα επίλυσης αυτού του θέματος σε παγκόσμιο επίπεδο. Την παγκοσμιοποίηση δεν πρέπει να την κόβουν και να την ράβουν στα μέτρα τους μερικοί ισχυροί του πλανήτη.

• *Τι πρέπει κατά τη γνώμη σας να γίνει;*
 – Ένας νέος αγώνας ενεργών πολιτών ανά τον κόσμο, όπως με τους γενετικά τροποποιημένους οργανισμούς που έγινε το πρώτο βήμα και άρχισε να μπαίνει κάποια τάξη σε παγκόσμιο επίπεδο. Και στην περίπτωση του πατενταρίσματος των γονιδίων ήδη έχει αρχίσει και στις ΗΠΑ η συζήτηση να μην πατεντάρονται τμήματα γονιδίων. Πρέπει, ωστόσο, να απαγορευτεί γενικώς το πατεντάρισμα των γονιδίων. Και γι' αυτό απαιτείται ένα νέο Δίκαιο που θα αντιμετωπίζει τις νέες καταστάσεις και θα συμβάλλει στην ελαχιστοποίηση της κακής χρήσης της νέας γνώσης.

• *Μιλήσατε για νέα γενιά φαρμάκων εξατομικευμένων. Δεν θα αυξηθεί, όμως, έτσι το κόστος; Και ποιοι θα καρπωθούν τέτοια οφέλη;*

– Είναι αυτονόητο ότι θα καρπωθούν οι έχοντες και κατέχοντες. Κι αυτό προβάλλει μιαν άλλη διάσταση. Όπως και με το AIDS, που οι ισχυροί και πολιτισμένοι του πλανήτη μας «ξέχασαν» τον τρίτο κόσμο, τις αφρικανικές χώρες, οι οποίες στενάζουν κάτω από την ανεξέλεγκτη πια εξάπλωση του ιού. Γι' αυτό χρειάζεται από τώρα προβληματισμός για τη νομή του οφέλους της νέας γνώσης, κάτι που ουσιαστικοποιεί την προοδευτικότερη για την εποχή μας πολιτική αντίληψη.

• *Δηλαδή, η επιστημονική ανακάλυψη ενέχει πολιτικές διαστάσεις;*

– Και όχι μόνον. Μία νέα κοινωνιολογία γονιδίων αναδύεται. Και αν κάποτε – που δε θα 'ναι μακριά – μπορούμε να δημιουργούμε παιδιά κατά παραγγελία, με συγκεκριμένες προδιαγραφές δηλαδή, τότε θα καταρτίσουμε και τη διαχρονική και πανανθρώπινη αξία ίσων ευκαιριών. Φαντάζομαι ότι δεν θα επιτραπεί ποτέ κάτι τέτοιο, αλλά καλό είναι να προβληματιζόμαστε. Γιατί ήδη ο Αριστοτέλης πίστευε ότι η νέα γνώση πρέπει να απευθύνεται στην κοινή γνώμη και να ελέγχεται απ' αυτήν. Άλλωστε, ηθικό είναι όταν η νέα γνώση ωφελεί το σύνολο των ανθρώπων και όχι μέρος αυτών. Γι' αυτό η βιοηθική προσέγγιση πρέπει να πάρει μεγάλες διαστάσεις. Να υπάρξει ενημέρωση της κοινής γνώμης για να ελαχιστοποιηθεί το αναπόφευκτο τίμημα της προόδου.

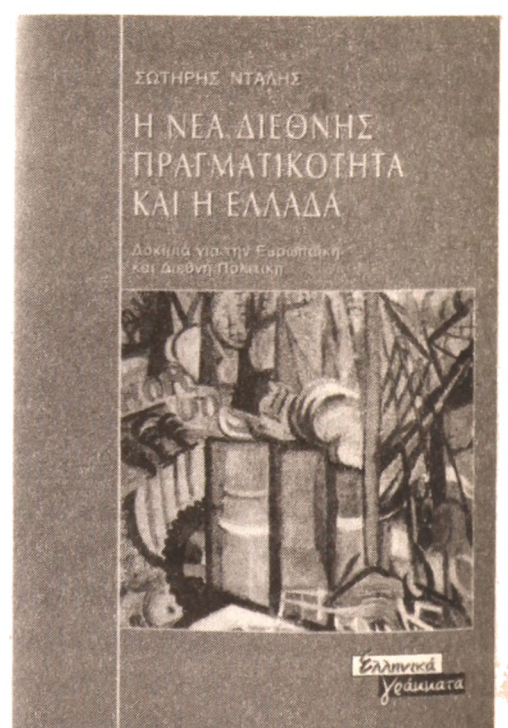
• *Ποιος πιστεύετε ότι είναι ο έσχατος λόγος αυτής της ερευνητικής προσπάθειας;*

– Η κατανόηση της βιολογικής μας αυτογνωσίας, της ζωής δηλαδή. Και είπαμε ότι η χαρτογράφηση του ανθρώπινου γονιδιώματος είναι μόνο η αρχή. Γιατί ακόμα και αν μάθουμε πώς λειτουργούν όλα αυτά τα γονίδια στον άνθρωπο, η κατανόηση της ζωής στον πλανήτη μας απαιτεί να γνωρίζουμε το ίδιο και για τους άλλους οργανισμούς. Να μάθουμε καλύτερα τις εξελικτικές τους σχέσεις και κυρίως το ρόλο τους στο οικοσύστημα και γενικότερα στο περιβάλλον. Πολύς δρόμος δηλαδή, που ίσως φτάσει ένας αιώνας να τον περπατήσουμε.

• *Και όταν ξέρουμε όλα αυτά τα μυστικά της ζωής, έστω και μετά έναν αιώνα θα 'μαστε πιο δυνατοί;*

– Ο άνθρωπος πάντα ήθελε να 'ναι

ένας μικρούλης Θεός. Αλλά ξεχνάει η φύση είναι σοφή και έκανε άπειρες δοκιμές για να δημιουργήσει τη σημερινή ζωή. Η οποιαδήποτε αφύσικη παρέμβαση του ανθρώπου θα καταστρέψει αυτή την ισορροπία και τον ίδιο στο τέλος. Γιατί πολλοί φαντάζονται ζουν πολύ περισσότερα χρόνια, να θεραπεύονται όλες οι ασθένειες, κριντας πάντα με το μέτρο του παρόντος. Φανταστείτε όμως να καταφέρει ο άνθρωπος να ζει 200 χρόνια. Δεν θα δημιουργηθεί πόλεμος μεταξύ των γενεών; Μήπως η δυναμική του ανθρώπινου εγκεφάλου δεν αντέξει τέτοια μακροζωία; Δεν θα πρέπει να αλλάξει δομολόγηρη η κοινωνία; Θα πρέπει λυπόν να εξαργυρώσουμε την κατανόηση της ζωής με μία καλύτερη ποιότητα ζωής και όχι με παρά φύσει απαιτήσεις. Μόνο έτσι, το είδος μας θα δικαιολογήσει το όνομά του: Homo sapiens, ο άνθρωπος ο λογικός.

ΠΡΟΕΛΑΥΝΟΥΝ ΑΝΟΗΤΑ

βράχος ο Σημίτης. Μόλις οι Τούρκοι καταλαμβάνουν ελληνικό έδαφος, τον βρίσκουν τελείως αντίθετο. Καλή ώρα με την Κύπρο. Τα τουρκικά στρατεύματα προελαύνουν, αλλά απέναντί τους βρίσκουν κάτι επιτολές διαμαρτυρίας του Σημίτη - να, μετά συγχωρήσεως.

ΥΠΡΟΣ ΑΛΑ ΚΑΡΤ

να την κάνεις και την Κύπρο: Όλο προβλήματα δημιουργεί. Την ώρα που εσύ αμέριμος βγάζεις το θρησκευμα από την ταυτότητά σου και συντρίβεις το κράτος των παπάδων, αυτή σου αποσπά την προσοχή σε καθαρώς εθνικιστικά ζητήματα. Πώς να κατεβάσεις μετά μια μπουκιά στην Τούντα με ηρεμία;

ΟΥΙΖ

ίδα μια μαγνητοσκοπημένη δήλωση του Διονύση Χαριτόπουλου στον ALPHA. Έθετε το εξής ερώτημα: Μήπως γνωρίζει ο κ. Κακλαμάνης τη σημασία της λέξεως «υποβρύχιο»; Επειδή ούτε εγώ την γνωρίζω, καλόν θα είναι όποιος αντιλαμβάνεται τη σημασία της να βοηθήσει.

ΔΩΣΕ ΚΑΙ ΜΕΝΑ ΜΠΑΡΜΠΑ

Πάει και ο Συνασπισμός, πέρασε στα χέρια των λαϊκιστών. Ο κ. Θόδωρος Μαργαρίτης, της φιλοπασοκικής πτέρυγος, το ξεκαθάρισε πάντως στον 9,84: Εμείς θέλουμε διαχειριστικές ευθύνες. Επειδή πιθανόν δεν κατανοείτε την επαναστατική φρασεολογία της Αριστεράς, να σας το κάνω εγώ πιο λιανά: Ο κ. Μαργαρίτης ζητάει κάποιο υφυπουργείο ή έστω μια ΔΕΚΟ. Αν δεν ζητάει αυτό, τότε τι σόι διαχείριση θα κάνει;

... ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΟΔΟΥ

Τώρα βεβαίως θα μου πείτε, είναι κακό να έχει κανείς ευγενείς φιλοδοξίες; Όχι βεβαίως. Και μένα οι γονείς μου πάντα μου το έλεγαν: «Και εις ανώτερα, Τόλη».

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ

Κάτω η παγκοσμιοποίηση. Μας εξαφανίζει μέχρι και τα σκυλιά μας. Το ξέρετε ότι το ελληνικό τσοπανόσκυλο είναι μια ράτσα με ζωή 4.500 ετών; Η ράτσα αυτή διασώθηκε από τους τσοπάνηδες μας πάνω στα βουνά και τώρα ένας άξιος άνθρωπος στη Λάρισα, που ονομάζεται Χριστόδουλος Δρίβας, έχει κάνει μια ομάδα διάσωσης και συνεργάζεται μάλιστα και με τον Αρκτούρο. Εγώ, ως γνωστόν, ούτε σκυλιά έχω ούτε οικολόγος είμαι. Είμαι απλός αγρότης που ραντίζει τακτικά τα φρούτα του για να ζήσει. Αλλά κάτι τέ-

τοια τα επικροτώ. Όχι συνεχώς να σούρνετε στους δρόμους τα ηλίθια κανίς. Υπάρχουν και πιο σοβαρά σκυλιά. Μπράβο στον κ. Δρίβα.

ΑΛΟΖΑΝΦΑΝ ΝΤΕ ΛΑ ΠΑΤΡΙ

Οργισμένοι Γάλλοι έσπασαν τα Μακντόναλντς, ενώ την ίδια στιγμή η Γαλλία αρνήθηκε να υπογράψει στη Βαρσοβία τη διακήρυξη για την παγκόσμια Δημοκρατία. Οι Αμερικανοί πολύ στενοχωρήθηκαν, διότι -λένε- δεν είναι δυνατόν η χώρα της Γαλλικής Επανάστασης να μην θέλει την επιβολή της Δημοκρατίας παγκοσμίως.

ΣΕ ΘΕΣΗ ΜΑΧΗΣ

Περίεργα πράγματα. Ο ίδιος ο Ζοσπέν μάλιστα δικαιολόγησε τις βιαιοπραγίες εναντίον των καταστημάτων Μακντόναλντς. Οι Γάλλοι αρχίζουν να παίρνουν ανάποδες με το κλείσιμο των καφέ και των μπιστρό και με την επέκταση των φαστφουντ. Ο διεθνής πολιτισμικός πόλεμος άρχισε. Και ο καθείς με τα όπλα του.

ΜΕΧΡΙΣ ΕΔΩ

Ήθελα να ξέρω, εμείς τι έχουμε να υπερασπιστούμε; Προφανώς απολύτως τίποτε. Κλείνουν τα καφενεία μας, τα ουζερί και οι μπακαλοταβέρνες και γελάμε, αντί να βγούμε στους δρόμους. Προτείνω στην Αρχιεπισκοπή, της οποίας ο ρόλος ως Αξιωματικής Αντιπολιτεύσεως είναι θεσμικός, να αναλάβει δράση. Δεν μπορεί να κλείνει του Ζόναρς κι εμείς να σιωπούμε. Φτάνει που χάσαμε στα κουφά και το «17».

ΣΚΟΤΑΔΙ

Αυτή η διεθνής δημοκρατία της Μαντλίν Ολμπράιτ με ανατριχιάζει λίγο. Είδαμε και πάθαμε να γλυτώσουμε από τη Διεθνή του Στάλιν και τη Νέα Τάξη του Χίτλερ, τώρα πάλι τα ίδια; Είμαι υπέρ της αυτοδιάθεσης των λαών. Μου αρέσει η δημοκρατία δε λέω, αλλά θέλω να την ψηφίζω εγώ, όχι οι άλλοι.

ΣΥΝΤΡΟΦΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΤΡΟΦΙΣΣΕΣ

Το καλοκαίρι μην με αναζητήσετε. Θα είμαι σε διακοπές στο Πήλιο. Θα καθυστερήσω εφέτος λίγο περισσότερο διότι η Κόβα μου, η ενορία Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου στη Βυζίτσα Πηλίου, με εκάλεσε για ντορ του ντορ συλλογή υπογραφών. Όσοι έχουμε προϋπηρεσία στην ΚΝΕ, έχουμε γίνει ανάρπαστοι τώρα. Θα υπογράφουν μέχρι και οι Αλβανοί που έχουμε στο κτήμα. Θα γίνει το σώσε, υπάρχει μεγάλος ενθουσιασμός. Σκουριάσαμε τόσα χρόνια στο «Φίλιον».

ΤΕΛΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Για τις διακοπές συνιστώ τα εξής βιβλία: 1) Νικολάου Τσελεμεντέ, *Μαγειρική* (για τις κυρίες). 2) Μίμη Ανδρουλάκη, *Μ'* (για τους οπαδούς του Συνασπισμού και της Νέας Δημοκρατίας). 3) Έρνεστ Χέμινγκουέη, *Να έχεις και να μην έχεις* (για τους κυρίους). Και όπου ακούτε πολιτιστική εκδήλωση, μακριά.

Μπροστά στην τουρκική αδιαλλαξία

του Σωτήρη Ντάλη

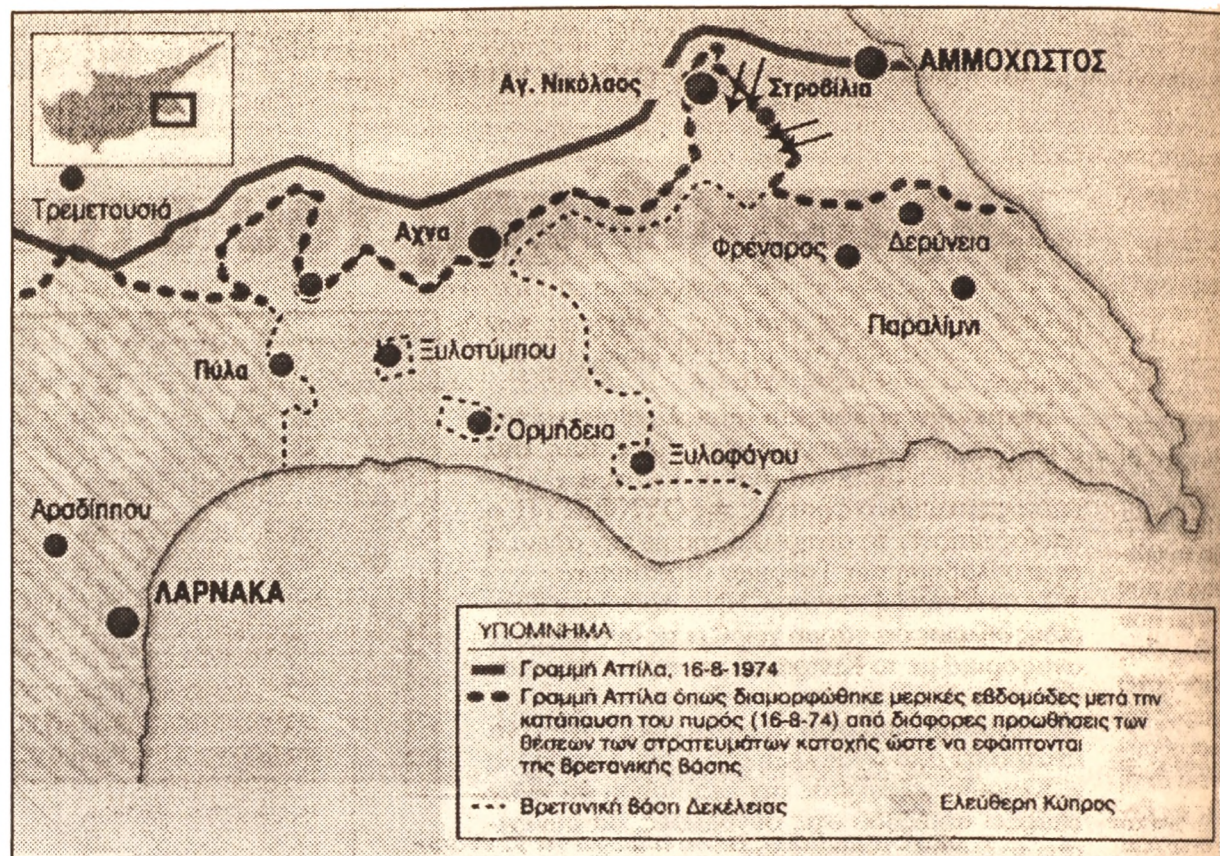
Νέα δεδομένα επιχειρεί να δημιουργήσει τις τελευταίες μέρες ο Ντενκτάς. Με τα μέτρα που αποφάσισε ο τουρκοκύπριος ηγέτης και άρχισαν να υλοποιούν οι τουρκικές κατοχικές δυνάμεις τα ξημερώματα της 1ης Ιουλίου, υπάρχει ένα πολύ σοβαρό ενδεχόμενο οι συζητήσεις που άρχισαν στη Γενεύη στις 5 Ιουλίου να επικεντρωθούν σε δευτερεύουσας σημασίας θέματα.

Εν τω μεταξύ, σύμφωνα με τα δημοσιεύματα του κυπριακού ημερήσιου Τύπου, η Λευκωσία «είναι εξοργισμένη για τη στάση ανοχής που τηρούν οι Βρετανοί έναντι των τουρκικών μέτρων. Η όλη στάση των Βρετανών, οι οποίοι διαδραμάτισαν πρωταγωνιστικό ρόλο παρασηνιακά για το addendum, έναντι των μέτρων που επέβαλε το κατοχικό καθεστώς στην ΟΥΝΦΙΚΥΠ (ειρηνευτικές δυνάμεις στην Κύπρο) αποκαλύπτουν μια συμπαιγνία Άγκυρας-Λονδίνου», σημείωνε στο πρωτοσέλιδο άρθρο του ο Φιλελεύθερος.¹

Ως γνωστόν, οι Τούρκοι, στην προσπάθειά τους να δημιουργήσουν νέα τετελεσμένα γεγονότα, την παραμονή του τρίτου γύρου των συνομιλιών, σε δύο περιπτώσεις παραβίασαν τη «νεκρή ζώνη» και προωθήθηκαν σε νέες θέσεις. Πιο συγκεκριμένα, στην περιοχή Στροβίλια (κοντά στην Αμμόχωστο) (βλέπε χάρτη) τούρκοι στρατιώτες προχώρησαν σε απόσταση 300 μέτρων, εγκατέστησαν νέα φυλάκια και τοποθέτησαν οδόφραγμα κοντά σε φυλάκιο των Άγγλων στην περιοχή της αγγλικής βάσης της Δεκέλειας.²

Επίσης οι Τούρκοι προωθήθηκαν μερικά μέτρα στην περιοχή της Άχνας, όπου τοποθέτησαν ένοπλους στρατιώτες σε απόσταση αναπνοής από βρετανικό φυλάκιο, που βρίσκεται στο δρόμο Δεκέλειας-Άχνας-Αμμοχώστου.³

Η κυπριακή κυβέρνηση φαίνεται να ανησυχεί ιδιαίτερα για τη νέα τροπή των πραγμάτων. Πολύ σωστά όμως για λόγους τακτικής, οι οποίοι σχετίζονται και με τις συνομιλίες στη Γενεύη, απο-

φεύγει την όποια αντιπαράθεση με χώρες που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στο Κυπριακό.

Ο πρόεδρος Κληρίδης συντονίζει τις ενέργειες της κυβέρνησής του και μελετά τα εναλλακτικά σενάρια και μέτρα, τα οποία θα δρομολογηθούν αναλόγως των εξελίξεων που θα υπάρξουν. Όπως δήλωσε κι ο ίδιος πριν αναχωρήσει για την Αθήνα, όπου είχε συνομιλίες με τον πρωθυπουργό Κ. Σημίτη, «δεν υπάρχει κενό ασφάλειας, υπάρχει μια παραβίαση ενός καθεστώτος το οποίο είχε συμφωνηθεί μεταξύ της ΟΥΝΦΙΚΥΠ και των τουρκικών στρατευμάτων στην περιοχή εκείνη»⁴ και συμπλήρωσε ότι υπάρχουν διάφοροι εναλλακτικοί χειρισμοί.

Όσο για τους Βρετανούς, αν και η κίνηση των Τούρκων συμπλήρωσε και τις βρετανικές βάσεις, ο βρετανός Υπατος Αρμοστής Έντουαρντ Κλέι ουδόλως διαμαρτυρήθηκε. Αντιθέτως μίλησε για συνθήκες που προκάλεσαν τα μέτρα Ντενκτάς, εννοώντας προφανώς την αφαίρεση του addendum από την τελευταία απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ. Ως γνωστόν, η τουρκοκυπριακή ηγεσία δεν πέτυχε να επισυνάψει στη σχετική απόφαση για την παράταση της θητείας των Ειρη-

νευτικών Δυνάμεων στην Κύπρο, υπό μνημα, σύμφωνα με το οποίο η ΟΥΝΦΙΚΥΠ στη δράση της στα κατεχόμενα θα τελούσε σε επαφή με το ψευδοκράτος του Ντενκτάς.

Στις 30 Ιουνίου 2000, ο Ραούφ Ντενκτάς ανήγγειλε μια σειρά διοικητικών μέτρων, που αποσκοπούν στην παρεμπόδιση της κυκλοφορίας της ΟΥΝΦΙΚΥΠ στα κατεχόμενα και στο εξαναγκασμό της να ζητά την άδειων αρχών του ψευδοκράτους. Ο κατάλογος των νέων μέτρων που προωθεί Ντενκτάς τονίζει μεταξύ άλλων και τα εξής:

1) Οι δυνάμεις της ΟΥΝΦΙΚΥΠ σε εξής θα εισέρχονται στα κατεχόμενα μόνο μέσω της πύλης του «Λήδρα Παλάς» που βρίσκεται στη νεκρή ζώνη. Με το νέο καθεστώς δηλαδή, η τουρκοκυπριακή ηγεσία μονομερώς έκλεισε διάφορες πύλες εισόδου που βρίσκονταν στη Λευκωσία, μία πύλη που βρισκόταν στην Αμμόχωστο και μια άλλη στη Μόρφου. Στο διάταγμά της εξήλου, η τουρκοκυπριακή ηγεσία διακρινίζει ότι «ακόμη και για κοινωνικούς λόγους» αποκλείεται οποιαδήποτε άλλη δυνατότητα εισόδου των Ειρνευτικών Δυνάμεων στα κατεχόμενα.

2) Τα οχήματα της ΟΥΝΦΙΚΥΠ σε

μέλλον θα μπορούν να κυκλοφορούν στα κατεχόμενα μόνον εφόσον έχουν ασφαλιστεί σε τουρκοκυπριακές εταιρείες. Κατά την επιχειρηματολογία που ανέπτυξαν «αξιωματούχοι» των κατεχομένων, το μέτρο αυτό έπρεπε να έχει ληφθεί από καιρό, δεδομένου ότι σε τροχαία ατυχήματα όπου έφεραν ευθύνη μέλη της ΟΥΝΦΙΚΥΠ δεν υπήρχε δυνατότητα αποζημίωσης των τουρκοκυπρίων θυμάτων, καθώς τα οχήματα της ΟΥΝΦΙΚΥΠ ήσαν ανασφάλιστα.

3) Οι Ειρηνευτικές Δυνάμεις θα πρέπει στο μέλλον να πληρώνουν για το ηλεκτρικό και το νερό που καταναλώνουν στις εγκαταστάσεις τους. Με άλλα λόγια, η τουρκοκυπριακή ηγεσία εκβιάζει τις Ειρηνευτικές Δυνάμεις να αναγνωρίσουν εμμέσως τις αρχές του ψευδοκράτους, όπου θα απευθύνονται για την καταβολή των τιμολογίων.⁵

Μέσω αυτών των διατάξεων, ο Ραούφ Ντενκτάς επιδιώκει να καταδείξει στα Ηνωμένα Έθνη την ύπαρξη μιας ξεχωριστής «αρχής», με την οποία θα πρέπει να συνεργαστούν οι εντεταλμένοι αξιωματούχοι τους και άρα θα πρέπει να την αναγνωρίσουν.

Όπως δήλωσαν μάλιστα τουρκοκύπριοι αξιωματούχοι, η κλιμάκωση αυτών των μέτρων περιλαμβάνει περιορισμό στην κυκλοφορία των Ειρηνευτικών Δυνάμεων (κατά ορισμένες ώρες τημέρα), ενώ η αποκορύφωση της αντίδρασης προβλέπει το κλείσιμο των εγκαταστάσεων της ΟΥΝΦΙΚΥΠ στα κατεχόμενα.⁶

Από την πλευρά της, η ΟΥΝΦΙΚΥΠ φάνηκε να αιφνιδιάζεται από τα τουρκικά μέτρα και κυρίως από την απαίτηση των Τούρκων να ασφαλιζονται σε εταιρείες του ψευδοκράτους, τα αυτοκίνητα της ΟΥΝΦΙΚΥΠ που εισέρχονται στα κατεχόμενα εδάφη. Επιπλέον, ο Ντενκτάς αρνήθηκε να συζητήσει την επιστολή διαμαρτυρίας που του έστειλε ο αναπληρωτής ειδικός αντιπρόσωπος του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ στην Κύπρο Ζμπίνιου Βλόσοβιτς.

Με την επιστολή του ο εκπρόσωπος των Ηνωμένων Εθνών ζήτησε από τον Ντενκτάς να αναθεωρήσει τα μέτρα καθώς, όπως εξηγεί, προκαλούν προβλήματα στην εκτέλεση των καθηκόντων της ΟΥΝΦΙΚΥΠ.⁷

Ο Ζμπίνιου Βλόσοβιτς συναντήθηκε και με τον υπουργό Εξωτερικών της Κύπρου Γ. Κασουλίδη, ο οποίος του ζή-

τησε να εργαστεί η ΟΥΝΦΙΚΥΠ, ώστε να επανέλθει η κατάσταση ως είχε πριν. Προς την ίδια κατεύθυνση ήσαν και όλα τα κείμενα που έστειλε η Κύπρος στον ΟΗΕ. Όπως επίσης και οι ελληνικές αντιδράσεις μετά τις συναντήσεις που είχε στην Αθήνα ο πρόεδρος Κληρίδης.

«Η ενέργεια των κατοχικών δυνάμεων αποτελεί μια έμπρακτη απόδειξη της συνεχιζόμενης αδιαλλαξίας της τουρκικής πλευράς. Αποτελεί κατάφωρη παραβίαση των ρυθμίσεων του ΟΗΕ και εκφράζει την περιφρόνησή της προς το Συμβούλιο Ασφαλείας», τόνισε ο Κ. Σημίτης συμπληρώνοντας τον Πρόεδρο Γλαύκο Κληρίδη, ο οποίος προηγουμένως είχε υπογραμμίσει ότι: «οι τουρκικές ενέργειες δεν δημιουργούν πρόβλημα σε μας, βρίσκονται σε αντιπαράθεση με το Συμβούλιο Ασφαλείας. Προκαλούν προβλήματα στις σχέσεις του ψευδοκράτους με τις ειρηνευτικές δυνάμεις και γι' αυτό», πρόβλεψε, «δεν θα μπορέσουν να διατηρηθούν για πολύ καιρό».⁸

Πιο αναλυτικά, μετά τη σύσκεψη της 3 Ιουλίου στο Μέγαρο Μουσικής, αποφασίστηκαν τα εξής μέτρα:

- Θα αποσταλεί επιστολή του έλληνα υπουργού Εξωτερικών προς τον γ.γ. του ΟΗΕ Κόφι Ανάν, όπως επίσης και *corge* (τηλεγράφημα) στους 14 ευρωπαίους ομολόγους του, καθώς και επιστολή στον Χ. Σολάνα, με την οποία ο κ. Παπανδρέου, αφού θα καταδικάζει την ενέργεια των Τουρκοκυπρίων στην περιοχή Στροβίλια, θα ζητεί την επιστροφή στο προηγούμενο καθεστώς (*status quo ante*).

- Η ελληνική πλευρά θα προβεί σε διάβημα με το ίδιο αντικείμενο προς τα πέντε μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ.

- Το θέμα θα τεθεί από τον Γ. Παπανδρέου στους ομολόγους του κατά το γεύμα στο Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων στις Βρυξέλλες στις 10 Ιουλίου.

- Σε συνεργασία των κοινοβουλίων των δύο κρατών θα ξεκινήσει καμπάνια διεθνούς ενημέρωσης για την κατάσταση στο Κυπριακό, με την αντιπαράθεσή της θετικής συμβολής της Λευκωσίας και της τουρκοκυπριακής αδιαλλαξίας, όπως επίσης και για την πορεία ένταξης στην Ε.Ε. Προς αυτήν την κατεύθυνση θα κληθούν να συμβάλουν όλα τα ελληνικά και κυπριακά κόμματα

αξιοποιώντας τις σχέσεις τους με τα αδελφά κόμματα.

Είναι προφανές ότι η τουρκική πλευρά επιδιώκει με τα μέτρα αυτά να αναδείξει το θέμα της ΟΥΝΦΙΚΥΠ σε βασικό θέμα των συνομιλιών της Γενεύης.

Παράλληλα, ο Ντενκτάς θα προβάλλει και τη λύση της συνομοσπονδίας, την οποία κατάφερε να την περάσει και να εγκριθεί στην Ισλαμική Διάσκεψη που έγινε στη Μαλαισία στις 30 Ιουνίου.⁹

Το ψήφισμα της Ισλαμικής Διάσκεψης, το οποίο εγκρίθηκε παρά τις αντιδράσεις οκτώ χωρών αναφέρει πως υποστηρίζει τις προτάσεις Ντενκτάς του Αυγούστου του 1998 που μιλούν για συνομοσπονδίες.

Είναι προφανές ότι το κλίμα που έχουν διαμορφώσει Ντενκτάς και Άγκυρα με τη σιωπηλή υποστήριξη του Λονδίνου έχει επηρεάσει το κλίμα των συνομιλιών που άρχισαν στη Γενεύη, παρά τις δηλώσεις των διαμεσολαβητών ότι το κλίμα δεν θα χαλάσει.

Αμερικανοί και Βρετανοί θεωρούν σημαντικό να προχωρήσει η διαδικασία ή τουλάχιστον να μην καταρρεύσει. Ενδεικτική είναι η στάση του Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ, ο οποίος εμφανίζεται συγκρατημένος για τον τρίτο γύρο των συνομιλιών.¹⁰

Σε δηλώσεις του σημείωσε ότι η θέση της τουρκοκυπριακής πλευράς για το θέμα της κυριαρχίας τον κάνει απαισιόδοξο. Δεν αποκλείει, βέβαια, το ενδεχόμενο να εμπλακεί ο ίδιος και πάλι στις διαδικασίες επίλυσης του Κυπριακού.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. «Αγγλοτουρκική Συμπαιγνία», εφημ. *Φιλελεύθερος* της 2.7.2000.
2. Βλ. ανταπόκριση Φ. Κωνσταντινίδη στην εφημ. *Ελευθεροτυπία* της 3.7.2000.
3. «Τούρκοι: Προωθούν θέσεις προς τα εμπρός», εφημερίδα *Φιλελεύθερος*, της 1.7.2000, ρεπορτάζ του Κ. Βενιζέλου.
4. «Εναλλακτικά σενάρια διαμόρφωσε η Λευκωσία», στην εφημ. *Φιλελεύθερος* της 4.7.2000.
5. Εφημερίδα *Μακεδονία* της 4.7.2000.
6. «Τα διοικητικά μέτρα του Ντενκτάς», ρεπορτάζ της Χρ. Πουλίδη στην εφημ. *Μακεδονία* της 4.7.2000.
7. Εφημερίδα *Φιλελεύθερος* της 1.7.2000.
8. Εφημερίδα *Καθημερινή* της 4.7.2000.
9. Εφημερίδα *Φιλελεύθερος* της 2.7.2000.
10. Εφημερίδα *Μακεδονία* της 4.7.2000.

ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΣΥΣΠΕΙΡΩΣΕ ΤΑ ΜΕΛΗ

Προβλήματα, συναινέσεις και προσδοκίες στον ΣΥΝ

του Α. Ψάλτη

Με ευρεία πλειοψηφία, το συνέδριο του ΣΥΝ (οι εργασίες του έληξαν την Κυριακή) απάντησε στα προβλήματα πολιτικού προσανατολισμού, αλλά και σε εκείνα της εσωκομματικής συνοχής, τα οποία τέθηκαν ανοιχτά μετά τις εκλογές και προσέλαβαν χαρακτήρα αμφισβήτησης της ύπαρξής του.

Η έναρξη του συνεδρίου σφραγίστηκε από τον χαιρετισμό του γραμματέα του ΠΑΣΟΚ **Κ. Σκανδαλίδη**, ο οποίος ζήτησε από τους συνέδρους «να ανοίξουν την πόρτα στο διάλογο και την συμπόρευση», υποσχόμενος ότι το ΠΑΣΟΚ «είναι έτοιμο να την διαβεί». Ο χαιρετισμός του γραμματέα του ΠΑΣΟΚ ουσιαστικά αντιμετωπίστηκε από κορυφαία στελέχη του ΣΥΝ ως οιοσδήποτε ντοκουμέντο του συνεδριακού διαλόγου. Η **Μαρία Δαμανάκη** κάλεσε τους συνέδρους να απαντήσουν στις προτάσεις Σκανδαλίδη με θετικό πνεύμα και τον ΣΥΝ να αποκτήσει «κουλτούρα κυβερνητικής ευθύνης». Ο **Λεωνίδας Κύρκος** ανέπτυξε την πρότασή του για «ένα μεγάλο κίνημα του σύγχρονου διαφωτισμού» και επέμεινε ότι ο ΣΥΝ πρέπει να κάνει επίθεση συνεργασίας στο ΠΑΣΟΚ, μιλώντας χαρακτηριστικά για την «ανάγκη δημιουργίας του μεγάλου Συνασπισμού, που θα εμποδίσει την επάνοδο της Ν.Δ. στην εξουσία».

ΑΛΛΑΓΗ ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΩΝ

Στο συνέδριο, όμως, μίλησαν περίπου 200 από τους 1.150 συνέδρους και η μεγάλη πλειοψηφία τους υποστήριξε την ανάγκη «αυτόνομης πολιτικής παρέμβασης του κόμματος, χωρίς συμπληρωματική λογική προς άλλα κόμματα». Ο **Ν. Κωνστα-**

ντόπουλος, απηχώντας τη γνώμη του 75% των μελών του κόμματος, που είχαν εγκρίνει τις «Θέσεις», τόνισε ότι «η ασκούμενη κυβερνητική πολιτική υπονομεύει την αξιοπιστία του διαλόγου με το ΠΑΣΟΚ», ενώ, αναφερόμενος σε πρόταση του ευρωβουλευτή **Αλ. Αλαβάνου**, είπε ότι είναι αδύνατη η στρατηγική συνεργασία και «τα στρογγυλά τραπέζια σε ΚΚΕ και ΔΗΚΚΙ». Το 85,5% των συνέδρων ενέκρινε το κείμενο πολιτικών αποφάσεων, που υποστήριξαν όλες οι συνιστώσες του συνεδρίου, πλην εκείνης των «εκουγχρονιστών». Τα αποτελέσματα της εκλογής της νέας Κεντρικής Πολιτικής Επιτροπής επιβεβαίωσαν την αλλαγή συσχετισμών στο εσωτερικό του ΣΥΝ. Το «Αριστερό Ρεύμα» ήρθε πρώτο με 41,8%, η «Παρέμβαση» πέρασε στη δεύτερη θέση με 33,3%, η «Συσπείρωση» όλων των αντιπολιτευομένων τάσεων και παραγόντων πήρε 14,4%, η «Σύνθεση» (με κύριο εκπρόσωπο τον **Φ. Κουβέλη**) 6,5%, ενώ εμφανίστηκε και τάση από το χώρο υποστήριξης των πολιτικών δικαιωμάτων υπό τον τίτλο «Κόκκινο-Πράσινο Δίκτυο», που πέτυχε την εκπροσώπησή της στην ΚΠΕ.

Αποφασίστηκε να πραγματοποιηθεί τον επόμενο χρόνο το Προγραμματικό Συνέδριο, ωστόσο για ορισμένα αμφλεγόμενα θέματα υπήρξαν διευκρινίσεις. Π.χ., η επιλογή της κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής ασφάλειας εντάσσεται στην προοπτική κατάργησης του ΝΑΤΟ.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΩΡΙΜΟΤΗΤΑ

Το συνέδριο επανεξέλεξε με ποσοστό 83% (ασυνήθιστο για τον χώρο της ανανεωτικής αριστεράς) τον Ν. Κωνσταντόπουλο στη θέση του Προέδρου. Ταυτόχρονα, επιβεβαίωσε τη συνεργασία των δύο βασικών τάσεων, του «Αριστερού Ρεύματος» και της «Παρέμβασης», στην καθοδήγηση του κόμματος. Η ευρεία αυτή συναίνεση, που ταυτοχρόνως είναι ανοιχτή και προς τμήμα της αντιπολίτευσης (του Μιχ. Παπαγιαννάκη), κρίθηκε αναγκαία για να λειτουργήσει ως αντίβαρο στις κεντροφύγες τάσεις που εμφανίστηκαν μετά τις εκλογές στο κόμμα, αντανακλά, όμως, πολιτικές ωριμάνσεις.

Η εσωτερική συσπείρωση αποτελεί το πρώτο βήμα για τη δύσκολη πορεία που αναμένει το κόμμα. Η υπόθεση των ταυτοτήτων και η σαφήνεια της «γραμμής» του ΣΥΝ ενεργοποίησε ένα πολιτισμικό-ιδεολογικό υπόστρωμα, που επέτρεψε τη σχετική υπέρβαση των εσωκομματικών διαιρέσεων. Στο συνέδριο επιβεβαιώθηκε, χωρίς αμφισβητήσεις, η αριστερή ευρωπαϊκή επιλογή του κόμματος, αν και δεν διατυπώθηκαν νέες ιδέες σχετικά με τις κνοφορούμενες εξελίξεις γύρω από την πολιτική ενοποίηση. Το προεκλογικό άνοιγμα (τόσο καθοριστικό για την κοινοβουλευτική εκπροσώπηση) προς τις δυνάμεις της ριζοσπαστικής αριστεράς και της οικολογίας προσδιορίζει έναν πιο σαφή χώρο αναφοράς, ή καλύτερα τον «σκληρό πυρήνα» της επιρροής. Τέλος, το μικρό εκλογικό ποσοστό θέτει θέμα επιβίωσης, και όλοι αντιλαμβάνονται πως οποιαδήποτε στρατηγική σημασία με άλλο κόμμα θα ήταν λεόντεια εις βάρος του ΣΥΝ.

Η συνείδηση των μελών του συνεδρίου ήταν ότι δικαιώθηκαν οι επιλογές του ΣΥΝ, όχι όμως και το ίδιο το κόμμα. Πολλοί υπενθύμιζαν ότι ακόμη και ο κ. Σημίτης αναγνωρίζει σήμερα το κοινωνικό κόστος του μονόδρομου προς την ΟΝΕ και υπόσχεται «τετραετία κοινωνικού κράτους». Ο ΣΥΝ εκτιμά ως θετική την ένταξη στην ΟΝΕ, τονίζει όμως την ανάγκη νέων πολιτικών κοινωνικής αλληλεγγύης. Ο Γιάννης Δραγασάκης, στην παρέμβασή του, τόνισε ότι η πραγματική σύγκλιση προς τις οικονομίες των «14» προϋποθέτει ότι η Ελλάδα θα αναπτύσσεται ετησίως με ρυθμό 10% επί του ΑΕΠ έναντι 3,5% σήμερα. Το κοινωνικό ρήγμα είναι εμφανές.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ «ΑΥΓΗΣ»

Η πλειοψηφία των συνέδρων ήταν μεταξύ 40 έως 50 ετών. Οι ασθενείς δεσμοί του κόμματος με τη νεολαία ομολογείται πλέον ως διαρθρωτικό πρόβλημα. Εξίσου έντονη είναι η εξασθένηση των δεσμών με τον χώρο των διανοουμένων. Κάποιες κινήσεις της τελευταίας στιγμής (όπως η εκλογή πανεπιστημιακών στην ΚΠΕ) δεν αναιρούν το πρόβλημα, όταν μάλιστα ο πρωθυπουργός διαθέτει αξιοσημείωτη γοητεία στο χώρο των καθιερωμένων διανοουμένων.

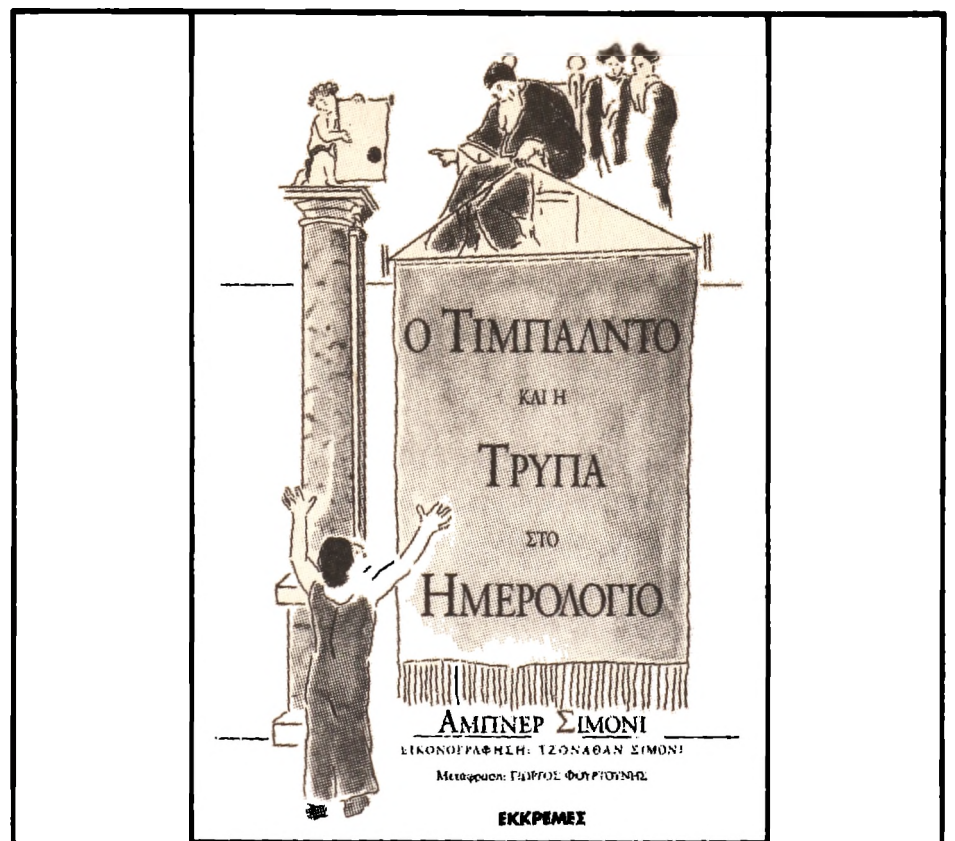
Η οργανωτική αμορφία και η ανάγκη ενίσχυσης της κοινωνικής παρέμβασης του κόμματος αποτέλεσαν αντικείμενο προβληματισμού. Πώς να δημιουργηθεί, όμως, ένα κόμμα μελών σε συνθήκες γενικευμένης αποστράτευσης; Η απάντηση στο ερώτημα θα αργήσει.

Μία κίνηση που μπορεί να εξυπηρετήσει τους τρεις παραπάνω στόχους είναι η διαφαινόμενη νέα πορεία στην ιστορική εφημερίδα του χώρου, την «Αυγή». Με τη θετική, αυτή τη φορά, συμβολή του ΣΥΝ, οι εργαζόμενοι και οι μέτοχοι συμ-

φώνησαν και εξέλεξαν νέο διοικητικό συμβούλιο της εταιρείας που εκδίδει την εφημερίδα. Στο μετοχικό κεφάλαιο της εταιρείας θα μετέχουν κατά 25% ο ΣΥΝ, κατά 12,5% ο συνεταιρισμός των εργαζομένων, ενώ οι υπόλοιπες μετοχές θα διατεθούν στο αναγνωστικό κοινό.

Στο νέο διοικητικό συμβούλιο συμμετέχουν γνωστά πρόσωπα της ανανεωτικής αριστεράς, όπως οι ιστορικοί Φ. Ηλιού και Αγγ. Ελεφάντης, οι δημοσιογράφοι Μπ. Γεωργούλας, Δ. Αλεξόπουλος και Κ. Νικόλτσιος, ο τεχνοκριτικός Μ. Στεφανίδης, οι πανεπιστημιακοί Γ. Σταθάκης και Γ. Τσιάκαλος, οι επιχειρηματίες Ν. Γαλανόπουλος και Ν. Ηλιόπουλος, το ιστορικό στέλεχος της Αριστεράς Κ. Φιλίνης, ο «Ρηγάς» Μιχ. Σαμπατακάκης, (ο οποίος ύστερα από «αποχή» 20 χρόνων επέστρεψε στα όργανα, εκλεγόμενος και στην ΚΠΕ), καθώς και ο εκπρόσωπος των εργαζομένων Κ. Νικολακάκος. Στο συμβούλιο μετέχουν δύο άτομα που υποδείχθηκαν από την εφημερίδα *Η Εποχή* και τους Οικολόγους Εναλλακτικούς. Το νέο διοικητικό συμβούλιο θα συζητήσει και το πρόβλημα της διεύθυνσης της εφημερίδας.

Η «Αυγή», διατηρώντας και επεκτείνοντας τη δημοσιογραφική ανεξαρτησία της, θα κριθεί από την ικανότητά της να αιμοδοτήσει με ιδέες και πρόσωπα το χώρο της ανανεωτικής αριστεράς, να εκφράσει το συνασπισμό των πολιτών, ξεπερνώντας βέβαια, σε πρώτη φάση, τα πιεστικά οικονομικά της προβλήματα και σχεδιάζοντας το μέλλον της.

Το 1582 ο πάπας Γρηγόριος XIII ανακοινώνει την αναθεώρηση του Ιουλιανού ημερολογίου: από τον μήνα Οκτώβριο πρέπει να απαλειφθούν δέκα ημέρες, μεταξύ των οποίων η ημερομηνία των γενεθλίων του Τιμπάλντο. Με αφορμή αυτή την τρύπα στο ημερολόγιο, ο γνωστός φιλόσοφος και θεωρητικός φυσικός Άμπνερ Σίμονι σπίνει ένα γοητευτικό παραμύθι δίνοντάς μας μια απολαυστική περιγραφή του πολιτισμικού και επιστημονικού περιβάλλοντος της Ιταλίας του 16ου αιώνα. Μας ταξιδεύει στην ιστορία της επιστήμης, τις ιατρικές πρακτικές της εποχής, τα στοιχεία της αναγεννησιακής αστρονομίας και άλλων επιστημών, προσφέροντας ταυτόχρονα απαντήσεις για το σημερινό ημερολόγιο. Ένα εξαιρετικό βιβλίο, έξοχα εικονογραφημένο, που κερδίζει τους αναγνώστες κάθε ηλικίας.

Εκδόσεις
ΕΚΚΡΕΜΕΣ

Ιουλιανού 41 - 43 • Αθήνα 104 33 • Τηλ./Fax: 822.0006
Στόα του Βιβλίου • Πεσμαζόγλου 5 • Αθήνα • Τηλ.: 321.3583

Το εφεινικό καλοκαίρι θα έχει ταινίες πρώτης προβολής

του Γιάννη Γιοχανατζή

Μεσούντος του θέρους, το παιχνίδι της διαπλοκής καλά κρατεί. Οι πρωταγωνιστές ακονίζουν τα μαχαίρια τους και οι συμμαχίες των διαπλεκομένων διευρύνουν τον κύκλο των μελών τους, εν όψει των οικονομικών πειρασμών που διαφαίνονται με την ένταξη της χώρας στην ΟΝΕ και την εντατικοποίηση των έργων της Ολυμπιάδας.

Περί της ρευστότητας των συμμαχιών είχαμε αναφερθεί στο πρόσφατο παρελθόν. Σ' ένα τεύχος του περασμένου χρόνου, το *Αντί* είχε γράψει ότι ο χώρος των συμμαχιών –στον τομέα της διαπλοκής– μοιάζει με κινούμενη άμμο. Υφιστάμενες έως χθες συμμαχίες διαλύονται, για να δώσουν τη θέση τους σε άλλες, οι οποίες εδράζονται στα καινούργια δεδομένα που διαμορφώνονται με την εμφάνιση νέων οικονομικών «πειρασμών». Οι διαπλεγμένοι φροντίζουν να ενισχύσουν τα μετερίζια τους και να εμπλουτίσουν τα στρατόπεδά τους με νέες δυνάμεις. Ο λόγος για τον χώρο του Τύπου, ο οποίος εδώ και πολύ καιρό έχει αλλάξει αποστολή. Από την ενημέρωση έχει περάσει στην επιρροή. Ανεπιστρεπτή; Ο χρόνος θα δείξει. Κατά μεγάλο μέρος θα εξαρτηθεί και από τις αντοχές των εραστών της πληροφόρησης, όποιοι και όσοι είναι αυτοί.

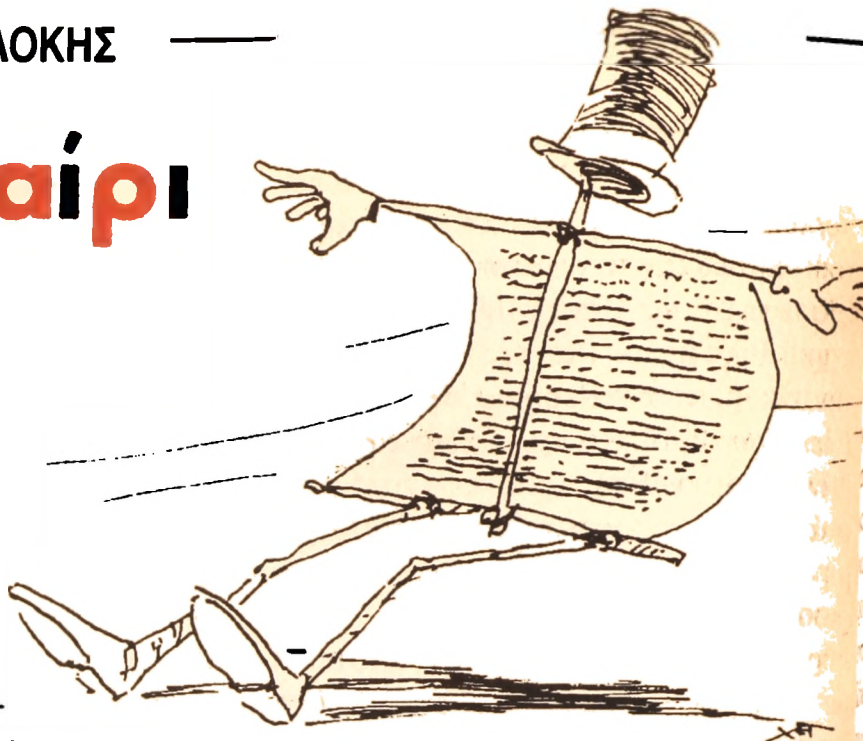
Λίγοι, όπως πάντα, οι πρωταγωνιστές του παιχνιδιού. Με κύριους αντιπάλους τον **Λαμπράκη** και τον **Κόκκαλη**, έστω κι αν μερικοί ρομαντικοί τους θεωρούν σφιχτοδεμένους. Με τον πρώτο να διευρύνει συνεχώς τα πεδία δράσης

του και τον δεύτερο να διευρύνει παράλληλα και τον κύκλο των συμμαχιών του. Και τούτο μεν ποιείν κακίνο μη αφιέναι.

ΤΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΓΥΡΩ ΑΠ' ΤΟΝ ΚΟΚΚΑΛΗ

Πρόσφατη επιτυχία του Κόκκαλη φαίνεται να είναι η ανοχή μιας εφημερίδας σε θέμα που φαινομενικά δεν έχει άμεση σχέση μ' αυτόν, αλλά τον αγγίζει διά της τεθλασμένης. Η σιωπή του *Ελεύθερου Τύπου* στον διορισμό του «κοκκαλόγενο» **Γ. Συναδινού** ως πρώτου βιολιού (μετά την **Γιάνα Αγγελολοπούλου**) στην επιτροπή για την Ολυμπιάδα εντάσσεται σε ένα αδιευκρίνιστο μέχρι τώρα σενάριο και προκαλεί ερωτηματικά. Και είναι όντως να απορεί κανείς για τη σιωπή του *Ελ. Τύπου*, όταν η εφημερίδα άρπαζε άλλοτε την παραμικρή ευκαιρία από τα μαλλιά για να επιτεθεί κατά του Κόκκαλη σε οποιοδήποτε ζήτημα (Ξυστό, Βιντεολόττο, Ιππόδρομος). Τώρα γιατί ανέκρουσε πρύμναν, σιγοντάροντας μάλιστα με σχόλιο («...ο κατάλληλος άνθρωπος στην κατάλληλη θέση...») τον **Γ. Συναδινό** την επομένη του διορισμού του, είναι κάτι για το οποίο η απάντηση δεν θ' αργούσε. Έτσι είχαμε σκεφθεί προσπαθώντας να βρούμε διέξοδο στον αιφνιδίως ανακλύψαντα λαβύρινθο.

Αλλά δεν μείναμε για πολύ με την απορία. Λίγες ημέρες μετά την εκδήλωση ενδιαφέροντος του **Σ. Κόκκαλη** για τη δημιουργία ιδιωτικού τεχνολογικού Ινστιτούτου, ο *Ελ. Τύπος* έσπευσε να ξαναδώσει στίγμα πλεύσης. Σε άρθρο του (30.6) επικρότησε την παραπάνω πρόταση γράφοντας: «...Πρέπει να καταργηθεί το κρατικό μονοπώλιο στην τριτοβάθμια εκπαίδευση με τη δημιουργία ιδιωτικών μη κερδοσκοπικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων...». Και τότε καταλάβαμε ότι ο χάρτης των συμμαχιών βρίσκεται σε στάδιο αναδόμησης.

Αυτό είναι ένα εντελώς νέο δεδομένο στο χώρο του Τύπου και ανατρέπει ουσιαστικά τις υφιστάμενες ισορροπίες, δημιουργώντας καινούργιο status quo.

Αλλά δεν είναι μόνον ο *Ελ. Τύπος* που φαίνεται να βάζει πλάτη στον Κόκκαλη. Είναι και η παραδοσιακά υπέρ Κόκκαλη τοποθετημένη *Απογευματινή*, η οποία ψάχνει να βρει αφορμή και αιτία ώστε να εκδηλώσει την αγάπη της γι' αυτόν. Δεν παίρνει, άλλωστε, τυχαίως όλες τις πληρωμένες καταχωρίσεις του ομίλου Κόκκαλη... Στην πρόσφατη διαμάχη μεταξύ **Α. Σπηλιωτόπουλου** και «Φλας», η γηραιά της οδού Φειδίου ξεσπάθωσε κατά «αυθαιρέτων» συμπερασμάτων για το ιδιοκτησιακό καθεστώς του ραδιοσταθμού «Φλας» και διόρθωσε τις «φήμες», λέγοντας πως ο σταθμός δεν είναι της απόλυτης ιδιοκτησίας Κόκκαλη. «...Είναι γνωστό –έγραφε– ότι πρόεδρος του Δ.Σ. της εταιρείας του σταθμού και κάτοχος του 80% των μετοχών είναι η κυρία **Ελένη Κόκκαλη**. Το υπόλοιπο 20% των μετοχών ανήκει στον διευθυντή του σταθμού, δημοσιογράφο **Παν. Κολιοπάνο**». Το εν λόγω μονόστηλο, που προσπαθούσε να μας πείσει ότι τάχα ο σταθμός δεν ανήκει στον Κόκκαλη, δέν δημοσιεύθηκε ως... ευθυμογράφημα, αλλά με αξίωση σοβαρής είδησης. Είναι μάλιστα αξιο προσοχής ότι εμφανίστηκε στη στήλη του **Σ. Κεδίκογλου**, ο οποίος όλως τυχαίως εργαζόταν μέχρι πρότινος και στον «Φλας». Όποιος κατάλαβε, κατάλαβε.

Το παιχνίδι οσημέραι χοντραίνει. Εκεί που δεν το περίμενε κανείς, ενσκήπτει στο γήπεδο ο απαράμιλλος στον αιφνιδιασμό **Χρήστος Τεγόπουλος**. Ο οποίος, μην αντέχοντας το ανεξέλεγκτο κουμάντο **Λαμπράκη-Μπόμπολα** στο Mega και επιθυμώντας να

αποκτήσει μεγαλύτερα μερίδια στην πολλά υποσχόμενη ψηφιακοσυνδρομητική αγορά, εξαπολύει επίθεση για την εξαγορά του 42% της Multichoice, ενώ παράλληλα δείχνει τα δόντια του προς την πλευρά Κόκκαλη, ενθέτοντας στην *Ελευθεροτυπία* ένα φυλλάδιο με συμβάντα από τη ζωή του Σωκράτη, γνωστά όμως και χιλιοειπωμένα, ώστε να μην προκαλούν πλέον συγκινήσεις. Περισσότερο το έκανε μάλλον για τη δημιουργία εντυπώσεων ότι τάχα η κόντρα με τον Κόκκαλη καλά κρατεί. Κατά τη γνώμη ενίων παρατηρητών, το τελευταίο που έχει αυτή τη στιγμή ο Τεγόπουλος στο μυαλό του είναι ο πόλεμος με τον Κόκκαλη. Άλλες προτεραιότητες έχει τώρα ο Κίτσος. Και σ' αυτές ίσως χρειαστεί και τη συμμετοχή του αφεντικού της Intracom...

Στο θέμα πάντως της Multichoice όλα δείχνουν ότι θα έχουμε αίματα. Προς το παρόν (οι αράδες αυτές γράφονται λίγες ώρες πριν από τη συνέλευση του Τηλέτυπου), αρκούμεθα στην ανάγνωση των ανακοινώσεων μεταξύ Τεγόπουλου και πλευράς Λαμπράκη.

Ο έτερος των εταίρων Γ. Μπόμπολας -που συμπαράτάσσεται με τον Λαμπράκη- παραμένει επιμελώς στην αφάνεια, αποφεύγοντας να αντιπαρατεθεί ευθέως με τον Κίτσο, φοβούμενος ότι ο τελευταίος θα του ανοίξει ιστορίες, όπως συνηθίζει όταν θέλει να τον «σωτάρει». Οι παρατηρητές στρώνονται στις πολυθρόνες τους περιμένοντας διψασμένοι τη συνέχεια του αγώνα. Οι μόνοι που ανησυχούν είναι οι άνθρωποι του Mega, οι οποίοι διαβλέπουν ότι η διαμάχη των αφεντικών θα βλάψει ανεπανόρθωτα το κανάλι. Άλλωστε, τα μηνύματα της αγοράς είναι αρκούντως ανησυχητικά.

ΚΑΙ Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ;

Στην περιφέρεια παίζονται και άλλα παιχνίδια. Η αντιπαράθεση για τις ταυτότητες ανέδειξε υποφώσκοντα εδώ και καιρό προβλήματα αλλά και υφιστάμενες γέφυρες μεταξύ παραγόντων που επηρεάζουν με τον άλφα ή βήτα τρόπο την κοινή γνώμη. Ο *Ελ. Τύπος* δεν χάνει ευκαιρία να καρφώνει κάθε τόσο τον Χριστόδουλο όσον αφορά τη στάση συγκεκριμένων ΜΜΕ απέναντί του. Και να του χτυπάει το δεσμό που φρόντισε από ετών να αναπτύξει με το Συγκρότημα Λαμπράκη, ελπίζοντας ότι

θα έχει την υποστήριξη της Χρήστου Λαδά στις εθναρχικές του βλέψεις. «Επρεπε να προσέχεις» του διαμηνύει. «Τόσες τιμές στον κ. Ψυχάρη, τόσα άρθρα στο *Βήμα* του κ. Λαμπράκη, που εκδόθηκαν σε ειδικό βιβλίο, τόσες διαχειριστικές αρμοδιότητες στον κ. Πυλαρινό, κουμπάρο του κ. Λαμπράκη, τόσα καλά λόγια για τον υπουργό Παιδείας κ. Ευθυμίου -έμπιστο του κ. Λαμπράκη- πήγαν όλα χαμένα από τη σκοπιά της προάσπισης των καλώς εννοουμένων συμφερόντων της Εκκλησίας της Ελλάδος. Το πάθημα μάθημα;».

Δεν είναι βεβαίως άοπλος ο προκαθήμενος της Εκκλησίας. Έχει μαζί του και εφημερίδες και κανάλια. Στο χώρο της διαπλοκής έχει αναδειχθεί σε μάστορα. Οι νεοδημοκρατικές εφημερίδες αίφνης «τον πάνε». Αλλά και πασοκικές. Η *Αυριανή* του Γ. Κουρή, π.χ., είναι όλο γλύκες προς τον παπά και δώσ' του τα άρθρα του τύπου «Κερδίζει έδαφος ο αρχιεπίσκοπος» κ.λπ. κ.λπ. Τσάμπα νομίζετε πήγε στην Κεφαλλονιά ο Χριστόδουλος για να κάνει αγιασμό στο νεοανεγερθέν ναΐδριο των αδελφών Κουρή; Δεν σας κάνει εντύπωση ότι το εβδομαδιαίο *Παρόν* του Μάκη Κουρή είναι χριστοδουλικότερο του Χριστόδουλου;

Αλλά υπάρχουν και πρόθυμα κανάλια που διατάζουν τα συνεργεία τους να ακολουθούν κατά πόδας τον αρχιεπίσκοπο, μπας και τους ξεφύγει κανένα σίγμα και μείνει το ποίμνιον ανενημέρωτο. Αλλά και περιέργως «κολλημένα» (κανάλια) σε μονοδιάστατες επιλογές παπάδων όσον αφορά τα μνημειώδη παράθυρα για το θέμα των ταυτοτήτων. Στις 15 Ιουνίου, ώρα 09.40, στην εκπομπή του Θ. Αθανασιάδη, στο κανάλι Alpha, ο κεκλημένος αρχιμανδρίτης Τιμόθεος Κιλίφης, έξαλλος επειδή ήταν στημένος στο περίμενε χωρίς να μιλάει, δήλωσε ορθά - κοφτά «θα σταματήσουμε τη συνεργασία!». Και εμείς μείναμε με την απορία για το είδος της συνεργασίας. Η οποία απορία λύθηκε λίγες μέρες αργότερα, στο Mega, όταν ο Ν. Χατζηνικολάου, έχοντας τον ίδιο αρχιμανδρίτη ως συνομιλητή και προσπαθώντας να τον διορθώσει επειδή ο κληρικός τον αποκάλεσε «*Ευαγγελάτο*», του είπε μισοσοβαρά μισοαστεία: «Είσαστε συνηθισμένος από τις συχνές παρουσίες σας στο Alpha». Και οι ακηκοότες κουνήσαμε το κεφάλι με κατανόηση.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι λίγες ημέρες νωρίτερα, στις 4 Ιουνίου, η *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, στα περί Τύπου ειδησάρια είχε και δύο αράδες που έλεγαν επί λέξει: «Χώρια όσα λένε οι κακές γλώσσες για διείσδυση της Αρχιεπισκοπής σε αθηναϊκά κανάλια».

ΟΜΩΣ ΤΑ ΚΟΜΜΑΤΑ...

Τα προβλήματα -προφανώς λόγω ώσμωσης- διαχέονται σε ολόκληρο τον περίγυρο, φυσικά και στα μεγάλα κόμματα, τα οποία εν πολλοίς αμήχανα προσπαθούν να κρατηθούν στο ύψος τους, βάζοντας μερικές πινελιές στον πίνακα, απλώς για να μη θεωρηθεί ότι δεν μετέχουν στο γίγνεσθαι. Το ΠΑΣΟΚ έχει να αντιμετωπίσει την άκρατη αμετροέπεια Χριστόδουλου -ο οποίος ως μετά Χριστόν προφήτης άρχισε επ' εσχάτων να συνομιλεί και με τον θεό (άλλη διαπλοκή κι αυτή)- την ψοφοδεή στάση συγκεκριμένων βουλευτών του απέναντι στην πρόκληση του αρχιεπισκόπου, αλλά κυρίως το επερχόμενο και αδήριτο μοίρασμα που πρέπει να κανονίσει για την πίτα των εν όψει έργων. Η Ν.Δ., πάλι, για να μη φανεί ότι απέστη από τα προεκλογικά της συνθήματα, αναμασά κάθε τόσο τα περί εμμονής της στον αγώνα κατά των διαπλεκομένων, πάντοτε ανωνύμως όμως, ποιούσα τρόπον τινα την νήσσαν σε κυβερνητικές ρυθμίσεις αναφορικά με το 2004, την ψηφιακή τηλεόραση, τα μεγάλα έργα κ.λπ. κ.λπ.

Το θερινό ρεπερτόριο ανέλαβε να εμπλουτίσει και ο Περισσός, ο οποίος φαίνεται ότι ήλθε η ώρα να εξοφλήσει τα γραμμάτια που είχε υπογράψει προεκλογικά με τις μεταγραφές των Ζουράρι-Κανέλλη. Η υπόθεση Ντρέκου είναι η σταγόνα στο υπερεκχειλισμένο ήδη ποτήρι. Η ιστορία με τη λίστα των «πρακτόρων» δημοσιογράφων ερμηνεύεται ως προσπάθεια εξόδου από το βεβαρημένο κλίμα εντός του κόμματος.

Ας πρόσεχαν. Όταν κοσμείς τα ψηφοδέλτιά σου με ανθρώπους που εσύ ο ίδιος χαρακτηρίζεις παλαιότερα ως γυρολόγους του αντικομμουνισμού, πρέπει να είσαι έτοιμος να πληρώσεις τα επίχειρα. Ο οπορτουνισμός έχει και το τίμημά του.

Τελικώς, φαίνεται πως αυτό το καλοκαίρι δεν θα πλήξουμε καθόλου, με τους διαπλεκομένους να... διαπλακώνονται μεταξύ τους.

Για την ανέγερση ενός τζαμιού στην Αθήνα

της Ελισάβετ Α. Ζαχαριάδου

Τις εβδομάδες που πέρασαν πολλοί, άλλοι επίσημοι κι άλλοι άσημοι, θυμήθηκαν τη βυζαντινή μας παράδοση και τόνισαν πως εμείς οι Έλληνες έχουμε ηθική υποχρέωση να τη διατηρήσουμε ζωντανή κι αλώβητη. Ασφαλώς έχουν δίκαιο απόλυτο. Κατά το μεγαλύτερο μέρος του μεσαίωνα, ο βυζαντινός κόσμος είχε ένα υψηλό πολιτισμικό επίπεδο στην Ευρώπη, στον τομέα της δικαιοσύνης, της τέχνης και της παιδείας, ενώ οι άλλοι λαοί της ζούσαν βυθισμένοι στη σκοτεινή περίοδο της φεουδαρχίας, διαθέτοντας ελάχιστη νομοθεσία και πολύ περιορισμένη γενική μόρφωση. Ασφαλώς, και πάλι, εμείς οι νεοέλληνες οφείλουμε να σεβόμαστε ιδιαίτερα την παράδοση των Βυζαντινών, εφόσον είμαστε οι άμεσοι απόγονοί τους, καθώς, με το πέρασμα των αιώνων, έχουμε απομακρυνθεί από τους παλαιότερους προγόνους μας, τους ένδοξους αρχαίους Έλληνες.

Ωστόσο, πολλοί από αυτούς που πρόσφατα μιλούν για τον βυζαντινό πολιτισμό και τον σεβασμό που του οφείλουμε καθώς και για την υποχρέωσή μας να διατηρήσουμε την παράδοσή μας, εκφράζουν ξεκάθαρα απόψεις ολότελα αντίθετες με τις αντίστοιχες των Βυζαντινών ανθρώπων. Με άλλα λόγια, φανερώνουν πως δεν ξέρουν γιατί μιλούν. Η άποψή μου αυτή πιστοποιείται από τις αντιδράσεις σχετικά με την ίδρυση ενός τζαμιού στην Αττική, οι οποίες εκφράστηκαν από τα παράθυρα των τηλεοπτικών σταθμών και –το χειρότερο– στη Βουλή στις 15 Ιουνίου. Βουλευτής μάζ εξήγησε από παράθυρο πως πίσω από την ίδρυση του τζαμιού κρύβεται τουρκικός δάκτυλος. Είναι όμως πασίγνωστο πως η Τουρκική Δημοκρατία φιλοδοξεί να εμφανίζεται ως ένα κράτος κατά τα δυτικοευρωπαϊκά πρότυπα, το οποίο έχει ξεχωρίσει την

πολιτεία από τη θρησκεία, και πως η σημερινή τουρκική ηγεσία με την προοπτική της εισόδου στην Ευρωπαϊκή Ένωση δεν στοχεύει στην ίδρυση τζαμιών. Μόνο κατά την πρόσφατη κυβέρνηση του φιλοϊσλαμικού κόμματος του κ. Ερμπακάν είχε ξαναρχίσει στροφή προς τη θρησκεία, γεγονός που εξηγεί τη βραχύβια παραμονή της στην εξουσία.

Από αυτά που ειπώθηκαν στη Βουλή, πολλά κατατάσσονται με σαφήνεια στον τομέα της άγνης αντιπολίτευσης, που γίνεται αποκλειστικά για να διατηρείται άσβεστο το αντιπολιτευτικό πνεύμα. Πολλά άλλα, όμως, φανερώνουν βασικά πνεύμα δυσπιστίας προς τον αλλόδοξο μελλοντικό χρήστη του τζαμιού και στη συνέχεια προσπάθεια δημιουργίας κλίματος ανασφάλειας στη χώρα. Διατυπώθηκαν ερωτήσεις, όπως ποιος θα πληρώσει για την κατασκευή του τζαμιού ή ποιες διεθνείς σχέσεις της χώρας εξυπηρετούνται με την ίδρυσή του ή αν επιτρέπεται από άποψη αισθητικής να είναι ένα τζαμί το πρώτο ερέθισμα που θα έχουν οι επι-

βάτες ενός αεροπλάνου που προσγειώνεται. Διατυπώθηκε και η ανησυχία μήπως και το τζαμί εξελιχθεί σε κέντρο διεθνούς τρομοκρατίας κι ακόμα καταγγέλθηκε μία μυστική σύσκεψη στο υπουργείο Εξωτερικών με τη συμμετοχή των πρέσβων της Παλαιστίνης, του Λιβάνου, της Ιορδανίας και του Μαρόκου. Όλα αυτά, μολονότι παρουσιάζονται σαν προνοητικές σκέψεις, φανερώνουν φοβίες που όσοι τις έχουν προσπαθούν να τις εμπνεύσουν και στους άλλους.

Οι Βυζαντινοί δεν έπασχαν από τις φοβίες των απογόνων τους. Επί πολλούς αιώνες διεξήγαν πολέμους εναντίον των Αράβων κατά μήκος του ανατολικού τους συνόρου – πολέμους που περιγράφονται με λεπτομέρειες από τους ιστορικούς της εποχής, που ενέπνευσαν τα ακριτικά έπη και στάθηκαν αιτία να χαρακτηριστεί η αυτοκρατορία τους ως το προπύργιο της Χριστιανοσύνης. Οι εχθρικές τους σχέσεις όμως με τους Μουσουλμάνους δεν τους εμπόδισαν να διατηρούν στην πρωτεύουσά τους τζαμιά, ένα από τα οποία

σύμφωνα με τον λόγιο αυτοκράτορα Κωνσταντίνο Πορφυρογέννητο, είχε ιδρυθεί μέσα στο βασιλικό πραιτώριο, δηλαδή σε κεντρικό σημείο της πόλης, κατά το πρώτο μισό του 8ου αιώνα. Τα τζαμιά αυτά εξυπηρετούσαν τις θρησκευτικές ανάγκες των μουσουλμάνων εμπόρων, που επισκέπτονταν την Κωνσταντινούπολη σε καιρό ειρήνης, αλλά και των αιχμαλώτων.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το θέμα μας παρουσιάζει μια επιστολή που ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Νικόλαος ο Μυστικός απηύθυνε το 922 προς τον Χαλίφη της Βαγδάτης για να αναλύσει το σκοπό, τον οποίο εξυπηρετούσε η ύπαρξη τζαμιού στην Κωνσταντινούπολη. Η άποψή του, την οποία ασφαλώς συμμερίζονταν και πολλοί άλλοι, εύγλωττα φανερώνει την υψηλή βαθμίδα του βυζαντινού πολιτισμού κατά τον 10ο αιώνα, δηλαδή όταν η αυτοκρατορία ήταν πανίσχυρη και στην ακμή της. Σύμφωνα με τον Πατριάρχη, οι Βυζαντινοί μπορούσαν να είναι περήφανοι κυρίως για δύο αρετές τους, αναγνωρισμένες από όλους, τη φιλανθρωπία τους και την επιείκειά τους.

Οπλισμένοι μ' αυτές, ίδρυσαν ένα τζαμί για να το χρησιμοποιούν οι Άραβες αιχμάλωτοι. Πίστευαν πως ο σκοτωμός είναι αναπόφευκτος κατά τον πόλεμο. Μετά όμως τον τερματισμό του, οι βασιλιάδες όφειλαν να προνοούν και να φροντίζουν τους αιχμαλώτους, έτσι ώστε η θλίψη των τελευταίων να περιορίζεται στη στέρηση της πατρίδας τους και στην απομάκρυνσή τους από τα αγαπημένα τους συγγενικά και φιλικά πρόσωπα. Κατά συνέπεια, φρόντιζαν όχι μόνο για την κατοικία των αιχμαλώτων αλλά και για το χώρο της λατρείας τους. Ο Πατριάρχης προσθέτει πως οι Βυζαντινοί συμπεριφέρονταν έτσι, μολονότι πληροφορούσαν ότι οι δικοί τους αιχμάλωτοι ζούσαν κάτω από άθλιες συνθήκες. Ωστόσο, εξαιτίας του πολιτισμού τους, απαξιούσαν να μιμηθούν τη βιαιότητα των αντιπάλων τους.¹

Τα γραφόμενα του Πατριάρχη με κανένα τρόπο δεν πρέπει να θεωρηθούν ανακριβή ή προπαγανδιστικά, γιατί υπάρχει και η μαρτυρία των συγχρόνων του αράβων συγγραφέων που παραδέχονται πως οι Βυζαντινοί φέρονταν με σεβασμό προς στις θρησκευτικές συνήθειες των αιχμαλώτων. Φυσικά δεν έλειπαν κάποτε και περίοδοι έξαρσης θρησκευτικού φανατισμού που παρε-

μπόδιζαν την ομαλή λατρεία των αλλοδόξων στο τζαμί τους. Η κατάσταση όμως σύντομα εξομαλυνόταν και πάντως, στις παραμονές της άλωσης της Κωνσταντινούπολης από τους σταυροφόρους (1204), υπάρχει μία περίπτωση κατά την οποία οι Βυζαντινοί βοήθησαν τους Άραβες εναντίον Λατίνων που είχαν εισβάλει σ' ένα από τα τζαμιά τους με σκοπό να το λεηλατήσουν και να το κάψουν.²

Στην Ελλάδα σήμερα δεν έχουμε μουσουλμάνους αιχμαλώτους πολέμου. Έχουμε όμως μετανάστες, νόμιμους και παράνομους, πολλοί από τους οποίους είναι Μουσουλμάνοι, όπως οι Πακιστανοί, οι Ιρακινοί και οι Κούρδοι. Για τους τελευταίους μάλιστα, ένα μεγάλο μέρος του λαού μας επέδειξε πέρυσι απεριόριστο ενδιαφέρον και πρωτόγνωρα εξαιρετική συμπαράσταση. Είναι πασίγνωστο πως οι άνθρωποι αυτοί φτάνουν στη χώρα μας κάτω από σκοτεινές συνθήκες, με τη συνεργασία υπόπτων ανθρώπων, που συνήθως χαρακτηρίζονται ως «τούρκοι δουλέμποροι» – ενώ αχαρακτήριστοι παραμένουν αυτοί που αναμφίβολα θα τους υποδέχονται στην Ελλάδα – και στη συνέχεια γίνονται αντικείμενα σκληρής εκμετάλλευσης.

Είναι αυτονόητο ότι η ζωή τους είναι θλιβερή, καθώς είναι ξεριζωμένοι από το φυσικό τους περιβάλλον, την πατρίδα τους, μακριά από τους συγγενείς και τους φίλους τους. Η ψυχολογική τους κατάσταση αναμφίβολα θα τους οδηγεί πιο κοντά στον δικό τους Θεό και θα χρειάζονται ένα λατρευτικό κέντρο, το οποίο όμως ορισμένοι εκπρόσωποι του έθνους ή απλά της κοινής γνώμης αρνήθηκαν από τα παράθυρα των καναλιών αλλά κι από το βήμα της Βουλής να τους το παραχωρήσουν. Γιατί τόση αντίφαση ανάμεσα στους Νεοέλληνες και τη βυζαντινή φιλανθρωπία; ή, ίσως με περισσότερη ακριβολογία, γιατί τόση εθνική ανασφάλεια;

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Η επιστολή αυτή του Πατριάρχη έχει εκδοθεί από τους R.J. H. Jenkins και L.G. Westerinc, Nicholas I Patriarch of Constantinople, Letters, Ουάσιγκτον 1973, σ. 372-383.
2. Το γεγονός είναι γνωστό από τον ιστορικό Νικήτα Χωνιάτη, εκδ. Van Dieten, 1975, σ. 553-4.

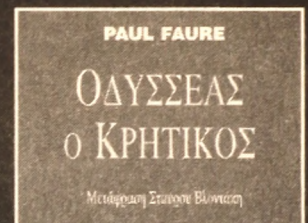
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

PAUL FAURE

Καθηγητής Πανεπιστημίου

ΟΔΥΣΣΕΑΣ Ο ΚΡΗΤΙΚΟΣ

Νέα θεώρηση για τον Οδυσσέα

Μετάφραση
Σταύρου Βλοντάκη

382 σελίδες
με 16 εικόνες, 6 χάρτες
και 12 σχέδια εκτός κειμένου

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ
Προσφορά στον Πολιτισμό
Ιπποκράτους 8 Αθήνα
Τηλ.: 36.27.318

Χ.Ο. = Χωλές Οριοθετήσεις

του Πέτρου Μαρτινίδη

Πριν από τρεις-τέσσερις χιλιάδες χρόνια, όρια μεταξύ θρησκείας, επιστήμης και τέχνης δεν υπήρχαν. Οι δειήσεις που καλόπιαναν ποικίλες θεότητες κι επιζητούσαν την προστασία τους ήταν, μαζί, θεολογία, φυσιογνωσία και ποίηση: απόδοση των φυσικών φαινομένων σε αποφάσεις των θεών, εξήγηση των ίδιων φαινομένων, ανάλογα με εξειδικεύσεις των θεών που τα χειρίζονταν, κι επέμβαση στις επιπτώσεις τους για τον ανθρώπινο βίο, μέσω ψαλμωδιών, θυσιών και συστηματικής ναοδομίας.

Έκτοτε, καλώς ή κακώς, τα πράγματα εξελίχθηκαν. Η επιστήμη, με τις όποιες παλινδρομίες της, έλυσε τις απορίες μας για τα φυσικά φαινόμενα. Η τέχνη ανέλαβε να μας παρηγορεί, για τις απαντήσεις που έδωσε η επιστήμη στις παραπάνω απορίες. Κι η θρησκεία, πλέον, συνιστά ένα «αντίδωρο» προς τους εθνολόγους, για όσα πολιτισμικά συστήματα δεν πρόλαβαν να μελετήσουν αναλλοίωτα.

Βεβαίως, αυτή η τρις ή τετράκις χιλιόχρονη εξέλιξη δεν αναίρεσε τη θνητότητά μας. Αλλά η τέχνη (ακόμη και η θρησκευτική μουσική ή η εικονογραφία, ως ομορφιά καθ' εαυτήν, όχι ως εγγυήτρια των τοπογραφιών στις οποίες παραπέμπει) κάνει ό, τι είναι δυνατόν για

να δίνει όποια αίσθηση του αιώνιου μπορεί να χωρέσει ο πεπερασμένος ανθρώπινος βίος.

Το μειονέκτημα με την τέχνη, όμως, είναι πως για να εισπράξει κανείς την παραμυθία της χρειάζεται να της προκαταβάλει ώρες μελέτης, ακρόασης, θέασης, στοχασμού κι αναστοχασμού, κοντολογίς καλλιέργεια. Αντίθετα, οι θρησκεί-

ες ευδοκιμούν πατώντας σε κάτι ανάλογο με τα διαφημιστικά συνθήματα των αντιπροσωπειών αυτοκινήτων, που παραδίδουν οποιοδήποτε όχημα «χωρίς προκαταβολή και με άπειρες άτοκες δόσεις». Οι πιστοί εξασφαλίζουν την αιωνιότητα, απλά και μόνο «ομολογώντας» μια πίστη.

Ένα σωρό άνθρωποι, έτσι, προτιμούν να βρίσκουν τον

εαυτό τους στην πίστη τους, καθώς παραείναι επίπονο να βρίσκουν την πίστη τους στον εαυτό τους. Αυτό δεν δημιουργεί μια ιεραρχία κατωτέρων-ανωτέρων (μολονότι εξηγεί γιατί τα μέλη των παραδοσιακών κομμουνιστικών κομμάτων προτιμούν ν' ασπάζονται μια πίστη στο κόμμα, αντί να κουράζονται να διαβάζουν Μαρξ). Δημιουργεί, ωστόσο, μια διαφοροποίηση από την πολύ παρήγορη αντίληψη περί θανάτου ως «μεγάλου ύπνου» εν αναμονή μελλοντικής αναστάσεως.

Δεν λέω πως είναι εύκολο να αντέξει κανείς την ιδέα της θνητότητάς του χωρίζοντας μεταφυσικές παρηγοριές αλλά πρέπει «να μην έχει κανείς το θεό του», κατά τη κοινώς λεγόμενη, για να θέλει οπωσδήποτε να επιβάλει τον θεό του σ' όσους αγωνίζονται να λύσουν το προσωπικό τους πρόβλημα με άλλους τρόπους.

Αυτά, τα αυτονόητα, ως εισαγωγή για το πολυθρόλητο ζήτημα των ταυτοτήτων και τη μνημειώδη, κατά τη γνώμη μου, κακοπιστία που δείχνουν οι υπερασπιστές των θέσεων της Εκκλησίας. Από τις «ερμηνείες» ορισμένων τηλεοπτικών ιεραρχών, περί προορισμού της εκκλησιαστικής όσο και της πολιτικής εξουσίας να πραγματοποιούν επί γης τη θέληση του θεού(!) μέχρι την απαράμιλλη αξιολόγηση του κ. Καστανίδη για τη «σαφή σημειολογία», όσα

Άλλη η πλειοψηφία που εκλέγει κυβερνήσεις ή τις κατεβάζει, εάν αλλάξει γνώμη, κι άλλη η πλειοψηφία που διατηρεί το δικαίωμα να ελέγχει τις ατομικές συμπεριφορές. Στο σημείο αυτό, κάθε «χωλή οριοθέτηση» καταλήγει σε ολοκληρωτισμούς.

δήλωσε σε τηλεοπτική εκπομπή, «των γλυκύτατων φωνών, όσων υποστηρίζουν την αναγραφή του θρησκευματος στις ταυτότητες και τις στριγκιές (sic) φωνές εκείνων που μιλούν εναντίον της».

Επειδή δεν θέλω να πιστέψω σε μια τόσο γενικευμένη ισχύ της μεταμοντέρνας σκέψης -περί εγγενούς ασυναρτησίας κάθε αρθρωμένου λόγου, καθώς η πραγματικότητα μένει διαρκώς ασύμβατη προς τις φράσεις που τη σχολιάζουν- θέλω να επισημάνω δυο-τρία πράγματα, όλο όλο.

Κανείς δεν αμφισβητεί ότι η «πλειονοψηφία» των Ελλήνων, σήμερα, μπορεί να είναι υπέρ της αναγραφής (υποχρεωτικής ή και προαιρετικής) του θρησκευματος στις ταυτότητες. Άρα, κάθε πρόταση άμεσου ή έμμεσου δημοψηφίσματος αποτελεί ματαιοσχολία.

Ελπίζω, όμως, να μην υπάρχει αμφισβήτηση και στο ότι η δημοκρατία, εκτός από εφαρμογή των αποφάσεων της πλειοψηφίας, είναι και σεβασμός της μειοψηφίας. Εάν σ' ένα βαγόνι τρένου υπάρχουν 97 επιβάτες που ζεσταίνονται κι έχουν τον κλιμαστικό στο «φουλ», αλλά υπάρχουν και τρεις κρυολογημένοι που ζητούν άλλη θερμοκρασιακή ρύθμιση, δημοκρατία δεν είναι να ψηφίσουν οι 97 και ν' ασκήσουν το δημοκρατικό τους δικαίωμα να ξεπαγιάσουν τους τρεις ή να τους πετάξουν από το τρένο, ώστε να απολαύσουν εν ομοθυμία τη δροσιά.

Ανάλογα, ακόμη κι αν υπήρχαν τρεις Έλληνες μόνο, σε όλη την επικράτεια, που δεν θα ήθελαν ν' αναγράφεται το θρησκευτικό τους φρόνημα στις αστυνομικές τους ταυτότητες, τα υπό-

λοιπα 10.000.000 οφείλαμε να το δεχτούμε, για να μην τους φέρνουμε άσκοπα σε δύσκολη θέση.

Άλλη η πλειοψηφία που εκλέγει κυβερνήσεις ή τις κατεβάξει, εάν αλλάξει γνώμη, κι άλλη η πλειοψηφία που διατηρεί το δικαίωμα να ελέγχει τις ατομικές συμπεριφορές. Στο σημείο αυτό, κάθε «χωλή οριοθέτηση» καταλήγει σε ολοκληρωτισμούς.

Όσοι κραυγάζουν: «Ελλάδα σημαίνει Ορθοδοξία», ξεχνούν πως όποιοι -λίγοι- Έλληνες δεν είναι ορθόδοξοι, υποβιβάζονται, αυτομά-

τως, σε ελλιπείς Έλληνες. (Ας φωνάζουν, τουλάχιστον, ρυθμικά: «Ελλάδα, σημαίνει Ορθο-δοξία, κατά πλειονοψηφία!».)

Κι όσοι ισχυρίζονται με πάθος ότι η ορθόδοξη Εκκλησία δεν δίωξε ποτέ κανέναν για τα θρησκευτικά του φρονήματα, ενώ, την ίδια στιγμή, απαιτούν την παραίτηση του υπουργού Δικαιοσύνης, επειδή, δηλώνοντας τα προσωπικά θρησκευτικά του φρονήματα, μίλησε περί «θείου» κι όχι περί θεού, ή αγνοούν το νόημα της λέξης «φαρισαισμός» ή είναι πολύ μεταμοντέρνοι, για τη δική

μου αντίληψη περί εσωτερικής συνοχής κάθε ισχυρισμού.

Τι άλλη απόδειξη χρειάζεται για το πόσο επικίνδυνο θα είναι, σε περίπτωση προαιρετικής αναγραφής του θρησκευματος, ν' αφήσει κάποιος κενό το αντίστοιχο κουτάκι στην ταυτότητά του;

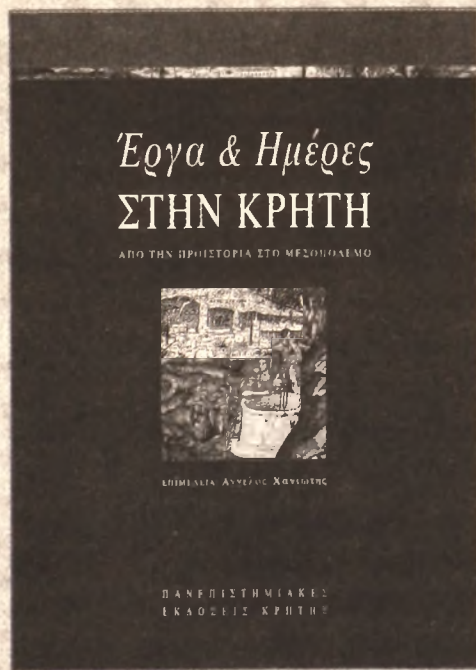
Το μόνο που δεν μπορεί να αποτελεί ένα σύγχρονο κράτος, αν ενδιαφέρεται για τις θρησκευτικές πεποιθήσεις των πολιτών του ή για το πότε ακούγονται γλυκειές και πότε στριγκιές οι φωνές τους, είναι να 'ναι ανεξίτητο.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ

Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας

Μάνης 5, 106 81 Αθήνα, Τηλ.: (01) 38 18 372, Fax: 33 01 583

Άγγελος Χανιώτης
(επιμέλεια)

ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΕΣ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

Από την προϊστορία
στο μεσοπόλεμο

Οι ευωδιές των κήπων της μινωικής Κνωσού μαγεύουν έναν αιγύπτιο ταξιδευτή· ο Ριχάρδος ο Στυμπαλιώτης αφήνει τη δουλειά στον γρίπο για να καλλιεργήσει γη στα ερημωμένα από την πανώλη Γιοφυράκια· στον πολιορκούμενο Χάνδακα, καθώς ο Μαρκαντώνιος Φόσκολος γράφει τους τελευταίους στίχους του *Φορτουνάτου*, ένας μαθητευόμενος ζωγράφος εγκαταλείπει την Κρήτη τουρκονίκητη και φονοσκλαβωμένη· στο Μεγάλο Κάστρο του μεσοπολέμου, η κυρα-Γιασιμίνα δακρύζει χαϊδεύοντας το κλειδί του σπιτιού που άφησε στα Κριτζαλιά της Ιωνίας...

Αυτοί είναι ορισμένοι από τους πρωταγωνιστές των δώδεκα αφηγημάτων όπου αρχαιολόγοι, ιστορικοί και φιλόλογοι ανασυνθέτουν στιγμιότυπα από τη ζωή στην Κρήτη, από την προϊστορία μέχρι το μεσοπόλεμο. Ο αναγνώστης θα γνωρίσει βασικές πηγές και κεντρικά προβλήματα της ιστορικής έρευνας όχι με το ύφος και τις μεθόδους ενός εγχειριδίου, αλλά με την αμεσότητα του αφηγήματος.

Πόσο Έλληνας είμαι; «Το αβγό του φιδιού» της Ορθοδοξίας

του Αλέκου Τζιόλα

«Χρόνους πολλούς μετά την Αμαρτία που την είπαν Αρετή μέσα στις εκκλησιές και την ευλόγησαν... Βλέπω τα έθνη, άλλοτε αλαζονικά, παραδομένα στη σφήκα και στο ξινόχορτο...»

Ελύτης

Τώρα που η Εκκλησία έχει εισβάλει στην πολιτική μας ζωή κι έχει επαναφέρει ως κυρίαρχη ιδεολογία την εθνικοφροσύνη, προκύπτει σαν εθνική ανάγκη περίπου η μέτρηση της ελληνικότητας του καθένα μας, ώστε να ξέρουμε αν έχουμε να κάνουμε με **υπερέλληνα**, με **Έλληνα**, με **ημιέλληνα** ή και με **«ανέλληνα»**, και βάσει του βαθμού της ελληνικότητάς μας να μας επιτραπεί ή να μας απαγορευτεί είτε η παραμονή μας στην Ελλάδα είτε η είσοδός μας στην Ε.Ε.

ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΥ ΤΗΣ

Προσωπικά, έρχομαι ν' ανταποκριθώ σ' αυτή την «εθνική» επιταγή και δηλώνω ευθαρσώς εξ υπαρχής: Μου είναι αδιάφορη η ποσότητα ελληνικότητας που φέρω μέσα μου, όταν αυτή δεν συμβιβάζεται με τις ευρύτερες ανθρωπινες αξίες της οικουμενικότητας που μ' ενδιαφέρει κατά προτεραιότητα να υπηρετώ. Όταν, επομένως, οι εθνικοκοινωνικές αξίες εκφράζοντας, υλοποιούν και οικονομικά ιδεώδη –και αυτό δεν είναι πάντα αποκλεισμένο– αποτελούν μέρος και του δικού μου οικουμενικού συστήματος αξιών που ασπάζομαι και που στα μέτρα των δυνάμεών μου προσπαθώ να εφαρμόζω, έχοντας σ' αυτό το δύσκολο ζύγισμα των πραγμάτων τον Όμηρο ως πατέρα μου πάντα. Κι αν από συνήθεια «ψελλίζω» τούτες τις γραμμές, είναι ακριβώς

γιατί θέλω με τις μικρές μου δυνάμεις να συμβάλλω κι εγώ στην πραγμάτωσή τους, να συμμετέχω μαζί με όλους τους εθνικούς μου «συντρόφους» στην κοινή προσπάθεια προαγωγής της κοινής μας ζωής, γι' αυτό και σέβομαι βαθύτατα όλους τους προγενέστερους και σύγχρονους «συναγωνιστές», δικούς μας ή και των άλλων λαών. Όταν, όμως, αυτές οι εθνικοκοινωνικές αξίες αντιβαίνουν στα οικουμενικά ιδεώδη, ας είναι εθνικές, τις αποποιούμαι χωρίς συνειδησιακούς δισταγμούς.

Αν λοιπόν κριθώ με βάση αυτές τις αρχές, που είναι ισχυρότατες σε ελληνικότητα, μάλλον δεν πρέπει να πληρώ τις προδιαγραφές για την κατάταξή μου σε μια ανώτερη από την έσχατη βαθμίδα των «ανελλήνων». Επειδή όμως συμβαίνει τις αξίες της οικουμενικής διάστασης στην πυρηνική τους σύσταση τουλάχιστον να τις έχουν αναπτύξει πρώτοι –και μάλιστα σε τόσο μεγάλο βαθμό– οι αρχαίοι Έλληνες και επειδή κατά σύμπτωση και εγώ ανήκω ανάμεσα στους απογόνους τους (αυτό δεν φαντάζομαι να μου το αμφισβητούν, ότι είμαι Έλληνας εξάλλου εκείνοι μου το δηλώσανε και εγώ απλώς συγκατένευσα), προσλαμβάνω, πιστεύω, εξαιτίας αυτής της διπλής μου συγγένειας, ουσιαστικής και τυπικής, με τους αρχαίους Έλληνες σημαντικά ποσοστά ελληνικότητας. Συνεπώς η ελληνικότητά μου προάγεται μάλλον στη δεύτερη τουλάχιστον βαθμίδα και είμαι τόσο Έλληνας όσο και ομόδοξος των αρχαίων μας προγόνων.

Από αυτό όμως το ιστορικό σημείο και μετά ανακύπτει μέγα πρόβλημα στον προσδιορισμό της ελληνικότητάς μου. Αν υποθεθεί ότι η εξέλιξη του ελληνισμού ήταν ομαλή και ότι στη μετέπειτα πορεία του, κατά τους βυζαντινούς χρόνους, τα νέα πνευματικά στοιχεία της χριστιανικής θρησκείας ή της

Ορθοδοξίας συζεύτηκαν αφομοιωτικά με τα παλιά, απ' όπου και προέκυψε, λένε, ο αδιαχώριστος χαρακτήρας της ένωσής τους, τότε η ποσότητα της ελληνικότητάς μου είναι θέμα απλής μαθηματικής πράξης και βρίσκεται στο άθροισμα της αρχαίας ελληνικότητας με τη βυζαντινή και μεταβυζαντινή ορθόδοξη πίστη μου. Αν επίσης ληφθεί υπόψη –και αυτό οι πιο υψηλόβαθμοι από μένα σε ελληνικότητα, οι Έλληνες και υπερέλληνες, το απαιτούν– ότι μέσω της Ορθοδοξίας και κυρίως κατά την τουρκοκρατία διασώθηκε η προγενέστερη, αρχαιοελληνική ελληνικότητά μου, τότε, εφόσον θέλουμε να είμαστε ακριβοδίκατοι, θα πρέπει την Ορθοδοξία να την υπολογίσουμε με μεγαλύτερο συντελεστή, αφού η έννοιά της, επικαλύπτοντας την έννοια της αρχαιοελληνικότητας, έρχεται σε πλήρη ταύτιση μαζί της, αποτελώντας συνάμα και την πιο κορυφαία αλλά και την πιο αυθεντική έκφραση της ελληνικότητάς μου. Στο ερώτημα επομένως «πόσο Έλληνας είμαι» η απάντηση εδώ είναι «όσο και ορθόδοξος».

Αν, όμως, ιστορικά και εννοιολογικά δεν είναι έτσι, τότε τα μέτρα και τα σταθμά αλλάζουν τελείως.

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΗΣ ΣΥΖΕΥΞΗΣ

Στη φιλοσοφία υπάρχει μια βασική αρχή: Όταν δύο έννοιες ή καταστάσεις είναι αντιφατικές, όχι απλώς αντιθετικές, δεν μπορούν να συνυπάρξουν, οπότε ισχύει ή η μία ή η άλλη έννοια, επικρατεί η μία ή η άλλη κατάσταση. Η έννοια του λόγου, για παράδειγμα, δεν μπορεί να συνυπάρξει με το **άλογο** στοιχείο, που είναι το αντιφατικό της, με τη θρησκευτική, δηλαδή, πίστη και τα γεννήματά της, παρά μόνο, εφόσον ο λόγος αυτοαρθεί.

Τα γεγονότα που συνθέτουν την ιστορία της βυζαντινής περιόδου επαληθεύουν πλήρως την παραπάνω φιλοσο-

φική αρχή. Γιατί κατά την περίοδο αυτή επικρατεί ολοκληρωτικά η πίστη, που είναι άλογο στοιχείο, εκτοπίζοντας το αντιφατικό της, τον αρχαίο λόγο, μαζί με όλα τα συστατικά αλλά και παράγωγά του, το διάλογο και την διαλεκτική, την έρευνα και την επιστήμη, την αναζήτηση της αλήθειας και τη φιλοσοφία - στον τομέα δε της κοινωνικής οργάνωσης την ισότητα και τα δικαιώματα, το δημοκρατικό πολίτευμα και τους θεσμούς της ισοπολιτείας και ισονομίας, ενώ επικυριαρχούν μαζί με την πίστη όλα τα γεννήματά της, οι αργιοί και εξ αποκαλύψεως αλήθειες, η τυφλή αποδοχή τους και η αντικατάσταση της κριτικής σκέψης με πιστεύματα φαντασιώσεων και δεισιδαιμονιών, η πρόταξη της αξίας του θεού έναντι της αξίας του ανθρώπου και η εκμηδενιστική υπόταξη της δεύτερης στην πρώτη, η μετατόπιση των ανθρωπινων ενδιαφερόντων και δραστηριοτήτων από τη σφαίρα της επίγειας ζωής στη σφαίρα της επουράνιας και η συνακόλουθη εξασθένηση της έγνοιας για τα εγκόσμια καθώς και η παραγνώριση της σημασίας τόσο των κοινωνικών θεσμών όσο και της ανάγκης βελτίωσής τους. Γι' αυτό δεν είναι καθόλου τυχαίο που κατά την υπερχλιετή βασιλεία του Βυζαντίου δεν σημειώθηκε καμιά ανάπτυξη σε όλους αυτούς τους τομείς, ενώ για τους αρχαίους Έλληνες πενήντα χρόνια -κι ούτε τόσο- αποδείχτηκαν υπεραρκετά για την πραγματοποίηση του θαύματος του κλασικού πολιτισμού. Αντίθετα, οι βυζαντινισμοί, που μείναν παρομοιωδείς (αν οι άγγελοι,, λ.χ. είναι αρσενικού ή θηλυκού γένους) και που αλλεπάλληλα φέρναν τους πιστούς σε αιματηρές συγκρούσεις μεταξύ τους, ήταν ο κύριος τομέας «ανάπτυξης» της βυζαντινής κοινωνίας.

Ο λόγος και τα παράγωγά του λοιπόν, που αναδείχτηκαν από τους αρχαίους Έλληνες και που ανέδειξαν και τους

ιδίους, ως περιττά αλλά και υπονομευτικά της θρησκευτικής κοσμοθεώρησης εκτοπίζονται στους βυζαντινούς χρόνους βίαια και οι εκφραστές τους εξουδετερώνονται με κάθε τρόπο. Καίγονται βιβλία, κατηγορούνται «ειδωλολατρικοί» θεσμοί, κλείνεται η τελευταία φιλοσοφική σχολή της Αθήνας, ενώ οι δάσκαλοί της καταφεύγουν στην Περσία, για να βρουν εκεί συνθήκες δυνατές για τη διδασκαλία της ελληνικής φι-

λοσοφικής και ανθρωπιστικής σκέψης. Το μίσος δε που καλλιεργήθηκε προς τους Έλληνες ήταν τόσο μεγάλο, ώστε το όνομά τους λόγω της μιαιρότητας που έφερε δεν προφερόταν καν, γι' αυτό και είχε αντικατασταθεί από την προσωνυμία του «εθνικός» ή του «ειδωλολάτρης».

Με βάση λοιπόν την Ιστορία αλλά και τη Φιλοσοφία κατά τη βυζαντινή περίοδο, δεν πραγματοποιήθηκε σύζευξη μεταξύ ελληνισμού και χριστιανισμού, αλλά απλή «εξόντωση» του πρώτου από τον δεύτερο. Γιατί η κατίσχυση του χριστιανισμού πάνω στον ελληνισμό επιτεύχθηκε, αφού προηγουμένως ο ελληνισμός εξαναγκάστηκε ν' αποβάλει τον πολιτισμικό του πυρήνα, το λόγο, και αυτό σημαίνει ότι ο χριστιανισμός κατίσχυσε πάνω σ' ένα «αφελλητισμένο» ελληνισμό. Η πιο ανάγλυφη παράσταση κατίσχυσης του χριστιανισμού πάνω σε αφελλητισμένο ελληνισμό βρίσκεται στην υποκατάσταση του αρχαί-

ου ελληνικού λόγου με μυθοπλασίες του εβραϊσμού, που αποτελούν την πιο ακραία εκδοχή ανορθόλογης σκέψης ανά τους αιώνες. Το προπατορικό αμάρτημα, λέει (το οποίο, σημειωτέον, κατά πως λένε οι ίδιοι, διαπράχθηκε από τους πρωτόπλαστους κατά την προσπάθειά τους να προσεγγίσουν τη γνώση), μεταφέρεται μέσω των γονιδίων του ανθρώπινου είδους, γι' αυτό και βαρραίνει όλες χωρίς καμιά εξαίρεση στις επερχόμενες γενεές των ανθρώπων, ενώ το αντίτιμο που πληρώνουμε όλοι μας για τη διάπραξη του από εκείνους τους πρώτους μας «προγόνους» είναι, λέει, η απώλεια της αθανασίας μας. Τόσο τερατώδη εξωφρένεια, εξηγητική είτε της τύχης της ανθρωπίνης ύπαρξης είτε της ιδέας της δικαιοσύνης και της απονομής της, δεν συναντά κανείς σε καμιά άλλη πρωτόγονη σκέψη. Και αυτή η τερατώδης εξωφρένεια δεν είναι προϊόν τερατογένεσης, κάποιας δηλαδή παρά φύση σύζευξης,

αλλά φυσιολογικότερη γέννα και γέννημα μιας, της πιο εξώλογης, μυθολογοθρησκευτικής αντίληψης για τη ζωή. Αν είχε ασκηθεί και η παραμικρή επένεργεια του λόγου πάνω στη χριστιανική κοσμοθεώρηση, θα είχαν εκλείψει αυτού του είδους οι εξωφρένειες, όπως και τόσες άλλες παραπλήσιες, προϋποθετικές ή παράγωγες, τις οποίες μέχρι και σήμερα είμαστε από το εκπαιδευτικό μας σύστημα υποχρεωμένοι να διδάσκουμε στα παιδιά μας ως ακατάλυτες μέσα στους αιώνες αλήθειες της χριστιανοσύνης. Αν πάντως προσωπικά ενσάρκωνα επαρκή ποσότητα ελληνικότητας, αυτή, ας πούμε, του Έλληνα ή την πλεονάζουσα του υπερέλληνα, θ' αναλάμβανα διά βίου αγώνα, για ν' αποκαταστήσω ιστορικά την ελληνικότητά μου, κι αν δεν το κατάφερα, θα έφθινα από τον καημό μου.

Πόσο Έλληνας είμαι λοιπόν τώρα; Όσο και «ανορθόδοξος».

Αλλά και η άλλη πλευρά, η Ορθοδο-

ξία, που παρά τον άυλο χαρακτήρα των διδαχών της, για να εξασφαλίσει της βιολογική της επιβίωση, αγκιστρώθηκε σε κρατική-εθνική εξουσία και, αφού συνέδεσε μαζί της τη δική της τύχη, «εθνικοποιήθηκε», απέβαλε ένα από τα πιο θεμελιακά ανθρωπιστικά της χαρακτηριστικά, τον οικουμενισμό της, και το απέβαλε, απ' ό,τι φαίνεται, με τόσο έντονη τη διάθεση εκφόρτωσής του, ώστε ούτε ως τις μέρες μας να μην έχει την αίσθηση της απώλειάς του. Ούτε έχει ακόμα τη συναίσθηση ότι οι φορτικές της πια διακηρύξεις για την ταύτισή της με τον ελληνισμό ή με όποια άλλη εθνότητα, ομολογούν βαρετά πλέον στην αυτοαντίρρηση της.

Ωστόσο αυτή η πρόσδεσή της στο άρμα της εξουσίας με τη δύναμη στρειδιού διακρίνεται από ένα κύριο χαρακτηριστικό. Αγκιστρώνεται σε άρματα εξουσίας που έχουν έναν μόνο ηνίοχο, ώστε να μπορεί να τον ελέγχει, για να έχει διασφαλισμένη σε μόνιμη βάση τη θέση της δίπλα του και για να κατευθύνει συγχρόνως μαζί του ή και μόνη της την πορεία του άρματος της εξουσίας. Εξάλλου, η μοναρχία, που επίσης έχει απόλυτη ανάγκη τη συγκυβέρνηση με τη θρησκεία, γιατί, όντας «ελέω θεού» εξουσία, δεν έχει κανένα άλλο έρεισμα, σαν εκφραστής και αυτή του άλλου στοιχείου που συγγενεύει ιδεολογικά μαζί της. Γι' αυτό βλέπουμε τη χριστιανική θρησκεία να στηρίζει πάντα, τότε και τώρα, τα μοναρχικά καθεστώτα, και όχι τα δημοκρατικά, και να ταυτίζεται ως προς τις εθνοκεντρικές της ιδέες, τότε και τώρα, με τις πιο ακραίες εθνικιστικές αντιλήψεις.

Η ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Και μετά την «εθνικοποίηση» και «κρατικοποίηση» της Ορθοδοξίας, ποια είναι η απάντηση στο αρχικό μας ερώτημα;

Καμιά, κι ούτε έχει πλέον κάποια σημασία είτε το ερώτημα είτε η απάντησή του. Υπάρχει κλασικότερη και πρακτικότερη μέθοδος προσδιορισμού της ελληνικότητας, που έχει εφαρμοστεί επιτυχέστατα στον τόπο μας, ο αυτοπροσδιορισμός του Υποκειμένου και ο ετεροπροσδιορισμός των αντικειμένων από το ίδιο Υποκείμενο (εγώ προσδιορίζω τον εαυτό μου, εγώ προσδιορίζω και τους άλλους), αρκεί μόνον το Υποκείμενο-προσδιοριστής να μπορεί να

επιβάλλει τους δικούς του προσδιορισμούς και στους άλλους με θεσπισμένη κρατική βία.

Όταν, λοιπόν, λείπει ο λόγος, που σε τελευταία ανάλυση σημαίνει δημοκρατία, την κίνηση της ιστορίας την έχει στα χέρια της η άγρια διαλεκτική του Μαρξ. Κι εδώ δεν έχει σημασία τι έχει συμβεί ή τι δεν έχει συμβεί στο ιστορικό γίγνεσθαι. Γιατί, κι αν κάτι δεν έχει γίνει, κάλλιστα μπορεί να παραστεί ως γινωμένο. Οι παραχαράξεις, που μπορούν να φτάσουν και ως τα όρια της αντιστροφής των ιστορικών γεγονότων, έχουν αυτή τη δυνατότητα ολοκληρωτικής αλλοίωσής τους. Συνεπώς για τις κυρίαρχες οικονομικές και πολιτικές δυνάμεις, που βρίσκονται πάντα σε συνταύτιση και που κινούν, σύμφωνα με τη μαρξιστική διαλεκτική, την ιστορία, σημασία έχει όχι η ίδια η ιστορία αλλά η εκμετάλλευσή της. Κι όταν τα ιστορικά γεγονότα δεν προσφέρονται για εκμετάλλευση, με την παραχάραξή τους καθίστανται αυτόματα εκμεταλλεύσιμα, και με αυτόν τον τρόπο εξασφαλίζεται η δυνατότητα παρέμβασης στην πορεία της και στον καθορισμό της κατεύθυνσής της. Έτσι επανερχόμαστε πάλι σε άλλη επαλήθευση της ίδιας διαλεκτικής: Οι ιδέες που επικρατούν δεν είναι παρά οι ιδέες της τάξης που επικρατεί, πράγμα που το βλέπουμε ακόμα και στα παραμύθια, που όλο με γόνους βασιλιάδων έχουνε να κάνουν. Για την αποτελεσματικότερη δε δυνατότητα παρέμβασης στην πορεία της ιστορίας σημασία έχει, και μάλιστα πρωταρχικότερη, οι αξίες που επιλέγονται για εκμετάλλευση να είναι οι πιο πρόσφορες – και οι εθνικές, με βάση τη μακροχρόνια εμπειρία, κατατάσσονται στην πρώτη γραμμή προσφορότητας. Απόδειξη σ' αυτό ότι και η Ορθοδοξία, παρά τη θεωρητική οικουμενικότητά της, στηρίζει τη βιολογική και ιδεολογική της επιβίωση στην εκμετάλλευση των εθνικών αξιών. Αυτή η μέθοδος εκμετάλλευσης της ιστορίας, μέσω των πιο πρόσφορων αξιών, έχει να επιδείξει θαυμαστά αποτελέσματα επιτυχίας διαχρονικά, κι ένα μικρό δείγμα της θαυμαστής της επιτυχίας ήταν τελευταία η συρροή μεγάλου πλήθους μαζών στις «λαοσυνάξεις» της Εκκλησίας.

Αλλ' όμως, σύμφωνα πάντα με την ίδια διαλεκτική, έστω κι αν ο λόγος καταπνίγηκε στον εθνικό και γεωγραφικό

χώρο, όπου γεννήθηκε, η «φλέβα» του, ωστόσο, βάρεσε αλλού, σε μακρινά γεωγραφικά μήκη και πλάτη, και ύστερα από πολλούς αιώνες, γιατί κι εκεί η ίδια θρησκεία, που είχε την εξουσία στα χέρια της, είχε κατορθώσει και αυτή να τον καταπνίξει και τον διατηρούσε σε νέκρωση επί χιλιετία περίπου, όσο ακριβώς κράτησε εξαιτίας της και η ανακοπή της ανθρώπινης προόδου. Αφότου δε με την Ευρωπαϊκή Αναγέννηση αρχίζει να επιτυγχάνεται σταδιακά η υπέρβαση της χριστιανικής εξουσίας και ο λόγος αναγεννιέται, για να ξαναμπει η ανθρωπότητα στην κοίτη του πολιτισμού της, έκτοτε και μέχρι σήμερα από ανθρώπους του δικού μας γένους καταβάλλεται προσπάθεια, αυτός ο ίδιος ο δικός μας, λόγος των αρχαίων Ελλήνων να μεταγγιστεί στον δικό του φυσικό χώρο. Αυτή όμως η μετάγγιση από τότε μέχρι και σήμερα γίνεται σταγόνα-σταγόνα, γιατί «προσκρούει» στις συνήθειες και «αποτελεσματικές» αντιδράσεις της ελληνικής Ορθοδοξίας.

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ

Το ίδιο και τώρα: Ενώ επρόκειτο για κάποια σοβαρή πρόθεση της Κυβέρνησης να διευρύνει πλήρως την εκλογική της εξουσίας – πράγμα που όφειλε να κάνει –, η Εκκλησία αντιδρά με όλες της τις δυνάμεις και εμφανίζει το απόλυτα συνεπές πρόσωπο με τον εαυτό της ως προς όλα τα χαρακτηριστικά της, ως προς την πολιτική της ιδεολογία, την εμπάθεια, τη φρασεολογία και την υποκρισία της.

Γιατί επανεισάγει στην πολιτική μας ζωή, χωρίς δισταγμούς, ιδεολογικά μορφώματα σκοτεινών περιόδων της νεοελληνικής ιστορίας, αυτά που, ακόμα και η πολιτική παράταξη που τα καπηλεύονταν επί δεκαετίες με ανάλογες ενσαρκώσεις τους, αναγκάστηκε ύστερα από την εμπειρία και της τελευταίας δικτατορίας να τα εγκαταλείψει εξαιτίας του άγους τους. Κι όμως, η Εκκλησία τα επαναφέρει, τα διαλαλεί, και μονοπωλεί συγχρόνως χωρίς καμιά σεμνότητα και συστολή την έννοια της ελληνικότητας: «Η Ορθοδοξία αποτελεί την ενσάρκωση του Ελληνισμού», μας λέει. Κι εμείς πώς να της το αμφισβητήσουμε. Όταν καταβροχθίζει κάποιος κάτι, το ενσαρκώνει κιόλας, πράγματι.

Η διαλάληση, ωστόσο, της αυτοταύτι-

σής της με τον ελληνισμό είναι το εντελώς πρωτάκουστο που εισάγει η ελληνική Ορθοδοξία σε όλη την ιστορία της κατασκευής τέτοιων απολυταρχικών ιδεολογημάτων. Ός τώρα είχαμε ακούσει το «εγώ είμαι το κράτος». Το «εγώ είμαι το έθνος» ακούγεται για πρώτη φορά. Όχι πως δεν έχουν υπάρξει κατά καιρούς κατασκευές και αντίστοιχες ανακηρύξεις συμβόλων του έθνους. Όλοι οι μονάρχες αυτό διακηρύττουν, πως είναι σύμβολα του έθνους. Άλλο όμως διακήρυξη συμβολικής ταύτισης με το έθνος και άλλο πραγματικής.

Αλλά η δική μας Εκκλησία το πάει ακόμα πιο πέρα: Για να «σαρκωθεί» ο λόγος της και για να μας επιβληθεί de facto η αυτοταύτισή της με το έθνος, γιατί μόνο έτσι θέλουμε δεν θέλουμε τη χωνεύουμε, φέρνει τα Λάβαρα της Αγίας Λαύρας (αφήνω κατά μέρος το ιστορικό ζήτημα των Λαβάρων) και τ' ανεμίζει στη λαοσύναξη της Αθήνας, για να μας δείξει επί πλέον και πόσο καλός γνώστης της μαρξιστικής διαλεκτικής είναι: Επειδή στις αναλύσεις της καθρεφτίζεται συχνότατα το δικό της πρόσωπο, έχει μάθει ήδη η Εκκλησία μας πολύ καλά ότι η Ιστορία δεν κινείται με ευλογήσεις αλλά με εκμεταλλεύσεις, γι' αυτό και προσφεύγει στην πιο ακραία μορφή εκμετάλλευσης, στην ιδιοποίησή της.

Κραδαίνοντας προσέτι αυτή την ταύτιση που περιέχεται στον πυρήνα της πολιτικής της ιδεολογίας –μήπως έχει και άλλη;– αμφισβητεί νόμους, περιφρονεί Συντάγματα και αντιπαραθέτει ως υπέρτερους τους χωρίς αιτία αναρχισμούς της. Αναγορεύει μ' ένα λόγο τον εαυτό της σε γενικό δερβέναγα (αφήνω πάλι κατά μέρος τους ιστορικούς συνειρημούς που διεγείρει αυτόματα ο όρος). Και όμως δεν διώκεται. Αλλά τότε οι αναρχισμοί με αιτία γιατί να διώκονται; Πότε εξάλλου θ' αρχίσει η ελληνική Πολιτεία να παίρνει στα σοβαρά την περίπτωση του Προκαθήμενου της Εκκλησίας; Όταν μας ξεθάψει και τα οστά του Κολοκοτρώνη και τα υψώσει μπροστά μας, σ' εκείνη και σε μας, μακάβριο σκιάχτρο εθνικής φοβέρας;

Εξαιτίας πάλι της ισχύος της ίδιας ταύτισης, η οποία σημειωτέον παρέχει προεξοφλητικά όχι μόνον άφθονη ελληνικότητα στους φορείς της, αλλά και το αυτονόητο δικαίωμα προσδιορισμού της ποσότητάς της στους άλλους, πε-

ριέρχεται στα χέρια της Εκκλησίας ο αλάνθαστος πήχυς μέτρησης της ελληνικότητάς μας. Και αυτό διότι ο πήχυς αυτός της Ορθοδοξίας, χάρη στη «θεία Χάρη», περιέχει κατ' αρχήν βεβαιότητες θρησκευτικής εμβέλειας, και εκτός αυτού η λειτουργία του, χάρη στην ίδια πάλι, είναι διττή, από τη μία εντοπίζει την ανυπαρξία ελληνικότητας στους «αντιπάλους» και από την άλλη ανιχνεύει την άλλη εθνικότητα που αυτοί φέρουν μέσα τους. Κρατώντας τώρα η Εκκλησία στα χέρια της τον ορθόδοξο πήχυ προσδιορισμού της ελληνικότητας ή της άλλης εθνότητας, τον χρησιμοποιεί, επαναφέροντας στην εθνική μας ζωή μεθόδους εξουδετέρωσης των «αντιπάλων» διχαστικές, και επιδιώκει με τον «ιερό» της αγώνα να εξασφαλίσει για τον εαυτό της περισσότερη συμμετοχή στην κρατική εξουσία, ώστε «να μπορεί να επιβάλλει στους δικούς της προσδιορισμούς και στους άλλους μεθεσπισμένη κρατική βία».

Διαποτισμένη η Εκκλησία από την «ουσία» της ίδιας ιδεολογίας επαναφέρει επίσης στην πολιτική μας ζωή ήθη, όπως της εμπάθειας και της αντίστοιχης φρασεολογίας της, που είναι βέβαια μέσα στο Πνεύμα της Ορθόδοξης παράδοσής της, αλλά τελείως έξω από το γλωσσικό ήθος των πολιτικών μας της τελευταίας ιστορικής περιόδου. Μια απλή αντιπαραβολή, αν γίνει, όλων των λόγων των πολιτικών που εκφωνήθηκαν σε προεκλογικές συγκεντρώσεις από τη μεταπολίτευση και μετά μέχρι τις μέρες μας με τους δύο μόνον του κ. Χριστόδουλου (ή και του εκπροσώπου Τύπου της Ιεραρχίας, για να μην τον αδικούμε το χριστιανό), επαληθεύεται του λόγου το ασφαλές. Γιατί δεν θα βρει κανείς παρόμοιες εκφράσεις «λύσσας» –ο όρος του ανήκει– ωςάν τις δικές του.

«Έχομεν πόλεμον» γράφανε οι παραεκκλησιαστικοί σε επικεφαλίδα κειμένου τους και εννοούσαν οι άνθρωποι με τους αντιπάλους τους. Δεν τους ενδιέφερε αν πρόκειται για Έλληνες ή Τούρκους και γι' αυτό δεν το διευκρινίζανε. Οι εκκλησιαστικοί δηλώνουνε ξανά και ξανά ότι δεν «έχουμε πόλεμο», όπως και «δεν είμαστε χομεινίδες», «δεν θέλουμε συγκυβέρνηση» (ως προς αυτό η καινοτομία τους είναι οφθαλμοφανέστατα εθνικής κλίμακας και στην Ελλάδα δεν είσαι πια ό,τι δη-

λώσεις αλλά ό,τι δεν δηλώσεις) και συνεχίζουν εν τούτοις τον ακήρυχτο πόλεμο με την Κυβέρνηση, όπως ακριβώς έκανε το NATO, που βομβάρδιζε τη Σερβία, χωρίς να της έχει κηρύξει ποτέ τον πόλεμο. Και ακόμη: Επειδή τα αποτελέσματα των αλάνθαστων μετρήσεων και ανιχνεύσεων του ορθόδοξου πήχου συνιστούν όνειδος, δεν αποτολμάται η ανακοίνωσή τους σε «ίσιο» λόγο, αλλά γίνεται χρήση γλώσσας συμβολικής: Υψώνονται τα Λάβαρα της Αγίας Λαύρας σε «λαοσύναξη» και διαλαλείται ανά το πανελλήνιο, συμβολικά όμως και υπόδηλα, ότι πρώτον οι «αντίπαλοι» δεν είναι Έλληνες και ότι ανήκουνε στην Εθνότητα των Τούρκων (γι' αυτό υψώθηκαν Λάβαρα της Επανάστασης του '21, επειδή και τώρα πρόκειται για τον ίδιο εχθρό), και δεύτερον, αφού έχει ήδη προσδιοριστεί ακριβέστατα ο αντίπαλος, τελικά υπάρχει πόλεμος, ο οποίος όμως, καθώς και αυτός συνιστά όνειδος, απλώς για λόγους ευνόητους δεν ομολογείται.

Ο προκείμενος λοιπόν συμβολισμός της Εκκλησίας επιβεβαιώνει προηγούμενες επισημάνσεις μας για κάποιες διαφορές ανάμεσα στους εκκλησιαστικούς και στους παραεκκλησιαστικούς, ότι οι δεύτεροι είναι σαφώς όχι μόνο πιο συνεπείς χριστιανοί, αφού δεν τους ενδιαφέρει καν η εθνικότητα των αντιπάλων τους, αλλά και «μπεσαλήδες». (Αντί, τεύχος 716)

Και ναι μεν η Εκκλησία δεν έχει ιερό και όσιο (πολιτικό) και επελαύνει στην πολιτική απειλώντας με σάρωση μία μία τις αξίες της. Είναι, όμως, δυσανάλογα μεγάλος ο αριθμός των πολιτικών και κυρίως μιας παράταξης που «λουφάζει» ή και στηρίζει, τη στιγμή που το πιο στοιχειώδες καθήκον του καθένα τους ήτανε να μπουνε μπροστά και ν' αναχαιτίσουν τους επιδρομείς, για να διαφυλάξουν όχι μόνο τις αξίες της πολιτικής αλλά και την Πολιτεία και τη Δημοκρατία, που με τόσο μόχθο ανορθώθηκαν σε υγιείς πλέον βάσεις μετά το σάρωμά τους από τη δικτατορία. Μήπως, άραγε, «τους πάει» να εκκολάπτουν σε κοινό κόρφο με την Εκκλησία το «αβγό του φιδιού»;*

*Το κείμενο γράφτηκε προτού ο αρχηγός της Νέας Δημοκρατίας «αδειάσει» με τρόπο λεπτό τον Αρχιεπίσκοπο, και είναι αυτό προς μεγάλη του τιμή.

Χριστόδουλος: Δούλος του Θεού και Δεσπότης της Χώρας

του Στέλιου Π. Καφαντάρη

Είναι εύλογη η απορία πώς ήρθε τόσο νωρίς η σύγκρουση Χριστόδουλου-Κυβέρνησης, αμέσως μετά από μια άνετη αν όχι θριαμβευτική επανεκλογή του ΠΑΣΟΚ. Το θέμα των ταυτοτήτων, ανεξάρτητα από την έκταση που έχει πάρει τώρα, είναι ασήμαντο και ταυτόχρονα καμία φανερή πίεση από την Ευρωένωση για σύγκλιση δεν φαινόταν. Άλλωστε έχουμε δυστροπήσει σε θέματα πολύ σοβαρότερα, δεχόμενοι αγωγύστως πρόστιμα και άλλες κυρώσεις.¹

Από την άλλη πλευρά, οι ακραιφνέστεροι εκσυγχρονιστές, ιδίως οι όψιμοι ζηλωτές από την πλευρά της αριστεράς και της προόδου, βρίσκουν την σύγκρουση απολύτως φυσική και αναμενόμενη, μάλιστα την χρησιμοποιούν για να θεμελιώσουν ως ένα βαθμό την δική τους μεταβίβαση στον σημιτικό σοσιαλισμό.

Είναι η πρώτη φορά που ο Σημίτης φαίνεται τόσο αποφασισμένος να εμμένει σε μια άποψη, αλλά το ΠΑΣΟΚ έχει αποδιοργανωθεί με τις αντιστασιακές εκδηλώσεις εκκλησίας και πιστών.²

Δεν είναι γνωστό αν η αρχική δήλωση του εξωκοινοβουλευτικού υπουργού Δικαιοσύνης έγινε ύστερα από συνεννόηση με τον πρωθυπουργό –οι ενδείξεις είναι προς αυτήν την κατεύθυνση–, αλλά δεν έχει και μεγάλη αξία αυτή η πληροφορία εφ' όσον οι εξελίξεις δείχνουν ότι ο Κ. Σημίτης στηρίζει τον υπουργό του. Άλλωστε, όταν τον διόριζε ήξερε την πολιτεία του, ίσως και τον χαρακτήρα του, καθοριστικό στοιχείο για τον τρόπο που θα χειριζόταν οιοδήποτε θέμα.³

Η αξιωματική αντιπολίτευση νόμισε ότι βρήκε ευκαιρία να εισπράξει κύρος και επιλέγει έναν ανόητο δρόμο, δήθεν μετριοπαθή, συνηγορώντας υπέρ της προαιρετικής αναγραφής στην οποία κατέληξε και ο Αρχιεπίσκοπος.⁴

Από την άλλη πλευρά, τα Μέσα υποστηρίζουν ανοιχτά την εξάλειψη του θρησκειώματος και σχολιάζουν αρνητικά τα λόγια του Χριστόδουλου, ιδίως

εκείνην την «παρά τω Θεώ εντολή» και τα διορθωτικά περί του ρόλου του ως προφήτου, αλλά ταυτόχρονα ζητούν να λυθεί η κρίση με συμβιβασμό που θα αφήσει τα δύο στρατόπεδα αλώβητα.⁵

Έτσι βλέπουμε για πρώτη φορά η μαγική σκέπη που συνόδευε τον Σημίτη μέχρι τώρα σε όλα τα θέματα, να τον έχει εγκαταλείψει στο μόνο θέμα που έχει ολοφάνερα το δίκιο με το μέρος του.⁶ Κάθε συμβιβασμός θα τον φθείρει. Ωστόσο, όπως πάντα, στην πολιτική υπάρχει και εδώ διέξοδος που διερωτάται κανείς γιατί δεν έχει ήδη τεθεί, καθώς δεν χρειάζεται ιδιαίτερο θάρρος ούτε επισωρεύει πολιτικό κόστος: Να εκδοθούν δύο ταυτότητες ισοδύναμες για τον καθένα μας και εμείς να αποφασίζουμε ποια θα χρησιμοποιούμε κατά περίπτωση.⁷

Προφανώς η πολιτεία και η ΕΟΚ δεν θα απαιτούν την φέρουσα το θρησκειώμα, αλλά ο πιστός πολίτης μπορεί να τους την επιδεικνύει δίκην ψήφου στο δημοψήφισμα του Χριστόδουλου. Οι υπόλοιποι ας την φυλάξουμε ως ενθύμια μιας άλλης εποχής.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Α.χ., το πιο πρόσφατο, προχθεσινό πρόστιμο 6,7 εκατ. δρχ./ημέρα επειδή δεν εφαρμόσαμε απόφαση του Ευρωδικαστηρίου από το 1992 για την απαγόρευση της χωματερής στον χείμαρρο Κουρουπητό Χανίων.

2. Π.χ., στο Εκτελεστικό Γραφείο ο Βαγ. Βενιζέλος συσχέτισε ταυτότητες με συνωμοσίες για φυλάκιση Ανδρέα (Κατά Γιαννόπουλο στην τηλεόραση -*Παρόν* 25.6.2000).

3. Αυτά γράφονται ως απάντηση στους διάφορους κονδυλοφόρους, υποστηρικτές μεν του Σημίτη, που όμως ήθελαν την παραίτηση Σταθόπουλου για εξευμενισμό του Χριστόδουλου και εξομάλυνση των σχέσεων Εκκλησίας-Πολιτείας. Η ακαριαία παραίτηση επί Ανδρέα Γ. Παπανδρέου ήταν κάποια λύση, αλλά τουλάχιστον ο Σημίτης διαφέρει στον χρόνο και το ποιόν της αντίδρασης.

4. Ο ειδικός νομικός της Ν.Δ. Προκόπης Παυλόπουλος θεωρεί την προαιρετική

αναγραφή απολύτως φυσική, «αναγραφή εφόσον εσύ τα χρειάζεσαι» (στην εκπομπή *Λυκ. Κομίνη, Planet 3.7.2000*). Δεν καθόρισε ο διαπρεπής νομικός πώς θα κρίνουμε οι πολίτες ότι χρειαζόμαστε στοιχεία θρησκειώματος, ως μιαν έσω ανάγκη ή ως αντικειμενική ανάγκη της καθημερινότητας; Μας διαβεβαιώνουν υπευθύνως ότι θα μπορούμε, φερ' ειπείν, να κηδεύομαστε ορθοδόξως χωρίς πρόσθετες διατυπώσεις αν απουσιάζει το θρησκειώμα; Ή μήπως οι συγγενείς μας θα τρέχουν την ημέρα της κηδείας να βρουν το χαρτί της βάπτισης ή έστω βεβαιώσεις από εφημέριους ότι εκκλησιαζόμασταν τουλάχιστον άπαξ του έτους;

5. Σημειώνεται η έντονη φιλολογία γύρω από ενδεχόμενη τυχαία συνάντηση των πρωταίτιων που ταιριάζει και με το ευτελές και λιποβαρές των μέσων: «Αναζητούν “τυχαία” συνάντηση οι κ.κ. Χριστόδουλος και Σημίτης» πρωτοσέλιδος τίτλος στο *Βήμα* της 3.7.2000 – ωστόσο η πρώτη ημερομηνία, 4η Ιουλίου του Μπερνς, δεν ήταν τελεσφόρος. Ας προσεχτεί η εγκυρότης με την λέξη «αναζητούν». Το *Βήμα* βεβαίως είχε τον Χριστόδουλο συνεργάτη και, από την άλλη πλευρά, ο Μπερνς μόλις πρωτόρθε περιέργως φιλοξενήθηκε στον Βόλο. Επέτυχε όμως ο Τύπος να σημαδέψει και τον χαιρετισμό Χριστόδουλου - Ευθυμίου (ακόμα και η σοβαρή *Καθημερινή* 1.7.2000, έγραψε το ανόητο «Ίσως η πιο πολυσυζητημένη φωτογραφία των τελευταίων ημερών») και το φιλί Χριστόδουλου - Σταθόπουλου («Ο κήπος των ασπασμών», τίτλος της *Ελευθεροτυπίας* 5.7.2000, για να μην υστερήσει κι αυτή).

6. Σημειώνω εν τάχει, κατάκτηση Ολυμπιακών, δυναμική αντιμετώπιση αγροτών, πρόωρες εκλογές δίπαξ χωρίς θέμα, ένταξη στην ΟΝΕ, άνεση στον πόλεμο του Κοσόβου, τακτοποίηση Ιμίων, άφθαρτος από την παράδοση Οτσαλάν και από την πτώση του χρηματιστηρίου.

7. Εδώ ταιριάζει περισσότερο η προαίρεση, στην χρήση, όχι στην εφ' άπαξ αναγραφή. Η Πολιτεία μπορεί να μας εφοδιάσει με οποιοδήποτε έγγραφο κρίνει σκόπιμο. Για όσους θεωρούν ότι είναι σουρρεαλιστικό να υπάρχουν δύο έγγραφα, το ένα με υποσύνολο στοιχείων του άλλου, θυμίζω τους διάφορους τύπους πιστοποιητικών στρατολογίας και ποινικού μητρώου.

Επιμέλεια: Σωτήρης Ντάλης

Η Ελλάδα την ώρα της Ευρωπαϊκής Επανάδρυσης

Η επίσημη ένταξη της Ελλάδας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση ισχυροποιείται με μια δεύτερη ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Ελλάδα καλείται να αποδείξει ότι το όνειρο των τελευταίων ετών δεν ήταν απλώς το εισιτήριο για την Ευρωζώνη και το τρίτο στάδιο της ΟΝΕ. Η ένταξή της στην ΟΝΕ συμπίπτει με μια νέα ευρωπαϊκή επανάδρυση, καθώς η μεν Διακυβερνητική Διάσκεψη με την έναρξη της γαλλικής Προεδρίας εισέρχεται στην τελική ευθεία, η δε συζήτηση για την πολιτική ενοποίηση προσέλαβε ξεχωριστό ενδιαφέρον μετά τις προτάσεις του γερμανού υπουργού Εξωτερικών Γιόσκα Φίσερ. Οι προτάσεις Φίσερ, αν και δεν ήταν στην ατζέντα του Συμβουλίου της Φέιρα, αποτελούν το κορυφαίο γεγονός στην κοινοτική επικαιρότητα.

Ο στόχος της δημιουργίας μιας Ομοσπονδιακού χαρακτήρα ενωμένης Ευρώπης, όπως διατυπώθηκε από τον Φίσερ, σε συνδυασμό με την πρόταση για ενισχυμένες συνεργασίες στο πλαίσιο της Ε.Ε., επαναφέρει στο τραπέζι τωνπραγματεύσεων τη λεγόμενη αρχή της ευελιξίας που μας είναι γνωστή από προηγούμενα σχέδια γύρω από την ενοποιητική διαδικασία.

Την υιοθέτηση του συστήματος των ενισχυμένων συνεργασιών έχουν ζητήσει τα έξι ιδρυτικά μέλη της Ε.Ε. (Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Βέλγιο, Λουξεμβούργο, Ολλανδία) τα οποία προτείνουν ότι τέτοιες ενισχυμένες συνεργασίες μπορούν να δημιουργηθούν με την αίτηση οχτώ χωρών από τις 15 χώρες-μέλη.

Η συζήτηση έχει πλέον ανοίξει. Κι όπως σημείωνε εύστοχα σε πρόσφατο άρθρο του στο *Βήμα* κι ο υπουργός Εξωτερικών Γιώργος Παπανδρέ-

ου, «ο διάλογος αυτός θα πρέπει να γίνει χωρίς ταμπού, χωρίς ετικέτες, με την ενεργοποίηση και την εποικοδομητική συμβολή των ευρωπαίων πολιτών, των κυβερνήσεων των κρατών-μελών, των φορέων της κοινωνίας. Το μέλλον της Ευρώπης, η δημιουργία μιας ισχυρής πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής Ευρώπης, ικανής να διαδραματίσει ηγετικό ρόλο στις διεθνείς εξελίξεις μάς αφορά όλους».

Η συζήτηση που άρχισε ύστερα από τις προτάσεις Φίσερ αποτελεί μία ακόμα ευκαιρία για την ανίχνευση της φυσιογνωμίας του ευρωπαϊκού οικοδομήματος και για την αξιολόγηση της πολιτικής δυναμικής που το τελευταίο φαίνεται να εκφράζει.

Η Ελλάδα, μετά την ένταξή της στην ΟΝΕ, θα πρέπει να αποδείξει ότι μπορεί να είναι ανάμεσα σε εκείνες τις χώρες που θα προχωρήσουν τα επόμενα χρόνια στη διαμόρφωση ενός βαθύτερου ενοποιητικού σχήματος μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ήδη η συμμετοχή της στην Ευρωζώνη, την τοποθετεί στον σκληρό πυρήνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της εξασφαλίζει ισότιμη συμμετοχή στην ευρωπαϊκή διαδικασία. Αυτή είναι και η μεγάλη σημασία της ένταξής μας στην ΟΝΕ. Με την ένταξή της στην ΟΝΕ, η Ελλάδα ολοκλήρωσε με επιτυχία μια διαδικασία εμπέδωσης της θεσμικής και πολιτικής θέσης σ' ένα σύστημα αναπτυγμένων και δημοκρατικά οργανωμένων κρατών.

Απέναντι στο νέο, σύνθετο, διεθνές περιβάλλον, η Ελλάδα στέκεται πλέον πιο ισχυρή και καλείται να διαδραματίσει έναν εποικοδομητικό και αξιόπιστο ρόλο και να προωθήσει αποτελεσματικά τα εθνικά της συμφέροντα.

Η Ελλάδα θα πρέπει να αποδείξει ότι μπορεί να είναι ανάμεσα σε εκείνες τις χώρες που θα προχωρήσουν τα επόμενα χρόνια στη διαμόρφωση ενός βαθύτερου ενοποιητικού σχήματος μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Δυσχερέστερα τα ανοίγματα προς την Κεντρική Ασία

του Ευάγγελου Αρεταίου

Το «μεγάλο παιχνίδι» (great game) για τον έλεγχο της Κεντρικής Ασίας, των φυσικών της πόρων, της αγοράς της αλλά και της γεωγραφικής της θέσης –σταυροδρόμι ανάμεσα στην Ευρώπη και την Κίνα και την Άπω Ανατολή– δημιουργεί έντονες ανησυχίες στην Τουρκία. Η πρώτη αισιοδοξία της Άγκυρας, αμέσως μετά την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και την δημιουργία των νέων «τουρκογενών δημοκρατιών», εξασθένησε σταδιακά, και σήμερα πολιτικοί αναλυτές και επιχειρηματίες σχολιάζουν με προσοχή –πολλοί με απαισιοδοξία– τον ρόλο της Τουρκίας στην περιοχή.

Στις αρχές της δεκαετίας του '90, πολλοί τούρκοι επιχειρηματίες πήγαν στην Κεντρική Ασία, οι περισσότεροι όμως πήγαν με λάθος νοοτροπία», μας λέει ο υπεύθυνος για τις εξωτερικές σχέσεις του τουρκικού ομίλου εταιρειών Okan Holding κ. Ουγούρ Ερκαί. «Χωρίς σύστημα, χωρίς επαγγελματισμό και με μια λανθασμένη νοοτροπία, δεκάδες Τούρκοι άρχισαν να κάνουν δουλειές στην Κεντρική Ασία», συνεχίζει ο κ. Ερκαί και προσθέτει: «ορισμένοι πολιτικοί κύκλοι έδωσαν έμφαση στις κοινές ρίζες και τον κοινό πολιτισμό που συνδέουν τις τουρκογενείς χώρες της περιοχής με την μητέρα Τουρκία».

«Η αντίληψη αυτή δημιούργησε απατηλές ελπίδες και έθεσε τις βάσεις για μια λανθασμένη πολιτική της Τουρκίας στην Κεντρική Ασία», λέει και επισημαίνει ότι «στην αρχή οι περισσότεροι επιχειρηματίες πήγαν στην περιοχή με σκοπό να επωφεληθούν –να εκμεταλλευθούν– την χαοτική κατάσταση μετά την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης

και με την νοοτροπία ότι οι λαοί της περιοχής ήταν αδαείς και κατώτεροι».

«Σήμερα, δέκα χρόνια μετά, μόνο οι σοβαρές επιχειρήσεις μπορούν να σταθούν στην περιοχή και η υποτιθέμενη “παν-τουρκική συγγένεια” δεν βοηθάει καθόλου όταν μιλάμε για χρήματα, για κρατικές εγγυήσεις και για χρηματοδοτήσεις», σημειώνει ο κ. Ερκαί.

Τα τελευταία χρόνια, το «μεγάλο όπλο» της τουρκικής διπλωματίας και πολιτικής στην Κεντρική Ασία ήταν ο πρώην πρόεδρος της Τουρκίας κ. Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ, υποστηρίζουν πολιτικοί κύκλοι στην Άγκυρα και τονίζουν ότι «ο κ. Ντεμιρέλ είχε αναπτύξει προσωπικές σχέσεις με τους ηγέτες των τουρκογενών δημοκρατιών στην περιοχή».

Το «κενό» του κ. Ντεμιρέλ, ύστερα από απόφαση του κ. Ετζεβίτ, το καλύ-

πτει πια ο κ. Τζεμ, που μετέβη ήδη στην περιοχή και συναντιέται συχνά με τους πρέσβεις των χωρών της Κεντρικής Ασίας, στην Άγκυρα.

«Δεν είναι σίγουρο ότι ο κ. Ντεμιρέλ, με την πατερναλιστική του νοοτροπία, συνδυασμένη με την έλλειψη χρημάτων, κατάφερε να παίξει ουσιαστικό ρόλο στις εξελίξεις των σχέσεων της Άγκυρας με τις χώρες της Κεντρικής Ασίας», σχολιάζουν ωστόσο επιχειρηματικοί κύκλοι στην Κωνσταντινούπολη.

«Η Τουρκία είναι ένας σκύλος που γαβγίζει και δεν δαγκώνει», υποστηρίζουν χαρακτηριστικά ρωσικές διπλω-

ματικές πηγές στην Τουρκία και σημειώνουν ότι ο πρόεδρος κ. Βλαντιμίρ Πούτιν δίνει ιδιαίτερη σημασία στην Κεντρική Ασία και στον Καύκασο.

«Η πολιτική του κ. Πούτιν απειλεί τα τουρκικά συμφέροντα στην Κεντρική Ασία και τον Καύκασο», σχολιάζουν πολιτικοί αναλυτές στην Άγκυρα και επισημαίνουν ότι «λόγω των κινήσεων του κ. Πούτιν, η Άγκυρα χάνει τις πρωτοβουλίες στην περιοχή». Και συνεχίζουν: «Παρ' όλο που η τουρκική κυβέρνηση και το υπουργείο Εξωτερικών υποστηρίζουν το αντίθετο, η Τουρκία έχει χάσει "το μεγάλο παιχνίδι" στην Κεντρική Ασία και η θέση της στην περιοχή έχει υποβαθμιστεί σημαντικά λόγω των πρωτοβουλιών του κ. Πούτιν».

«Η πολιτική της Τουρκίας στην Κεντρική Ασία και τον Καύκασο ήταν ρομαντική και ανοργάνωτη», σημειώνει ο στρατηγικός αναλυτής κ. Ουμίτ Οζντάγ και προσθέτει ότι «η Τουρκία χάνει τον έλεγχο της Κεντρικής Ασίας».

Ο αντιπρόεδρος της τουρκικής κυβέρνησης και πρόεδρος του κόμματος της Εθνικιστικής Δράσης κ. Ντεβλέτ Μπαχτσελί, προσπαθώντας να δείξει την «πυγμή» της τουρκικής πολιτικής στην περιοχή, προειδοποίησε την Μόσχα ότι η Τουρκία δεν θα ανεχθεί την αποσταθεροποίηση της Κεντρικής Ασίας και του Καυκάσου.

«Η κυβέρνηση, η Εθνοσυνέλευση και τα πολιτικά κόμματα πρέπει να προσδώσουν την απαραίτητη βαρύτητα στις εξελίξεις της περιοχής και κυρίως στις προσπάθειες της Ρωσίας να επικρατήσει στην γεωπολιτική της Ευρασίας και της Κεντρικής Ασίας», είπε ο κ. Μπαχτσελί.

Η ανησυχία της Άγκυρας επικεντρώνεται κυρίως στα ενεργειακά θέματα αφού, παρ' όλες τις καθησυχαστικές δηλώσεις της Ουάσιγκτον, τα μεγάλα σχέδια για την μεταφορά ενέργειας από την Κεντρική Ασία προς την Ευρώπη, μέσω της Τουρκίας, κωλυσιεργούν.

«Η κυβέρνηση των ΗΠΑ στηρίζει απόλυτα τις πρωτοβουλίες για μεταφορά πετρελαίου και φυσικού αερίου στην Ευρώπη, από την περιοχή της Κασπίας, μέσω του Καυκάσου και της Τουρκίας», μας είπε ο ειδικός σύμβουλος για τα ενεργειακά θέματα της πε-

ριοχής της Κασπίας του προέδρου των ΗΠΑ πρέσβης κ. Τζον Γουλφ και σημείωσε ότι «ο αγωγός μεταφοράς πετρελαίου της Κασπίας από το Μπακού του Αζερμπαϊτζάν στο Τζεϋχάν της Τουρκίας, μέσω της Γεωργίας, θα αρχίσει να λειτουργεί μέχρι το τέλος του έτους 2004».

«Οι προβλέψεις της αμερικανικής κυβέρνησης είναι υπεραισιόδοξες», σχολιάζει ωστόσο ο υποδιευθυντής υπεύθυνος για την Κασπία της αμερικανικής εταιρείας μελετών Cambridge Energy Research Associates (CERA) κ. Λόρεντ Ρουσέκας.

«Το κλίμα είναι σίγουρα πολύ πιο θετικό σε σχέση με τα προηγούμενα έτη, και τα πράγματα δείχνουν να πηγαίνουν προς τη σωστή κατεύθυνση», είπε ο κ. Ρουσέκας και σημείωσε ότι «υπάρχουν, όμως, πολλά εμπόδια ακόμα που πρέπει να ξεπεραστούν».

«Έχουν υπογραφεί πολλά πρωτόκολ-

λα, ανταλλάχθηκαν πολλές χειραφίες και τελικά ετέθη η αρχική νομική βάση για την πραγματοποίηση του πετρελαιαγωγού», σχολιάζουν επιχειρηματικοί κύκλοι που δραστηριοποιούνται στους τομείς της ενέργειας και προσθέτουν ότι «πολλοί επενδυτές δεν είναι ακόμα απόλυτα πεπεισμένοι για την εμπορικότητα του σχεδίου και παραμένουν διστακτικοί για τη χρηματοδότηση».

«Με τον κ. Πούτιν, η ρωσική πολιτική στην περιοχή θα γίνει σίγουρα περισσότερο συνεπής, αλλά κανείς δεν μπορεί να προβλέψει αν η πολιτική αυτή θα είναι θετική για τη Δύση και για τις χώρες της περιοχής ή όχι», σημειώνουν ευρωπαϊκοί διπλωματικοί κύκλοι, επισημαίνοντας πως «ενδεικτικό είναι ότι ο κ. Πούτιν αποφάσισε πρόσφατα να ορίσει ειδικό απεσταλμένο της Ρωσίας για την περιοχή της Κασπίας».

Κωνσταντινούπολη, 3.7.2000

Η ιστορία της Κορώνης

Β.Δ. Μάραντος - Β. Ρούβαλης
Η ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ ΚΟΡΩΝΗΣ
 Εκδόσεις Γιαννίκος

Η μικρή καστροπολιτεία στον μυχό του Μεσσηνιακού Κόλπου έχει μια συναρπαστική ιστορική διαδρομή να διηγείται. Η αρχαία Ασίνη και η ανάπτυξη στα χρόνια της ρωμαϊκής κυριαρχίας. Η βυζαντινή περίοδος με την εμπορική προβολή και τη θρησκευτική κατάνυξη. Η φράγκικη και η βενετσιάνικη περίοδος των ρομαντικών θρύλων, της οικονομικής και κοινωνικής ευμάρειας, ώστε δίκαια να χαρακτηριστεί ως «ένα απ' τα δύο μάτια του Λέοντα στην Ανατολή».

Η Κορώνη στους κατοπινούς παραγμένους αιώνες και η συμμετοχή στον αγώνα της ανεξαρτησίας.

Αφηγήτρια αλλοτινών εποχών, η ίδια η Πολίχνη, η «αρχόντισσα του Μεσαίωνα» με την αρχιτεκτονική της φυσιογνωμία, το επιβλητικό κάστρο της.

Οι θύμησες -απολειψάδια της ιστορίας της- παρουσιάζονται συνοπτικά, με θέρμη αλλά και μεθοδικότητα στη νέα, εμπλουτισμένη και αναθεωρημένη έκδοση από τον Βασίλη Ρούβαλη.

Εύθραυστη ισορροπία στη Νέα Γιουγκοσλαβία

Ένα χρόνο μετά την παύση των νατοϊκών βομβαρδισμών, οι Σέρβοι προσπαθούν να ξαναβρούν τους ρυθμούς της κανονικής ζωής. Πώς, όμως, να τα καταφέρουν με την οικονομική ανέχεια και τις ελλείψεις; Οι μακριές ουρές των αυτοκινήτων μπροστά στα βενζινάδικα είναι χαρακτηριστικές στο Βελιγράδι. Οι Σέρβοι διαβιούν σ' ένα πολιτικό περιβάλλον που δεν αφήνει καμιά ελπίδα διεξόδου.

Απάθεια: αυτή τη μονολεκτική απάντηση μου έδωσε η Μίλα όταν την ρώτησα ποια είναι τα αισθήματα των Σέρβων ένα χρόνο μετά την παύση των βομβαρδισμών. Η απάθεια, όμως, δεν ανοίγει κανένα δρόμο. «Σε έναν-ενάμιση χρόνο, ο Μιλόσεβιτς θα φύγει με κάποιο τρόπο από την πολιτική σκηνή». Τα λόγια της Μίλας μού έφεραν στο νου όσα λέγονταν εδώ στην Ελλάδα στα τέλη του 1967, τότε που όλοι έλεγαν «σε λίγο πέφτει η χούντα των συνταγματαρχών».

Χαρακτηριστικό της απάθειας και της αδιαφορίας –ή σωστότερα της αποστροφής– των Σέρβων προς κάθε έννοια εθνικής συσπείρωσης είναι τα σφυρίγματα που συνοδεύουν τον εθνικό ύμνο της Γιουγκοσλαβίας κάθε φορά που παινίζεται σε στάδια ύστερα από κάποια νίκη. «Πουθενά δεν παραπέμπει αυτός ο Ύμνος και δεν εκφράζει τίποτε για τους Σέρβους ή τους Μαυροβούνιους», μου εξήγησαν.

ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ ΤΟΥ ΜΙΛΟΣΕΒΙΤΣ

Ο Μιλόσεβιτς, όμως, έχει τα σχέδιά του και ετοιμάζεται. Με δημοψήφισμα που προγραμματίζει για τον Οκτώβριο ελπίζει να περάσει, κατά την πάγια τακτική του, συνταγματικές μεταρρυθμίσεις που θα επιτρέπουν την απ' ευθείας από τον λαό εκλογή και επανεκλογή του Προέδρου της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας. Αν το πετύχει, η απάθεια θα μετατραπεί σε απελπισία. Και η απελπισία οδηγεί παντού.

Ο Μιλόσεβιτς αυτά σχεδιάζει, αλλά δεν είναι στον απόλυτο έλεγχο του οι εξελίξεις. Παράλληλα με τους σχεδιασμούς αυτούς που, για πρώτη φορά, έχουν κάποιες μεσοπρόθεσμες προοπτικές, προσπαθεί να διαμορφώσει τις συνθήκες για μια «έντιμη αποχώρησή» του από την πολιτική. Βεβαίως, στο εσωτερικό της Σερβίας η αντιπολίτευση είναι όχι μόνο αδύνατη αλλά και ανυπόληπτη. Δεν μπορεί να θέσει στόχους και να επιβάλει όρους. Οι ηγέτες της άγονται και σύρονται από τις δικτυώσεις του Μιλόσεβιτς.

Ο Βουκ Ντράσκοβιτς έχει χάσει μεγάλο μέρος της δημοτικότητάς του. Η πρόσφατη απόπειρα δολοφονίας του ανέβασε και πάλι το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης για τον αμφιλεγόμενο αυτόν πολιτικό, αν και είναι χαρακτηριστικό ότι οι άσπονδοι φίλοι του στην αντιπολίτευση αναρωτιόνταν μήπως ο

ίδιος... μηχανεύτηκε όλη αυτή την ιστορία της δολοφονικής απόπειρας. Απίθανο, βέβαια, γιατί κανείς δεν διακινδυνεύει δύο τραύματα στο πρόσωπο προκειμένου να ανεβάσει τη δημοτικότητά του!

Από την άλλη, η επιρροή του Ντζίντζις στο εσωτερικό του κόμματός του μειώνεται καθώς αναπτύσσονται φυγόκεντρες τάσεις και οι εθνικιστές κερδίζουν έδαφος. Ούτε, όμως, η Συμμαχία των Πολιτών –μετά την αποχώρηση της Βέσνα Πέσιτς– υπό την νέα ηγεσία του Γκόραν Σβιλάνοβιτς έχει αναπτύξει ένα δυναμισμό. Έτσι, ο μόνος πολιτικός –με την έννοια ότι διαθέτει ικανότητες να καλλιεργεί ίντριγκες– που κυριαρχεί σήμερα είναι σταθερά ο Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς.

Η επιμονή του Μιλόσεβιτς να ελέγχει την εξουσία έχοντας χάσει ήδη τρεις πολέμους (Κροατία, Βοσνία, Κοσσυφοπέδιο) και έχοντας καταφέρει να συρρικνώσει την πάλαι ποτέ κραταιά Γιουγκοσλαβία, οδηγεί σε εμφανή αδιέξοδα τη χώρα. «Ποιο θα είναι το μέλλον για τους Σέρβους στην Ευρώπη; Θα είμαστε κάτι σαν τους aboriginal της Αυστραλίας», σχολίασε η Μίλα. Τώρα η δημοτικότητά του έχει πέσει δραματικά. Κυβερνά μόνος του αντιπροσωπεύοντας λιγότερο από το ένα τέταρτο του πληθυσμού, ελέγχοντας ασφυκτικά τα ΜΜΕ και εξαγγέλοντας

Ο μητροπολίτης του Κοσσυφοπεδίου Αρτέμιος πήγε στην Ουάσιγκτον μαζί με Σέρβους από το Κοσσυφοπέδιο προκειμένου να εκδέσει την σημερινή κατάσταση στην περιοχή.

ΣΕΡΒΙΑ – ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ

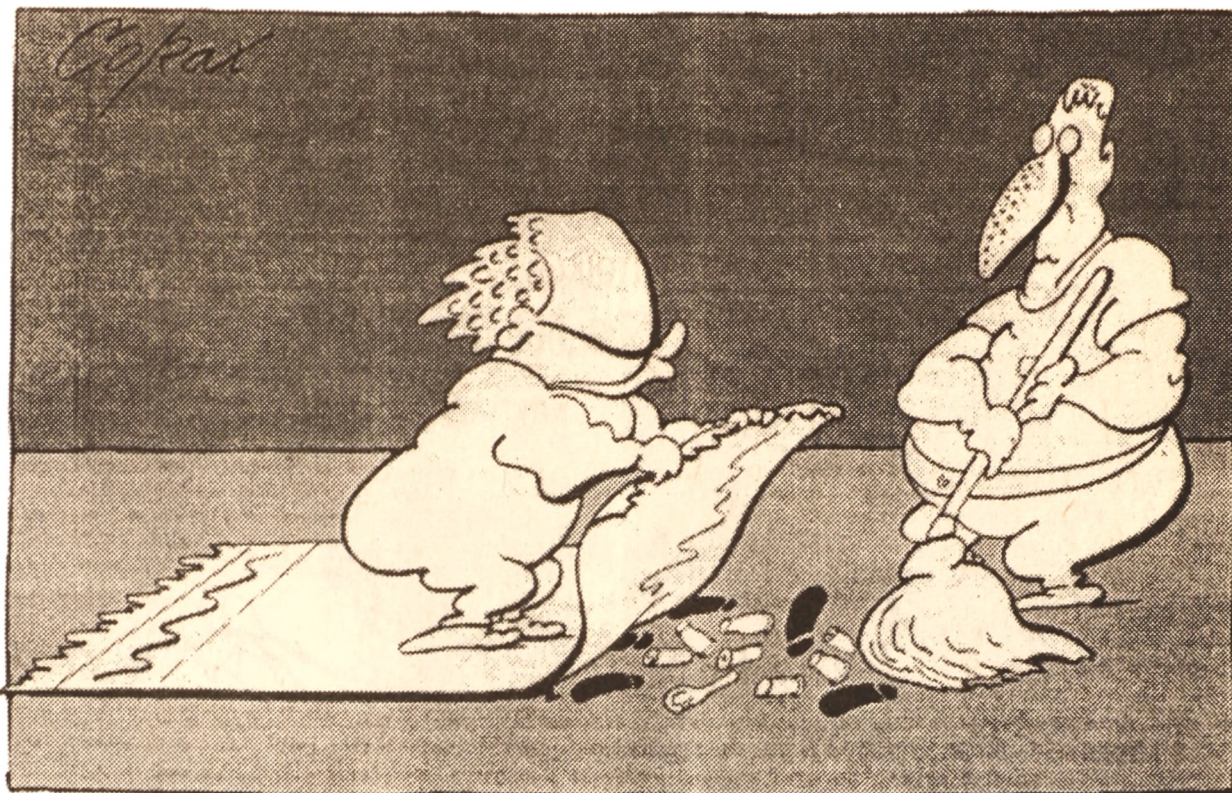
νέα μεγάλα έργα. Τι συμβαίνει με τον υπόλοιπο πληθυσμό; Τον μισούν ή, στην καλύτερη περίπτωση, αδιαφορούν.

Η μόνη ουσιαστική παρουσία ενός αντιπολιτευτικού κινήματος είναι σήμερα η οργάνωση Οτρογ (Αντίσταση) - μια άτυπη και άναρχη συσπείρωση που γεμίζει τις πόλεις με τις αφίσες της: Μια σφιγμένη γροθιά, την οποία άλλωστε σηκώνουν με κάθε ευκαιρία οι οπαδοί της. Χωρίς καμιά εμφανή ηγεσία, η Οτρογ συγκεντρώνει ζωηρούς νεαρούς από 16 έως 20 χρόνων στην πλειονότητά τους. Καθημερινά η αστυνομία συλλαμβάνει και ανακρίνει τους νεαρούς διαμαρτυρόμενους και αφισοκολλητές σε όλες τις πόλεις της Σερβίας. Ο καθημερινός ισολογισμός των συλλήψεων των νεαρών «ταραξιών» μετρά κάπου είκοσι κατά μέσον όρο. Κύκλοι που βρίσκονται κοντά στην κυβέρνηση θεωρούν ότι όλα αυτά είναι δουλειά των Αμερικανών.

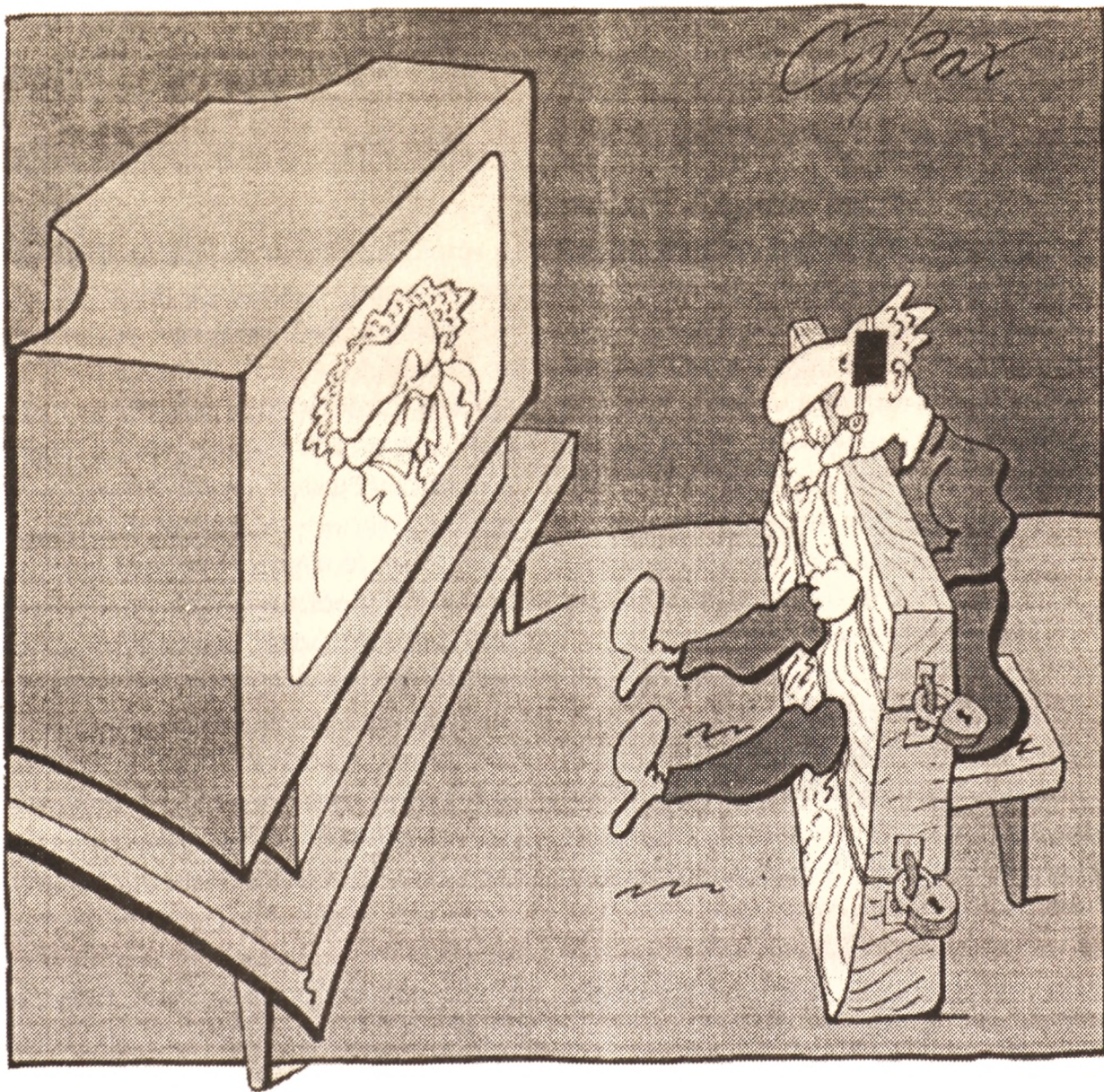
Η ισορροπία τρόμου που διατηρείται στη χώρα αποδείχθηκε «δαπανηρή». Περίπου 500 δολοφονίες -σχεδόν όλες ανεξιχνίαστες- έχουν γίνει τα τελευταία δέκα χρόνια. Τα θύματα ήταν στην πλειονότητά τους αρχηγοί στρατιωτικών ή παραστρατιωτικών και αστυνομικών επιχειρήσεων στον πόλεμο της Βοσνίας. Τελευταία θύματα ο Μαυροβούνιος Γκόραν Ζούλιτς, ο υπουργός Άμυνας στρατηγός Μπουλάτοβιτς, ο Αρκάν. Στον τάφο του τελευταίου παραμένουν σε εικοσιτετράωρη βάση δύο φύλακες!

Μετά και την απόπειρα εναντίον του Ντράσκοβιτς, η κυβέρνηση εξήγγειλε την κατάθεση προς ψήφιση στη Βουλή ενός αντιπρομοκρατικού νόμου, ο οποίος όμως απεσύρθη την τελευταία στιγμή εξαιτίας της γενικής κατακραυγής.

Το μέλλον της Γιουγκοσλαβίας είναι σκοτεινό και αβέβαιο. Οι διαφορές στο εισόδημα είναι τεράστιες. Νεόπλουτοι, μαφιόζοι, κυβερνητικοί επιχειρηματίες διαβιούν προκλητικά, ενώ η πλειονότητα του πληθυσμού παλεύει καθημερινά για τον επιούσιο. Στην πραγματικότητα πρόκειται για μια χώρα σε αποσύνθεση. Το Κοσσυφοπέδιο αποτελεί ουσιαστικά μια ανεξάρτητη κρατική οντότητα. Κανείς σοβαρός πολίτης στο Βελιγράδι δεν το αμφισβητεί τώρα πια. Ο

Γελοιογραφία του Κόραξ από την εφημερίδα *Danas* της 22.6.2000: Ο Σέσελι σκουπίζει (σφαίρες, ίχνη κ.λπ.) και ο Μιλόσεβιτς τα σκεπάζει κάτω από το χαλί.

Γελοιογραφία του Κόραξ από την εφημερίδα *Danas* της 23.6.2000: Δεμένος χειροπόδαρα, ο σέρβος τηλεθεατής είναι υποχρεωμένος να πληροφορείται μόνον όσα λέει ο Μιλόσεβιτς...

Πάνω, ο Βουκ Ντράσκοβιτς δίνει συνέντευξη μετά τον τραυματισμό του. Δεξιά, «Τρύπες για σκουλαρίκια», γράφει στη βιτρίνα του «μαγαζιού» του ο Μιλόσεβιτς. Σκίτσο του Κόραξ με υπαινιγμό για τον τραυματισμό του Ντράσκοβιτς.

εθνικιστής ποιητής Μάτια Μπέτκοβιτς είπε: «Κοσσυφοπέδιο· μα αυτή είναι η πιο δαπανηρή σερβική λέξη». Η προσπάθεια που καταβάλλεται αυτή την ώρα στην περιοχή είναι η διαφύλαξη θυλάκων με σερβικές συσπειρώσεις και η διαφύλαξη των ιστορικών μοναστηριών υπό τον σερβικό έλεγχο. Ο σκοπός του ταξιδιού του μητροπολίτη Ανθέμιου στις ΗΠΑ δεν φαίνεται ότι είχε μεγαλύτερες φιλοδοξίες.

ΤΟ ΑΙΝΙΓΜΑ ΤΟΥ ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟΥ

Το επόμενο στοίχημα -χαμένο κατά τη γνώμη μας- είναι το Μαυροβούνιο. Μετά τις δημοτικές εκλογές, οι εξελίξεις μπλοκαρίστηκαν. Τα στρατόπεδα των «απομονωτικών» του προέδρου του Μαυροβουνίου Τζουγκάνοβιτς και των «ενωτικών» με την Σερβία, Μπουλάτοβιτς ήρθαν ισόπαλα.

Από την ώρα που ο Πρόεδρος Τζουγκάνοβιτς διαδήλωσε τάσεις αποστασιοποίησης από τον Μιλόσεβιτς, το ομοσπονδιακό κρατίδιο συγκέντρωσε το έντονο ενδιαφέρον της Ουάσιγκτον,

η οποία παρέχει στο Μαυροβούνιο τη μεγαλύτερη οικονομική βοήθεια -υπολογιζόμενη ανά κάτοικο- ύστερα από το Ισραήλ.

Η Ομόσπονδη Δημοκρατία του Μαυροβουνίου, αγνοώντας το Βελιγράδι, αναπτύσσει μια σειρά ανεξάρτητων θεσμών: Έχει οργανώσει το δικό της τελωνειακό σύστημα, έχει δική της αστυνομία που δρα παράλληλα με τον ομοσπονδιακό στρατό, έχει ορίσει υπουργό επί των Εξωτερικών τον Μπράνκο Λούκοβατς, έχει δεχθεί μια σειρά από «άτυπους διπλωμάτες-σύμβουλους» μεταξύ των οποίων οι περισσότεροι είναι Αμερικανοί και έχει καθιερώσει τις συναλλαγές σε γερμανικά μάρκα, με τα οποία και γίνεται η πληρωμή όλων των εργαζομένων. Εξαιρεση αποτελούν οι 15.000 στρατιώτες και αξιωματικοί του Ομοσπονδιακού στρατού, οι οποίοι πληρώνονται σε γιουγκοσλαβικά δηνάρια.

[Το καθεστώς συναλλαγής με γερμανικά μάρκα υπάρχει και στην Βοσνία, όπου κυκλοφορούν επίσης και τα εκδι-

δόμενα εκεί «μετατρέψιμα μάρκα Γερμανίας»!]

Ξαφνιάστηκα όταν ανακάλυψα ότι φέτος, σε αντίθεση με όσα παρατήρησα στην προ τριετίας επίσκεψή μου, οι Σέρβοι στο Βελιγράδι έχουν επινοήσει διάφορα νέα ανέκδοτα και σκωπτικά σχόλια για τους Μαυροβούνιους.

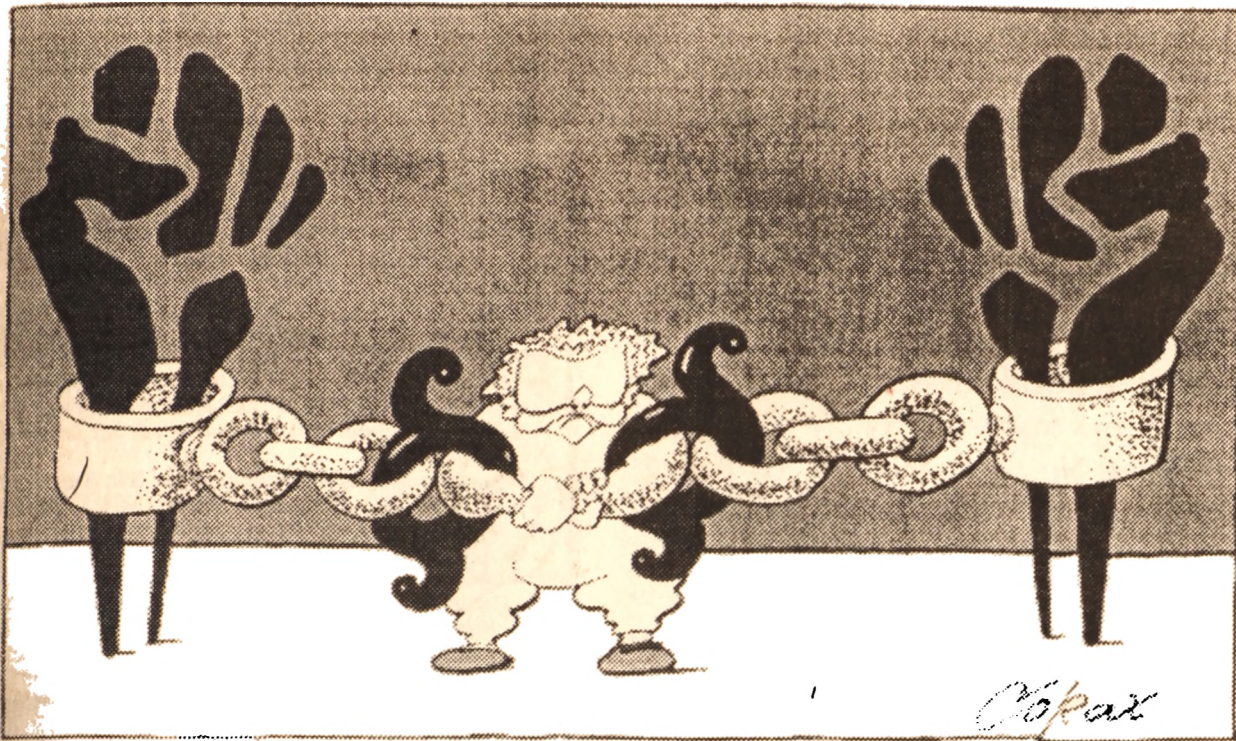
Μπορεί, όμως, όλα αυτά να μας οδηγήσουν στο συμπέρασμα ότι οδηγούμαστε στην απόσχιση; Κύκλοι της Ευρωπαϊκής Ένωσης ανέλυαν ότι νέες αλλαγές στα σύνορα δεν είναι ορατές γιατί:

- α. Το αποτέλεσμα των δημοτικών εκλογών ήταν ισόπαλο και δεν ενθαρρύνει αποσχιστικές τάσεις.

- β. Οι ΗΠΑ παρέχουν γενναία οικονομική ενίσχυση προς το Μαυροβούνιο για να το χρησιμοποιήσουν ως μοχλό πίεσης προς το Βελιγράδι και, τέλος,

- γ. Διαπιστώνουν τις υπάρχουσες αντιθέσεις μέσα στο στρατόπεδο του Τζουγκάνοβιτς. Ο Τζουγκάνοβιτς έχασε τις εκλογές στην πόλη Hertsegovi, γιατί εκτός του ότι η πόλη είναι η έδρα του λαθρεμπορίου τσιγάρων που διακινεί η

ΣΕΡΒΙΑ – ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ

Γελοιογραφία του Κόραξ που δείχνει τον Μιλόσεβιτς να προσπαθεί να κρατήσει ισορροπία, στηριζόμενος στις παραγράφους του αντιπρομοκρατικού νόμου, ο οποίος τελικά αποσύρθηκε μετά την κατακραυγή. Δεξιά και αριστερά έχουν σηκωθεί οι γροδιές του κινήματος Οίτρογ (Αντίσταση).

Η Κάρλα ντελ Πόντε, εισαγγελέας Δικαστηρίου της Χάγης. Δεν πήρε βίζα από το Βελιγράδι, αλλά ταξίδεψε στην πρωτεύουσα του Μαυροβουνίου Ποντγκόριτσα.

μαφία του αδελφού του, η τοπική οργάνωση του κόμματος δεν βοήθησε στην εκλογική αναμέτρηση.

Στην ίδια περιοχή είναι έντονη η παρουσία ενός άλλου «βαρώνου» της πολιτικής του Μαυροβουνίου, του προέδρου της τοπικής Βουλής, Μάροβιτς.

Παλιότερα, οι Μάροβιτς, Τζουγκάνοβιτς και Μπουλάτοβιτς αποτελούσαν το πολιτικό «τρίο» του Μαυροβουνίου. Μετά την προσχώρηση του Μπουλάτοβιτς στο στρατόπεδο του Μιλόσεβιτς, απέμεινε το «ντουέτο» των Μάροβιτς-Τζουγκάνοβιτς, το οποίο τώρα έχει σπάσει· σήμερα κυριαρχούν, σχεδόν ισοδύναμα, τρεις διακεκριμένοι πολιτικοί «βαρώνοι». Εύθραυστη ισορροπία.

Το Μαυροβούνιο είναι πολιτικά διασπασμένο. Οι δύο κυρίαρχες πολιτικές συσπειρώσεις εκφράζονται μέσω του, υπό τον Τζουγκάνοβιτς, κυβερνώντος Συνασπισμού (DPS-Democratic Party of Socialism, People's Party και Socialdemocratic Party) που είναι προσανατολισμένος προς την Ευρώπη και του, υπό τον Μπουλάτοβιτς, φιλοσερβικού κόμματος.

Στις πρόσφατες δημοτικές εκλογές, που ακόμα αναλύονται σε κάθε λεπτομέρεια, όλα τα, εκτός των δύο αυτών σχηματισμών, κόμματα εξαφανίστηκαν.

Και το Liberal Party και το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα το οποίο στην πόλη Hertsegnonί δεν συσπειρώθηκε με τον Συνασπισμό, όπως στην πρωτεύουσα Ποντγκόριτσα, και κατέβηκε μόνο του.

Πάντως, σύμφωνα με την ανάλυση του εξαιρετικού εκλογικού αναλυτή Βλαντιμίρ Γκοάτι, τα αποτελέσματα δείχνουν ότι «ο Τζουγκάνοβιτς κερδίζει λίγους πόντους αντίθετα από τον Μπουλάτοβιτς, ο οποίος χάνει». Γιατί, όπως υποστηρίζει, πρέπει να λάβουμε υπόψη και τα μεγέθη. Στις εκλογές αυτές αναμετρήθηκαν στην Ποντγκόριτσα 122.000 ψηφοφόροι, ενώ στην Hertsegnonί μόλις 21.000 και όλοι αυτοί αποτελούν συνολικά το ένα τρίτο του εκλογικού σώματος. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του κ. Γκοάτι, οι Αμερικανοί δεν επιθυμούν αυτή τη στιγμή την απόσχιση του Μαυροβουνίου από την Γιουγκοσλαβία: Στα Βαλκάνια η πολυδιάσπαση έχει πάρει μεγάλη διάσταση, ενώ είναι βέβαιο ότι τουλάχιστον το ένα τρίτο του πληθυσμού θέλει με φανατισμό την ενότητα με τη Σερβία. Οι Μαυροβούνιοι έχουν παραδοσιακούς δεσμούς με τους Σέρβους: Είναι ομόδοξοι, μιλούν την ίδια γλώσσα, τους έχουν δέσει κοινοί αγώνες και παραδόσεις. Με πληθυσμό 635 χιλιάδες κατοίκους έναντι των 9 εκα-

τομμυρίων Σέρβων και ελάχιστες παραγωγικές δυνατότητες, το Μαυροβούνιο είναι ο μικρός, ασθενής συγγενής.

Ωστόσο, δεν είναι κατανοητό πώς θα μπορέσει να συμβιώσει με τη Σερβία όπως έχει διαμορφωθεί σήμερα η κατάσταση. Το ομόσπονδο κρατίδιο λειτουργεί στην πραγματικότητα σαν μια ανεξάρτητη χώρα. Τα σύνορα είναι μπλοκαρισμένα και αν επιστρέφεις από την Ποντγκόριτσα στο Βελιγράδι υφίστασαι κανονικό έλεγχο διαβατηρίων, χωρίς όμως και να απαιτείται βίζα. Απλώς καταγράφεται στα αρχεία της αστυνομίας.

ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ;

«Η ανασυγκρότηση των Βαλκανίων, η ασφάλεια, η σταθερότητα και η ευημερία κ.λπ. κ.λπ.» απαριθμούν τις συνήθεις φλυαρίες που ακούγονται συχνά τελευταία. Όπως, λ.χ., στη συνάντηση που έγινε στη Θεσσαλονίκη πριν από ένα μήνα με τη συμμετοχή του κ. Γ. Πασχάλιδη και τους πρέσβεις Ν. Μπερνς και Ντ. Μάντεν, τον ειδικό σύμβουλο του Στέητ Ντηπάρτμεντ Ρ. Σίφερ και τον γείτονα υπουργό Εξωτερικών Αλ. Ντιμιτρόφ. Η πεμπτουσία διατυπώθηκε από τον κ. Ν. Μπερνς, ο οποίος είπε ότι η χώρα μας είναι «η καρδιά των δυτι-

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

JACQUELINE DE ROMILLY

της Γαλλικής Ακαδημίας

Ο ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ ΚΑΙ Ο ΑΘΗΝΑΪΚΟΣ ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΜΟΣ

Το πρώτο έργο
της συγγραφέως

JACQUELINE DE ROMILLY

Ο ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ
ΚΑΙ Ο ΑΘΗΝΑΪΚΟΣ
ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΜΟΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΛΥΝΤΙΑ ΣΤΕΦΑΝΟΥ

Μετάφραση
Λύντια Στεφάνου
συγγραφέας - κριτικός

Σελίδες 567

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ
Προσφορά στον Πολιτισμό
Ιπποκράτους 8 Αθήνα
Τηλ.: 36.27.318

κών πρωτοβουλιών». Αλλά και μετά την τελευταία σύνοδο του υπουργικού συμβουλίου ακούστηκαν διάφοροι λόγοι περί Βαλκανίων...

Ποια είναι, όμως, η ελληνική εξωτερική πολιτική προς τα Βαλκάνια; Επειδή έχει πολυδιαφημιστεί η κινητικότητα του κ. Γ. Παπανδρέου, αξίζει να δούμε ποια είναι η εικόνα της Ελλάδας όπως την προσλαμβάνουν οι Σέρβοι σήμερα. Να θυμίσουμε ότι πέρυσι τέτοιον καιρό ο μέσος σέρβος πολίτης είχε ιδιαίτερα εκτιμήσει τη στάση του ελληνικού λαού εναντίον των νατοϊκών βομβαρδισμών, ανεξάρτητα από το αν επρόκειτο για υποστηρικτές του Μιλόσεβιτς ή όχι. Στην πρόσφατη επίσκεψή μου στο Βελιγράδι είχα την ευκαιρία να συζητήσω με πολλές και χαρακτηριστικές περιπτώσεις πολιτών απ' όλο το φάσμα των κομματικών εντάξεων. Η εντύπωση που αποκόμισα από τους περισσότερους ήταν ένα αίσθημα πικρής απογοήτευσης για τους «αδελφούς Έλληνες». Την ίδια άποψη συμμερίστηκαν και συμπατριώτες μας που ζουν χρόνια στη Σερβία και γνωρίζουν πρόσωπα και καταστάσεις.

Η Ελλάδα σήμερα δεν αποτελεί ιδιαίτερα προσφιλή σύμμαχο για τους Σέρβους. Είναι απλώς και αυτή μία χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως λ.χ. η Ολλανδία. Ο ρόλος που διαδραματίζει ο κ. Γ. Παπανδρέου και τα παιχνίδια τα οποία επιχειρεί είναι για τους Σέρβους διαφανή.

Η συμμετοχή με όλη μας την καρδιά στις νατοϊκές ασκήσεις, η μη ενεργός παρουσία μας στα τεκταινόμενα της χώρας, έχουν διαμορφώσει την εικόνα ότι αποτελούμε μια ουδέτερη και άξενη χώρα. Αυτό θα πρέπει να το κατάλαβε καλά ο κ. Κάρολος Παπούλιας που επισκέφθηκε τη Σερβία πριν από ένα μήνα περίπου. Βεβαίως δεν είναι εύκολη η άσκηση της βαλκανικής πολιτικής. Αλλά η εικόνα των συνεχών διαβουλεύσεών μας «περί των Βαλκανίων» με την κ. Ολμπράιτ και τον κ. Μπερνς, χωρίς καμιά χειρονομία -ή με λανθασμένες πρωτοβουλίες, όπως το φιάσκο εκπροσώπησης του ΥΠΕΞ στο «συνέδριο» που οργάνωσε ο επίδοξος διεκδικητής του θρόνου κ. Καραγιώργεβιτς- έχουν διαμορφώσει την εικόνα του «ευκαι-

ΟΒΑΕΨΤΕΝΤΕ ΤΙΤΑΟCΙΜΑ Stop nasilju

Direktori i glavni urednici najvećih privatnih i nezavisnih medija u Srbiji prihvatili su predlog Nezavisnog udruženja novinara Srbije da do daljeg ti mediji ne izveštavaju sa konferencija za novinare SRS, ne prenose saopštenja te stranke, kao ni izjave njenih funkcionera. Ova odluka izraz je našeg protesta zbog pretnji lidera Srpske radikalne stranke Vojislava Šešeljha hapšenjem i likvidacijom novinara. Zadržavamo da država, primenjujući zakon, spreči izazivanje nasilja, širenje mržnje i svake vrste netrpeljivosti. Pozivamo i druge medije da nam se pridruže.

Nezavisno udruženje novinara Srbije, Blic, Beta, B2-92, Danas, FoNet, Glas javnosti, TV Mreža, NIN, TV produkcija VIN, Vreme, Republika.

Protestu su se priključili i:

Radio Aleksinac, Radio Bajina Bašta, Radio BOKM 93, Požarevac, JP „Čučanski glas“ (radio, TV i lokalni list), Radio Dević, Smederevska Palanka, Radio Globus, Kraljevo, Radio Jasenica, Smederevska Palanka, Radio Kontakt, Priština, Radio Kragujevac, Radio Kraljevo, Radio M+ Mlađevac, Radio Puzovo, Radio Putak, Valjevo, Radio Piroć, Radio Požega, Radio Sombor, Radio Trstenik, Radio Subotica, Radio Užice, Gradska TV Niš, TV Bajina Bašta, TV Kragujevac, TV Kraljevo, TV Glas Obiliceva, Novi Knezevac, TV Lav, Vršac, STV Negotin, TV Grk, Prokuplje, TV Požega, TV Piroć, TV Pančevo, TV Trstenik, TV Dević, Smederevska Palanka, TV Soko, Sokobanja, TV BB Kanal 4 Bajina Bašta, Nezavisna svetlost, Mlavsku zora, Borske novine, Vranjske novine, Magazin Has, Pećat, Žig, Tibiskaus, Kolubara, Porodični krug, Bajinobušinske novine, Moj Kovin, Sedmica, Vesti, Novosadski nedeljnik, Gnidanin, Nezavisni, Bevojski mozaik, Kikindske novine, Timocke novine, Ibarske novosti, Pančevac, Bulevar, Somborske novine, Parlament, Vojvodina, Srpska reč, Sloboda i Pobjeda.

«Σταματήστε τη βία», διακηρύσσουν δημοσιοποιώντας καθημερινά τη διαμαρτυρία τους εφημερίδες, ραδιοσταθμοί, κανάλια της αντιπολίτευσης ύστερα από όσα είπε ο Σέσελι, απευθυνόμενος στους δημοσιογράφους σε συνέντευξη τύπου ύστερα από τη δολοφονία του υπουργού Άμυνας, στρατηγού Μπουλάτοβιτς: «Τώρα θα σας σκοτώνουμε κι εμείς όπως μας σκοτώνετε κι εσείς!»

ριακού συμμάχου», δηλαδή του «ασταθούς και αβέβαιου φίλου».

Είναι κρίμα, αλλά η απόλυτη πρόσδεση της Ελλάδας στην αμερικανική πολιτική, επί υπουργίας Γ. Παπανδρέου, δημιουργεί αγκυλώσεις και δεν αφήνει περιθώρια κινητικότητας· δεν επιτρέπει στη χώρα μας να λειτουργήσει όπως θα όφειλε και όπως χρειάζεται να λειτουργεί σήμερα στα Βαλκάνια. Είμαστε φίλοι και συμπορευόμαστε με τους βαλκάνιους μόνον στον βαθμό που επιτρέπει η κ. Ολμπράιτ, ο κ. Νίκολας Μπερνς και οι λοιποί αξιωματούχοι του Στাইτ Ντηπάρτμεντ!

Χ.Γ.Π.

• **Defensor Pacis, επιθεώρηση του Ινστιτούτου Αμυντικών Αναλύσεων, τεύχη 4 και 5 Αθήνα 2000.**

Το Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, που διευθύνει με επιτυχία ο καθηγητής Γιάννης Δρόσος, είναι ένα σύγχρονο thing tank, που έχει δημιουργήσει ένα σημαντικό υπόβαθρο για τη συνεχή μελέτη ζητημάτων που αφορούν τα εθνικά μας συμφέροντα.

Το Defensor Pacis, αποτελεί ένα ενδιαφέρον εκδοτικό εγχείρημα που εκδίδεται στην αγγλική γλώσσα, στην κλασική έντυπη μορφή αλλά και στην ηλεκτρονική μορφή τού CD-Rom. Στοχεύει στο να συμβάλει στην ανάπτυξη διαλόγου και προβληματισμού γύρω από θέματα άμυνας, ασφάλειας και διεθνικών σχέσεων.

Επίσης, η τεχνολογία, η έρευνα και η ανάπτυξη σε συνδυασμό με την αμυντική προοπτική είναι ένας άλλος τομέας στον οποίο δίνει ιδιαίτερη σημασία η επιθεώρηση του Ινστιτούτου Αμυντικών Αναλύσεων.

Στο 4ο τεύχος μπορεί κανείς να βρει ένα απολογιστικό κείμενο του Γιάννη Ραγιέ, το οποίο αναφέρεται στην πολιτική άμυνας και ασφάλειας της περιόδου 1996-1999.

Ο αρθρογράφος προχωρά σε εκτενείς αναφορές στο νέο διεθνές περιβάλλον ασφάλειας στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, στο ενιαίο αμυντικό δόγμα, στη νέα δομή των Ενόπλων Δυνάμεων, στην αμυντική βιομηχανία και στην κοινωνική διάσταση της αμυντικής πολιτικής.

Η δρ Αντρέα Ρίμερ επιχειρεί μια πολύ ενδιαφέρουσα συγκριτική ανάλυση για το Κόσοβο, την Κύπρο και τους Κούρδους του Βορείου Ιράκ.

Χρήσιμα στοιχεία καταθέτει τόσο ο Μάριος Ευρυβιάδης στο άρθρο του για την γεωπολιτική βαρύτητα του άξονα Ισραήλ-Τουρκίας και τον ρόλο των ΗΠΑ στην περιοχή, όσο και ο Αντρέας Θεοφάνους στο άρθρο του για την ευρωπαϊκή προοπτική της Κύπρου και τις επιπτώσεις της στην επίλυση του Κυπριακού. Στο ίδιο τεύχος υπάρχουν κείμενα για τη σχέση Ισλάμ και Ορθοδοξίας, για τις εξελίξεις στη Μέση Ανατολή και για τη στρατηγική της Συ-

ρίας στο Λίβανο.

Στο 5ο τεύχος του Defensor Pacis μπορεί κανείς να βρει εξίσου ενδιαφέροντα κείμενα για θέματα όπως η Ευρωπαϊκή Άμυνα μετά το Ελσίνκι, οι προοπτικές στη βιομηχανία όπλων, τα οικονομικά της άμυνας και η υπόθεση Λοϊζίδου καθώς και μια σημαντική συνέντευξη του αμερικανικού πρέσβη Ροβερτ Χάντερ.

• **Τζων Γκρέι, Απατηλή αυγή. Οι Αυταπάτες του Παγκόσμιου Καπιταλισμού, Μιφρ. Θ. Χατζόπουλος, Εκδ. ΠΟΛΙΣ 1999, σελ. 444.**

Ο Τζων Γκρέι είναι καθηγητής της ευρωπαϊκής σκέψης στο London School of Economics. Έχει διατελέσει καθηγητής στα πανεπιστήμια της Οξφόρδης, του Χάρβαρντ και του Γέιτ. Σ' αυτό το έργο του πραγματεύεται τις συνέπειες της παγκοσμιοποίησης, οι οποίες και θα καθορίσουν αποφασιστικά τον κόσμο του αύριο.

Ο Τζων Γκρέι θίγει το θέμα της επικράτησης του αγγλο-σαξονικού μοντέλου της ελεύθερης αγοράς παρουσιάζοντάς το στη διαχρονική του πορεία, δίνοντας τα αίτια και τους στόχους που κάθε φορά απαιτούσαν την επιβολή του και εντοπίζοντας τις συνέπειες που μπορεί να υπάρξουν στην περίπτωση υιοθέτησής του από όλες τις χώρες χωρίς την προηγούμενη προετοιμασία τους για την ομαλή προσαρμογή του στις εκάστοτε κοινωνικές και πολιτισμικές συνθήκες. Η βασική θέση του βρετανού αναλυτή είναι ότι η προσπάθεια εγκαθίδρυσης της μορφής της ελεύθερης αγοράς όπως αυτή διαμορφώνεται και προωθείται από οργανισμούς σαν την Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο καθώς και από την αμερικανική κυβέρνηση, θα έχει καταστροφικά αποτελέσματα στο επίπεδο διαβίωσης, στο περιβάλλον και την κοινωνική συνοχή.

Η νέα τάξη πραγμάτων που ανέκυψε μετά την πτώση του κομμουνισμού έδωσε τροφή για την ουτοπική ψευδαίσθηση της ιδέας ότι μόνο η ολική απελευθέρωση της αγοράς σε όλους τους το-

μείς της ανθρώπινης ζωής, από το διεθνές εμπόριο μέχρι την ιδιωτική περιθάλψη, μπορεί να επιφέρει ευημερία και σταθερότητα.

• **Μ. Τσινισιζέλης, Κ. Υφαντής (επιμ.), Σύγχρονα Προβλήματα Διεθνών Σχέσεων, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης 2000, σελ. 366**

Μερικές από τις κυριότερες προκλήσεις που αντιμετωπίζει σήμερα το σύγχρονο κράτος εξετάζει διεξοδικά ο συλλογικός τόμος που επιμελήθηκαν οι Μ. Τσινισιζέλης και Κ. Υφαντής. Όπως σημειώνουν και οι επιμελητές στην εισαγωγή τους, τα κείμενα αυτού του τόμου δεν καταλήγουν σε συγκεκριμένα συμπεράσματα. Ανιχνεύουν όμως, «εξελίξεις και διαδικασίες οι οποίες φαίνεται να προσδιορίζουν τη «μοίρα» του λεγόμενου Βεστφαλιανού κράτους στις επόμενες δεκαετίες». Στις 366 σελίδες αυτού του τόμου οι συμμετέχοντες συγγραφείς προσεγγίζουν με λόγο εύληπτο και τεκμηριωμένο τις απειλές και προκλήσεις που αντιμετωπίζει το σύγχρονο εθνικό κράτος. Προκλήσεις οι οποίες, όπως σημειώνει κι ο Μ. Τσινισιζέλης στο εισαγωγικό σημείωμα, «προέρχονται από διαδικασίες εσωτερικού κατακερματισμού με έμφαση στη μετά το 1989 περίοδο, τουλάχιστον στην Ευρώπη, αλλά και από διαδικασίες οικονομικής και κοινωνικής αλληλεξάρτησης».

Διατρέχοντας κανείς τα περιεχόμενα του τόμου, μένει εκ πρώτης όψεως με την εντύπωση ότι εδώ αναλύονται θέματα τα οποία είναι μεταξύ τους ασύνδετα. Αυτή εξάλλου είναι και μια πρόκληση που αντιμετωπίζουν όλα τα συλλογικά έργα και δεν θα πρέπει να εκλαμβάνεται ως αδυναμία. Όμως ένας αναγνώστης που έχει μια στοιχειώδη παιδεία γύρω από θέματα διεθνών σχέσεων και εξωτερικής πολιτικής, αμέσως θ' αντιληφθεί ότι στο παρόν έργο, εκτός του ότι όλα τα θέματα που εξετάζονται σ' αυτόν αποτελούν τις σοβαρότερες πιέσεις που δέχεται το εθνικό κράτος, οι συγγραφείς καταφέρνουν ν' αναδείξουν σχεδόν όλες τις πτυχές των ζητημάτων που επέλεξαν ν' αναλύσουν.

Αναπλάθοντας την Αριστερά του 21ου αιώνα

του Αλέξανδρου Καζαμία

Δεν υφίσταται σήμερα κρισιμότερο ζήτημα για το μέλλον της Αριστεράς από την εξεύρεση λύσης στο πρόβλημα της ιδεολογικής της κρίσης. Όλα τ' άλλα γνωρίσματα της παρακμής που τη χαρακτηρίζουν, όπως η ισχνή εκλογική της απήχηση, η οργανωτική της δυσλειτουργία, η ασάφεια των προγραμματικών της θέσεων ή η θολή πολιτική στρατηγική της απέναντι στη νέα σοσιαλδημοκρατία δεν είναι παρά συμπτώματα της ανεπάρκειας των ιδεών της. Δίχως μια νέα φιλοσοφία πράξης που να αφορά έναν αυθεντικό μα ελκυστικό σοσιαλισμό, άμεσο και ζωντανό όσο κι η καθημερινή ζωή που συστηματικά στερούνται οι περισσότεροι πολίτες, κανένας τακτικός ελιγμός ή αφορισμός στρατηγικών επιλογών δεν πρόκειται να αποκαταστήσει την κλονισμένη σχέση της Αριστεράς με την κοινωνία.

Αυτό που διακυβεύεται μες στον αιώνα που αρχίζει δεν είναι πλέον ο τύπος του σοσιαλισμού για τον οποίο καλείται να εργαστεί η Αριστερά, μα η ίδια η επιβίωση του σοσιαλιστικού οράματος ως η κύρια εναλλακτική προοπτική στον καπιταλισμό της παγκοσμιοποίησης. Η μαζική μεταστροφή των σοσιαλιστικών κομμάτων προς την κατεύθυνση μιας σοσιαλφιλελεύθερης πρακτικής που ασπάζεται την αγορά με στόχο να εξανθρωπίσει τον καπιταλισμό για να τον σώσει, δεν είναι απλώς μια περιοδική προσαρμογή. Πρόκειται για την ιστορική απόφαση της Κεντροαριστεράς να εγκαταλείψει εξ ολοκλήρου την προοπτική του σοσιαλιστικού μετασχηματισμού της κοινωνίας, κλείνοντας έτσι οριστικά το κεφάλαιο της ιστορίας του σοσιαλιστικού κινήματος που άνοιξε στις αρχές του προπερασμένου αιώνα.

Η αδυναμία της νέας σοσιαλδημοκρατίας να κόψει τον ομφάλιο λώρο

που τη συνδέει με τις θεμελιακές αξίες του σοσιαλισμού δεν αφορά ούτε κατά το ελάχιστο την οποιαδήποτε προσήλωσή της στο στόχο του σοσιαλιστικού μετασχηματισμού. Η εμμονή της στη διακήρυξη των αρχών της προόδου, της συλλογικότητας, της κοινωνικής δικαιοσύνης και του ανθρωπισμού οφείλεται σε δύο τελείως διαφορετικούς παράγοντες: α) στο γεγονός ότι μια μεγάλη κατηγορία πολιτών, έστω κι αν δεν το εμπιστεύεται, ακόμα γοητεύεται από το όραμα μιας σοσιαλιστικής κοινωνίας και β) στην ανάγκη της να διαφοροποιεί με κάποιο τρόπο τον εαυτό της από τη φιλελεύθερη κεντροδεξιά, προκειμένου να διατηρεί την αυτοτέλειά της ως ξεχωριστή πολιτική παράταξη. Μέσα από μια νοσταλγική ματιά, επομένως, η νέα σοσιαλδημοκρατία έχει αναγάγει το σοσιαλισμό σε μνήμη, τονίζοντας διαρκώς τις ρίζες που τη συνδέουν με αυτόν ιστορικά, καθώς και την πνευματική, μάλλον, παρά ιδεολογική του σημασία για κείνην ως φορέα έμπνευσης κι αξιών.

Ο ΖΩΝΤΑΝΟΣ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ

Τα κίτρινα φύλλα του σοσιαλισμού όπως τον συλλαμβάνει η νέα σοσιαλδημοκρατία σημαίνουν σήμερα για μας ένα μονάχα πράγμα: ότι γι' αυτήν ο σοσιαλισμός είναι ήδη νεκρός. Η εξύμνηση της ομορφιάς των ταριχευμένων του αξιών μέσα απ' το μαυσωλείο των ιδεολογιών, όπου τον σπρώχνει, ανήκει σε μια νοσταλγική αισθητική που κατά βάθος είναι συντηρητική. Διότι η κλασική αυτή έννοια με την οποία η νέα σοσιαλδημοκρατία πασχίζει να διατηρήσει το σοσιαλισμό είναι τελείως ξένη προς την ανανεωτική και ανατρεπτική του φύση και ουδεμία σχέση έχει με την πρόοδο που επικαλείται ότι επιζητεί. Ένας σοσιαλισμός που δεν μπορεί να μένει ζωντανός, είτε μεταμορφώνεται σε κάτι άλλο είτε αυτοκτονεί – σε κάθε περίπτωση, όμως, παύει να είναι σοσιαλισμός.

Η αναζήτηση ενός ζωντανού σοσιαλισμού για τον αιώνα που αρχίζει είναι αδύνατο να υπάρξει χωρίς την οικοδόμηση ενός νέου μύθου. Η κριτική του καπιταλισμού, που ακόμη παραμένει η κύρια δύναμη των σοσιαλιστικών ιδεών, μονάχη της δεν φτάνει. Μαζί με την πολύτιμη αλήθεια του ρεαλισμού της, η κριτική ανάλυση που δεν διαθέτει μια καθαρά αρθρωμένη προοπτική, εντείνει τελικά την αποξένωση των κοινωνικών στρωμάτων που αμφισβητούν τον καπιταλισμό. Όπως η διάγνωση που δεν διαθέτει θεραπεία, έτσι και η μισή ζωή που καταγγέλλει η σκέτη κριτική καθίσταται πολύ πιο ανυπόφορη όταν βιώνεται συνειδητά. Γι' αυτό κι ο μονοπόδαρος σοσιαλισμός της κριτικής φιλοσοφίας, σαν τον μαντατοφόρο που δεν έχει νέα καλύτερα να πει, συνέχεια θα πυροβολείται από τους ίδιους του τους φίλους. Με άλλον τρόπο, και τούτος ο σοσιαλισμός είναι για μας σήμερα το ίδιο νεκρός όσο κι εκείνος που

πρεσβεύει η νέα σοσιαλδημοκρατία.

Ο μύθος που μπορεί να δώσει τη ζωτικότητα στις σοσιαλιστικές αξίες και στην κριτική θεώρηση του καπιταλισμού δεν μπορεί να μοιάζει με τους παλιούς. Η αναζήτηση του σοσιαλιστικού μετασχηματισμού μέσα από σιδερένιους νόμους της ιστορίας είναι μια μάταιη προσπάθεια. Η κρίση του παγκόσμιου καπιταλισμού δεν είναι ούτε εγγεγραμμένη ούτε αναπόφευκτη, και η εξέγερση των εξαθλιωμένων της γης, σαν και την ταξική πάλη, δεν διέπεται από καμιά προκαθορισμένη διαλεκτική. Όσο οι ιδέες θα κινούν τους ανθρώπους, κανένας μετασχηματισμός της κοινωνίας δεν είναι δυνατόν να αποτυπωθεί χωρίς αυτές. Ταυτόχρονα όμως, η νέα μυθοπλασία της Αριστεράς δεν είναι δυνατόν να παραμένει αγκυλωμένη σε μια φανταστική ουτοπία που να είναι τόσο απόμακρη ώστε να θεωρείται γραφική. Ιδέες ξεκομμένες από την πραγματικότητα είναι το ίδιο στείρες με εκείνες που κλείνουν τον εαυτό τους μέσα στις υλικές συνθήκες του καιρού τους.

Ο νέος μύθος της Αριστεράς στις μέρες μας, λοιπόν, οφείλει να είναι η γενική απάντηση στο μύθο της καπιταλιστικής παγκοσμιοποίησης: πρέπει να ξεκινά από την πραγματικότητα που πλάθεται απ' αυτόν και να οδηγεί την ιστορία μια εποχή ακόμη πιο μπροστά.

Ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΟΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ

Ο εξανθρωπισμός του καπιταλισμού που επιζητεί η νέα σοσιαλδημοκρατία δεν είναι παρά μια καλοστημένη φάρσα. Αφορά την αντιμετώπιση της κοινωνίας των 2/3 με έναν σοσιαλισμό του 1/3, ο οποίος χρησιμοποιεί το κράτος Πρόνοιας ως προσωρινό θάλαμο αναψυχής για όσους ξερνά η αγορά, με στόχο την επανένταξή τους πίσω στους ίδιους αυτούς μηχανισμούς που τους ξερνούν. Στη δική της σκέψη, το κοινωνικό κράτος έχει τον ίδιο ρόλο των νοσηλευτικών μονάδων στα μετόπισθεν του πεδίου της μάχης: θεραπεύει τους τραυματίες για να τους ξαναστείλει πάλι μάχιμους στο μέτωπο. Από μόνο του, όμως, το κοινωνικό κράτος δεν είναι διαπιστευτήριο μιας σοσιαλιστικής ή ανθρωπιστικής φιλοσοφίας. Η κοινωνική προστασία έτσι όπως την εννοεί η νέα σοσιαλδημοκρατία όχι μόνο δεν συνιστά ανθρωπισμό, μα στην πραγμα-

τικότητα δεν είναι ούτε καν φιλανθρωπία με τη χριστιανική ή ηθική έννοια του όρου. Πρόκειται για μια εξελιγμένη αντίληψη του οικονομικού φιλελευθερισμού που, μέσα απ' τους θεσμούς του κοινωνικού κράτους, παρέχει στην καπιταλιστική αγορά την ίδια ασφάλιση από τους εσωτερικούς εχθρούς που της παρέχει και η διπλωματία από τους εξωτερικούς.

Ο ριζοσπαστικός ανθρωπισμός είναι

Η κοινωνική προστασία έτσι όπως την εννοεί η νέα σοσιαλδημοκρατία είναι μια εξελιγμένη αντίληψη του οικονομικού φιλελευθερισμού που, μέσα απ' τους θεσμούς του κοινωνικού κράτους, παρέχει στην καπιταλιστική αγορά την ασφάλιση από τους εσωτερικούς εχθρούς.

μια διαφορετική φιλοσοφία πράξης, η οποία αποβλέπει στην τοποθέτηση του ανθρώπινου παράγοντα στο επίκεντρο κάθε κοινωνικής λειτουργίας. Συλλαμβάνει τις δυνατότητές του ως τον βασικό παραγωγικό πόρο της κοινωνίας, αλλά και τις ανάγκες του ως τον βασικό στόχο κάθε παραγωγικής δραστηριότητας. Σε αντίθεση με τον φιλελευθερισμό, που συλλαμβάνει το κεφάλαιο ως τη βασική πηγή και τον τελικό στόχο της παραγωγικής διαδικασίας, αλλά και με τη νέα σοσιαλδημοκρατία που πρεσβεύει τη χρήση του κεφαλαίου ως τη βασική πηγή για την εξυπηρέτηση των ανθρώπινων αναγκών, ο ριζοσπαστικός ανθρωπισμός διατείνεται πως η

παραγωγή που πραγματικά μπορεί να εξυπηρετήσει τις ανθρώπινες ανάγκες πρέπει να είναι μονάχα ανθρωποκεντρική. Υπό την έννοια αυτή, ο ριζοσπαστικός ανθρωπισμός δεν θυμάται τον άνθρωπο μόνο στις κρίσεις, στις καταστροφές και στην εξαθλίωσή του από τις παρενέργειες της αγοράς, μα τον προικοδοτεί απ' την αρχή με όλους τους πόρους της κοινωνίας ως διαχειριστή και παραγωγό της ανάπτυξής της.

Είναι ανθρωπιστικός κι όχι φιλανθρωπικός, γιατί δεν συμπονεί με πατερναλιστικό οίκτο τον άνθρωπο, μα τον εμπιστεύεται σαν την πρωταρχική πηγή αξίας μέσα στην κοινωνία. Είναι συνάμα ριζοσπαστικός, διότι επιδιώκει την ρήξη με το καπιταλιστικό σύστημα παραγωγής που υποτάσσει τον άνθρωπο σε μια σχέση εξάρτησης επάνω στο κεφάλαιο και επιδιώκει την υποταγή του κεφαλαίου στην αξία της ανθρώπινης εργασίας. Είναι εξίσου φανατικά αντίθετος απέναντι στον κρατισμό, γιατί αρνείται την αντικατάσταση της υποταγής του ανθρώπου από το κεφάλαιο με εκείνη της υποταγής του στη γραφειοκρατική εξουσία των κρατικών δομών. Με μια λέξη, ο ριζοσπαστικός ανθρωπισμός επιζητεί την οικοδόμηση μιας νέας κοινωνικής οργανικότητας μέσα από το θεσμό της αυτοδιαχείρισης των μονάδων παραγωγής στο πλαίσιο μιας νέας οικονομίας μερισματούχων.

Ο ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ ΑΡΧΙΖΕΙ ΑΠΟ ΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Τα δύο μέτρα που καμιά σοσιαλφιλελεύθερη κυβέρνηση από εκείνες που ασπάζονται τις συνταγές του Τρίτου Δρόμου δεν πρόκειται ποτέ να πάρει είναι: α) η εισαγωγή της υποχρεωτικής κατανομής τμήματος των κερδών της επιχείρησης στους εργαζομένους και β) η υποχρεωτική συμμετοχή των εργαζομένων στη γενική συνέλευση της επιχείρησης στην οποία εργάζονται. Ο λόγος για τον οποίο τέτοια μέτρα δεν πρόκειται να ληφθούν ποτέ δεν αφορά το γεγονός ότι η παρέμβαση στη δομή της επιχείρησης με τον τρόπο αυτό θα αλλοίωνε τον ανταγωνιστικό χαρακτήρα της αγοράς ή θα υπονόμει την παραγωγικότητα. Απεναντίας, υπάρχει κάθε λόγος να πιστεύει κανείς πως τέτοιες παρεμβάσεις ουσιαστικά θα ενέτειναν τον ανταγωνισμό και θα αύξαναν την παραγωγικότητα. Άλλωστε, ορισμένες

ΠΑΝΤΑ ΠΙΣΤΕΥΑ ΟΤΙ ΓΙΑ ΟΛΑ ΦΤΑΙΕΙ
Ο ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ
ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΑΠΟ ΑΝΘΡΩΠΟ...

ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ, Η ΑΠΑΝΘΡΩΠΗ ΕΚΔΟΧΗ
ΤΟΥ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΥ ΚΑΙ Η ΜΕΓΑΛΗ
ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΑΠΟ ΑΝΘΡΩΠΟ!

ΓΙΑΤΙ ΕΙΝΑΙ ΑΠΑΡΑΔΕΚΤΟ Ο ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ
ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΤΟΣΟ ΑΠΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ Η
ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΑΠΟ ΑΝΘΡΩΠΟ
ΤΟΣΟ ΜΕΓΑΛΗ!

ΤΟ ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ ΛΟΙΠΟΝ ΕΙΝΑΙ
ΕΝΑΣ ΛΟΓΙΚΟΣ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ
ΚΑΙ ΜΙΑ ΛΟΓΙΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ
ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΑΠΟ ΑΝΘΡΩΠΟ!

ΔΗΛΑΔΗ ΕΝΑΣ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ
ΜΕ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΠΡΟΣΩΠΟ
ΚΑΙ ΜΙΑ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΗ
ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΑΠΟ ΑΝΘΡΩΠΟ!

ΠΟΣ ΝΑ ΤΟ ΚΑΝΟΥΜΕ;
ΕΙΜΑΙ ΑΡΙΣΤΕΡΟΣ ΚΑΙ ΞΕΧΩΡΙΖΟ!

εταιρείες που εφαρμόζουν πρωτοποριακές θεωρίες διοίκησης ενθαρρύνουν τη συμμετοχή των εργαζομένων στη λήψη αποφάσεων και στα κέρδη.

Ο φόβος, όμως, που αποτρέπει τη νέα σοσιαλδημοκρατία από το μετασχηματισμό της καπιταλιστικής σε μια ανθρωποκεντρική αγορά είναι άλλος: Πρόκειται για το φόβο φυγής του κεφαλαίου σε άλλες οικονομίες όπου βασιλεύει ο απόλυτος καπιταλισμός, δηλαδή, στο μεγαλύτερο μέρος της παγκοσμιοποιημένης αγοράς. Η απειλή της παγκοσμιοποίησης είναι αυτή που «κλειδώνει» την ηγεμονία των εθνικών καπιταλισμών που διαχειρίζεται σήμερα η νέα σοσιαλδημοκρατία.

Εντούτοις, η μετάβαση προς μια σοσιαλιστική οικονομία της αυτοδιαχείρισης δεν είναι αδύνατη, ακόμη και στο πλαίσιο του παγκοσμιοποιημένου καπιταλισμού. Ός τώρα, τα διάφορα πειράματα οικοδόμησης μιας οικονομίας αυτοδιαχειριζόμενων επιχειρήσεων κατέληξαν στην αποτυχία για δύο κυρίως λόγους: α) Διότι πάντοτε λάμβαναν χώρα στο πλαίσιο ενός αυξημένου

κρατικού παρεμβατισμού και β) διότι συνοδεύονταν από έναν ισχυρό οικονομικό εθνικισμό που απέβλεπε στην προστασία τους από την παγκόσμια καπιταλιστική αγορά. Τούτα συνέβαιναν διότι, ανέκαθεν, η αυτοδιαχείριση προτινόνταν από κινήματα κηδεμονικού σοσιαλισμού, που απέβλεπαν στην αντικατάσταση της ατομικής ελευθερίας του καπιταλιστικού συστήματος από την ουτοπία της κοινωνικής ισότητας. Γι' αυτό, οι καθοδηγούμενες «κοινωνικοποιήσεις» που γύρευαν να επιβάλουν, βασιζόνταν κατά βάθος σε μια τυπική και κίβδηλη αντίληψη της αυτοδιαχείρισης. Η «καθοδηγούμενη αυτοδιαχείριση», απλούστατα, δεν είναι τίποτα άλλο από μια τρανταχτή αντίφαση εννοιών και, ακριβώς γι' αυτό, δεν είναι αυτοδιαχείριση.

Η ΝΕΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΡΓΑΝΙΚΟΤΗΤΑ

Ο ριζοσπαστικός ανθρωπισμός δεν είναι μια φιλοσοφία δογματικής ισότητας. Δεν πρεσβεύει την κατάργηση της ατομικής ελευθερίας και απορρίπτει τόσο την εθνικιστική, την κομμουνιστι-

κή όσο και τη χριστιανοδημοκρατική υποταγή του υποκειμένου στη δικτατορία της κοινότητας. Είναι σοσιαλιστικός γιατί πρεσβεύει φανατικά την κυριαρχία της κοινωνίας των ανθρώπων επάνω στο κεφάλαιο και στην κρατική εξουσία. Μέσα στο πλαίσιο αυτό, συλλαμβάνει την κοινωνία ως ένα μεικτό περιβάλλον ανθρώπινων σχέσεων όπου, μαζί με τη συλλογικότητα και την αλληλεγγύη, πρέπει να ενθαρρύνεται η ατομική ελευθερία στη γνήσια πρωτοβουλία και επιλογή.

Είναι κριτικός απέναντι στον ισοπεδωτικό χαρακτήρα της εξισωτικής φιλοσοφίας και αναζητεί μια νέα αξιοκρατία, την αξιοκρατία του ανθρώπινου εις βάρος της αξιοκρατίας του πλούτου, της εξουσίας, της ομάδας ή του ατόμου. Ο ριζοσπαστικός ανθρωπισμός αρνείται κατηγορηματικά την εξίσωση της τεμπελιάς με την εργατικότητα, της ομορφιάς με την ασχήμια, της υπευθυνότητας με την ανευθυνότητα, της τόλμης με τη δειλία, της ευρηματικότητας με τη στερεοτυπία. Αρνείται, με άλλα λόγια, την ισοπέδωση της

αξίας με τη ματαιοδοξία στο όνομα της ισότητας και της δικαιοσύνης. Η δικαιοσύνη που πρεσβεύει είναι η δίκαιη επιβράβευση της ανθρώπινης αξίας εκεί όπου παράγεται, δηλαδή σε κάθε χώρο καταβολής ανθρώπινης προσπάθειας, μέσα κι έξω από την εργασία. Η οργανικότητα που γυρεύει να αποκαταστήσει, επομένως, είναι η δημιουργία όλων των συνθηκών που απαιτούνται για την ολοκλήρωση της ανθρώπινης προσωπικότητας μέσα από την αποκατάσταση της ικανοποίησης στον αποξενωμένο άνθρωπο του παγκοσμιοποιημένου καπιταλισμού.

Για όλους αυτούς τους λόγους, ο ριζοσπαστικός ανθρωπισμός επιδιώκει τη ρήξη με τον καπιταλισμό μέσα από μια ακηδεμόνευτη διαδικασία σοσιαλιστικού μετασχηματισμού, στο πλαίσιο μιας συστράτευσης κοινωνίας και κράτους. Υπό την έννοια αυτή, δεν είναι ούτε αναρχικός ούτε λαϊκιστικός, αφού δεν διακατέχεται από κάποια λατρεία των μαζών ή από τον φετιχισμό της κοινωνικής βάσης. Η αντιηγεμονική στρατηγική που πρεσβεύει βασίζεται στη δημιουργία μιας ομοσπονδιακής δομής ανάμεσα στα οργανωμένα κοινωνικά κινήματα, στους πολίτες και στο κόμμα/κόμματα της Αριστεράς. Σε τούτη την ομοσπονδιακή συστράτευση, αρνείται να αποδώσει την πρωτοκαθεδρία στον οποιονδήποτε. Εκεί όπου κινείται οποιαδήποτε δυναμική για την πραγματοποίηση του σοσιαλιστικού μετασχηματισμού, εκεί δίνει την ηγεσία.

Τέλος, η μέθοδος ανατροπής της ηγεμονίας του καπιταλισμού που επιδιώκει, απαιτεί πρωτίστως ένα ισχυρό σύστημα από κίνητρα. Κανένας αυθεντικός σοσιαλισμός δεν μπορεί να επιβληθεί με καταναγκασμούς, γιατί και αν ακόμα επιβληθεί στιγμιαία, δεν πρόκειται να αντέξει. Επομένως, η μετάβαση προς μια οικονομία μερισματούχων, μπορεί και πρέπει να επιτευχθεί μέσα σε συνθήκες οικονομικού φιλελευθερισμού. Για την πραγματοποίησή της χρειάζεται ένα σύστημα γενναιοδωρων φοροαπαλλαγών και ευνοϊκών πιστώσεων για τις αυτοδιαχειριζόμενες επιχειρήσεις, ούτως ώστε οι μέτοχοί τους να ενθαρρυνθούν στο μοίρασμα των κερδών τους με τους εργαζομένους. Παρόμοια κίνητρα πρέπει να συνοδεύουν και το σύστημα μέτρων για την προ-

σέλκυση ξένων κεφαλαίων. Παράλληλα, η συμμετοχή των εργαζομένων στα κέρδη και στις αποφάσεις θα πρέπει να τεθούν ως όροι σε κάθε διαδικασία ιδιωτικοποίησης εταιρειών του δημοσίου, ενώ για τους εργαζομένους στις μη κερδοφόρες επιχειρήσεις του κράτους, χρειάζεται να υπάρξει σύνδεση του μισθολογίου τους με την ετήσια αύξηση των φορολογικών εσόδων του κρατικού προϋπολογισμού.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η ανασυγκρότηση μιας νέας αντιηγεμονίας απέναντι στον καπιταλισμό της παγκοσμιοποίησης είναι πρωτίστως ζήτημα ιδεών. Η σοσιαλιστική παράδοση είναι πολύ πλούσια σε ιδέες για να παραδοθεί τόσο εξευτελιστικά στην παντοκρατορία του καπιταλισμού σαν ένα

**Οι νέες γενιές πρέπει με
κάποιο τρόπο να
παραλάβουν δυο-τρεις ιδέες
παστρικές, μια στοιχειώδη
εξήγηση για όλες τις αιτίες
που έκαναν τον σοσιαλισμό
να ταράξει για δύο
ολόκληρους αιώνες την
τάξη και τη μορφή του
κόσμου.**

συμπλήρωμα των μηχανισμών του μέσα από την προσφορά του κράτους Πρόνοιας, προκειμένου να τον εκπολιτίσει. Ταυτόχρονα όμως, οι δύο αιώνες της μάχης της για την ανατροπή του καπιταλισμού ήταν μια μακρά αλυσίδα από συσσωρευμένα λάθη, τα οποία σήμερα πληρώνονται ένα-ένα μες στη διαρκή ταπείνωση και τον σκληρό εξοστρακισμό. Τίποτα, μα απολύτως τίποτα, δεν πρόκειται να αλλάξει από αύριο. Όλη

η επόμενη γενιά, όπως και η προηγούμενή της, θα έχουν έρθει και φύγει βαδίζοντας με το κεφάλι σκυφτό από το βάρος της ήττας και της ενοχής. Βεβαίως πειράζει. Γι' αυτό δεν είναι δυνατόν η Αριστερά ακόμα να υπερηφανεύεται για την πνευματική και ηθική ανωτερότητα των αξιών της ζητώντας να αλλάξει μονομιάς τον κόσμο, σαν να μην έχει απολύτως τίποτα συμβεί, σαν να μην έχει υπάρξει κάποια τεράστια απώλεια.

Ολόκληρο το εγχείρημα της ριζικής ιδεολογικής ανασυγκρότησης είναι αναγκαίο σήμερα για την Αριστερά με στόχο κάτι άλλο: Είναι μια παρακαταθήκη για τις επόμενες γενιές, μια προσπάθεια υπέρβασης της κακομοιρασμένης κριτικής που, ύστερα απ' την ήττα, δεν ξέρει τίποτα περισσότερο απ' το να καταγγέλλει. Η επιστροφή στις ανθρωπιστικές αξίες του σοσιαλισμού είναι το τελευταίο χρέος που οφείλει να εκπληρώσει σήμερα η Αριστερά απέναντι στο μέλλον, ο γνήσιος εκσυγχρονισμός της απέναντι στο νοθευμένο που πρεσβεύει η νέα σοσιαλδημοκρατία μέσα από τη σύμπραξή της με τον καπιταλισμό της παγκοσμιοποίησης. Αν στους δικούς μας τους καιρούς το ρεύμα φύσηξε με τόσο μένος ενάντια στην Αριστερά, τουλάχιστον οι νέες γενιές πρέπει με κάποιο τρόπο να παραλάβουν δυο-τρεις ιδέες παστρικές, μια στοιχειώδη εξήγηση για όλες εκείνες τις αιτίες που έκαναν τον σοσιαλισμό να ταράξει για δύο ολόκληρους αιώνες την τάξη και τη μορφή του κόσμου.

Ίσως να είναι πλέον αδύνατο στις μέρες μας να πάρουν πάλι οι σοσιαλιστικές ιδέες την κεντρική θέση που θα τους άξιζε μες στη διαδικασία εξέλιξης του σύγχρονου πολιτισμού. Κι έτσι όμως, υπάρχει ακόμα πάρα πολύ μεγάλη διαφορά ανάμεσα στη μίζερη μαρτυρία ενός εκφυλισμένου σοσιαλισμού που αποσυντίθεται διαρκώς και σ' έναν ζωντανό σοσιαλισμό που υπάρχει και αναπτύσσεται με σφρίγος και αξιοπρέπεια. Για χάρη, λοιπόν, αυτού του ζωντανού σοσιαλισμού, που δεν φυτοζωεί διαρκώς κάτω από την απειλή της εξορίας του απ' την κοινωνία, χρειάζεται να αποκαταστήσουμε την κλονισμένη σχέση του με τον άνθρωπο, επαναφέροντάς τον εκεί όπου παντοτινά ανήκε, δηλαδή στον ρου των ανθρωπιστικών ιδεών.

ΕΠΙΣΗΜΑΪΝΟΥΜΕ

Ανάδελφη αρχιτεκτονική

Συλλογίζομαι συχνά πως το αυτονόητο είναι στον τόπο μας το μόνιμο, βασανιστικό ζητούμενο. Και τούτο γιατί ουδείς των υψηλοφρόνων ταγών μας δεν παίρνει το πρωί την ratio -τον κοινό νου ντε!- παραμάσχαλα, όταν ετοιμάζεται να επιβιβασθεί στο σκάφος της εξουσίας.

Έτσι είναι κανείς υποχρεωμένος να δακτυλοδείχνει τον ήλιο σ' έναν κόσμο ανοιχτομάτηδων που όμως εθελουτυφλούν, γιατί προφανώς έτσι τους έχουν μάθει ή έτσι τους συμφέρει.

Αιτία αυτής της εισαγωγικής Ιερεμιάδας είναι η διαπιστούμενη παντελής έλλειψη όχι μόνο αρχιτεκτονικής σκέψης αλλά ούτε καν στοιχειώδους βούλησης για αισθητική κατασκευή στα διά μακρών διαφημιζόμενα και διατυμπανιζόμενα έργα. Στον πολιτισμένο κόσμο τα δημόσια κτίρια και τα μεγάλα «έργα» -τα οποία σαφώς αντανakλούν μίαν συλλογική αισθητική και το ευρύτερο «ήθος» της κάθε κοινωνίας- τα υπογράφουν κάποιοι κατά κανόνα μεγάλοι αρχιτέκτονες, μελετητές, δημιουργοί. Περισσότερο από τις πολυεθνικές εταιρείες ή τους οικονομικούς κολοσσούς, οι συγκεκριμένες προσωπικότητες θέτουν την σφραγίδα τους σ' όλην αυτή την μεγαλεπήβολη προσπάθεια, μορφοποιώντας ρηξικέλευθες ιδέες.

Φερ' ειπείν, στα ολυμπιακά στάδια του Τόκυο δέσποζε το όνομα του Kenzo Tange (1960-64), ενώ το Olympic Games Complex του Μονάχου το υπογράφει ο Frei Otto (1967-72). Ο Kenzo Tange πάλι είναι εκείνος ο αρχιτέκτονας που σχεδίασε τα κέντρα Ειρήνης της Χιροσίμα (1949-50).

Ξεφύλλιζα τις προάλλες ένα βιβλίο για την αρχιτεκτονική του ΧΧ αι. και μελαγχολούσα βλέποντας υπογραφές και δημόσια έργα. Όπως, π.χ., την περίφημη, διαστημικά αναπεπταμένη, Όπερα του Σίδνεϋ, έργο του Δανού John Utzon (1957-73) ή την Νέα Κρατική Γκαλερί του James Stirling στη Στουτγάρδη (1977-87).

Αλλά και το Ινστιτούτο του Αραβικού κόσμου στο Παρίσι, ένα κτίσμα που συνδυάζει διεθνές ύψος και τοπικά χαρακτηριστικά, σχεδιασμένο από τον νεαρότατο Jean Nouvéul.

Και σε μας εδώ;

Χτίζοντας -υποτίθεται- μουσεία, όπερες, ολυμπιακά έργα, γέφυρες, οδικές αρτηρίες, κατασκευές μακράς πνοής χωρίς αρχιτέκτονες, δηλαδή χωρίς την βαρύνουσα υπογραφή και την αισθητική άποψη του σχεδιαστή. Έχω λοιπόν το δικαίωμα να διερωτώμαι τι θα μείνει μετά το πέρας του επώδυνου 2004. Μήπως ό,τι έμεινε μετά τη Θεσσαλονίκη - Πολιτιστική Πρωτεύουσα; Αλήθεια, αυτό το σκοτάδι κι αυτή η παντελής έλλειψη πληροφόρησης δεν ενοχλούν κανέναν;

- Ποιο κτίσμα, άραγε, θα μείνει στην ιστορία του ΧΧΙ αι. από την Ολυμπιάδα της Αθήνας; - Δεν υπάρχουν δημιουργοί σ' αυτή τη χώρα, δεν υπάρχουν μελετητές-αρχιτέκτονες για να προγραμματίσουν, για να δώσουν μορφή σ' όλην αυτή την επαγγελλόμενη κοσμογονία;

Φοβάμαι πάντως ότι αντ' αυτών γυρίζουμε στην ζοφερή περίοδο των εργολάβων-κατασκευαστών της δεκαετίας του '60 και του '70 πολλαπλασιασμένων όμως τώρα εις την νιοστή. Μ', δηλαδή. Ξεχνάμε, δηλαδή, ότι τα μεγάλα έργα, λόγω της κοινωνικής τους διάστασης, αποτελούν δημόσια αγαθά, αντικατοπτρίζουν την παιδεία μας ευρύτερα και υλοποιούν την ιδεολογία που μας χαρακτηρίζει. Είναι, με λίγα λόγια, σημεία πολιτισμού.

- Ποιος, λοιπόν, θα νοηματοδοτήσει αυτά τα σημεία εκφράζοντας την εποχή και τον τόπο;

- Πάλι η κυρία Γιάννα;

Μάνος Στεφανίδης

Υ.Γ. Αλήθεια, μιλώντας για ανάδελφη Αρχιτεκτονική το πολυμαμούθ κτίσμα του Μεγάρου τι αρχιτεκτονικού ρυθμού είναι; Και ποιος το υπογράφει;

Π Ρ Ο Τ Ε Ι Ν Ο Υ Μ Ε

- Επισκεφθείτε όσοι κάνετε διακοπές στη Σαντορίνη, τα Φηρά, όπου στο Μπελλώνειο Πολιτιστικό Κέντρο παρουσιάζεται από 8 έως 20 Ιουλίου έκθεση φωτογραφίας της Νίκης Τυπάλδου με θέμα «ΕΙΚΟΝΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ» καθώς και πορτρέτα προσωπικοτήτων που σημάδεψαν με την τέχνη τους την εποχή μας όπως: Γιάννης Τσαρούχης, Γιάννης Γίτσος, Μελίνα Μερκούρη, Μάνος Χατζιδάκις, Μίκης Θεοδωράκης κ.ά.

- Επισκεφθείτε: το 5ο Αντιρατσιστικό Φεστιβάλ στο Πάρκο Ιλισίων (απέναντι από τη Φοιτητική Εστία, είσοδος από Ούλοφ Πάλμε) από σήμερα 7 Ιουλίου έως και την Κυριακή 9 Ιουλίου. Μια γιορτή με νόημα και μια συνάντηση που «χωράει πολλούς κόσμους».

- Παρακολουθήστε: το Εικοστό Συμπόσιο Ποίησης που πραγματοποιείται στο Συνεδριακό και Πολιτιστικό Κέντρο του Πανεπιστημίου Πατρών στο Ρίο από σήμερα 7 Ιουλίου έως και την Κυριακή 9 Ιουλίου. «Η ποίηση στη ζωή μας» είναι το κεντρικό θέμα του Συμποσίου και οι συμμετοχές πολλές. Και, όπως πάντα, οι κριτικοί παρουσιάζουν ποιητές...

- Ακούστε: τον Γιώργο Νταλάρα στο Ενετικό Κάστρο του Αντιρρίου σήμερα 7 Ιουλίου που ξεκινούν οι εκδηλώσεις του Φεστιβάλ «Ζεύξεια 2000». Στις 14 Ιουλίου θα πραγματοποιηθεί συναυλία παραδοσιακής μουσικής, ενώ «Το Μελτεμάκι» του Παντελή Χορν θα παρασταθεί από το ΔΗΠΕΘΕ Αγρινίου στις 15 Ιουλίου.

- Μη χάσετε: την Λαϊκή Όπερα του Μίκη Θεοδωράκη «Το τραγούδι του Νεκρού Αδερφού» στις 13 Ιουλίου στο Θέατρο Λυκαβηττού (εισιτήρια στο ταμείο του Παλλάς, τηλ. 3224434). Ο σκηνοθέτης Θανάσης Παπαγεωργίου και η ηθοποιός Λήδα Πρωτοψάλτη στο ρόλο της μάνας αναπαριστούν τη δραματική αυτή σύνθεση του Μίκη, ενώ ο Δημήτρης Μπάσης τραγουδά με τη συνοδεία της Λαϊκής Ορχήστρας «Μίκης Θεοδωράκης» και τον Λάκη Καρνέζη στο μπουζούκι. Μια σημαντική παράσταση και ένα μουσικό γεγονός που θα περιοδεύσει ανά την Ελλάδα τον Αύγουστο στο Ηράκλειο (7.8), τη Ρόδο (25 και 26.8), τη Λάρισα (29.8). Και στις 4 Σεπτεμβρίου στα Γιάννενα...

Βιτόριο Γκάσμαν

Ο μεγάλος Ιταλός του θεάτρου και του κινηματογράφου

Σε ηλικία 77 ετών πέθανε την Τετάρτη 28 Ιουνίου στη Ρώμη από αιφνίδια καρδιακή προσβολή ο Βιτόριο Γκάσμαν, ο «πρίγκηπας», του ιταλικού θεάτρου και του κινηματογράφου ευρωπαϊκής εμβέλειας και αίγλης. Σίγουρα πολύ πιο σημαντικός ηθοποιός του θεάτρου, εντούτοις πασίγνωστος έγινε στο διεθνές κοινό και αγαπήθηκε ως κινηματογραφικός αστέρας. Παρ' ότι διέθετε αρχοντικό παρουσιαστικό, γοητευτικό πρόσωπο, δυνατά χαρακτηριστικά αλλά και δυνατή και εξίσου χαρακτηριστική φωνή (βασικά εφόδια για έναν ηθοποιό) στον κινηματογράφο –με ελάχιστες εξαιρέσεις– «τυποποιήθηκε» σε μια σχετικά περιορισμένη κλίμακα ρόλων και χαρακτήρων κα-

ρικατούρες μιας ηθελμένης υπερβολής και σαρκασμού. Ο φαναρόνος λατίνος εραστής, ο γελοίος σταυροφόρος, ο καμποτίνος καρδινάλιος, ο φτωχοδιάβολος κλέφτης, ο κομπαστές, ο σπεκουλαδόρος. Πίσω, όμως, από αυτούς γελοιογραφούμενους (με υπέροχο, με σπαρταριστό πάντοτε τρόπο) εύκολα ο θεατής αναγνώριζε μια κατά βάθος αγαθή και απροστάτευτη ανθρώπινη φύση).

Γιος Αυστριακού (από κει και το επώνυμο) και μιας αθλήτριας του Μπάσκετ, γεννήθηκε στη Γένοβα την 1η Σεπτεμβρίου του 1922. Άφησε στη μέση τις νομικές του σπουδές για να παρακολουθήσει μαθήματα στην Εθνική Ακαδημία Θεάτρου. Ντεπουτάρει στη θεατρική σκηνή το 1943. Παίζει με επιτυχία τα πάντα, γεγονός που του χαρίζει γρήγορη αναγνώριση. Το 1947 ιδρύει δικό

του θίασο, ενώ λίγο αργότερα θα μπει στο θίασο του Λουκίνο Βισκόντι σε ρόλους του σύγχρονου και του κλασικού δραματολογίου. Το 1960 ιδρύει το «Λαϊκό Θέατρο» το οποίο στεγάστηκε σε μια τέντα τσίρκου. Το ρεπερτόριό του κάλυψε μια ευρύτατη κλίμακα από τους Έλληνες τραγικούς, τον Σαίξπηρ, μέχρι τα σύγχρονα καθιερωμένα ονόματα, που τον ανέδειξαν σαν έναν από τους μεγαλύτερους ευρωπαίους ερμηνευτές του θεάτρου.

Ήταν όμως ο κινηματογράφος που μας τον έκανε οικείο και πρόσφορο. Το 1946 πραγματοποιεί την πρώτη του κινηματογραφική εμφάνιση στο ασήμαντο «Πρελούδιο αγάπης». Ακολουθεί το περίφημο «Πικρό Ρύζι» (1948, που του χαρίζει την ευκαιρία να δοκιμάσει την (ανεπιτυχή όπως αποδείχτηκε) τύχη στο Χόλυγουντ με τις ταινίες «Σομπρέ-

Β Ο Μ Β Ι Δ Ι Α

πολιτιστικής

Α Φ Α Σ Ι Α Σ

• Όλοι τα παίρνουμε, αγαπητοί εκσυγχρονιστές μου. Η διαφθορά εκπορεύεται από τους φερέλπιδες οπαδούς σας που έμμεσα ή άμεσα νέμονται στην κρατική μηχανή.

• Αστυνομία, εφορία, πολεοδομία, υγεία, οι πρωταθλητές.

• Η ταρίφα αρχίζει από μερικά πεντοχίλιαρα (π.χ. στα Κ.Τ.Ε.Ο.) και φτάνει στο εκατομμύριο (α) σε περιπτώσεις διακανονισμών στους οποίους εμπλέκονται αστυνομικοί ή εφοριακοί.

• Δεσποινίς Βάσω μου και κύριε Γιάννο μου.

• Κατα-πλη-κτι-κό: ο Δήμος Αθηναίων προκηρύσσει το «ιδιόκτητό» του καφενείο, «Κήπος», εμπρός από το Αρχαιολογικό Μουσείο στο απίστευτο ποσόν των 5.700.000 δρχ. μηνιαίως.

• Είναι περίεργο που κανείς δεν τσίμπησε;

• Τελικά το πιο δυσεύρετο πράγμα σ' αυτόν τον τόπο είναι η επαφή με την πραγματικότητα.

• Άλλο απίστευτο: Μας καταγγέλλεται –και δεν λέμε το πιστεύουμε– ότι ο –υπ' ατμόν– Γ. Γραμματέας του ΕΟΤ ευνόητος κ. Ευγένιος Γιαννακόπουλος ζητούσε αυτοπροσώπως από διακόσιους, περίπου, ιδιοκτήτες τουριστικών λεωφορείων από 500.000 έως 1.000.000 δρχ. επιπλέον της νόμιμης εισφοράς για την έκδοση πινακίδων.

• Η μόνη –παράνομη– δικαιολογία του προς τους εμβρόντητους συνομιλητές του ήταν:

• Είχαμε εκλογές και κάναμε πολλά έξοδα.

• Είναι αλήθεια, ευγενέστατε κύριε Ευγένιέ μου;

• Μας καταγγέλλεται επίσης, επωνύμως και

ενυπογράφως, ότι όταν μεσολαβεί ο ιδιαίτερος του κ. Βενιζέλου, κ. Δήμου, η ταρίφα της ανωτέρω μπίζνας πέφτει αισθητά.

• Είναι, βλέπετε, που στην προκειμένη περίπτωση ο θεσσαλονικιός βουλευτής εμφορείται από χριστιανική αγάπη και αισθήματα φιλαλληλίας.

• Όλα για τον συνάνθρωπο.

• Περιπτώσεις να προσθέσουμε ότι εμείς, άπιστοι όντες, δεν πιστεύουμε τίποτε.

• Έχετε δει τις τουριστικές τουαλέτες της Ακρόπολης;

• Αληθινή –καλλιτεχνική– εμπειρία!

• Ερώτηση: Μόλις πεζοδρομηθεί η Διονυσίου Αεροπαγίτου πού θα παρκάρουν τα χιλιάδες τουριστικά λεωφορεία και πώς θα φθάνουν στον Ιερό Βράχο οι εκατοντάδες χιλιάδες –συνά υπερήλικες– τουρίστες;

• Έχουν αναρωτηθεί σχετικά οι αρμόδιοι;

• Αpropos το εισιτήριο για τον Παρθενώνα έφθασε αισίως στις 4.000 δρχ.

• Οι αδελφικοί ασπασμοί

Ευθυμίου και Χριστόδουλου αποδεικνύουν για μια εισέτι φορά ποιος είναι το αφεντικό του τόπου, και ποιος ο μεγάλος Αδελφός του.

• Λέμε τώρα, κύριε Χρήστο μου.

• 1,5 τρισεκατομμύριο ο πρώτος, πρόχειρος, λογαριασμός για την Ολυμπιάδα εκ μέρους της υπεύθυνα υπεύθυνης και ασυμβίβαστα ασυμβίβαστης κυβέρνησής μας.

• Το ποσό αυτό θα διακινηθεί νόμιμα, ασυμβίβαστα και υπεύθυνα:

• Από την Γιάννα στον Καί-άφα.

• Κύριε Σωκράτη μου.

• Ο οποίος κ. Σωκράτης είναι απλώς ο επίσημος επιχειρηματίας της κυβέρνησης και ο συντηρών τις κομματικές της δαπάνες.

• Μου δίνετε τη δουλειά, σας δίνω το 10%.

• Αυτό θα πει εκσυγχρονισμός κι όχι οι ματζιριές του κ. Ευγένιου.

• Κύριε Κώστα μου!

Μανωλάκης ο Βομβιστής

ρο» (1953) και «Ραψωδία» (1954). Η επιστροφή του στην Ιταλία σηματοδοτεί μια πλούσια κινηματογραφική (παράλληλη φυσικά προς τη θεατρική) καριέρα. Αλησμόνητες και ανεπανάληπτες οι επιτυχίες του που είχε με τα πιο γνωστά ονόματα των Ιταλών σκηνοθετών της χρυσής εποχής του ιταλικού σινεμά.

«Γενναίοι και Μπρανκαλεόνε», «Ο κλέψας του κλέψαντος», «Τα τέρατα», «Ο μεγάλος πόλεμος», «Ο φαναρόντος», «Ο Μπρανκαλεόνε σταυροφόρος», «Κομπιναδόροι και περιπλανώμενοι», «Μοντέρνα τέρατα», «Ο πειρασμός», «Η ταράτσα», «Άννα», «Οι 6 ύποπτοι», «Η ωραία και ο Ναπολιτάνος», «Φαντάσματα στη Ρώμη», «Εμπόριο λευκής σαρκός» και βέβαια το συνταρακτικό «Άρωμα γυναίκας» (βραβείο Α' ανδρικού ρόλου στις Κάννες το 1975). Το ρωμαίικ με τον Αλ Πατσίνιο στον ίδιο ρόλο ήταν χλωμή αντιγραφή. Τελευταία του παρουσία στην οθόνη

ήταν το 1998 στο «La Cena».

Με 150 θεατρικά έργα και περισσότερες από 130 ταινίες στο ενεργητικό του, 3 θεατρικά έργα και 4 βιβλία. Με τρεις γάμους, δυο κόρες και δυο γιους. Πλούσια σοδειά. Εμείς εδώ στην Ελλάδα ένα μικρό μέρος από τις ταινίες του γνωρίζουμε. Απ' ότι έχουμε δει (μια-δυο φορές και στη σκηνή) και έχουμε αντιληφθεί ο Γκάσμαν δίχασε το αυθεντικό υποκριτικό του ταλέντο· τη μεγάλη και προνομιακή μερίδα για το θέατρο και τον (κατά βάθος) αυτοσαρκασμό του με τον κινηματογράφο.

Όποιος κάνει τον κόπο να διαβάσει το αυτοβιογραφικό του μυθιστόρημα «Κάτω από τη σκάλα» (εκδόσεις «Κριτική» θα το αντιληφθεί. Και είναι αυτός ο «διχασμός» που προσθέτει αξιολογικά στην περίπτωση του αλησμόνητου ηθοποιού και θεατρίνου.

Δημήτρη Χαρίτου

LIFE and style (Ό,τι βλέπετε και ό,τι διαβάζετε δεν είναι χρυσός)

Πάει λίγος καιρός από τότε, αλλά με τις αλλαγές στο «τιμόνι» της επιτροπής, τα οικονομικά προβλήματα και τις καθυστερήσεις των έργων για τους Ολυμπιακούς Αγώνες των αναβολικών και των στεροειδών (έτσι δεν λέγονται;) τα ξαναθυμήθηκα και σας τα λέω. Δεν ξέρω λοιπόν τι μου δημιούργησε μεγαλύτερη δυσαρέσκεια στην τελετή αφής της Ολυμπιακής φλόγας καθώς και στην άλλη τελετή άφιξης της στο Στάδιο, στην Αθήνα: η τρεμάμενη από ιερή (!) συγκίνηση φωνή των δημοσιογράφων των καναλιών όταν πρόσφεραν τις λέξεις «ιερή», «φλόγα», «Απόλλων (ευλόγησον!)», «ήλιος (Μη θυμώσεις με τους πιστούς σου Ακονατών!)», «συννεφιά σήμερα, ο Ήλιος δεν μας έκανε τη χάρη», «πρωθιέρεια», ή οι δεσποσύνες (Εστιάδες), οι ενδεδυμένες τη χλαμυδίτσα και το σάνδαλο, με το μαλλί σε σεμνό σινιόν (άλλη η μόδα του 4ου αιώνα, άλλη η σεμνότης του 20ού), που περπατούσαν και απήγγελαν τον... παιάνα, εις μνήμην της κάθε ψωνισμένης ύπαρξης που έκανε μόδα την αρχαία Ελλάδα και τον παγανισμό...

Να βλέπει κανείς την... πρωθιέρεια να αναλύει στην κάμερα το δύσκολο έργο της και να περιγρά-

φει τη συγκίνησή της, και από κοντά μικρές και... μεγάλες τυμπανίστριες με το ταμπούρλο ήταν μεγάλο χτύπημα, έστω και για μας τους φιλο-Αποστάτες... Όχι άλλη χλαμύδα και σάνδαλο, όχι άλλη επετειακή αρχαιολατρεία, όχι άλλες «δασκάλες» που περνούν από γενιά σε γενιά την ιερή έμπνευση της «αρχαίας λατρείας»! Όχι άλλη ξώφαλτσι φυλετική καθαρότητα και ναρκισσευόμενοι «ελληνάρες» μέσω της μόνης νόμιμης και «αυθεντικής» λατρείας του δωδεκάθεου των αρχαίων ημών προγόνων (εν μέσω χριστιανικής πίστεως και Χριστοδουλικής υποδούλωσης!)

Και μια και μιλάμε για παλιομοδίτικα πράγματα και συντηρητισμό και φανφάρα, αλήθεια, γιατί πρώτο θέμα στα κανάλια γίνεται αμέσως ό,τι αφορά την οικογένεια Ωνάση; Οι Γκετύ ψυχή δεν έχουνε; Οι Ροκφέλλερ; Γιατί τέτοια αδιαφορία για τα δικά τους προβλήματα; Μόνο στον κυρ-Αρίστο οι τεμενάδες; Α πα πα κακά παιδιά! Μεσοβέζικες λύσεις υπέρ κάποιων οικογενειών δεν χωράνε!

Πρώτο νέο πρέπει να 'ναι πάντα οι ειδήσεις από τη ζωή των διαφόρων «οικογενειών» του τόπου, έτσι για να θυμηθούμε και την αισθητική της δικτα-

τορίας: μπάλα, μπουζούκια και τα νέα του -κάθε- «κυρ-Αρίστου». (Άντε και με μια νέα Κλειώ Δενάρδου να εμψυχώνει!)

Αλήθεια, όλοι αυτοί που τρωγοπίνουν και θυμούνται τα παλιά στο κουτουκάκι «Το ωραίο τζατζίκι» γνωστής πρώην reality δημοσιογράφου, τι ακριβώς νομίζουν ότι κάνουν; Η λατέρνα, φτώχεια, και καλή καρδιά, και ρετσίνα βαρελίσια (οι αιώνιες «σταθερές» του ταγαριού), αποτελεί την νέα reality σύλληψη της οικοδέσποινας; Τι πίκρα κάνει όλους αυτούς και πάνε και εκτίθενται σ' αυτά τα τομπούσια; Και να τα αστεία (τότε που τρώγαμε ψωμί κι αλάτι, σύντροφε), να οι αναμνήσεις (εγώ έγινα μεγάλος, εσύ έμεινες μέτριος), και να οι τάβλες με τη μάσα (Του Αβράμη τα καλά!) Δεν μας έλειψε καθόλου η μεταπολιτευτική μπαναλιτέ και η ταγαροσύνη, αγαπητή κυρία! Άσε που θυμίζει εκείνα τα «Πρόσκληση σε γεύμα» των χρυσών 70s (μπα σε καλό μου σήμερα, φτου!), ή κάτι σήριαλ της μονοπωλιακής εποχής της κρατικής τηλεόρασης (που γίνονταν χωρίς μέσα, χωρίς εφφέ, αλλά... με καρδιά;) Μακριά από μας η μιζέρια!

Νατάσσα Χασιώτη

“Com-Panis - Companion Συν-Τροφή - Σύντροφος”

Χρωστάει πολλά η σύγχρονη ελληνική εικαστική ζωή στην αίθουσα τέχνης «Δεσμός» του Μάνου Παυλίδη και της συντρόφου του Έπης Πρωτονοταρίου. Σε ανύποπτους καιρούς, τόλμησαν, αγάπησαν, πρόβαλαν, ανέδειξαν, όταν το διαφορετικό, το καλλιτεχνικά αιρετικό και ριζοσπαστικό προκαλούσε στις παραδοσιακές γκαλερί αμηχανία και δυσπιστία. Αυτά που σήμερα θεωρούνται αυτονόητα χρειάστηκαν χρόνο πολύ για να φτάσουν σ' αυτό το σημείο. Εντούτοις ο «Δεσμός» βρισκόταν ήδη στην αφετηρία. Δεν πρέπει να το ξεχνάμε αυτό.

Το βράδυ της Τετάρτης 14 Ιουνίου εγκαινιάστηκε ο νέος ερευνητικός χώρος του «Δεσμού» στην Πλάκα (Αγίας Φιλοθέης 10), με έναν ευρηματικό -εικαστικό, βέβαια- τρόπο. Με τον περιεκτικό τίτλο: “Com-Panis - Companion / Συν-Τροφή - Σύντροφος” οι: Νίκη Καναγκίνη, Χάρης Κοντοσφύρης, Έπη Πρωτονοταρίου, Άγγελος Σκούρης, Δημήτρης Χρηστίδης και Μαρία Μαργακού παρέθεσαν στο «Καθιστικό» (έτσι ονομάζεται ο καινούργιος χώρος

του «Δεσμού») ένα «εικαστικό συμπόσιο», δηλαδή ένα δείπνο-άσκηση εικαστικής πρακτικής πάνω στις αισθήσεις, τα συναισθήματα και τη μνήμη. Σ' αυτό προσκλήθηκαν και συμμετείχαν μόνο δεκαέξι άτομα, φίλοι του «Δεσμού», κριτικοί και θεωρητικοί της τέχνης. Η εκδήλωση αυτή -όπως γράφει η Νίκη Καναγκίνη- αποτέλεσε την καταγραφή μερικών εννοιολογικών στοιχείων για την εικαστική πρακτική ενός «δείπνου» με τη μορφή μιας «υποτυπώδους θεατρικής παράστασης». Η υποτυπώδης αυτή μορφή θεάτρου εξυπάκουε και μία «διαλογική μορφή». Η δράση και η υφή του διαλόγου συνυπήρχαν σε μια «σκηνοθετική διάταξη» (scenario) ενός συμποσίου με την εμπλοκή των αισθήσεων - γεύση, αφή, όραση, ακοή, όσφρηση. Η σκηνοθεσία περιείχε «ρό-

ρισμένο σε τρεις πράξεις: Πρώτη: Μορφή «διαλείμματος», όπου υπήρχε διάλογος μεταξύ καλλιτεχνών και καλεσμένων. Εισαγωγή στο συμπόσιο. Δεύτερη: Αλλαγή χώρου, μετακίνηση συνδαιτημόνων και καλλιτεχνών. Τρίτη: Σκηνές δεκαπέντε. Όσα, δηλαδή, και τα εδέσματα - σερβιρίσματα που προσφέρθηκαν στους καλεσμένους, ενώ οι προσκαλέσαντες παρέμειναν (επί δίωρο!) όρθιοι σιωπηλοί παραστάτες. Τη μουσική που συνόδευε την performance την έγραψε μουσικοσυνθέτης Φίλιππος Τσαλαχούρης. Η εκδήλωση, βέβαια, βιντεοσκοπήθηκε για να αποτελέσει ένα αυτόνομο έργο, το οποίο θα παρουσιαστεί αργότερα στο ευρύ κοινό.

Δημήτρης Χαρίτος

(Ένας από τους προνομιούχους «δεκαέξι»)

ΕΤΟΙΜΑΣΤΗΚΑΝ ΑΚΟΜΗ ΔΥΟ ΤΟΜΟΙ ΤΟΥ ANTI (1996)

Είναι έτοιμοι και διατίθενται από τα γραφεία του περιοδικού (Δημοχάρους 60, Αθήνα) δυο ακόμα τόμοι του ANTI που συμπεριλαμβάνουν τα τεύχη 595 έως και 608 (ο 44ος) και 609 έως και 624 (ο 45ος).

Θα βρείτε επίσης τους τόμους των προηγούμενων ετών. Στους τόμους του περιοδικού ANTI αποτυπώνεται η σύγχρονη ιστορία μας.

A' εξάμηνο 1996

B' εξάμηνο 1996

Στα θερινά τα φεστιβάλ

του Βασίλη Ρούβαλη

Μέχρι την ώρα που γράφονται αυτές οι γραμμές, μία ακόμη παραδοξολογία ελληνικής έμπνευσης λαμβάνει χώρα.

Τα θερινά φεστιβάλ ανά την Ελλάδα δεν έχουν οριστικοποιηθεί, παρότι μεσούντος του Ιουλίου θα έπρεπε το κοινό να έχει πλήρη εικόνα των εκδηλώσεων και να προγραμματίσει τις επιλογές του. Έστω κι έτσι, στη συνέχεια ακολουθούν μερικές από τις πάμπολλες ημερομηνίες και μουσικές-θεατρικές παραστάσεις που θα γίνουν μέχρι τα τέλη Σεπτεμβρίου. Οι περισσότερες φεστιβαλικές εκδηλώσεις παρουσιάζουν ενδιαφέρον, κι αν συμβεί να συνδυαστούν με κάποια εκδρομή θα είναι ιδανικά για τους διαφεύγοντες απ' το κλειστόν άστυ αλλά κι όλους όσοι ζουν στην επαρχία κι έχουν την ευκαιρία να απολαύσουν καλού επιπέδου πολιτιστικές εκδηλώσεις.

Βέβαια, στον αντίποδα τίθεται το ζήτημα του επαναλαμβανόμενου χαρακτήρα των περισσότερων, των αναμενόμενων επιλογών απ' το εγχώριο και ξένο καλλιτεχνικό σώμα, η έλλειψη συντονισμού και οργάνωσης για μεγαλύτερου βεληνεκούς φεστιβαλικό χαρακτήρα, όπως ας πούμε αναφορικά με το Φεστιβάλ Αθηνών.

Όσον αφορά το Λεκανοπέδιο Αττικής, τα φεστιβάλ είναι αρκούτως ελκυστικά για κάθε γούστο. Στον **Λυκαβηττό** δεν προβλέπονται ιδιαίτερα «θερμές» συναυλιακές στιγμές για φέτος, μολονότι υπάρχουν περιθώρια να ανεβούν στον λόφο τρανταχτά ονόματα, σαν τους Buena Vista Social Club που ήλθαν πριν από μερικές μέρες. Το **Ηρώδειο** θα δονηθεί σαφώς από τη φωνή του διάσημου Placido Domingo (12 Ιουλίου) αφού αναμένεται να προκαλέσει αίσθηση στο Ρωμαϊκό Ωδείο με τα θέματα όπερας, οπερέτας, θαρθουέλα και μιούζικαλ. Ακολουθεί μια ενδιαφέρουσα συναυλία της Ορχήστρας Λυρικού Θεάτρου του Κάλιαρι με τον Andrea Bocelli στις 24 Ιουλίου, ενώ την 1η Αυγούστου το κοινό του Ηρω-

δείου θα έχει την ευκαιρία να απολαύσει τις χορευτικές επιδόσεις του μπαλέτου φλαμένκο του Joaquín Cortés.

Στην **Επίδαυρο**, απόψε και αύριο (7 και 8 Ιουλίου) θα ανεβεί η ιστορική παράσταση *Πέρσες* του Αισχύλου από το Θέατρο Τέχνης σε σκηνοθεσία Καρόλου Κουν και επιμέλεια Γ. Λαζάνη και Μ. Κουγιουμτζή που αναμένεται να συζητηθεί δεόντως. Το ενδιαφέρον για την κατάβαση στην αργολική γη θα ελκύσει επιπλέον η πρώτη συνεργασία του σπουδαίου σκηνοθέτη Σωτήρη Χατζάκη με την Άννα Βαγενά στις *Εκκλησιάζουσες* του Αριστοφάνη, στις 21 και 22 Ιουλίου.

Για το Ηρώδειο και την Επίδαυρο κατά τον Αύγουστο και τον Σεπτέμβριο ξεχωρίζουν το έργο *Ηρακλής μαινόμενος* σε σκηνοθεσία Θ. Τερζόπουλου (Επίδαυρος, 25 - 26 Αυγούστου) και η μουσική παράσταση *Ερωτόκριτος* του Γιάννη Μαρκόπουλου (Ηρώδειο, 19-20 Σεπτεμβρίου) με τους Μ. Φραγκούλη, Β. Λέκκα, Σπ. Σακκά, Χρ. Τσάγκα κ.ά.

Από το **φεστιβάλ Πετρούπολης**, αξίζει τον κόπο η μουσική παράσταση *Έλληνες και Ινδοί* (12 Ιουλίου) με τη συμμετοχή των Ρος Ντέλι, Πετρολούκα Χαλκιά και Αντώνη Κυρίση. Ακολουθεί η συναυλία της «σταθερής αξίας» που λέγεται Σωκράτης Μάλαμας (17 Ιουλίου). Τον Αύγουστο (στις

30 του μήνα), η παράσταση των ΔΗΠΕΘΕ Βέροιας και Σερρών *Μαντζουράνα στο κατώφλι, γάιδαρος στα κεραμίδια* με τον Γ. Αρμένη παρουσιάζει το μεγαλύτερο ενδιαφέρον, ενώ τέλος στον ίδιο χώρο θα εμφανιστεί στις 9 Σεπτεμβρίου ο Μπάμπης Τσέρτος.

Ο δραστήριος **Δήμος Αμαρουσίου** οργάνωσε ένα πολυποίκιλο πρόγραμμα με πολλές ξεχωριστές εκδηλώσεις.

Επισημαίνονται ενδεικτικά οι εξής: Η Χορωδία Δωματίου της πόλης Νις της Σερβίας θα βρίσκεται στο θέατρο Αναβρύτων στις 14 Ιουλίου. Φεστιβάλ Καρναγκιόζη θα γίνει μεταξύ 7-12 Σεπτεμβρίου στην πλατεία Ηρώων.

Στο **φεστιβάλ Βύρωνα** θα βρεθεί η αγαπημένη πια Cesaria Enoza στις 12 Ιουλίου. Στο Χαλάνδρι οι εξαιρετικοί Αρμένιοι Nor Dag θα εμφανιστούν στο θέατρο Ρεματιάς συνοδευόμενοι από τη φλαουτίστα Στέλλα Γαδέδη παρουσιάζοντας το *Κήποι της νύχτας*.

Η παράσταση «Τότε που ο κινηματογράφος ήταν ασπρόμαυρος - Δάφνις και Χλόη» θα λάβει χώρα στις 20 Ιουλίου με τον Μίλτο Λογιάδη και τον Νίκο Πλατύραχο.

Ένα φιλόδοξο φεστιβαλικό πρόγραμμα παρουσιάζει το νεότευκτο **φεστιβάλ Ποσειδών** στον Πειραιά με συναυλίες κυρίως μετακαλώντας ξένους κυρίως καλλιτέχνες. Στο **φεστιβάλ της Αιξωνής** θα εμφανιστεί μεταξύ των άλ-

λων η Ελένη Βιτάλη στις 15 Ιουλίου.

Στις εκδηλώσεις του φεστιβάλ της Αγίας Παρασκευής θα συμμετάσχουν μεταξύ των άλλων οι αειθαλής Ν. Πορτοκάλογλου (4 Αυγούστου), οι Μικρές Περιπλανήσεις (25 Αυγούστου) και ο Αντώνης Μιτζέλος (8 Σεπτεμβρίου).

Ύστερα από διάφορες παλινωδίες και πειραματισμούς για μερικά χρόνια, το Διεθνές Φεστιβάλ της Πάτρας επανέρχεται δυναμικά στο προσκήνιο. Οι βραδιές στο Αρχαίο Ωδείο του κάστρου προβλέπεται να είναι ζουμερές.

Στις 17 Ιουλίου εμφανίζεται το θεατρικό τμήμα του Πανεπιστημίου Κέμπριτζ με την *Ηλέκτρα* του Σοφοκλή.

Την επόμενη βραδιά ακολουθεί από το ίδιο πανεπιστήμιο η παράσταση του *Ματωμένου γάμου* του Λόρκα. Στις 5-6 Αυγούστου, ο *Οιδίπους επί Κολωνά* του Σοφοκλή θα παρουσιαστεί μπροστά στο πατρινό κοινό από το θέατρο του Τελ Αβίβ. Ο Σεπτέμβριος περιλαμβάνει μεταξύ άλλων τη συναυλία της Πατρινής Μαντολινάτας (10 του μήνα) αλλά και τη Συμφωνική Ορχήστρα του Μινσκ της Λευκορωσίας.

Στη Θεσσαλονίκη αναμένεται με ενδιαφέρον το πετυχημένο φεστιβάλ έθνικ μουσικής «Γαία», για το οποίο δεν υπάρχουν ακόμη επίσημες αναγγελίες.

Στη Χαλκιδική, στο φεστιβάλ **Κασσάνδρας**, θα εμφανιστεί ο Μάριο Τσίνο με μουσικές των λιμανιών της Μεσογείου, κατευθείαν από τη Μασσαλία. Την επόμενη βραδιά όμως ξεχωρίζει η εμφάνιση του καταπληκτικού Αμπντέλι από την Αλγερία, για τον οποίο θα λέγαμε ότι όποιος βρεθεί προς τα εκεί πάνω, δεν μπορεί παρά να τον απολαύσει.

Στη **Σάνη**, στις 15 Ιουλίου θα εμφανιστεί ύστερα από καιρό η Ελένη Καραϊνδρου. Θα συνοδεύεται από την Καμεράτα υπό τη διεύθυνση του Αλέξανδρου Μυράτ. Στις 19 Αυγούστου επί της σκηνης θα βρίσκεται η γνήσια μελωδός Ευανθία Ρεμπούτσικα με αναφορά στον πρόσφατο εξαιρετικό δίσκο της.

Από τη **Λευκάδα** υπάρχουν αρκετές φεστιβαλικές στιγμές που μπορούν να υπομνηματιστούν. Για τον Ιούλιο (20-23) ξεχωρίζει το **Διεθνές Φεστιβάλ Κρουστών** που προβλέπεται να ελκύσει ειδήμονες και μη. Στις 6 Αυγούστου θα παρουσιαστεί στο κηποθέατρο «Α. Σικελιανός» αφιέρωμα στον Μπαχ από την Καμεράτα, ενώ δύο μέρες αργότερα θα γίνει η εκδήλωση-αφιέρωμα στον φημισμένο Λευκάδιο Χερν. Στις 9 Αυγούστου, η ορχήστρα εγχόρδων του Δήμου Πατρέων θα παρουσιάσει τραγούδια για τη Λευκάδα από πρωτότυπες συνθέσεις ελλήνων δημιουργών. Το σύνολο τζαζ από τη Βοστώνη και το

πανεπιστήμιο Μπέρκλεϊ θα παίξει ζωντανά στις 19 Αυγούστου. Τέλος, η *Μήδεια* του Μποστ θα παρουσιαστεί από το θέατρο Φαίακες.

Το φεστιβάλ της **Σύμης** έχει αποκτήσει μεγάλη φήμη, κι όχι αδικαιολόγητα τα τελευταία έξι χρόνια. Οι εκδηλώσεις λαμβάνουν χώρα στα νησιά Σύμη, Τήλο, Καστελόριζο, Χάλκη, Αστυπάλαια, Νίσυρο και Κάσο. Ένα αφιέρωμα στον ελληνικό κινηματογράφο θα γίνει με προβολές ταινιών έως τις 17 Ιουλίου. Την επόμενη βραδιά στη Σύμη θα εμφανιστεί η δεξιοτέχνης του σαντουριού Αρετή Κετιμέ. Στις 19 Ιουλίου το Μουσικό Εργαστήρι Αιγαίου θα παρουσιάσει μια ανθολογία ερωτικής ποίησης και μουσικής. Στις 9 Αυγούστου, για όσους τυχερούς βρεθούν εκεί, θα γίνει η συναυλία «Ρωμιοί παίζουν Ρωμούς», με τραγούδια και σκοπούς Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης από τον 16ο έως τον 20ό αιώνα.

Και τόσες άλλες ευκαιρίες για μουσικές βραδιές, θεατρικές παραστάσεις, εκθέσεις εικαστικών έργων, αφιερώματα, προβολές, για όλα τα γούστα. Δεν θα ήταν δυνατόν να επισημανθούν σ' αυτή τη στήλη εξαιτίας της πληθώρας, για τούτο κι έγινε μια πρώτη αξιολόγηση, ευελπιστώντας να αποτελέσει παρακίνηση για αναζήτηση κι άλλων περαιτέρω.

Καλό καλοκαίρι!

1ο Έθνικ Φεστιβάλ στην Καβάλα

Στην Καβάλα, από τις 12 έως τις 16 Ιουλίου, οι άνθρωποι, οι μουσικές, οι χοροί, η αισθητική και οι γεύσεις των λαών θα συναντηθούν σε μια μεγάλη γιορτή με αντιπροσωπευτικά συγκροτήματα και ομάδες καλλιτεχνών από 20 χώρες.

CosmoΉχοι: Από την Τουρκία, η Βασιλική Παπαγεωργίου με τα συγκροτήματα "Gundogarken" και "Durga". Από την Ελλάδα, τα συγκροτήματα «Κοντραμπάντο» και «Τρίχορδο». Από τη Ρουμανία το συγκρότημα "Fanfare Ciocarlia".

CosmoΧοροί: Από τη Ρουμανία το φολκλορικό συγκρότημα "Chindia", από την Ιαπωνία το συγκρότημα "Virgen del Carmen", από την Τουρκία το συγκρότημα "Gehem", αλλά και συγκροτήματα από την Αίγυπτο και την Ελλάδα.

CosmoΠοίηση: Στη «Στέγη Φίλων Γραμμάτων και Τεχνών Καβάλας», θα πραγματοποιηθεί το «Συμπόσιο Μεσογειακής Ποίησης». Η έναρξη του Συμποσίου θα γίνει την Πέμπτη 13 Ιουλίου με τη συναυλία της Νένας Βενετσάνου.

CosmoΔρώμενα: Σε τρεις πλατείες της παλιάς πόλης οι επισκέπτες θα μπορούν να γνωρίσουν ενδεικτικά υλικά άλλων πολιτισμών μέσα από τις εκθέσεις προϊόντων, παρακολουθώντας ταυτόχρονα τους εθνικούς χορούς από το συγκρότημα της κάθε χώρας και απολαμβάνοντας αντιπροσωπευτικά πιάτα. Στο Φάρο Παναγίας θα λειτουργεί μόνιμο εστιατόριο «γευσιγνωσίας» έθνικ.

Στην Παλιά Πόλη της Καβάλας στο Ενετικό Κάστρο, στο Θέατρο Μωχάμετ Άλι, στο Φάρο Παναγίας και στο Αιγυπτιακό Βακούφιο Imaret, θα σας καλωσορίσει η οργανωτική επιτροπή της Δημοτικής Επιχείρησης Τουρισμού και Ανάπτυξης Καβάλας.

Fr. Engels

για τὸ ... 666 (ἢ 616;)

Τὸ βιβλίο τῆς Ἀποκάλυψης

μετάφραση-σχόλια: Χ. Ε. Μαραβέλιας

Σ' ἓνα σημείωμά του στὴν προμετωπίδα τοῦ βιβλίου πού ἔγραψε ὁ Βασίλης Βασιλικός γιὰ τὸν Στέλιο Καζαντζίδη,¹ ὁ συγγραφέας ἀναφέρει: «Τὸ αἰτούμενο μὲ τὸ γραφτό μου εἶναι νὰ γεφυρωθεῖ τὸ χάσμα ἀνάμεσα σ' ἓναν κόσμο πού δέ διαβάζει (ὁ κόσμος τοῦ Στέλιου) καί σ' ἓναν κόσμο πού γράφει (ὁ δικός μου). Δηλαδή τὸ ἀκατόρθωτο». Παρόμοιο χάσμα νομίζω ὅτι ὑπάρχει καί ἀνάμεσα σέ δύο ἄλλους κόσμους, τοὺς μαρξιστές καί τοὺς θρησκευόμενους. Ἄν καί οἱ δύο αὐτές κοσμοαντιλήψεις, ἰδίως στὶς δογματικά ὀρθόδοξες ἐκδοχές τους, εἶναι πάρα πολὺ κοντὰ τόσο σέ θεωρητικό-ιδεολογικό ἐπίπεδο (ὅπως ἔχει δείξει ὁ Bertrand Russel)², ὅσο καί σὲ πρακτικό (ὅπως ἔχει δείξει ἡ ζωὴ), ἂν καί πρόκειται γιὰ δύο κόσμους πού κατὰ κανόνα διαβάζουν, ἐν τούτοις δέ διαβάζουν ὁ ἓνας (γιὰ) τὸν ἄλλον. Ἡ συνέπεια εἶναι νὰ προκαλοῦνται πλεῖστες ὅσες παρανοήσεις, καί τὰ δύο στρατόπεδα νὰ θεωροῦν τοὺς ἄλλους «ἐχθρούς», ἐνῶ πρόκειται γιὰ χώρους μὲ πολλές, πάρα πολλές ὁμοιότητες. Τὸ βιβλίο *Κομμουνιστικό Κόμμα καί Ἐκκλησία: Βίοι παράλληλοι*, ἀκόμη περιμένει τὸ συγγραφέα του.

Φαινομενικά, πρὶν ἀπὸ μερικά χρόνια ἔγινε στὴ χώρα μας μιά προσπάθεια προσέγγισης τῶν δύο ρευμάτων διὰ τῶν λεγομένων Νεορθοδόξων, ἀλλά, ὅπως φάνηκε, δέν ἐπρόκειτο γιὰ τίποτα περισσότερο παρὰ γιὰ μιά κίνηση προσέλκυσης τῶν φώτων τῆς ἐφήμερης δημοσιότητας. Οὐδείς μαρξιστὴς στὴ χώρα μας ἔχει ἀσχοληθεῖ σοβαρὰ μὲ τὶς θρησκευολογικὲς ἀπόψεις τῶν Μάρξ-Ἐνγκελς. Οἱ θεολόγοι, ἀντίθετα, ἔχουν ἀσχοληθεῖ μὲ αὐτές, ἀλλά οἱ πληροφορίες τους γιὰ τὶς σχετικὲς θέσεις τοῦ μαρξισμοῦ ἀντλοῦνται ἀπὸ δεύτερο ἢ καί τρίτο χέρι. Ἔτσι τὸ χάσμα παραμένει, καί ἡ κάθε πλευρὰ ἔχει περιοριστεῖ νὰ ἀπευθύνεται στοὺς δικούς της πιστούς.

Σέ μιά προσπάθεια νὰ φέρω ἐγγύτερα τὶς δύο πλευρές, παρουσιάζω ἐδῶ σέ μετάφραση ἓνα σημαντικό, ὅπως νομίζω, ἀλλά καί –λόγω τῶν προσφάτων μεσαιωνικῶν ἐκδηλώσεων– ἐπίκαιρο ἄρθρο τοῦ Φρήντριχ Ἐνγκελς, μὲ τίτλο *The Book of Revelation [Τὸ βιβλίο τῆς Ἀποκάλυψης]*. Τὸ ἄρθρο δημοσιεύθηκε στὰ ἀγγλικά, στὸν τόμο II (Αὐγ. 1883) τοῦ μηνιαίου περιοδικοῦ *Progress* (σσ. 112-116) πού ἐκδιδόταν στὸ Λονδίνο, ἓνα προοδευτικὸ περιοδικὸ τὸ ὁποῖο ἀσχολεῖτο μὲ ζητήματα ἐπιστήμης, πολιτικῆς καί λογοτεχνίας. Ἐντόπια τὸ κείμενο τοῦ ἁρθρου σὲ βιβλίο Marx/Engels, "On Religion", Μόσχα, 1976, ἔκδ. Progress Publishers, σσ. 180-186. Γερμανικὴ μετάφραση τοῦ

ἁρθρου ὑπάρχει στὸν 21ο τόμο τῶν Ἀπάντων [*Werke*] Μάρξ-Ἐνγκελς, Βερολίνο 1984, ἔκδ. Dietz, σσ. 9-15. Ἡ μετάφραση ἔγινε ἀπὸ τὸ ἀγγλικὸ πρωτότυπο, ἐνῶ σέ κάποια σημεία ἀνέτρεξα καί στὴν ἀνωτέρω γερμανικὴ μετάφραση. Οἱ ὑποσημειώσεις, πλὴν μιᾶς τοῦ ἴδιου τοῦ Ἐνγκελς πού διηλώνεται μὲ ἀστερίσκο, ἀνήκουν στὸν μεταφραστή, ὁρισμένες δέ λήφθηκαν ἀπὸ τὶς ἐπεξηγηματικὲς πληροφορίες πού ὑπάρχουν στὰ βιβλία πού ἤδη ἀναφέρθηκαν, καθὼς καί σὲ τὸ ἔργο Marx/Engels *Über Religion*, Βερολίνο, ἔκδ. Dietz, 1976].

***

Μιά ἐπιστήμη σχεδὸν ἄγνωστη σ' αὐτὴ τὴ χώρα,³ μὲ ἐξαιρέση μερικῶν φιλελευθερίζοντες θεολόγους πού καταφέρνουν νὰ τὴν κρατοῦν κρυφὴ σὰ μυστικὸ ὅσο μποροῦνε, εἶναι ἡ ἱστορικὴ καί γλωσσικὴ κριτικὴ τῆς Βίβλου, ἡ συστηματικὴ ἔρευνα γιὰ τὴν ἐποχὴ, τὴν προέλευση καί τὴν ἱστορικὴ ἀξία τῶν διαφόρων γραφτῶν πού συναποτελοῦν τὴν Παλαιὰ καί τὴν Καινὴ Διαθήκη.

Αὐτὴ ἡ ἐπιστήμη εἶναι σχεδὸν ἀποκλειστικὰ γερμανικὴ. Ἐπὶ πλεον αὐτὸ τὸ ἐλάχιστο μέρος τῆς πού ἔχει περάσει τὰ ὄρια τῆς Γερμανίας, δέν εἶναι καί τὸ καλύτερο: εἶναι ἐκεῖνη ἡ ἐλευθερόφρονη κριτικὴ πού ἐπαίρεται γιὰ τὸν ἑαυτὸ της πὼς εἶναι ἀπροκατάληπτη καί διεισδυτικὴ, ἀλλά ταυτόχρονα καί χριστιανικὴ. Τὰ βιβλία δέν ἀποκαλύπτονται βέβαια ἀπὸ τὸ ἅγιο πνεῦμα, ἀλλά εἶναι ἀποκαλύψεις τῆς θεότητος διὰ μέσου τοῦ ἱεροῦ πνεύματος τῆς ἀνθρωπότητας κ.λπ. Ἔτσι ἡ Σχολὴ τῆς Τυβίγκης (Baur, Gfröger, κ.λπ.)⁴ εἶναι ἡ μεγάλη εὐνοημένη στὴν Ὀλλανδία καί τὴν Ἑλβετία, ὅπως καί στὴν Ἀγγλία, καί ἂν κάποιοι πᾶνε λίγο μακρύτερα, αὐτοὶ ἀκολουθοῦν τὸν Strauss.⁵ Τὸ ἴδιο γλυκερό, ἀλλά ἐντελῶς ἀνιστόρητο πνεῦμα κυριαρχεῖ καί στὸν ξακουστό Ernest Renan, πού δέν εἶναι παρὰ ἓνας φτηνὸς λογοκλόπος τῶν Γερμανῶν κριτικῶν. Ἄπ' ὀλόκληρο τὸ ἔργο του, τίποτα δέν εἶναι δικό του, πέρα ἀπὸ τὸν ἐστὲτ συναισθηματισμὸ τῆς διαχεόμενης σκέψης, καί τὴν ἀνούσια γλῶσσα μὲ τὴν ὁποία τὴν περιτυλίγει.

Ἔχει πεῖ ὁ Renan κάτι καλό:

«Ἄν θέλει κανεὶς νὰ πάρει μιά σαφῆ ἰδέα γιὰ τὸ τί ἦταν οἱ πρῶτες χριστιανικὲς κοινότητες, δέν θὰ τὶς συγκρίνει μὲ τὶς ἐκκλησιαστικὲς συναθροίσεις τῆς ἐποχῆς μας. Αὐτὲς ἔμοιαζαν περισσότερο μὲ τὰ τοπικὰ τμήματα τῆς Διεθνοῦς Ἐνώσεως τῶν Ἐργατῶν».

Κι αὐτὸ εἶναι σωστό. Ὁ Χριστιανισμὸς συγκινοῦσε τὶς μάζες ὅπως ἀκριβῶς ὁ σύγχρονος σοσιαλισμὸς, ὑπὸ τὴν

μορφή μιᾶς ποικιλίας θρησκευτικῶν ομάδων (sects), κι ἀκόμη περισσότερο, ἀντιμαχομένων ἀτομικῶν ἀπόψεων –μερικῶν καθαρότερων, μερικῶν πιό συγκεχυμένων, μ' αὐτές τίς τελευταῖες ν' ἀποτελοῦν τή μεγάλη πλειοψηφία– πού ὅλες τους ὁμως ἀντιτίθενται στό κυρίαρχο σύστημα καί στίς «ὑπάρχουσες δυνάμεις».

Ἄς πάρουμε γιά παράδειγμα τό βιβλίο τῆς Ἀποκάλυψης, τό ὁποῖο ὅπως θά δοῦμε, ἀντί νά εἶναι τό σκοτεινότερο καί πλέον μυστηριῶδες, εἶναι τό ἀπλούστερο καί σαφέστερο βιβλίο ἀπ' ὅλη τήν Καινή Διαθήκη. Πρός τό παρόν πρέπει νά ζητήσουμε ἀπό τόν ἀναγνώστη νά πιστέψει αὐτό πού πρόκειται νά ἀποδείξουμε σε λίγο. "Ὅτι, δηλαδή, γράφτηκε τό ἔτος 68 τῆς χρονολογίας μας, ἢ τόν Ἰανουάριο τοῦ ἔτους 69, καί ὅτι εἶναι συνεπῶς ὄχι ἀπλῶς τό μοναδικό βιβλίο τῆς Καινῆς Διαθήκης τοῦ ὁποῖου ἡ χρονολογία εἶναι πραγματικά βεβαιωμένη, ἀλλά ἐπίσης καί τό παλαιότερο. Ἔτσι μποροῦμε νά δοῦμε σάν σέ καθρέφτη πῶς ἔμοιαζε ὁ Χριστιανισμός στά 68.

Πρῶτα ἀπ' ὅλα, αἰρέσεις καί παντοῦ αἰρέσεις. Στίς ἐπιστολές πρὸς τίς ἑπτὰ ἐκκλησίες τῆς [Μικρᾶς] Ἀσίας ἀναφέρονται τρεῖς τουλάχιστον αἰρέσεις, γιά τίς ὁποῖες δέν γνωρίζουμε ἀπολύτως τίποτε ἀπό ἄλλες πηγές: οἱ Νικολαῖτες, οἱ Βαλααμίτες καί οἱ ὄπαδοί μιᾶς γυναίκα πού συμβολίζεται μέ τό ὄνομα Ἰεζάβελ.⁶ Καί γιά τίς τρεῖς ἀναφέρεται ὅτι ἐπέτρεπαν στούς ὄπαδούς τους νά τρῶνε εἰδωλόθυτα⁷ καί ὅτι ἔρρεπαν πρὸς τήν πορνεία. Εἶναι παράξενο τό γεγονός ὅτι σέ κάθε μεγάλο ἐπαναστατικό κίνημα τίθεται ἐπί τάπητος τό ζήτημα τοῦ «ἐλεύθερου ἔρωτα». Μέ τή μία ομάδα ἀνθρώπων νά τόν θεωρεῖ ὡς ἐπαναστατική πρόοδο, σάν ἀποτίναξη τῶν παραδοσιακῶν δεσμῶν, πού δέν εἶναι πιά ἀναγκαῖα. Μέ ἄλλους νά τόν θεωροῦν σάν μιᾶ καλοδεχούμενη διδασκαλία πού καλύπτει ἀνετα ὅλα τά εἶδη τῆς ἐλεύθερης καί εὐκολῆς ἐπαφῆς ἀνάμεσα στόν ἄνδρα καί τή γυναίκα. Τό τελευταῖο, τό εἶδος τῶν φιλισταίων, ἐμφανίζεται ἐδῶ νά ἔχει πάρει νωρίς τό πάνω χέρι. Γιατί ἡ «πορνεία» πάντα συνδέεται μέ τή βρώση *εἰδωλοθύτων*, πρᾶγμα πού ἀπαγορευόταν αὐστηρά στούς Ἑβραίους καί τούς Χριστιανούς, ἀλλά πού μπορεῖ νά 'ταν ἐνίοτε ἐπικίνδυνο ἢ τουλάχιστον δυσάρεστο νά τό ἀρνηθοῦν. Αὐτό δείχνει προφανῶς ὅτι οἱ ἐλεύθεροι ἔραστες πού ἀναφέρονται ἐδῶ, γενικά εἶχαν τήν τάση νά εἶναι φίλοι μέ ὅλους καί ὅτι ἦταν καμωμένοι ἀπό ὅτιδήποτε ἄλλο ἐκτός ἀπό τά ὑλικά τῶν μαρτύρων.

Ὁ Χριστιανισμός, ὅπως κάθε μεγάλο ἐπαναστατικό κίνημα, δημιουργήθηκε ἀπό τίς μάζες. Παρουσιάστηκε στήν Παλαιστίνη μ' ἓναν τρόπο ἐντελῶς ἄγνωστο σέ μᾶς, σέ μιᾶ ἐποχή πού νέες θρησκευτικές ομάδες, νέες θρησκείες καί νέοι προφήτες ἐμφανίζονταν κατά ἑκατοντάδες. Ἀποτελεῖ στήν πραγματικότητα τόν μέσο ὄρο, πού σχηματίστηκε αὐθόρμητα ἀπό τήν συνάφεια τέτοιων ομάδων καί κατόπιν μετασχηματίστηκε σέ δόγμα μέ τήν προσθήκη τῶν θεωριῶν τοῦ Φίλωνα, Ἑβραίου τῆς Ἀλεξάνδρειας, καί ἀργότερα ἀπό ἰσχυρές στωϊκές ἐπιδράσεις. Στήν πραγματικότητα, ἂν μπορούσαμε νά ἀποκαλέσουμε τόν Φίλωνα τόν δογματικό πατέρα τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὁ Σενέκας ἦταν ὁ θεῖος του. Χωρία ὀλόκληρα τῆς Καινῆς Διαθήκης φαίνεται νά ἔχουν ἀντιγραφῆ κατά λέξη ἀπό τά ἔργα του. Καί ἀπό τήν ἄλλη μεριά θά βρεῖ κα-

νεῖς τμήματα στίς σάτιρες τοῦ Persius⁸ πού μοιάζουν νά ἔχουν ἀντιγραφῆ ἀπό τήν Καινή Διαθήκη, πού ἀκόμη δέν εἶχε καταγραφῆ. Ἄπ' ὅλα αὐτά τά δογματικά στοιχεῖα δέν ὑπάρχει οὔτε ἴχνος πού θά βρεθεῖ στό βιβλίο τῆς Ἀποκάλυψης. Ἐδῶ μᾶς παρουσιάζεται ὁ Χριστιανισμός στήν πλέον ἀνεπεξέργαστη μορφή του, ἀπ' ὅσες ἔχουν φτάσει ὡς ἐμᾶς. Ὑπάρχει μία μόνο δογματικά κυρίαρχη ἀποψη: ὅτι οἱ πιστοί ἔχουν σωθεῖ μέ τή θυσία τοῦ Χριστοῦ, ἀλλά τό πῶς καί γιατί, εἶναι ἐντελῶς ἀκαθόριστα. Δέν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο παρά ἡ παλαιά ἐβραϊκή καί ἐθνική⁹ ἀντίληψη ὅτι ὁ Θεός ἢ οἱ θεοί πρέπει νά ἐξευμενιστοῦν μέ θυσίες, πού ἔχει μετασχηματισθεῖ στήν καθαρὰ χριστιανική ἔννοια (πού πράγματι μετέτρεψε τόν Χριστιανισμό σέ οἰκουμενική θρησκεία), ὅτι ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ μεγάλη θυσία πού ἀρκεῖ ἅπαξ καί διά παντός.

Γιά τό προπατορικό ἁμάρτημα οὔτε ἴχνος, τίποτα γιά τήν Ἁγία Τριάδα. Ὁ Ἰησοῦς εἶναι «τό ἀρνίον», ἀλλά ὑποδεέστερος ἔναντι τοῦ Θεοῦ. Στήν πραγματικότητα, σ' ἓνα χωρίο (15:3) τοποθετεῖται στήν ἴδια θέση μέ τόν Μωϋσῆ. Ἄντι γιά τό ἓνα Ἅγιο Πνεῦμα, ἀναφέρονται «τά ἑπτὰ πνεύματα τοῦ Θεοῦ» (3:1 καί 4:5). Οἱ θανατωμένοι ἅγιοι (οἱ μάρτυρες) κραυγάζουν στό θεό γιά ἐκδίκηση:

«ἕως πότε, ὁ δεσπότης ὁ ἅγιος καί ὁ ἀληθινός, οὐ κρίνεις καί ἐκδικεῖς τό αἷμα ἡμῶν ἐκ τῶν κατοικούντων ἐπί τῆς γῆς;» [Μέχρι πότε Δέσποτα, ἅγιο καί ἀληθινέ, δέν θά κρίνεις καί δέν θά ἐκδικηθεῖς γιά τό αἷμα μας τούς κατοίκους τῆς γῆς;]¹⁰ – ἓνα αἶσθημα πού ἀργότερα ἐξαλείφθηκε προσεκτικά ἀπό τόν θεωρητικό κώδικα τῶν ἡθῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀλλά πού στήν πραγματικότητα ἐφαρμόστηκε μέ τό παραπάνω μόλις οἱ Χριστιανοί πῆραν τό πάνω χέρι ἔναντι τῶν ἐθνικῶν.

Ὅπως θά περίμενε κανεῖς, ὁ Χριστιανισμός παρουσιάζεται σάν μιᾶ ἀπλή αἵρεση τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ. Ἔτσι στά μηνύματα πρὸς τίς ἑπτὰ ἐκκλησίες ἀναφέρεται:

«οἶδά σου... καί τήν βλασφημίαν ἐκ τῶν λεγόντων Ἰουδαίους εἶναι ἐαυτούς, καί οὐκ εἰσίν, ἀλλά συναγωγή τοῦ σατανᾶ» (2:29) [Γνωρίζω... ὅτι σέ συκοφαντοῦν ἄνθρωποι πού ἰσχυρίζονται πῶς εἶναι Ἰουδαῖοι (ὄχι Χριστιανοί!¹¹ – προσθήκη Ἐνγκελς) κι ὁμως δέν εἶναι, ἀλλά εἶναι συναγωγή τοῦ σατανᾶ].

Καί πάλι στό 3:9:

«ἰδοῦ δίδωμι ἐκ τῆς συναγωγῆς τοῦ σατανᾶ τῶν λεγόντων ἐαυτούς Ἰουδαίους εἶναι, καί οὐκ εἰσίν» [Θά σοῦ παραδώσω ἐκείνους πού εἶναι ἀπό τή δύναμη τοῦ σατανᾶ καί ἰσχυρίζονται πῶς εἶναι Ἰουδαῖοι, ἀλλά δέν εἶναι].

Ἔτσι, ὁ συγγραφέας τῆς Ἀποκάλυψης τό ἔτος 69 τῆς ἐποχῆς μας δέν εἶχε οὔτε τήν πιό ἀπόμακρη ἰδέα ὅτι ἀντιπροσώπευε μιᾶ καινούρια φάση τῆς θρησκευτικῆς ἐξέλιξης, πού προοριζόταν νά γίνει ἓνα ἀπό τά μεγαλύτερα στοιχεῖα τῆς ἐπανάστασης. Ἔτσι λοιπόν, ὅταν οἱ ἅγιοι ἐμφανίζονται μπροστά στό θρόνο τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἀρχικά 144.000 Ἑβραῖοι, 12.000 ἀπό καθεμίᾳ ἀπό τίς δώδεκα φυλές, καί μόνο μετά ἀπ' αὐτούς γίνονται δεκτοί οἱ ἐθνικοί πού συνδέθηκαν μ' αὐτή τή νέα φάση τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ.

Τέτοιος ἦταν ὁ Χριστιανισμός τό ἔτος 68, ὅπως ἀποτυπώνεται στό παλαιότερο καί μοναδικό βιβλίο τῆς Καινῆς Διαθήκης, τοῦ ὁποῖου ἡ αὐθεντικότητα δέν μπορεῖ νά ἀμφισβητηθεῖ. Ποιός ἦταν ὁ συγγραφέας του δέν γνωρίζ-

ζουμε. Ὁ ἴδιος ἀποκαλεῖ τὸν ἑαυτό του Ἰωάννη. Οὔτε κἀν πού ἀφήνει νά ἐννοηθεῖ ὅτι εἶναι ὁ «ἀπόστολος» Ἰωάννης, γιατί στά θεμέλια τῆς «Νέας Ἱερουσαλήμ» ἀναφέρονται «δώδεκα ὀνόματα τῶν δώδεκα ἀποστόλων τοῦ ἀρνίου» (21:14). Συνεπῶς αὐτοῖ πρέπει νά εἶχαν πεθάνει ὅταν ἐκεῖνος ἔγραφε. Τό γεγονός ὅτι εἶναι Ἑβραῖος γίνεται φανερό ἀπό τούς ἑβραϊσμούς πού ἀφθονοῦν στά ἑλληνικά του, τά ὁποῖα ξεπερνοῦν κατά πολύ σέ κακή γραμματική ὅλα τά ἄλλα βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης. Τό ὅτι τό λεγόμενο κατά Ἰωάννην Εὐαγγέλιο, οἱ Ἐπιστολές τοῦ Ἰωάννη καί τοῦτο τό βιβλίον ἀποτελοῦν ἔργα τριῶν τουλάχιστον διαφορετικῶν συγγραφέων, τό ἀποδεικνύει σαφῶς ἡ ἴδια ἡ γλῶσσα τους, ἄν δέν τό ἀποδεικνύουν οἱ διδασκαλίες πού περιέχουν καί οἱ ὁποῖες συγκρούονται μεταξύ τους.

Τά ἀποκαλυπτικά ὁράματα πού συγκροτοῦν ὁλόκληρη σχεδόν τήν Ἀποκάλυψη λαμβάνονται στίς περισσότερες τῶν περιπτώσεων κατά γράμμα, ἀπό τούς κλασικούς προφήτες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καί τούς κατοπινούς μιμητές τους, ἀρχίζοντας ἀπό τό βιβλίον τοῦ Δανιὴλ (γύρω στά 190 πρὶν ἀπό τήν ἐποχή μας, πού προφήτευε πράγματα πού εἶχαν συμβεῖ αἰῶνες πρὶν) καί τελειώνοντας μέ τό «βιβλίον τοῦ Ἐνώχ», ἕνα ἀποκαλυπτικό συνονθύλευμα στά ἑλληνικά, πού γράφτηκε ὄχι πολύ πρὶν ἀπό τήν ἀρχή τῆς ἐποχῆς μας. Οἱ πρωτότυπες ἰδέες, ἀκόμη καί οἱ ὁμαδοποιήσεις τῶν κλεμμένων ἀπόψεων εἶναι ἐξαιρετικά φτωχές. Ὁ καθηγητής Ferdinand Benary,¹² στή σειρά τῶν παραδόσεων τοῦ ὁποῖου στό πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου τό 1841 ὀφείλω ὅσα ἀκολουθοῦν, ἔχει ἀποδείξει κατά κεφάλαιο καί στίχο, ἀπό πού δανείστηκε ὁ συγγραφέας τῆς Ἀποκάλυψης τό καθένα ἀπό τά δῆθεν ὁράματά του. Δέν ἀξίζει συνεπῶς νά ἀκολουθήσουμε τόν «Ἰωάννη» στούς παραλογισμούς του. Θά κάναμε καλύτερα ἄν ἐρχόμασταν ἀμέσως στό σημεῖο πού ἀποκαλύπτει τό μυστήριον αὐτοῦ τοῦ, σέ κάθε περίπτωση, περιέργου βιβλίου.

Σέ πλήρη ἀντίθεση μέ ὅλους τούς ὀρθόδοξους σχολιαστές του, πού ὅλοι τους ἀκόμη περιμένουν νά ἐπαληθευθοῦν οἱ προφητείες του, μετά ἀπό περισσότερα ἀπό 1.800 χρόνια, ὁ «Ἰωάννης» δέν παύει νά λέει: «ὁ καιρός ἐγγύς [ὁ καιρός (δηλαδή, πού ὅλα αὐτά θά γίνουν) πλησιάζει].

Καί αὐτό συμβαίνει εἰδικά μέ τήν κρίση πού προλέγει καί τήν ὁποία προφανῶς περίμενε νά δεῖ.

Αὐτή ἡ κρίση εἶναι ἡ μεγάλη καί τελική μάχη ἀνάμεσα στό Θεό καί τόν «Ἀντίχριστο», ὅπως ἄλλοι τόν ἔχουν ὀνομάσει. Ἀποφασιστικά εἶναι τά κεφάλαια 13 καί 17. Γιά ν' ἀφήσουμε ἔξω ὅλα τά μή ἀναγκαῖα διακοσμητικά στοιχεῖα, ὁ «Ἰωάννης» βλέπει ἕνα θηρίο νά βγαίνει ἀπό τή θάλασσα, τό ὁποῖο ἔχει ἑπτὰ κεφαλές καί δέκα κέρατα (τά κέρατα δέν μᾶς ἀφοροῦν ποσῶς): «καί μίαν ἐκ τῶν κεφαλῶν αὐτοῦ ὡς ἐσφαγμένην εἰς θάνατον καί ἡ πληγή τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐθεραπεύθη» [Ἐνα ἀπό τά κεφάλαια του ἔμοιαζε νά εἶχε πληγωθεῖ θανάσιμα, ὅμως ἡ θανάσιμη πληγή του θεραπεύθηκε (13:3)]. Αὐτό τό θηρίο ἔμελλε νά ἔχει ἐξουσία πάνω στή γῆ, ἐναντι τοῦ Θεοῦ καί τοῦ ἀρνίου γιά σαράντα δύο μῆνες (τό μισό τῶν ἱερῶν ἑπτὰ ἔτων), καί ὅλοι οἱ ἄνθρωποι θά ἦταν ἀναγκασμένοι κατά τή διάρκεια αὐτοῦ τοῦ χρονικοῦ διαστήματος νά ἔχουν τό σημάδι τοῦ θηρίου ἢ τόν ἀριθμό τοῦ ὀνόματός του στό δε-

ξί τους χέρι ἢ στό μέτωπο.

«Ἔωδε ἡ σοφία ἐστίν· ὁ ἔχων νοῦν ψηφισάτω τόν ἀριθμόν τοῦ θηρίου· ἀριθμός γάρ ἀνθρώπου ἐστί καί ὁ ἀριθμός αὐτοῦ χξς'.» [Ἐδῶ χρειάζεται ἡ σοφία. Ὅποιος ἔχει νοῦ ἄς λογαριάσει τόν ἀριθμό τοῦ θηρίου. Εἶναι ἀριθμός ἀνθρώπου, καί εἶναι ὁ ἀριθμός ἑξακόσια ἑξήντα ἕξι].

Ὁ Εἰρηναῖος,¹³ στόν δεύτερον αἰῶνα, γνώριζε ἤδη ὅτι μέ τό κεφάλι πού πληγώθηκε καί εἶχε θεραπευθεῖ ἐννοεῖτο ὁ αὐτοκράτορας Νέρων. Αὐτός ὑπῆρξε ὁ πρῶτος μέγας διώκτης τῶν Χριστιανῶν. Μετά τό θάνατό του διαδόθηκε μιᾶ φήμη, ἰδίως στήν Ἀχαΐα καί τή Μ. Ἀσία, ὅτι δέν εἶχε πεθάνει, ὅτι μονάχα εἶχε πληγωθεῖ καί ὅτι θά ἐπανεμφανισθεῖ κάποια μέρα γιά νά σπείρει τόν τρόμο στόν κόσμον (Tacitus, Ann. VI, 22¹⁴). Ταυτόχρονα ὁ Εἰρηναῖος γνώριζε μιᾶ πολύ παλιά ἀνάγνωση, πού ἤθελε τόν ἀριθμό τοῦ ὀνόματος 616, ἀντί 666.

Στό κεφάλαιο 17 τῆς Ἀποκάλυψης ξαναεμφανίζεται τό θηρίο μέ τίς ἑπτὰ κεφαλές, ἀλλά αὐτή τή φορά ἐπάνω του βρῖσκεται ἡ πολύ γνωστή πόρνη, τήν κομισή περιγραφή τῆς ὁποίας μπορεῖ νά βρεῖ ὁ ἀναγνώστης στό ἴδιο τό βιβλίον. Ἐδῶ ἕνας ἄγγελος ἐξηγεῖ στόν Ἰωάννη: «Τό θηρίον ὃ εἶδες, ἦν καί οὐκ ἔστι (17:8) ... αἱ ἑπτὰ κεφαλαί ὄρη ἑπτὰ εἰσιν, ὅπου ἡ γυνή κάθηται ἐπ' αὐτῶν, καί βασιλεῖς ἑπτὰ εἰσιν· οἱ πέντε ἔπεσαν ὁ εἷς ἐστίν, ὁ ἄλλος οὐπω ἦλθε, καί ὅταν ἔλθῃ, ὀλίγον αὐτόν δεῖ μείναι, καί τό θηρίον ὃ ἦν καί οὐκ ἔστι, καί αὐτός ὄγδοός ἐστι, καί ἐκ τῶν ἑπτὰ ἐστι

(17:9-11) ... και ή γυνή ήν είδες έστι ή πόλις ή μεγάλη ή έχουσα βασιλείαν επί τών βασιλέων τής γής (17:18)» [Τό θηρίο πού είδες υπήρχε και δέν υπάρχει τώρα ... Τά έπτά κεφάλια σημαίνουν έπτά βουνά πού επάνω τους κάθεται ή γυναικα. Σημαίνουν επίσης τούς έπτά βασιλείς. Οί πέντε έπεσαν, ό ένας υπάρχει, και ό άλλος δέν ήλθε ακόμη, και όταν έλθει, θά παραμείνει λίγον καιρό. Και τό θηρίο πού υπήρχε και τώρα δέν υπάρχει, είναι ό ογδοος βασιλιάς, αλλά είναι και ένας από τούς έπτά... Και ή γυναίκα πού είδες είναι ή μεγάλη πόλη πού βασιλεύει επάνω σ' όλους τούς βασιλείς τής γής.]

Έδω λοιπόν έχουμε δύο σαφείς δηλώσεις: 1) 'Η πόρνη είναι ή Ρώμη, ή μεγάλη πόλη πού κυβέρναγε πάνω στους βασιλιάδες τής γής. 2) Κατά τόν χρόνο πού γράφεται τό βιβλίο βασιλεύει ό έκτος Ρωμαίος αυτοκράτορας. Μετά απ' αυτόν θά 'ρθει ένας άλλος νά βασιλέψει για σύντομο χρονικό διάστημα, και μετά έρχεται ή επιστροφή του ενός πού είναι «ένας από τούς έπτά», ό όποιος πληγώθηκε και θεραπεύθηκε, και τό όνομά του περιέχεται σ' εκείνον τόν μυστηριώδη αριθμό, πού ό Είρηναίος ήξερε ότι ήταν ό Νέρων.

Αρχίζοντας τό μέτρημα από τόν Αύγουστο, έχουμε: Αύγουστος, Τιβέριος, Καλιγούλας, Κλαύδιος, πέμπτος ό Νέρων. 'Ο έκτος ποιός είναι; Είναι ό Γάλβας, του οποίου ή ανάρρηση στο θρόνο σήμανε τήν έξέγερση τών λεγεώνων, ιδίως τής Γαλατίας, υπό τήν καθοδήγηση του 'Οθωνος, διαδόχου του Γάλβα. Έτσι τό βιβλίο πρέπει νά 'χει γραφτεί στην περίοδο τής βασιλείας του Γάλβα, ό όποιος είχε τήν έξουσία από τίς 9 'Ιουνίου 68, μέχρι 15 'Ιανουαρίου 69, και προβλέπει τήν επιστροφή του Νέρωνα σαν επικείμενη.

Και τώρα ή τελική απόδειξη, ό αριθμός. Και αυτός έχει αποκαλυφθεί από τόν Ferdinand Benary και έκτοτε δέν έχει άμφισβητηθεί στον επιστημονικό κόσμο.¹⁵

Τριακόσια περίπου χρόνια πριν από τήν εποχή μας, οί Έβραίοι άρχισαν νά χρησιμοποιούν τά γράμματα του αλφαβήτου τους και ως σύμβολα αριθμών. Οί πονηροί ραββίνοι είδαν σ' αυτό μιά νέα μέθοδο μυστικιστικής έρμηνείας τής Καμπάλα. Οί μυστικές λέξεις δηλώνονταν με τόν αριθμό πού προέκυπτε από τήν προσθήκη τών αριθμητικων αξιων των γραμμάτων πού οί λέξεις αυτές περιείχαν. Αυτή τή νέα επιστήμη τήν ονόμασαν gematria, γεωμετρία. Αυτή λοιπόν ή μέθοδος εφαρμόζεται έδω από τόν «'Ιωάννη». Έμεις πρέπει νά αποδείξουμε: 1) ότι ό αριθμός περιέχει τό όνομα ενός άνδρα και ότι αυτός είναι ό Νέρων, και 2) ότι ή λύση πού προκύπτει επαληθεύεται τόσο για τήν ανάγνωση 666, όπως επίσης για τήν έξ ίσου παλαιά ανάγνωση 616. Παίρνουμε τά έβραϊκά γράμματα και τίς αξίες τους:

(nun)	1=50	(keph)	2=100
(resh)	7=200	(samech)	8=60
(vau)	1=6	(resh)	7=200
(nun)	1=50		

Neron Kesar, ό αυτοκράτορας Νέρων, έλληνιστί Νέρων Καίσαρ. Τώρα αν αντί για τήν έλληνική γραφή μετατρέψουμε τή λατινική Nero Caesar σε έβραϊκούς χαρακτήρες,

τό nun στο τέλος τής λέξης Neron εξαφανίζεται, και μαζί μ' αυτό και ή αριθμητική αξία 50. Αυτό μās οδηγεί στην παλαιά ανάγνωση 616, και έτσι ή απόδειξη είναι τέλεια, στο βαθμό του επιθυμητού*.

Λοιπόν, τό μυστηριώδες βιβλίο γίνεται πλέον τελείως σαφές. 'Ο «'Ιωάννης» προλέγει τήν επιστροφή του Νέρωνα για τό έτος 70 περίπου και ένα βασίλειο τρόμου υπ' αυτόν πού πρόκειται νά διαρκέσει 42 μήνες ή 1.260 ήμέρες. Μετά απ' αυτή τήν περίοδο εμφανίζεται ό Θεός, συντρίβει τόν Νέρωνα, τόν Αντίχριστο, καταστρέφει τή μεγάλη πόλη με φωτιά και δεσμεύει τόν διάβολο για χίλια χρόνια. Αρχίζει ή Χιλιετία κ.ο.κ. Όλα αυτά έχουν χάσει πιά κάθε ενδιαφέρον, εκτός από τούς άφελείς πού ίσως ακόμη προσπαθούν νά υπολογίσουν τήν ήμέρα τής τελικής κρίσεως. Άλλά σαν μιά αυθεντική εικόνα του σχεδόν πρωτόγονου Χριστιανισμού, δοσμένη από έναν χριστιανό, τό βιβλίο αξίζει περισσότερο απ' όσο ολόκληρη μαζί ή Καινή Διαθήκη.

J. Engels

* 'Η παραπάνω ανάγνωση του ονόματος, και με και χωρίς τό δεύτερο nun, είναι εκείνη πού υπάρχει στο Ταλμούδ και γι' αυτό είναι αυθεντική (Σημείωση του 'Ενγκελς).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

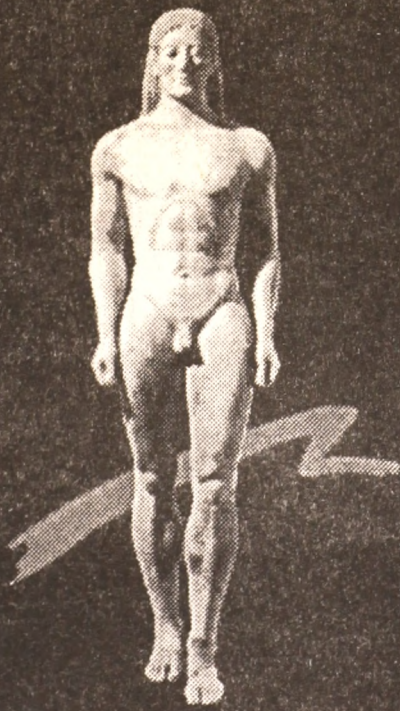
1. 'Η ζωή μου όλη, 3η έκδ., 'Αθήνα 1979.
2. Σύμφωνα με τόν Bertrand Russel, (*History of Western Philosophy*, Λονδίνο 1996 <ανάτυπ.> σσ. 360-361, για νά καταλάβει κανείς τόν Μάρξ θά πρέπει νά χρησιμοποιήσει τό Ιουδαϊκό πρότυπο παρελθούσης και μελλούσης ιστορίας, κατά τό ακόλουθο σχήμα: Γιαχβέ=Διαλεκτικός 'Υλισμός, Μεσσίας=Μάρξ, Έκλεκτοί=Τό Προλεταριάτο, Έκκλησία=Τό Κομμουνιστικό Κόμμα, Δευτέρα Παρουσία=Η Έπανάσταση, Κόλαση=Τιμωρία τών καπιταλιστών, Χιλιετία=ή Κομμουνιστική Κοινοπολιτεία. Βλ. σχετ. Χ. Ε. Μαραβέλια, *Karl Marx: Για τή Θρησκεία* (είσαγωγή, μετάφραση, σχόλια), «Δικηγορική Έπικαιρότητα», έκδ. Δικηγορικού Συλλόγου Πειραιώς, τχ. 17 (Μάρτ.-'Απρίλ. 2000).
3. 'Ο συγγραφέας αναφέρεται στην 'Αγγλία.
4. Tübinger Schule: Σχολή ορθολογιστικής βιβλικής έρευνας και κριτικής, κατά τό πρώτο ήμισυ του 19ου αι. πού ιδρύθηκε από τον Ferdinand Christian Baur (1792-1860), καθηγητή θεολογίας στην Τυβίγκη (Tübingen). Έξω από τίς προθέσεις των μελών της, ή σχολή αυτή συνέβαλε στην υπονόμηση του κύρους τής Βίβλου ως αξιόπιστης ιστορικής πηγής.
5. David Friedrich Strauss (1808-1874). Νεοεγκελιανός φιλόσοφος, συγγραφέας του πολύκροτου δίτομου βιβλίου "Das Leben Jesu" ['Η ζωή του 'Ιησού] Τυβίγκη 1835-1836. (μετάφραση: 'Α. Βαγενά), έκδ. 'Αναγνωστίδη.
6. Οί Νικολαΐτες, όπαδοί κάποιου Νικόλαου, αναφέρονται για πρώτη φορά στην 'Αποκάλυψη του 'Ιωάννη. Τό Νικολαΐτες

ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΚΤΟΣ
η σειρά

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΚΤΟΣ
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
«ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ»

Η μεγαλύτερη και εγκυρότερη σειρά
σε όλο τον κόσμο

Η μεγαλύτερη
και εγκυρότερη σειρά
σε όλο τον κόσμο

Πανεπιστημίου 46, 106 78 Αθήνα
Τηλ.: 38.40.524 - 38.44.458, Fax: 33.03.098

αποτελεί μετάφραση του Βαλααμίτες. Σύμφωνα με μία παράδοση, ο έν λόγφ Νικόλαος είχε ωραία σύζυγο, αλλά θέλησε να επιδοθεῖ στην ἐγκράτεια. "Όταν απέτυχε, παρασύρθηκε στο άλλο ἄκρο, τὴν λαγνεία καὶ παρέδωσε τὴ σύζυγό του «εἰς χρῆσιν τῶν βουλομένων» (βλ. Π.Κ. Χρήστου, *Ἑλληνική Πατρολογία* τ. Β, Θεσσαλονίκη 1991, σ. 144). Ἡ Ἰεζάβελ εἶναι πρόσωπο τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι πολέμησε δραστήρια τοὺς προφῆτες καὶ τοὺς πιστοὺς τοῦ ἔβραϊκοῦ Θεοῦ. Τό ὄνομά της ἔγινε συνώνυμο τῆς κακίας καὶ τῆς αἰσχροτήτας καὶ δινόταν σέ ἄθλια γυναῖκα πού ἐκπορνεύονταν (πβ. Γ.Ζ. Κωνσταντινίδη, *Νέον Ἑγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν τῆς Ἀγίας Γραφῆς*, Ἀθήνα 1985, λ. Ἰεζάβελ.

7. *Εἰδωλόθυτο* εἶναι τό κρέας πού προέρχεται ἀπό θυσία σέ εἰδωλα. Στούς χριστιανούς συνίστατο νά ἀποφεύγουν τέτοια κρέατα (Παῦλος, Α' Κορινθ. κεφ. 8 καὶ 10).
8. Persius (Aulus Persius Flaccus) (34-62 μ.Χ.). Ρωμαῖος σατιρικός ποιητής, ὁπαδός τῆς στωϊκῆς φιλοσοφίας. Στά ἔργα του στηλίτευε τά παρηκμασμένα ἦθη τῆς ρωμαϊκῆς κοινωνίας.
9. Ὁ Ἔνγκελς χρησιμοποιεῖ τόν ὄρο heathen (heidnische ἢ γερμαν. μετάφραση), λέξη πού ἀποδίδεται ὡς *εἰδωλολατρικός* ἢ *ἔθνικός*. Προτίμησα τὴ δεύτερη ἀπόδοση, γιατί ἡ πρώτη χρησιμοποιεῖται μέ μειωτική χροιά ἀπό χριστιανικῆς πλευρᾶς. Οἱ «εἰδωλόλατρες» βέβαια δέν λάτρευαν τά ἄψυχα ἀντικείμενα καθ' ἑαυτά, ἀλλά ἐκεῖνο πού αὐτά παριστοῦσαν. Τό ἴδιο συμβαίνει ἄλλωστε καὶ μέ τὴ λατρεία τῶν χριστιανικῶν εἰκόνων ἢ ἀγαλμάτων.
10. Γιά τίς μεταφράσεις τῶν ἀποκαλυπτικῶν χωρίων χρησιμοποιῶ τό βιβλίον τοῦ Γ.Β. Μαυρομάτη, *Ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου*, ἔκδοση Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήνα 1994.
11. Ἀρχικά ὅσοι ἀκολουθοῦσαν τόν Ἰησοῦ Χριστό ἀπεκαλοῦντο μεταξύ τους «ἀδελφοί», «μαθηταί», «πιστεύοντες, πιστοί», «ἄγιοι» κ.λπ. *Χριστιανοί* ὀνομάσθηκαν ἀργότερα, εἴτε περιφρονητικά εἴτε πρὸς διάκριση ἀπό τοὺς ὀρθόδοξους Ἰσραηλίτες καὶ τοὺς ἔθνικούς. Στὴν Καινὴ Διαθήκη ἀναφέρεται ὅτι οἱ μαθητὲς τοῦ Χριστοῦ στὴν Ἀντιόχεια ἐγκατέλειψαν τά Ἰουδαϊκὰ ὀνόματα (Ναζωραῖοι, Γαλιλαῖοι κ.λπ.) καὶ ὀνομάσθηκαν «χριστιανοί» (Πράξεις Ἀποστόλων, 11:20 καὶ 26). Γιά τίς μὴ χριστιανικὲς σχετικὲς μαρτυρίες βλ. Κ. Σιαμάκης, *Ἐξωχριστιανικὲς μαρτυρίες γιὰ τὸ Χριστό καὶ τοὺς Χριστιανούς*, Θεσσαλονίκη 1995.
12. Franz Simon Ferdinand Benary (1805-1880). Ἀνατολιστής, θεολόγος, καθηγητὴς τῆς ἐρμηνείας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης στό πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου, αὐθεντία στὴ βιβλικὴ ἱστορία.
13. Εἰρηναῖος (περ. 130-περ. 202 μ.Χ.). Ἕλληνας ἀπὸ τὴ Μ. Ἀσία, ἐπίσκοπος Λουγδούνου (τῆς Λυών). Μεταξύ ἄλλων ἔγραψε τό ἔργο *Ἐλεγχος καὶ ἀνατροπὴ τῆς ψευδωνύμου γνώσεως*, πού στὴ χειρόγραφη παράδοση φέρει τόν τίτλο «κατὰ αἱρέσεων» (Adversus haereses). Σχετ. βιβλ. V, κεφ. 24 ἐπ.
14. Ἡ παραπομπὴ ἔχει τεθεῖ ἀπὸ παραδρομὴ λανθασμένα. Τό ὀρθό εἶναι Tacitus, *Historiae*, βιβλ. II, κεφ. 8,13.
15. Ὁ Ἔνγκελς ἀναφέρεται προφανῶς στὴ μελέτη τοῦ Benary "Erklärung der Zahl 666 in der Apokalypse (13,18) und ihrer Variante 616" [ἐξήγηση τοῦ ἀριθμοῦ 666 στό 13:18 τῆς Ἀποκάλυψις καὶ ἡ παραλλαγὴ τοῦ 616] πού δημοσιεύθηκε στό περιοδικό *Zeitschrift für spekulative Theologie*, 1ο ἔτος, Βερολίνο 1836.

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΡΑΠΤΟΠΟΥΛΟΣ

«Θα δυσκολευτούμε ωστόσο να μην αναγνωρίσουμε ότι αποβαίνει λογοτεχνικά αποτελεσματική η ηθογραφική σεμνότητα που διακρίνει το λόγο του Κώστια ήδη από το πρώτο του βιβλίο, το *Περιστατικό τα μεσάνυχτα* (1991), ότι υπηρετεί τη συγκίνηση, χωρίς να επιδιώκει τον πληθωρισμό της, και ταυτόχρονα ασκεί τον κοινωνικό ή πολιτικό έλεγχο της χωρίς να επιζητεί την αυτοδικαίωση ή να προσφεύγει σε καταγγελτικές κραυγές.»

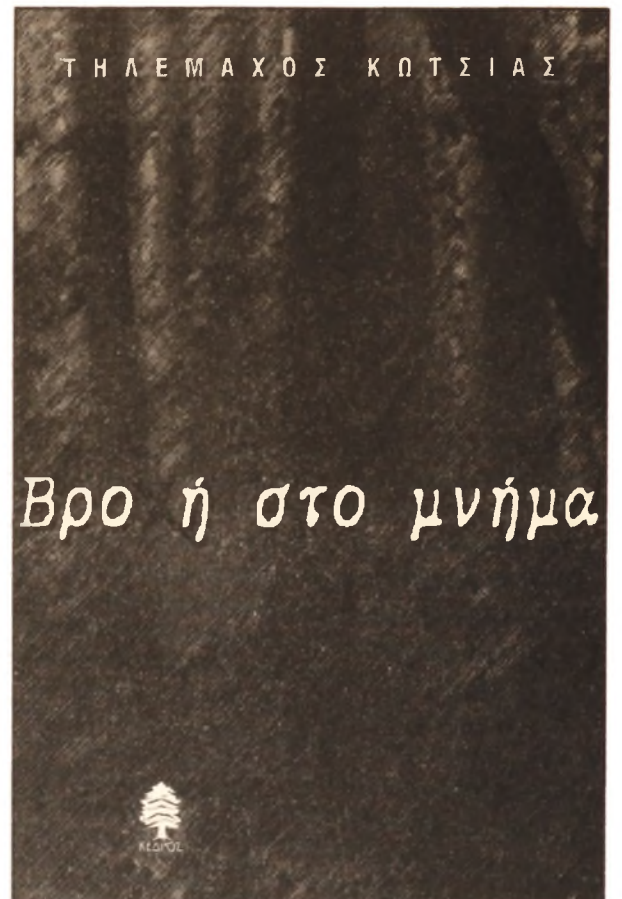
ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

ΑΛΕΞΗΣ ΣΤΑΜΑΤΗΣ

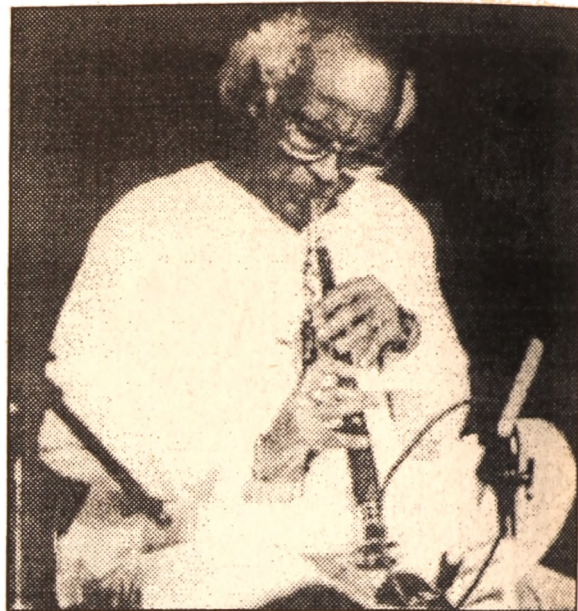
«Ένα πολυσυλλεκτικό μυθιστόρημα, πρωτότυπο για τα ελληνικά δεδομένα, ένα λογοτεχνικό παλίμψηστο, που όλα τα επιμέρους στοιχεία του δεν σε βαραίνουν καθώς διεισδύεις αβίαστα σε διαδοχικά επίπεδα. Ξεκινά σαν προσωπική αναζήτηση, εξελίσσεται σε αστυνομική λογοτεχνία με καλλιτεχνικό μανδύα, συνεχίζεται σε ένα ταξίδι στην ευρωπαϊκή ανθρωπογεωγραφία και καταλήγει σε ένα απρόβλεπτο αποκρυπτογραφικό φινάλε.»

Π. ΤΑΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ ΚΩΤΣΙΑΣ

-Ο Απόλλων δεν χρειάζεται συστάσεις. Το ανάλογό του στον ινδουισμό λέγεται Saraswati. Τι μπορεί να προκύψει από μια ενδεχόμενη μουσική συνάντησή τους; Είναι οι σημερινοί τους μύστες σε θέση να επιτύχουν αυτό το αποτέλεσμα ή απλά φλερτάρουν, επιδιώκοντας μια θέση στα «έθνικ-jazz τσαρτς»;

Saraswati

Απόλλων vs Saraswati

του Γιώργου Κυριακάκη

που (σε συνδυασμό όπου χρειαστεί με το αραβοπερσικό σύστημα) μπορεί να καταγράψει (κατά προσέγγιση πάντα) και να εντάξει σ' ένα γενικότερο πλαίσιο τις εκδοχές της μουσικής μας παράδοσής. Δυστυχώς όμως, οι περισσότεροι εν ζωή φορείς αυτής της παράδοσης δεν είναι σε θέση να πραγματοποιήσουν μια τέτοια καταγραφή. Ο λόγος, γνωστός.

Παραμελημένοι από όλους μας, επιβιώνουν χάρη στα πανηγύρια και τα σκυλοφολλκλόρ «μαγαζιά». Κι όταν αντιμετωπίζονται σοβαρά από τους «μουσικολόγους», να αισθάνονται τουλάχιστον αμηχανία που δικαιολογημένα τους προκαλεί αυτή η ανέλπιστα αναγνώρισή τους, αμηχανία που καθιστά το έργο του μελετητή δυσκολότερο και ευνοεί τους λογής λογής κατεργάρηδες, που θεωρούν ότι έχουν να λαβαίνουν εκμεταλλευόμενοι τη μόδα του έθνικ των τελευταίων χρόνων.

Στην Ινδία (όπως και αλλού) όμως, η παράδοση έχει αρχίσει από πολύ νωρίς να καταγράφεται. Δεν είναι τυχαίο ότι όλοι μιλούν όχι για παραδοσιακή αλλά για κλασική ινδική μουσική. Και η καταγραφή, εκτός από τη διάσωση των πρωτοτύπων, έχει κι άλλα οφέλη. Χωρίς αυτήν θα ήταν αδύνατη η δημιουργία μουσικών σχολών και η έγκυρη κατάρτιση νέων μουσικών. Νέων μουσικών που κατέχουν άρτια το αντικείμενό τους καθώς και τη δυναμική του. Ξέρουν ότι είναι οι ζωντανοί φορείς ενός πολύ μεγάλου κεφαλαίου της ανθρωπότητας. Το γιατί συχνά διαχειρίζονται με λάθος τρόπο αυτή τη δυναμική, είναι συνισταμένη πολλών παραμέτρων, συμπεριλαμβανομένης και της καλπάζουσας τιμής του δολαρίου.

Στην Ελλάδα, η σοβαρή κατάρτιση

Τις τελευταίες δεκαετίες, ο ινδικός πολιτισμός ασκεί, όχι αναίτια, ακαταμάχητη γοητεία παγκοσμίως. Αλλού χρησιμοποιείται ως εξωτικό ντεκόρ κι αλλού ανιχνεύεται ως νέα (;) πηγή έμπνευσης, ενδοσκοπήσης, και τελικώς υπέρβασης του ευτελούς, με σαφώς επικρατέστερη την πρώτη εκδοχή. Τα έντονα εξωτερικά στοιχεία του ινδικού πολιτισμού βοηθούν σ' αυτό. Πολύχρωμες εικόνες, πανέμορφες θεότητες, οσμές και γεύσεις που διεγείρουν το σώμα, φιλοσοφία που φαντάζει εξόχως ριζοσπαστική, ήχοι καθηλωτικοί και, βέβαια, το ταξίδι που πρέπει (must) να κάνει κανείς για να βρεθεί στην καρδιά αυτού του πολιτισμού.

Όσοι πόσοι απ' τους «λάτρεις» οτιδήποτε ινδικού είναι σε θέση να αναγνωρίσουν αν αυτό που βιώνουν είναι η πεμπτουσία του πολιτισμού αυτού ή απλά μια τουριστική version του; Με μια προσεκτικότερη ματιά βλέπει κανείς πως, εκτός από το ταξίδι, όσα προαναφέρθηκαν ως στοιχεία που συνθέτουν αυτή τη γοητεία, δεν εντοπίζονται αποκλειστικά στους «εξωτικούς» πολιτισμούς. Βέβαια, τα του οίκου μας είναι επώδυνα, ενώ τα εξωτικά μπορούμε απλώς να τα επισκεπτόμαστε, ταξιδεύοντας στην ινδική χερσόνησο ή στου Ψυχρή και στο Μοναστηράκι...

Από το πολιτισμικό φλερτ δεν θα μπορούσε να απουσιάζει η μουσική. Παρακάτω διατυπώνονται μερικές σκέψεις πάνω στο κατά πόσον μπορεί αυτό το φλερτ να εξελιχθεί σε γόνιμο έρωτα. Βέβαια, για να μιλήσουμε για τη σχέση της παραδοσιακής μουσικής της Ινδίας

με αυτή της Ελλάδας, φρόνιμο θα ήταν πρώτα να αποσαφηνίσουμε για ποια παραδοσιακή μουσική της Ινδίας και για ποια παραδοσιακή μουσική της Ελλάδας μιλάμε. Όσον αφορά την Ελλάδα, φτάνει μια γρήγορη ματιά από την Ήπειρο μέχρι την Κρήτη κι από τα Επτάνησα μέχρι τη Λέσβο για να διαπιστωθεί πως η παραδοσιακή μας μουσική δεν είναι μία, αλλά πολλά ιδιώματα που συνυπάρχουν σ' έναν πολύ μικρό σε έκταση γεωγραφικό χώρο, έχουν μεταξύ τους πολλές ομοιότητες αλλά και θεμελιώδεις διαφορές. Μήπως κάτι ανάλογο συμβαίνει και στην ινδική χερσόνησο;

Έπειτα, η παράδοση είναι ανοικτή. Διαρκώς εμπλουτίζεται με νέα στοιχεία, με νέες μουσικές. Δεν είναι μουσειακή, όπως συχνά επιδιώκεται να αντιμετωπίζεται. Ακραιά ίσως θέση, αλλά πραγματιστική, είναι η άποψη που θέλει σε μερικά χρόνια να θεωρούνται μέρος της παράδοσής μας και οι «ξένοι» ακορντεονίστες που έχουν κατακλύσει τα τελευταία χρόνια τους δρόμους μας, αφού οι ίδιοι και Έλληνες είναι (χριστιανοί ορθόδοξοι-φορολογούμενοι πολίτες) και η μουσική τους έχει ήδη γίνει κτήμα του λαού, ο οποίος αγόγγυστα τους «χαρτζιλικώνει». Η συστηματική μελέτη της παραδοσιακής μας μουσικής μετρά δεν μετρά ογδόντα χρόνια ζωής, μελέτη που πρέπει να καλύψει ό,τι έσωσε κυρίως η προφορική παράδοση από γενιά σε γενιά από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα.

Η δουλειά του αείμνηστου Σίμωνος Καρρά απέδειξε πως η βυζαντινή μουσική (ως σύστημα) είναι το μοναδικό

Π.Λ. Χαλκιάς

νέων μουσικών πάνω στην παραδοσιακή μουσική είναι υπόθεση πολύ λίγων χρόνων και ενίοτε περνά από τα σαράντα κύματα, χωρίς να έχει γίνει ακόμη συνείδηση σε όλους ότι πρέπει να θεσμοθετηθεί αυτή η εκδοχή της μουσικής παιδείας. Σε συζήτηση, για παράδειγμα, που είχε ο γράφων, με επιφανέστατο, πραγματικά προικισμένο και μερακλή νέο μουσικό, για την ανάγκη συστηματοποίησης των μουσικών σπουδών σ' αυτόν τον τομέα, με αποτέλεσμα την αποπομπή των αεριτζήδων, που κατά κανόνα την λυμαίνονται σήμερα, έλαβε την εξής απάντηση: «...και ήντα; Να βάλουμε τα κοπέλια να παίζουν με τσι λύρες Μπαχ;» Αυτή η διαφορά νοοτροπίας ανάμεσα σε Έλληνες και Ινδούς μουσικούς είναι ένα μόνο από τα σημεία που πρέπει να γεφυρωθούν σε περίπτωση που θέλουν να συνδιαλλαγούν μουσικά Έλληνες με Ινδούς μουσικούς. Κι αυτό απαιτεί χρόνο και τριβή.

Όμως πέραν των θεωρητικών κινδύνων να είναι ένα τέτοιο εγχείρημα κίβδηλο και απλώς διακοσμητικό, υπάρχουν και αντικειμενικές, πρακτικές μουσικές δυσκολίες, που πρέπει επίσης να αντιμετωπιστούν. Το σύστημα της βυζαντινής μουσικής σε καιριά του σημεία αλληλοκαλύπτεται από το αραβοπερσικό σύστημα, πράγμα που καθιστά άμεσα εφαρμόσιμη τη σύμπραξη όλων των μουσικών πολιτισμών της Ανατολικής Μεσογείου, της Μέσης Ανατολής και των χωρών της Ευρασίας. Οι διαστηματικές και δομικές διαφορές ανάμεσα σ' αυτούς τους λαούς γεφυρώνονται σχετικά εύκολα, οπότε το κύριο βάρος μένει να δοθεί στην αναζήτηση του ύφους του μουσικού αποτελέσματος μιας τέτοιας σύμπραξης. Στην προσέγγιση ή στη δημιουργία νέων τροπικών συμπεριφορών που να δικαιολο-

γούν το πόνημα. Η Ινδία, ωστόσο, βρίσκεται αρκετά μακρύτερα. Ναι μεν σχέση ανάμεσά μας υπάρχει, ή μπορεί να υπάρξει ή να καλλιεργηθεί, ωστόσο αυτό δεν μπορεί να συμβεί από τη μια μέρα στην άλλη.

Και για να γίνουμε συγκεκριμένοι, επιχειρείται παρακάτω μια στοιχειώδης συγκριτική παρουσίαση των συστατικών των δύο μουσικών πολιτισμών. Κατ' αρχάς, και οι δύο μουσικές έχουν κατά βάση μελωδική υπόσταση. Η μελωδική μονάδα είναι τα διαστήματα, που και στις δύο περιπτώσεις είναι μικροδιαστήματα όπως τα ονομάζουν οι δυτικοί, δηλαδή διαστήματα που βρίσκονται στις χαραμάδες των πλήκτρων του πιάνου και είναι αδύνατο να εκτελεστούν απ' αυτό. Η διαφορά βρίσκεται στο πόσο μικρά είναι αυτά τα διαστήματα. Στην Ινδία, η απόσταση ανάμεσα σε δύο πλήκτρα του πιάνου χωρίζεται σε πολύ μικρότερα τμήματα απ' ό,τι σε μας. Αυτό σημαίνει ότι η εκτέλεση των «βυζαντινών» διαστημάτων από τους Ινδούς είναι σχετικά απλή υπόθεση, όχι όμως και το αντίθετο, γιατί ο Έλληνας μουσικός θα βρεθεί αντιμέτωπος με πιο λεπτούς χωρισμούς του τόνου. Οι συνδυασμοί των διαστημάτων φτιάχνουν τις κλίμακες και τους τρόπους.

Απ' όσα προαναφέρθηκαν για τα διαστήματα, καταλαβαίνει κανείς με μια απλή άθροιση ότι οι Ινδοί, αιώνες τώρα, χρησιμοποιούν πολύ μεγαλύτερο αριθμό τρόπων απ' αυτόν που μπορεί να γεννήσει ο συνδυασμός των δικών μας διαστημάτων. Το ταξίδι, οι λογής λογής διαδρομές πάνω στις κλίμακες και τους τρόπους γεννούν το μουσικό προϊόν, τα κομμάτια ή συνθέσεις. Το πώς, δεν μπορεί φυσικά να αναλυθεί στο παρόν κείμενο, αν μπορεί να αναλυθεί γενικώς... Σημασία έχει το ότι κάθε μουσικό πόνημα διέπεται από κάποιες αρχές, οι οποίες καθορίζουν βασικά σημεία του. Το ύφος του, την υφή του, τη δραματουργία του, τη δομή του και, τελικά, τη διάρκειά του.

Εδώ, όμως, αρχίζουν τα σοβαρά προβλήματα. Γιατί η εναρμόνιση όλων αυτών των παραμέτρων στην ουσία σημαίνει πλήρη εναρμόνιση των δύο πολιτισμών. Και το να εντοπίσει κανείς τις ομοιότητές τους και τον μέσο όρο ανάμεσα στις διαφορές τους είναι εξίσου αφελές με το να βάλει τον έναν να υπακούει-υπηρετεί τον άλλον. Ο χρόνος,

για παράδειγμα, που χρειάζεται ένας Ινδός για να ολοκληρώσει μια φάση είναι σαφώς πολλαπλάσιος του χρόνου που χρειάζεται ένας Μεσόγειος. Τι θα κάνει ο Μεσόγειος στο χρόνο που μεσολαβεί; Θα ακολουθεί ασθμαίνοντας τον Ινδό, θα επαναλαμβάνεται, ή απλώς θα βαριέται και θα δυσανασχετεί μια που ο εσωτερικός του ρυθμός απαιτεί άμεση αλλαγή περιβάλλοντος; Καλά, λοιπόν, τα ηχοχρώματα, τα «παράξενα» όργανα, καλές οι φορεσιές, τα θυμιάματα και οι πρωτότυποι συνδυασμοί τους, πρέπει όμως να αναπτυχθεί και το ιδίωμα που θα τα στεγάσει.

Για να φτάσουμε στο σημείο απ' όπου θα έπρεπε να ξεκινούσε αυτό το κείμενο: Ποια η ανάγκη και ποιοι οι στόχοι ενός τέτοιου αλισβερισμού; Η ανάγκη πάντοτε υπάρχει. Μιλάμε για τέχνη, και η ανάγκη της υπάρχει και θα υπάρχει τουλάχιστον όσο και το ανθρώπινο είδος. Στο στόχο πρέπει να επικεντρωθεί το ενδιαφέρον, όχι με την έννοια του να είναι προκαθορισμένος, αλλά με την έννοια της εγρήγορσης κατά του εύκολου και του ευτελούς που παραμονεύει κάθε δημιουργική δραστηριότητα.

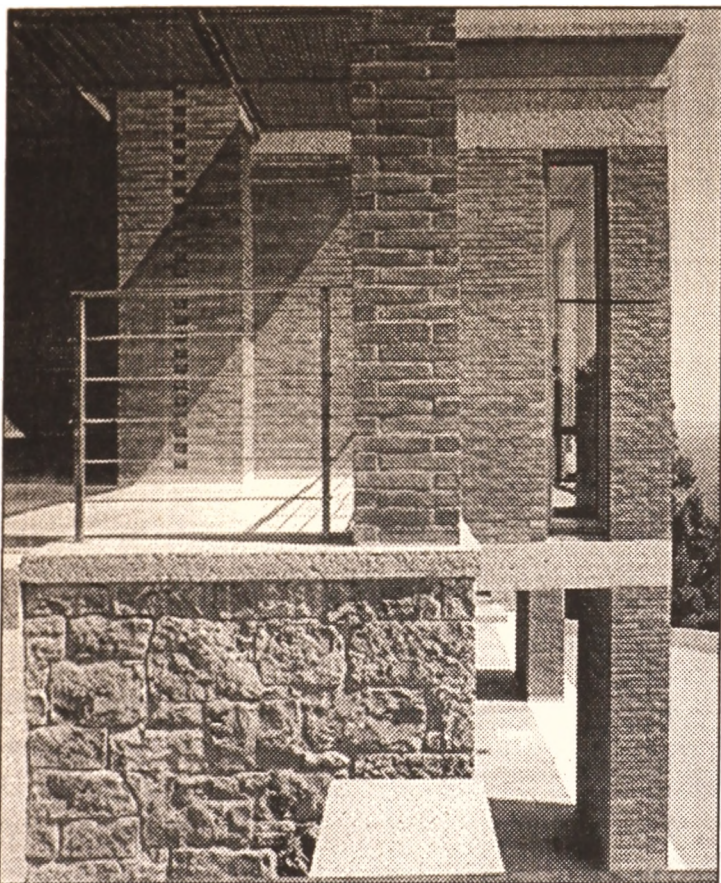
Στο ερώτημα αν η σύντηξη είναι εφικτή ή θα αρκεστούμε στην άρον-άρον συγκόλληση, καλείται να απαντήσει από την πλευρά της η "Saraswati", οργανώτρια ενός κύκλου συναυλιών ανά την Ελλάδα όπου επί σκηνης θα συμπράξουν Έλληνες και Ινδοί μουσικοί.

Το πρόγραμμα «Έλληνες & Ινδοί» περιλαμβάνει συναυλίες στα Ιωάννινα (5.6 στο Κάστρο), στα Γρεβενά (6.6 στο Καστράκι), στη Λάρισα (7.6 στο κηποθέατρο Αλκαζάρ), στο Ηράκλειο (10.6 στο κηποθέατρο Ν. Καζαντζάκης), στα Χανιά (11.6 στο Θέατρο Ανατ. Τάφρου) και, τέλος, στην Πετρούπλη (12.6 στο Θέατρο Πέτρας). Επί σκηνης θα βρεθούν ο Πετρολούκας Χαλκιάς (κλαρίνο), ο Αντώνης Κυρίσης (τραγούδι), ο Ross Daly (κρητική λύρα) και ο Αχιλλέας Κοντός (ντέφι) από πλευράς Ελλάδας, με τον Rakesh Chaugasia (φλάουτα), Shubankar Banerjee (τάμπλα), και Devashish Dey (τραγούδι) από πλευράς Ινδίας. Η φήμη των μουσικών εγγυάται την υψηλή εκτελεστική στάθμη της συνεργασίας. Στον ακροατή, ωστόσο, μένει να απαντήσει αν τελικώς η θεά Saraswati συνευρέθηκε με το θεό Απόλλωνα ή απλώς κονταροχτυπήθηκαν.

Ας με συγχωρέσει ο Αλέξης Πανσέληνος που δανείστηκα τίτλο βιβλίου του, αλλά δεν θα μπορούσα να βρω έναν καλύτερο για την περίπτωση. Αν εκείνος υπαινισσόταν την πομπή των αρχαίων Παναθηναίων, καθώς περιέγραφε τα πάθη ενός ελληνικού παρόντος που τρέφεται με ένα μέλλον επιστημονικής φαντασίας, εμείς θα υπαινισσόμασταν (ανάλογα) την απόσταση ανάμεσα σε μια «κλειστή» έκθεση αρχιτεκτονικής και στην ίδια την αρχιτεκτονική που παράγεται στην ελληνική καθημερινότητα.

Η μεγάλη πομπή

του Δημήτρη Φιλιππίδη

Κυριάκος Κρόκος, Σπίτι στη Χαλκιδική.

Αναφέρομαι στη μεγάλη έκθεση ελληνικής αρχιτεκτονικής του 20ού αιώνα (έκλεισε στις 2 Ιουλίου), που επιτέλους, μετά σχεδόν έναν χρόνο, έφτασε στην Αθήνα, ύστερα από τρεις ενδιάμεσους σταθμούς (Φρανκφούρτη, Θεσσαλονίκη, Παρίσι), και με απέραντες προοπτικές για το άμεσο μέλλον. Η οργάνωσή της οφειλόταν στο Ελληνικό Ινστιτούτο Αρχιτεκτονικής (ΕΙΑ) και υποστηρίχτηκε από γενναίες ντόπιες χορηγίες (χορηγός, ειδικά της έκθεσης, ήταν το ΤΕΕ). Τη γενική επιμέλεια είχε ο κα-

θηγητής Σάββας Κονταράτος (πρόεδρος του ΕΙΑ) και το στήσιμο της αθηναϊκής έκθεσης στο «Εργοστάσιο» της ΑΣΚΤ (οδός Πειραιώς) οφειλόταν στο γραφείο Αλέξανδρου Τομπάζη (συνεργάτης: Σταύρος Γυφτόπουλος). Την έκθεση συνόδευε η ελληνική μετάφραση του αρχικού ογκώδους καταλόγου για την έκθεση στο DAM της Φρανκφούρτης, με επιμέλεια των Σ. Κονταράτου και W. Wang (έκδοση Prestel, 1999).

Η ιδιοφυής πρόταση να στηθεί μια έκθεση 100 έργων ελληνικής αρχιτεκτονικής της εκατονταετίας στο γύρισμα του αιώνα έγινε αρχικά με την προοπτική να ενταχθεί στις εκδηλώσεις της Θεσσαλονίκης Ευρωπαϊκής Πρωτεύουσας το

1997. Όταν όμως οι διαπραγματεύσεις εκείνες ναυάγησαν, δοκιμάστηκε η πιθανότητα ένταξης της έκθεσης στη σειρά εκθέσεων αρχιτεκτονικής από διάφορες χώρες του δραστήριου Γερμανικού Μουσείου Αρχιτεκτονικής (DAM) στη Φρανκφούρτη. Μετά την αποδοχή της πρότασης, ακολούθησε μια πυρετική προετοιμασία, ώστε να είναι το εκθεσιακό υλικό και ο κατάλογος έτοιμα στην ώρα τους. Πέρα από τις αυτονόητες οικονομικές δυσκολίες (η χρηματοδότηση της έκθεσης παιζόταν σχεδόν ως την τελευταία στιγμή), υπήρξαν τε-

ράστια προβλήματα στη συλλογή του ίδιου του υλικού. Οι γερμανοί συνδιοργανωτές επέμεναν να ζητούν πρωτότυπο αρχειακό υλικό στην πράξη δυσεύρετο, η πληροφόρηση πολλές φορές για έργα (ιδίως αρχιτεκτόνων που δεν βρίσκονται πια εν ζωή) ήταν υποτυπώδης ή ασαφής, έλειπαν οι απαραίτητες μακέτες έργων που θα συνόδευαν την έκθεση και έπρεπε να κατασκευαστούν εξαρχής, τα πρωτότυπα άρθρα και λήμματα του καταλόγου έπρεπε να παραγγελθούν και να γίνει η μετάφρασή τους σε χρόνο-ρεκόρ.

Χρειάστηκε έτσι να σημάνει συναγερμός και να κινητοποιηθεί μεγάλο μέρος της αρχιτεκτονικής κοινότητας του τόπου, ώστε να πραγματοποιηθεί αυτή η τόσο περιεκτική έκθεση, επίσημος εκπρόσωπος της Ελλάδας για πρώτη φορά στο εξωτερικό. Στις δυσκολίες μάλιστα θα έπρεπε να συνυπολογιστεί η σχεδόν παράλληλη οργάνωση μιας άλλης έκθεσης για την ελληνική αρχιτεκτονική στην Ολλανδία (επιμελητές Γιάννης Αίσωπος και Γιώργος Σημαιοφορίδης), ίσως εξίσου απαιτητική –αν κρίνουμε από τον αντίστοιχο κατάλογο– που ελπίζουμε κάποτε να την δούμε και στην Ελλάδα. Οι παραπάνω πληροφορίες νομίζω ότι ήταν χρήσιμες επειδή δύσκολα μάλλον θα υποψιαζόταν ο επισκέπτης της έκθεσης πόσος μόχθος και αγωνία κρύβονταν πίσω από μια τέτοια διοργάνωση.

Τώρα λοιπόν, επιτέλους, είχαμε μπροστά μας στο «Εργοστάσιο» το προϊόν όλης αυτής της συλλογικής προσπάθειας, βελτιωμένο και επαυξημένο (συγκριτικά με την έκθεση της Φρανκφούρτης). Πράγματι, η τωρινή έκθεση, απλωμένη με άνεση στο μεγάλο χώρο του «Εργοστασίου» ανέπνεε ελεύθερα – πολύ καλύτερα από ό,τι στο Παρίσι αλλά ακόμα και στην Φρανκφούρτη. Οι πρόσθετες μακέτες που κατασκευάστηκαν ειδικά για την αθηναϊκή έκθεση, οι πρόσθετοι πίνακες με πρωτότυπο σχεδιαστικό υλικό, οι φωτογραφικές μεγεθύνσεις λεπτομερειών από έργα σε κάρια σημεία της πορείας του επισκέπτη – όλα αυτά αισθητά βελτίωναν τη γενική εικόνα, πρόσφεραν νέες δυνατότητες κατανόησης των έργων, συμπλήρωναν πιθανά κενά και «κλείδωναν» το σύστημα της ελληνικής αρχιτεκτονικής του 20ού αιώνα σε ένα αραγές σύνολο, πά-

Τα δύο κτίρια του Μουσείου της Πόλεως των Αθηνών στην πλατεία Κλαυθμώνος. Αριστερά, το αρχοντικό των Βούρου-Ευταξία και, δεξιά, το «παλιό παλάτι».

να ενδιαφέρον, με όλες τις απαραίτητες εκπλήξεις, ανατροπές ή ρήξεις, αλλά και συνέχειες που θα μπορούσαν εκεί να παρατηρηθούν.

Η έκθεση ακολουθούσε (αναγκαστικά) τη χρονική σειρά των έργων, από την αρχή ως το τέλος του αιώνα, με τονισμένο το ρυθμό εναλλαγής των δεκαετιών. Αυτή, άλλωστε, ήταν και η εσωτερική λογική της: να παρουσιάσει ένα τέτοιο «πανόραμα» με γνώμονα την πορεία της αρχιτεκτονικής στον χρόνο, έχοντας τη βοήθεια επιλεγμένων δειγμάτων. Με αυτό τον τρόπο θα διοχετευόταν η ιδέα της συνέχειας με όλες τις τυχόν πυκνώσεις και αραιώσεις που επιβάλλει ο περιορισμός του αριθμού των έργων που θα επιλέγονταν. Όπως είναι φυσικό, το απώτατο παρελθόν (οι αρχές του αιώνα) στέκονταν κάπως άβολα σε σχέση με ό,τι ακολουθούσε από το 1930 και ύστερα. Αυτό ήταν αναπόφευκτο. Οι λογαριασμοί με εκείνη την τελευταία φάση του ιστορικισμού-εκλεκτικισμού, που ολοκληρώνει την παραγωγή του 19ου αιώνα, δεν φαίνεται να έχουν ακόμα κλείσει. Πάντως, είναι σπουδαίο γεγονός ότι με αυτή την ευκαιρία μπήκαν, έστω εμβόλιμα, αυτά τα έργα για να θυμίσουν ότι το 1930 δεν ήταν το «ξεκίνημα» της σύγχρονης αρχιτεκτονικής του αιώνα (όπως συχνά πιστεύεται). Ανάλογα προβλήματα αναφύονταν στη συνέχεια, όταν θα έπρεπε να «εξηγηθεί» η παρουσία άλλων ανορθόδοξων έργων,

που βολικά εντάσσονται στις παραλλαγές μιας εσωστρεφούς ελληνικότητας, πριν και μετά τον πόλεμο. Τα ερωτηματικά δεν θα σταματούσαν στις πιο πρόσφατες δεκαετίες, όταν πάλι δημιουργήθηκε ένα εμφανές ρήγμα ανάμεσα σε όσους, έστω προσωρινά, «υπέκνυσαν» στον αμαρτωλό μεταμοντερνισμό και σε όσους κράτησαν ψηλά τη σημαία του παραδοσιακού (ορθόδοξου) μοντέρνου – ή δεν έκαναν τίποτε από αυτά αλλά απλά σχεδίαζαν «αρχιτεκτονική».

Δεν χρειάζεται να προχωρήσω περισσότερο, με παρατηρήσεις και διαπιστώσεις (θα είχε κανείς άφθονες να παραθέσει με δεδομένο ένα τόσο «ανοιχτό» σύστημα αναφοράς), γιατί νομίζω ότι φάνηκε καθαρά ότι μια τέτοια έκθεση ερέθιζε τα αντανάκλαστικά (όταν και όπου υπήρχαν) του επισκέπτη, τον έκανε να σκέπτεται και να αντιδρά καθώς την διεξερχόταν και την επεξεργαζόταν. Τουλάχιστον αυτό θα ήλπιζε κανείς να συμβεί και να μην πάει χαμένη, σαν μια ακόμα εκδήλωση βουλιμικής κατανάλωσης της αρχιτεκτονικής του τόπου ως «πασαρέλα» (βλέπε πρόσφατη δημοσίευση για το «ιδανικό σπίτι» στο *Βήμα* της 25.6.) ή ως «δειγματολόγιο» (μια ακόμα «Κιβωτός του Νώε» που σώζει αντιπροσωπευτικά δείγματα από κάθε «είδος» και «συνομοταξία») ή ως αντεκδίκηση ενάντια σε μια κοινωνία που μόνιμα, σκόπιμα ή υστερόβουλα αγνοεί αυτή την αρχιτεκτονική (βλ. πάλι πρόσφατα, την «παρά-

λειψη» των αρχιτεκτόνων της καινούριας βιβλιοθήκης του Πολυτεχνείου του Ζωγράφου από τα έντυπα προβολής της). Ή, ακόμα χειρότερα, ως κουτσομπολίστικη εξέταση του ποιος περιλήφθηκε και ποιος έμεινε έξω από τον Παράδεισο, ποιοι τιμήθηκαν με έκθεση περισσότερων έργων από τους υπόλοιπους (δηλαδή, η μόνιμη ενασχόληση των αργόσχολων Φαρισαίων).

Με άλλα λόγια, εκτός από την επίσκεψη της έκθεσης, θα ήταν φρόνιμο να μελετήσει κανείς κατόπιν προσεκτικά τα κείμενα του (ελληνικού πια) καταλόγου της, μήπως και αποκαλυφθούν οι τυχόν διαφεύγουσες οπτικές και τα συνθετικά διαγράμματα που ήταν δύσκολο (ή δεν κρίθηκε ίσως απαραίτητο από τους διοργανωτές) να προβληθούν στο «Εργοστάσιο», όπου μάλιστα έλειπαν και οποιουδήποτε είδους «εισαγωγικά» ή «επεξηγηματικά» κείμενα σε επιλεγμένες θέσεις. Ο κατάλογος άλλωστε, όπως όλοι ξέρουμε, είναι το μόνο που μένει από μια (αναγκαστικά εφήμερη) έκθεση. Ο κατάλογος –και θα συμπληρώναμε– εκείνες οι σχετικές δημοσιεύσεις που προηγήθηκαν ή πρόκειται να ακολουθήσουν, για να πιστοποιήσουν την επιρροή της έκθεσης στον τοπικό λόγο για την αρχιτεκτονική. Έχουν ήδη δημοσιευτεί ορισμένα κείμενα σε εφημερίδες και περιοδικά, εντελώς διαφορετικά μεταξύ τους ως προς την πρόθεση και την εμβέλεια, που αντιπροσωπεύουν αυτό το στίγμα. Έστω και με αυτά τα λιγοστά (ποσοτικά) δείγματα ως τώρα στα χέρια γίνεται φανερό η δυσκολία οριοθέτησης του περιεχομένου της: Άραγε μια τέτοια έκθεση «ξεαναγράφει» την ιστορία όπως την ξέραμε; Είναι η επιβεβαίωση (κωδικοποίηση) της ιστορίας, δηλαδή το υπέροχο «μαυσωλείο» του εξαγιασμένου παρελθόντος; Ή δεν είναι τίποτε από αυτά, παρά μια παρήγορη λάμψη που μας τυφλώνει (όπως τον απόστολο Παύλο), καταργώντας έστω για ελάχιστο σχετικά χρόνο την «άθλια επικαιρότητα» όπως έλεγε ο Κωνσταντινίδης;

Μια τόσο σημαντική, λοιπόν, έκθεση δεν θα έπρεπε να μας αφήσει απαθείς δέκτες. Απαιτούσε την αυξημένη κριτική εγρήγορση του ενημερωμένου επισκέπτη – τουλάχιστον να κρατήσουμε εκείνη την τόσο παρεξηγημένη κριτική απόσταση, το μόνο που μας απόμεινε.

21.5.-30.6.2000

Απ' το ίδιο ποτήρι, κι άλλες ιστορίες

του Τάσου Δενέγρη

Εχοντας υπ' όψιν ότι κάθε παρατήρηση πάσχει από τα προσωπικά γνωρίσματα του παρατηρητή –δηλαδή πολύ συχνά αντανακλά τη δική του ψυχολογική κατάσταση μάλλον παρά την υπό παρατήρηση πραγματικότητα–, προτείνω αυτό που θα ακολουθήσει να εξεταστεί με τον πρέποντα σκεπτικισμό αν όχι με πλήρη δυσπιστία. Το μόνο που ο παρατηρητής μπορεί να ισχυριστεί ως δικαιολογία είναι ότι και αυτός κατέχει μια σταλιά πραγματικότητας, κατώτερη ίσως σε έκταση αλλά που διόλου υστερεί σε ποιότητα από το υπό εξέταση θέμα».

Ξεκινώ με αυτά τα λόγια του Joseph Brodski για να τονίσω τον σκεπτικισμό που πρέπει να έχει ο αναγνώστης απέναντι σε κάθε κριτική προσέγγιση.

Είχα διαβάσει πέρυσι σε εφημερίδα που παρουσίαζε το βιβλίο του Μισέλ Φάις μια φράση που απέδιδε στον συγγραφέα κάτι που κατά τη γνώμη μου ήταν αντίθετο με το πνεύμα του βιβλίου. Η φράση αυτή ήταν: «Ο Μισέλ Φάις, όπως οι περισσότεροι νεότεροι συγγραφείς, ενδίδει στα ερεθίσματα της επικαιρότητας». Εκτός από τη γενίκευση «όπως οι περισσότεροι νεότεροι συγγραφείς» που δεν μπορώ να ελέγξω, διερωτώμαι αν η Ιστορία της Ελλάδας των τελευταίων εξήντα χρόνων είναι επικαιρότητας, αν είναι το ολοκαύτωμα επικαιρότητας, τέλος αν το παιχνίδι της έλξης και της αποστροφής που σαν ρεύμα βαθύ περνάει κάτω από τον διάλογο ενός ζευγαριού σε όποιον τόπο και χρόνο, αν κι αυτό είναι επικαιρότητας.

Θα σταθώ σε τρία κείμενα απ' το βιβλίο του Μισέλ Φάις, που τα θεωρώ ενδεικτικά.

Τέσσερις ώμοι για τον Σάκη. Το φονικό του Σάκη του καφετζή είναι ο συνδυαστικός κρίκος της ιστορίας των τεσσά-

ρων φίλων που θα σηκώσουν το φέρετρό του. Με πρωτοπρόσωπη αφήγηση από τους ίδιους δίνεται η ιστορία του καθενός και στη συνέχεια παίρνει τη σκυτάλη ο κεντρικός αφηγητής σε τρίτο πρόσωπο. Η πρωτοπρόσωπη αφήγηση έχει άλλη έκταση και άλλον χαρακτήρα για τον καθένα. Εκτεταμένη και αποφθεγματική στον έναν, απλοϊκή στον δεύτερο, γεμάτη επουσιώδεις λεπτομέρειες, μία μόνον πρόταση στον τρίτο, «εγώ παίζω κάθε μέρα μπουγιές με τον θάνατο», αυτοεξομολογητική στον τέταρτο. Η αφήγηση είναι κυκλική και ο φόνος του καφετζή παρουσιάζεται απ' τον κυρίως αφηγητή, απ' τα πρώτα κιόλας κεφάλαια, στο τέλος τους, με κάποιες παραλλαγές. «Αν εκείνο το πυρωμένο απόγευμα του Αυγούστου δεν έμπαινε στο καφενείο η γυναίκα του ξυπόλητη με τα μαλλιά βρεγμένα, φορώντας μόνο μια διάφανη νυχτικιά» και «όταν η Βούλα, η γυναίκα του Σάκη, μπήκε στο καφενείο εκείνο το αχνιστό απόγευμα του Αυγούστου με τον κόκορα του δίκαννου σηκωμένο, χωρίς παπούτσια, φορώντας κατάσαρκα το νυχτικό της, με τα μαλλιά μουσκεμένα και τον σμάλτο του ματιού να έχει σκεπάσει τη μαύρη κηλίδα σαν αδιαπέραστο χιόνι».

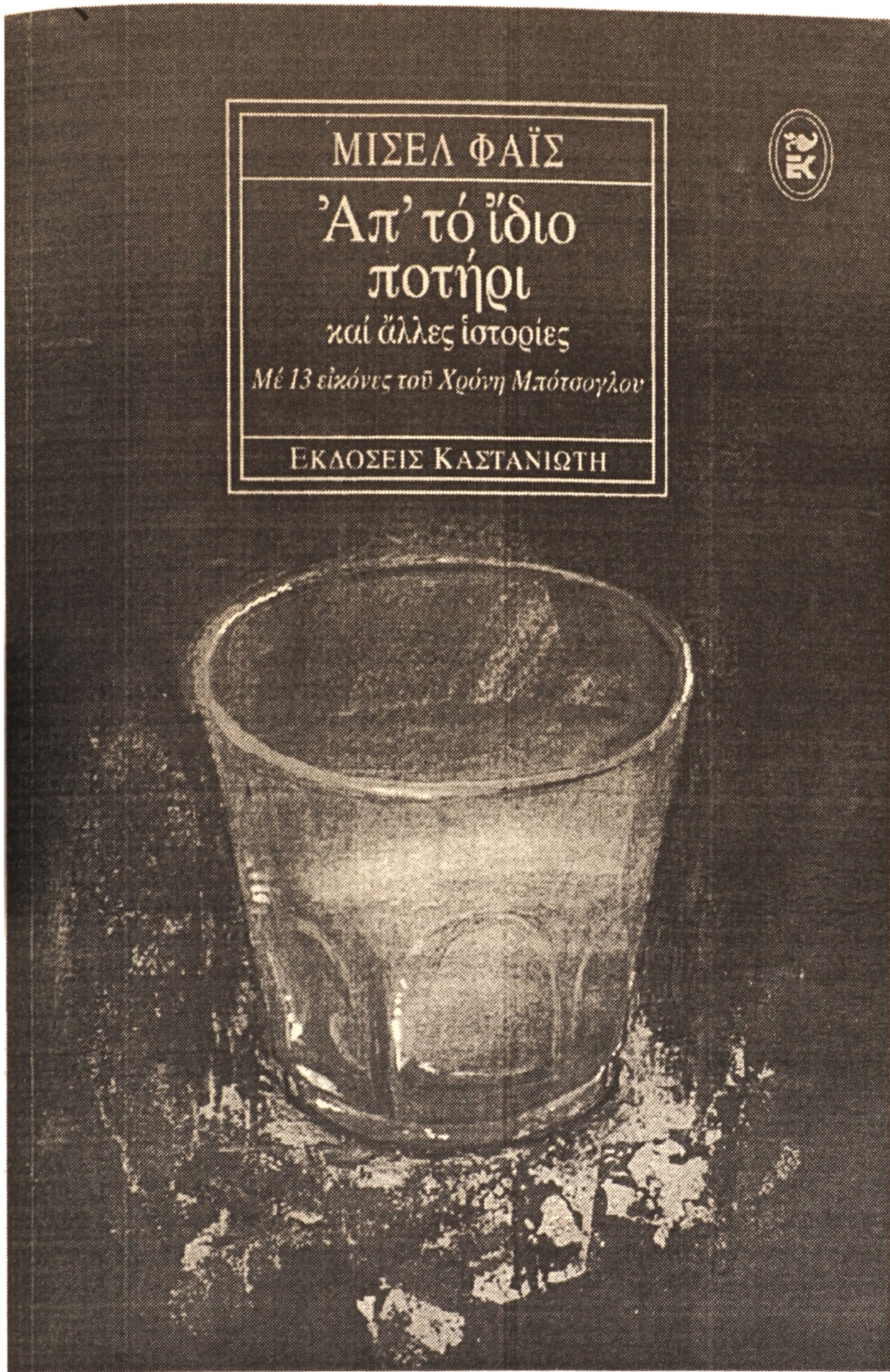
Παράλληλα, η αφήγηση σε τρίτο πρόσωπο προωθεί την αφήγηση που κινείται σε τρία επίπεδα: Ιστορικό (Κατοχή, Εμφύλιος, μετανάστευση, δικτατορία), κοινωνικό, ψυχοπαθολογικό (έμμονες ιδέες, φοβίες, αυτισμός). Η κηδεία του Σάκη του καφετζή και οι αντιδράσεις του καθενός από τους τέσσερις φίλους στο νεκροταφείο κλείνει την αφήγηση όπως και το καφενείο, κοινό τόπο των συναθροίσεών τους. «Το καφενείο της ευλογημένης συνάθροισης», όπως το αποκαλεί ο Μισέλ Φάις, «το καφενείο

με τα μύρια κουσούρια των ορθίων και των καθημένων».

Θεία Κλάρα, η ξεκαρδισμένη. Κεντρικό πρόσωπο η θεία Κλάρα, εξαδέλφη του αφηγητή, Εβραία, από την Κομοτηνή. Κεντρικός θεματογραφικός άξονας, το ολοκαύτωμα. Η αφήγηση γίνεται σε πρώτο πρόσωπο από τον αφηγητή, ενώ παρεμβάλλονται δύο κείμενα που είχε γράψει ο ίδιος στα 15 του και που τα ανακαλεί από στήθους. Τα κείμενα είναι ηδονοβλεπτικά και η θεία Κλάρα είναι το κέντρο των χαμηλών ορέξεων και των ανομολόγητων επιθυμιών του νεαρού τότε αφηγητή.

Παρεμβάλλονται ύστερα, με πρωτοπρόσωπη αφήγηση κι άλλες περιπτώσεις γυναικών που στοίχειωσαν την εφηβεία του. Μια άλλη εξαδέλφη, η κουτσή κόρη του φούρναρη στην Κομοτηνή και η καθηγήτριά του των μαθηματικών στη Λεόντειο. Αυτές τις ερωτικές εμμονές και την ευτυχισμένη οικογενειακή, με την ευρύτερη έννοια, ζωή των Εβραίων της Κομοτηνής, διακόπτει βίαια και τελεσίδικα, το ολοκαύτωμα. Εί-

κοσι ένας συγγενείς θα χαθούν σε στρατόπεδο του Μπιργκντάου, ενώ η θεία Κλάρα από μια συγκυρία θα είναι η μόνη επιζήσασα. «Ακούγαμε τα ονόματα Μπιργκντάου, Μπούχενβαλντ, Άουσβιτς, Νταχάου, σαν πύργους και δάση τρομακτικών παραμυθιών», γράφει ο Μισέλ Φάις. Μινιμαλιστική απόδοση της φρίκης που φέρνει στον νου ένα δίστιχο ποίημα του ιρλανδού ποιητή Michael Longley που

αναφέρεται στο ολοκαύτωμα και λέγεται Terezin. «Ποτέ δωμάτιο δεν ήταν τόσο σιωπηλό όσο το δωμάτιο /

Το κείμενο αυτό διαβάστηκε στο Εβραϊκό Μουσείο Ελλάδος στις 14 Μαΐου, στην εκδήλωση για την παρουσίαση του βιβλίου Απ' το ίδιο ποτήρι κι άλλες ιστορίες του Μισέλ Φάις (εκδ. Καστανιώτης). Εκτός από τον ποιητή και μεταφραστή Τάσο Δενέγγρη μίλησαν ακόμη ο καθηγητής του Παντείου Πανεπιστημίου Δημήτρης Δημηρούλης και ο συγγραφέας Θανάσης Βαλτινός. Αποσπάσματα διάβασε ο ηθοποιός Γιώργος Μωρόγιαννης.

όπου εκατοντάδες βιολιά κρέμονται από την ίδια νότα».

Η αφήγηση παρακολουθεί τη θεία Κλάρα μέχρι τον θάνατό της στα ξένα σ' έναν οίκο ευγηρίας στη Χάιφα. Στο τέλος υπάρχουν δύο κείμενα που ο Φάις αποκαλεί υλικό ονειρών. Χρησιμοποιεί την παρωδία γιατί γνωρίζει πως ένα τόσο αποτρόπαιο γεγονός δεν εκλογικεύεται, δεν ερμηνεύεται και δεν χρειάζεται να το υπογράψεις όπως στις δακρυβρεχτες τηλεοπτικές σειρές των Αμερικανών. Άλλωστε, αυτή είναι και η θέση της θείας Κλάρας και η ζωή της ολόκληρη, μια γυναίκα διονυσιακή και ανεξάρτητη, ένα πείσμα της Ιστορίας που βλέπει μονάχα μπροστά.

Εμποδισμένη ζωή. Πενήντα μικρά κείμενα που η έκτασή τους κυμαίνεται από τρεις σειρές μέχρι μία σελίδα. Τυχαία τα πρόσωπα: ζητιάνος, γριές, Αλβανοί, παιδιά, τυφλοί, λούμπεν ομοφυλόφιλοι – όλοι αυτοί που μπορεί κανείς να συναντήσει στο Ζάπλειο, στου Ψυρρή, στον σταθμό του μετρό, στο σουπερμάρκετ, στο GB Corner, μέσα στο λεωφορείο κι όπου αλλού στη σύγχρονη Αθήνα.

Μοναδικό όπλο του συγγραφέα, η γλώσσα. Πρέπει να πετάξει από πάνω τους το περιττό για να αποτυπώσει την πραγματικότητα χωρίς όμως και να τη χειραγωγήσει. Το πετυχαίνει αυτό στα περισσότερα κείμενα, ενώ σε άλλα πηγάνει ακόμη μακρύτερα: κατορθώνει να απομονώσει τα διάσπαρτα εκείνα στοιχεία που προκαλούν έναν σπινθήρα.

Πριν από μερικά χρόνια θα δυσκολευόμασταν να κατατάξουμε τα κείμενα του Μισέλ Φάις. Είναι διηγήματα, είναι μονόλογοι, είναι μονόπρακτα, είναι νουβέλες σε σύνοψη; Ο Μπόρχες μάς έχει απαλλάξει από τέτοια ερωτήματα. Τα κείμενα που έχουμε μπροστά μας είναι ασκήσεις κριτικής, είναι η ατομική συνείδηση που υποβάλλει την πραγματικότητα σε κριτική εξέταση.

Βιβλίου

Εμφυλιακές αναμνήσεις

Κώστας Γεώργιζας,
Γλαροφωλιά και Απομόνωση -
Μακρόνησος 1948-1949,
εκδ. Β. Γιαννίκος, Αθήνα 2000

Ένα σπάραγμα μνήμης, μια πληγή νοερά χαίουσα και η σκοτεινή αίσθηση του αδελφοκτόνου πολέμου είναι χαρακτηριστικές συνιστώσες σ' όλες τις καταγραφές από συμμετέχοντες στον εμφύλιο πόλεμο του 1945-1949. Κι αν οι πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες δεν είχαν επιτρέψει να ακουστούν οι φωνές των πρωταγωνιστών, επωνύμων κι ανωνύμων, είναι τα τελευταία χρόνια που βγαίνουν στο προσκήνιο ποικίλες εκδόσεις οι οποίες συνιστούν πτυχές μιας εποχής δυσθεώρητης και ασαφούς για τις νεότερες γενιές. Στην προκειμένη περίπτωση, ένας από τους «πολεμιστές της ήττας» βρέθηκε στην κατάσταση του πολιτικού κρατουμένου με εμπειρία από την εξορία και τους βασανισμούς σε φυλακές και ξερονήσια. Ο Κώστας Γεώργιζας θέλησε με αυτό το κείμενο ημερολογιακού τύπου να διαλευκάνει και να παράσχει πλήρη γνώση στον αναγνώστη του βιβλίου του για τα προσωπικά του βιώματα από τον έναν χρόνο που έζησε στα στρατόπεδα της Μακρονήσου. Για τον σημερινό κι αγνοούμενο αναγνώστη, το βιβλίο αποτελεί

απίθανη και ανομολόγητη πραγματικότητα του κοντινού παρελθόντος της χώρας. Ο εμφύλιος σπαραγμός είχε να επιδείξει το πιο δυσειδές πρόσωπό του, φθάνοντας πολλές φορές στην παραφροσύνη και την απανθρωπιά. Οι εμπειρίες που καταγράφονται από τον συγγραφέα-άμεσο ήρωα των διαδραματιζόμενων στο Μακρονήσι δεν ωραιοποιούν ή αγιολογούν τον ίδιο και τους άλλους εξόριστους. Αντιθέτως, ο σκοπός του γίνεται φανερός από τις πρώτες γραμμές: ο πόλεμος, και δη ο μεταξύ αδελφών, εξωθεί την ανθρώπινη ύπαρξη σε παράλογα αδιέξοδα, πολλές φορές με ανεξέλεγκτες αντιδράσεις από το θύμα ή τον θύτη του. Στρατοδικεία, ποινές, βασανισμοί με ψυχολογικές, ηθικές και σωματικές επιπτώσεις, «αναμορφωτήρια» και εμπνευσμένα καψώνια για τον «σωφρονισμό» των φυλακισμένων, πρόσωπα κρύα και πονεμένα, εφιάλτες και πραγματικότητα σε δραματική ένταση, όλα περνούν μπροστά από τα μάτια του συγγραφέα που τα καταγράφει κι ευλπιστεί πως με τούτο τον τρόπο θα συμβάλει –εκτός από την βιωμένη πράξη μίσους και τιμωρίας από τον ίδιο– στην αποφυγή τέτοιων αποτρόπαιων εμπειριών για τις κατοπινές γενιές.

Βασίλης Ρούβαλης

Τρομοκρατία και σεξ

Γιώργος Χρ. Παπαχρήστος,
Παράλληλες σχέσεις,
Εκδ. Νέα Σύνορα -Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 1999

Είναι κάποια βιβλία των οποίων την ανάγνωση την κάνει επίκαιρη (ή ακόμα και την επισπεύδει) η συγκυρία. Η αποτρόπαιη, π.χ., δολοφονία του άγγλου ταξίαρχου Σώντερς από την «17 Νοέμβρη» έφερε μπροστά μας το βιβλίο του γνωστού δημοσιογράφου Γιώργου Χρ. Παπαχρήστου *Παράλληλες σχέσεις*. Μυθιστόρημα που στις 355 σελίδες του φιλοδοξεί να «εκμεταλλευτεί» (συγγρα-

φικά) μια κλασική στην πραγματοποίησή της «επιχείρηση» της οργάνωσης-φάντασμα, εντάσσοντάς την σε μια ευρύτερη εικονογράφηση του σύγχρονου αθηναϊκού κοινωνικοπολιτικού σκηνικού (φυσικά και του παρασκηνίου). Του αλήστου, δηλαδή, μνήμης establishment (από τις «προίκες» που μας άφησε η παπανδρεϊκή ορολογία).

Άσημος, λοιπόν, δημοσιογράφος μεγάλης αθηναϊκής εφημερίδας ο οποίος πέρασε τα υπηρεσιακά του χρόνια ως συντάκτης διανυκτερευόντων φαρμακείων αλλά και ως συντάκτης νυχτερινής βάρδιας, θα βρεθεί, κάτω από αποπροσδόκητες συμπτώσεις αποσπα-

Υπάρχουν αρκετά βιβλία που συγκεντρώνουν μελέτες ενός συγγραφέα, σπάνια όμως τα βιβλία αυτά κατορθώνουν να διατηρούν τη λεπτή ισορροπία ανάμεσα στον κύκλο των ενδιαφερόντων του μελετητή και την ίδια τη συγγραφική του οντότητα. Η καθηγήτρια της Συγκριτικής Γραμματολογίας και της Θεωρίας της Λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης **Λίζυ Τσιριμώκου** στον τόμο *Εσωτερική ταχύτητα. Δοκίμια για τη Λογοτεχνία* (εκδ. Άγρα, 2000) κατορθώνει έναν δοκιμακό λόγο συνεκτικό, ερεθιστικό και σε μεγάλο βαθμό αυτοβιογραφικό. Η λογοτεχνική εμπειρία, μορφή βίωσης της ίδιας της συγγραφείας, μορφοποιεί την ερευνητική της ενασχόληση σε κείμενο λογοτεχνικής υφής, που εκπληρώνει τον μεικτό πλην νόμιμο χαρακτήρα του δοκιμίου. Οι πληροφορίες, οι αναφορές σε συγγραφείς, οι συγκριτολογικές παρατηρήσεις διαπλέκονται με οίστρο και έμπνευση και ανθοφορούν σε κείμενο πυκνό και συνάμα ελκτικό. Αξίζει να προσεχτεί το βιβλίο αυτό όχι μόνο για όσα ενδιαφέροντα πραγματεύεται, αλλά και για τον γόνιμο τρόπο που εκφέρονται τα επιχειρήματα και οι συλλογισμοί: για τη μεθοδολογική του αρτιότητα και την αριστοτεχνική του επεξεργασία.

σμένος στο Γραφείο Τύπου του Διοικητή της «Κεντρικής Τράπεζας της Ελλάδος». Ο Διοικητής της Τράπεζας αναγνωρίζει την προσφορά και την αφοσίωση του δημοσιογράφου και τον καλύπτει με την παντοειδίκτη εμπιστοσύνη του. «Είσαι ο άνθρωπός μου», του λέει κάποια στιγμή. Έτσι, όταν η τρομοκρατική οργάνωση «Ένοπλη Λαϊκή Δράση» δολοφονεί τον Διοικητή (Κηφισίας, στο ύψος της Πανόρμου, από μοτοσικλέτα, μάγκνουμ 45άρι, προκήρυξη με το «γνωστό» κόκκινο άστρο, τι κάνει, δηλαδή, νιάου-νιάου στα κεραμίδια), ο δημοσιογράφος καταρρέει ψυχολογικά. Αντιδρώντας, αποφασίζει να κάνει έρευνα για τη δολοφονία και τους δολοφόνους. Καθ' οδόν το πολιτικό κίνητρο θα συνταιριαστεί με την παρουσία όμορφης γυναίκας, κι έτσι αστυνομική ιστορία και μελό πιάνονται χέρι χέρι και η απογοήτευση μεγάλη. Πίσω από το θρίλερ αναγνωρίζει ο αναγνώστης ονόματα γνωστά, πιθανολογεί άλλα και εύλογα περιμένει την τολμηρή εκδοχή (πολύ περισσότερο που η ικανότητα του κ. Παπαχρήστου είναι πιστωμένη με την αποκάλυψη της Έκθεσης Κωστούλα στην

υπόθεση Οτσαλάν) εις μάτην.

Σ' αυτή την κατεύθυνση το βιβλίο δεν προσφέρει τίποτα. Δεν τολμά ή δεν γνωρίζει, παρότι η γραφή, άμεση και στρωτή βγαίνει από τα συρτάρια του δημοσιογραφικού ρεπορτάζ, δίχως αυτό να αποτελεί μειονέκτημα. Άλλωστε, πρώτη (να μην πούμε και μοναδική) αρετή του βιβλίου είναι ότι διαβάζεται απνευστί, τουλάχιστον οι 280 πρώτες σελίδες. Να εξηγηθούμε: κανείς δεν απαιτεί από ένα πολιτικό θρίλερ (παραλείπουμε το ερωτικό καρύκευμα) τις λογοτεχνικές αρετές της γραφής του Γκαμπριέλ Γκαρσία Μαρκές, ούτε του Τόμας Γουλφ – αλλά του Τζων Λε Καρρέ, ναι. Εκτός αν πρόκειται για βιβλίο – με πρόφαση το μυθιστόρημα – με σημαντική ντοκουμεντασιόν στην απεγνωσμένη αλλά ατελέσφορη προσπάθεια της έννομης κοινωνίας να ριχτεί οποιοδήποτε φως σ' αυτό το τραγικό 25χρονο αδιέξοδο. Είπαμε, σ' αυτή την εκδοχή το βιβλίο δεν βοηθάει. Άσε που οι τελευταίες 80 σελίδες τινάζουν στον αέρα και τις προηγούμενες.

Δημήτρης Χαρίτος

Ανθολόγιο ελλήνων συγγραφέων

Δημοσθένης Κούρτοβικ,
Έλληνες μεταπολεμικοί συγγραφείς,
εκδ. Πατάκης, Αθήνα 1999

Η αμηχανία από την ανυπαρξία μίας ιστορίας της νεοελληνικής - μεταπολεμικής λογοτεχνίας εμπίπτει στην ολιγωρία μερικών από τους ταγούς της σύγχρονης εκδοτικής ευγονίας μας· ίσως δεν παρήλθε ακόμη η εύθετος ώρα για την ολοκληρωμένη, ξεκάθαρα κι εμπεριστατωμένα αποτιμημένη σύνοψη της παραγωγής των μεταπολεμικών λογοτεχνών μας. Όπως κι αν έχει το ζήτημα, είναι επιτακτική η ανάγκη και ως εκ τούτου θα αποβεί καταλυτική, καθώς θα θέσει οριστικές, ξεκάθαρες γραμμές ξεχωρίζοντας «την ήρα απ' το στάρι», τα φαινόμενα και φαινομενικά, εντέλει τις ειδοποιούς αξιολογικές διαφορές στο πλαίσιο της εξέλιξης της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Το θέμα χρήζει εκτενούς και προσεκτικής συζήτησης. Και πάντως ο συγγραφέας αποφασίζει να διαφοροποιηθεί εν προκειμένω υποτιτλοφορώντας ως «κριτικό οδηγό» την παρούσα εργασία του.

Ο γνωστός και καταξιωμένος κριτικός λογοτεχνίας συμπληρώνει την προηγούμενη έκδοση του 1995, η οποία τότε είχε προκαλέσει ποικίλα σχόλια. Ο Δημοσθένης Κούρτοβικ επιδίωξε να παρουσιάσει πορτρέτα πεζογράφων, ποιητών και δοκιμιογράφων

με αποδέκτες τούς λογής ενδιαφερόμενους στη νεοελληνική λογοτεχνία, είτε μελετητές ή μεταφραστές είτε απλούς αλλά καταρτισμένους αναγνώστες της. Επιλέγει τη μέθοδο της λημματογραφίας: προτάσσονται 115 συγγραφείς με ένα σύντομο βιογραφικό τους. Ακολουθεί η περιγραφή του έργου τους συνοπτικά, με επίκεντρο τα σημαντικότερα πονήματά τους, ενώ δεν απουσιάζουν και οι προσωπικές κρίσεις για τη λογοτεχνική περσόνα του κάθε έκαστου εκ των συγγραφέων. Ο κύριος όγκος των παρουσιαζόμενων συγγραφέων είναι πεζογράφοι. Συγκεκριμένα πρόκειται για 87 ονόματα, έναντι 25 ποιητών (χωρίς να υπολογίζονται όλοι όσοι έχουν διπλή ιδιότητα), με την αιτιολόγηση της δυσκολίας επιλογής από την πληθώρα ονομάτων αλλά και την πεποίθηση του συγγραφέα ότι η διεθνής συμβολή μιας εθνικής λογοτεχνίας γίνεται κυρίως μέσω της πεζογραφίας. Παρά ταύτα, η ένσταση του υπογράφοντος έγκειται στο επιλήψιμον της προσθήκης μόνο δύο συγγραφέων στη νέα αυτή έκδοση. Δηλαδή, τα τελευταία πέντε χρόνια ο Δημοσθένης Κούρτοβικ έκρινε ότι μόλις δύο ονόματα έχουν λόγο παρουσίας στον κριτικό οδηγό του, απαξιώνοντας ή διστάζοντας ή ό,τι άλλο, να εισαγάγει κάποιους όπως, λ.χ., τον Νίκο Παναγιωτόπουλο, τη Σώτη Τριανταφύλλου, τον Ανδρέα Μήτσου, τον Μισέλ Φάις, την Αγγέλα Καστρινάκη,

Φαντάζει απίστευτη για τα σημερινά δεδομένα η φιλία και η πνευματικότητα της σχέσης δύο ποιητών, του Δ.Π. Παπαδίτσα και του Επαμεινώνδα Γονατά. Το κοινό πάθος για την ποίηση και για την τέχνη της τυπογραφίας, η σύμπραξη και δημιουργία της περιοδικής έκδοσης *Πρώτη Ύλη* και, γενικά, οι προβληματισμοί που με τη μορφή ενός απευθυνόμενου κειμένου, όπως είναι η επιστολή, και την ίδια στιγμή ενός κειμένου μονολογικού, όπως είναι ο λόγος του ποιητή, διαμορφώνουν μια συναρπαστική εμπειρία και σήμερα, για τον αναγνώστη, ένα θαυμάσιο βιβλίο: Δ.Π. Παπαδίτσα, *Να μου γράφεις, έστω και βαδίζοντας. Επιστολές στον Ε.Χ. Γονατά 1960-1965* (σημείωμα Ε.Χ. Γονατά, επιμέλεια-επίμετρο: Χρήστος Αστερίου, εκδ. Πατάκη, 2000). Είκοσι πέντε επιστολές συνθέτουν αυτή τη μοναδική εμπειρία φιλίας και φανερώνουν πλευρές της αγωνίας για την ποιητική σύνθεση και τις φιλοσοφικές ροπές του Παπαδίτσα· διαφωτίζουν σχετικά με την άποψη του συντάκτη τους για την ποίηση ως αποκαλυπτική διαδικασία αλλά και εμμανή επεξεργασία. Η εμπειρία της Πάτμου προσέφερε στον Παπαδίτσα την υψηλότερη δημιουργία του, την ποιητική σύνθεση *Εν Πάτμω*, και μέσα απ' τις επιστολές παρακολουθούμε τη διαδρομή του προς την τελείωση του έργου του.

Χάρη στις εκδόσεις «Νεφέλη» διαθέτουμε έναν ακόμη τόμο κριτικών δοκιμίων του αείμνηστου **Σπύρου Τσακνιά**: *Στα Πρόσωπα και Μάσκες-Κριτικά κείμενα (1988-1999)*, (εκδ. Νεφέλη, 2000) συγκεντρώνονται πενήντα ένα κείμενα δημοσιευμένα σε περιοδικά και εφημερίδες, που αφορούν την πρόσφατη πεζογραφία μας και φανερώνουν την έγνοια του κριτικού να παρακολουθήσει τη σύγχρονη πεζογραφική παραγωγή την ώρα ακριβώς που εκδηλώνεται. Τα κείμενα, συγκεντρωμένα και τιτλοφορημένα από τον ίδιο, προετοιμάζονταν για έκδοση. Μαζί με τα βιβλία του ίδιου *Δακτυλικά Αποτυπώματα* (1983), *Ετερώνημα* (1987) και *Επί τα ίχνη* (1990) συγκροτούν την κριτική δραστηριότητα του Σπύρου Τσακνιά που κάλυψε μια εικοσιπενταετία. Αποτελούν τα τεκμήρια μιας κριτικής στάσης που περιζκλείει την παρακολούθηση των αφηγηματικών λειτουργιών τού κάθε έργου χωρίς να αμελεί την αναλυτική προσέγγιση του κοινωνικού και ιδεολογικού περιβάλλοντος.

Ψάχνοντας βρίσκεις· περιοδικά με ενδιαφέρουσα ύλη: λογοτεχνία, μελέτες, κριτικό δοκίμιο.

τον Κώστα Κατσουλάρη, τον Χάρη Βλαβιανό, τον Στρατή Πασχάλη, τον Σωτήρη Τριβιζά κ.ά., οι οποίοι είναι πολυγραφότατοι και σαφέστατα η κριτική έχει εκλάβει το έργο τους ως αξιόλογο ή αξιοπρόσεκτο, ώστε θα μπορούσε κάλλιστα να εξισωθούν με επιλογές όπως ο «μιντιακός», υπερεκτιμημένος Χρήστος Χωμενίδης. Βέβαια δικαιολογείται ως προς αυτό εξηγώντας την πιθανή διόγκωση του εγχειριδίου αλλά και προλέγοντας ότι οι επιλογές του στηρίζονται εν μέρει στις εύλογες προσωπικές προτιμήσεις του.

Και είναι ουσιαστικά αδύνατο να παρακολουθηθεί στενά η σύγχρονη εκδοτική παραγωγή στο σύνολό της ώστε ένας κριτικός οδηγός για αυτή την περίοδο να είναι επαρκής, λεπτομερειακός, απαλλαγμένος από συναισθηματισμούς και ιδιοτέλειες. Για τούτους τους λόγους, επιγραμματικά, ο κριτικός οδηγός του Δημοσθένη Κούροβικ αποτυγχάνει στον ρόλο που εκείνος επέλεξε να διαδραματίσει, ήτοι τη συμβολή του «στην επικοινωνία της νεοελληνικής λογοτεχνίας με ένα ευρύτερο κοινό, ελληνικό και ξένο». Παρ' όλα αυτά, μπορεί να θεωρηθεί ως χρήσιμο εγχειρίδιο για μια πρόχειρη και πρόσκαιρη ανασκόπηση λογοτεχνιών εξ αυθορμήτου από έναν κριτικό λογοτεχνίας που χαίρει κατά τα άλλα της γενικής εκτίμησης στον χώρο της σύγχρονης ελληνικής πνευματικής δημιουργίας.

Βασίλης Ρούβαλης

Το καθημερινό και το παραδείσιο στο γέλιο

Charles Beaudelaire,
Περί της ουσίας του γέλιου και γενικά του κωμικού στις πλαστικές τέχνες,
Μιφρ.-σχόλια-επίμετρο: Λίζυ Τσιριμώκου,
εκδ. Άγρα, Αθήνα 2000

Το κωμικό για τον Σαρλ Μπωντλαίρ είναι σημείο φθοράς και πτώσης και, για να εξηγήμαστε, εννοούμε το «ενδειγματικό» (significatif), το σύνηθες κωμικό, όπως το ονομάζει, αυτό το οποίο πηγάζει από μια αίσθηση ανωτερότητας και αλαζονείας απέναντι στους συνανθρώπους μας, το γέλιο του περιπλανώμενου Μελμώθ του ήρωα Ματουρέν. Το γέλιο αυτό απεχθάνεται ο σοφός. «Ο σοφός γελά τρέμοντας» γράφει ο Μπωντλαίρ, παραθέτοντας τη ρήση του Μποσουέ. Επίσης, το γέλιο στο οποίο αναφερόμαστε δεν έχει καμία σχέση με το γέλιο ή μάλλον το χαμόγελο του αθώου παιδιού, που έχει θεϊκή καταγωγή. Αντίθετα από το σύνηθες κωμικό, το γκροτέσκο, που προσεγγίζει στο απόλυτο γέλιο και πηγάζει επίσης από μία αντίληψη της ανωτερότητας του ανθρώπου, αλλά αυτή τη φορά απέναντι στη φύση, είναι αυθεντικά δημιουργικό. Το απόλυτα κωμικό το βρίσκει στα έργα του Χόφμαν, στην αγγλική παντομίμα, στο ιταλικό καρναβάλι, στο ισπανικό γκροτέσκο, αλλά και στη Γαλλία στις φιγούρες του Σαλό, στον Ραμπιλέ και στα μπουφόνικα μπαλέτα του Μολιέρου στον *Αρχοντοχωριάτη* και τον *Κατά φαντασίαν ασθενή*. Επισημαίνει ότι το γαλλικό πνεύμα, που μισεί τις ακρότητες και τις εκκεντρικότητες, φαίνεται πολύ φτωχό σε απόλυτο γέλιο. Το βολταιρικό γέλιο, παραδείγ-

ματος χάριν, συνοδεύεται πάντα από μια κριτική ιδέα, ενώ το απόλυτο γέλιο δεν προέρχεται από τον στοχασμό, είναι πηγαίο, αναπηδά αιφνίδια και μας κατακυριεύει. Ένα από τα χαρακτηριστικότερα γνωρίσματα του απόλυτου κωμικού είναι, κατά τον Μπωντλαίρ, ότι δεν έχει αυτοσυνείδηση. «Με γκροτέσκο, δημιουργία παράλογη, ξένη προς κάθε ηθική έννοια, ο Μπωντλαίρ ξαναβρίσκει την ελευθερία και την αθωότητα του πραγματικού καλλιτέχνη» γράφει η Λίζυ Τσιριμώκου στο ενδιαφέρον της επίμετρο για το κείμενο του Μπωντλαίρ.

Ο Μπωντλαίρ θεωρεί ότι η πηγή του γέλιου εδράζεται στον γελώντας και όχι στο αντικείμενο του γέλιου, θεωρητική άποψη που παραπέμπει στον Χομπς· δεν ξέρουμε αν ο Μπωντλαίρ γνώριζε ότι στον Χομπς ανήκει επίσης και η πατρότητα της βασικής ιδέας αυτού του δοκιμίου, ότι το γέλιο «προκύπτει από την απρόσμενη θέα της ανωτερότητάς μας επί του άλλου» (*On Human Nature*, 1650). Πιθανότατα, ως σημεία αναφοράς για τον συγγραφέα πρέπει να λειτούργησαν δύο περιπτώσεις στο πλαίσιο της γαλλικής παράδοσης, αυτή του Σταντάλ (*Το Γέλιο*, 1823), όπου αναφέρεται η άποψη του Χομπς και γίνεται διάκριση μεταξύ χαρούμενου γέλιου (rire gai) και καταγέλαστου (ridicule), και εκείνη του Θεόφιλου Γκωπιέ στα κείμενά του για το γκροτέσκο, όπου ο τελευταίος αναφέρεται στους ήσσονες ποιητές της εποχής Λουδοβίκου του 13ου και στα κείμενά του για τον Χόφμαν, τον οποίον ο συγγραφέας θαύμαζε, όπως και Μπωντλαίρ πριν αρχίζει να επηρεάζεται από το έργο του Έντγκαρ Άλαν Πόε.

Το δοκίμιο του Μπωντλαίρ δημοσιεύτηκε στα περιοδικά *Le Portefeuil* και *Le Present*, ως τμήμα μιας ευρύτερης μελέτης για τη γελοιογραφία και τους γελοιογράφους, την οποία ο Μπωντλαίρ σχεδίαζε επί μακρόν χωρίς τελικά να την ολοκληρώσει, και κατόπιν εντάχθηκε στις *Curiositees Aisthetiques* (1868). Η έκδοση της «Άγρας» είναι, όπως

πάντα, προσεγμένη. Στο εξώφυλλο εικονίζεται λεπτομέρεια από το έργο του Χόγκαρθ *Το γελαστό κοινό*. Η έκδοση, τέλος, διανθίζεται από πολλά σκίτσα που έχουν φιλοτεχνήσει ο Ναντάρ, ο Βαιρλέν και άλλοι καλλιτέχνες.

Έρη Κασίμη

Σχετικά με τα όρια της ερμηνείας

Τζον Μπαρθ,
Η Πλωτή Όπερα,
Μιφρ.: Χίλντα Παπαδημητρίου,
Επίμετρο: Δημήτρης Τζιόβας,
Εκδ. Πόλις, Αθήνα 2000

Το 1953, ένα χρόνο πριν ο Μπαρθ ξεκινήσει να γράφει το πρώτο του μυθιστόρημα, ο Wolfgang Kayser προειδοποιούσε πως, αν «ο αφηγητής είναι μια δημιουργημένη μορφή που ανήκει στο σύνολο του λογοτεχνικού έργου», δεν μπορεί παρά να είναι κάτι εντελώς διαφορετικό από τον ήδη γνωστό ή άγνωστο ακόμη συγγραφέα, και άρα «ένας ακόμη ρόλος που ο συγγραφέας εφεύρε και υιοθέτησε». Αλλά και ο Barthes, δεκατρία χρόνια αργότερα, θα υποστηρίξει πως: «ο αφηγητής και τα πρόσωπα είναι στην ουσία χάρτινες υπάρξεις ο (υλικός) συγγραφέας ενός αφηγήματος δεν μπορεί κατά κανένα τρόπο να συγχέεται με τον αφηγητή αυτού του αφηγήματος».

Ο νεαρός Τζον Μπαρθ φαίνεται πως τα γνωρίζει καλά όλα αυτά όταν αποφασίζει να στηρίξει το πρώτο του αφήγημα ακριβώς στην αποσιώπηση αυτών των αναμφίβολα ορθών θέσεων, επιστρατεύοντας από την πρώτη κιόλας σελίδα την αφηγηματική του δεινότητα στην υπηρεσία υποβολής μιας πέτρα για πέτρα αληθοφανούς ταυτοπροσωπίας μεταξύ του ιδίου και του πρωταγωνιστή-αφηγητή – εγχείρημα απολύτως πετυχημένο παρά τη συχνή υπονόμυσή του από το πρόσωπο που το επινόησε και το πραγμάτωσε.

Αφού λοιπόν «επικυρώνει» με τον πλέον ειλικρινή τρόπο κάθε πιθανή ανειλικρίνεια που πρόκειται να ακολουθήσει (χαρακτηριστικό κάθε ξεχωριστού παραμυθιά), αυτός, αντί να βουτηχτεί ελεύθερος στον αστείρευτο κόσμο της μυθοπλασίας, την παρακάμπτει, μερικώς έστω, για να υποστηρίξει με τη γραφή του (και ακριβώς αυτή η επιλογή θα πρέπει να αποτελεί ένα από τα πλέον αδιαφιλονίκητα επιχειρήματα όσων υποστηρίζουν πως ο Μπαρθ είναι πολύ μεγάλος συγγραφέας), τη σπουδαιότητα της αφηγηματικής τέχνης έναντι του περιεχομένου της. Και αφού

τίποτα δεν φαίνεται ικανό να τον διαψεύσει, ή έστω να τον εμποδίσει να μας αποδείξει πως η περίπτωση του δεν είναι συνηθισμένη, αποφασίζει να το διασκεδάσει ταυτόχρονα και δημιουργεί έναν κόσμο εντελώς ανεπιτήδευτο, που δονείται όπως ο πραγματικός κόσμος από την μοναχικότητα των προσώπων, την ανικανότητα της μεταξύ τους επικοινωνίας, τις ανολοκλήρωτες ενδοσκοπήσεις και βέβαια την κυριαρχία του τυχαίου ως μέρος μιας φυσικής ισορροπίας που ξεπερνά κάθε ατομικό προγραμματισμό που επιχειρείται προκειμένου να αποτραπεί η άμεση αντιπαράθεση με τις οδυνηρές συνέπειες των προηγούμενων ελλείψεων.

Έτσι, για τον πρωταγωνιστή-αφηγητή Τοντ Άντριους, δικηγόρο από το Κέμπριτζ του Μέριλαντ, βετεράνο του Α' Παγκοσμίου Πολέμου με πατέρα που έχει αυτοκτονήσει εξαιτίας της οικονομικής καταστροφής του στη μεγάλη κρίση του 1929 και μια χρόνια ενδοκαρδίτιδα βακτηριακής προέλευσης που μπορεί να τον οδηγήσει στο θάνατο οποιαδήποτε στιγμή, σημασία έχει μόνο η σύγκριση της δικής του ανασφάλειας ή μάλλον ο βαθμός επίγνωσης της ανασφάλειάς του με εκείνον των υπόλοιπων ανθρώπων. Προσπαθεί να αγγίξει τα άκρα των ορίων του δηλαδή, γιατί ακριβώς επιθυμεί όσο τίποτε άλλο να ακολουθήσει την πεπατημένη. Δυστυχώς γι' αυτόν όμως, είναι πλάσμα ενός απρόβλεπτου και συνεχώς κινούμενου κόσμου, και έτσι πρέπει να αρκεστεί σε συμπεράσματα ελάχιστα απόλυτα, που και αυτά ανασύρει με πολύ κόπο από την αποσπασματική θέασή του.

Τι του μένει λοιπόν, που να μπορεί να το θεωρήσει εξ αρχής δικό του, παντοτινό αποτέλεσμα ή απόδειξη της ύπαρξής του; ποιο πρόσωπο, ποια επιθυμία, ποιος φόβος ή συμπεριφορά αξίζουν να αποδελτιωθούν από τις σημειώσεις μιας ολόκληρης ζωής; τελικά, ποιο πεδίο, του φυσικού κόσμου μοιάζει ικανό να εμπεριέχει τις απαντήσεις που επιδιώκει να αποκτήσει, αν μπορεί να θεωρήσει κανείς τον εαυτό του τόσο αφελή ώστε να πιστέψει πως διέθετε ποτέ τα ανάλογα ερωτήματα; Τίποτα, κανένα, ποτέ, απαντά ανενδοίαστα ο Μπαρθ, ίσως γιατί και αυτός ακό-

Διαλέγω από τη *Νέα Εστία* 1724 (Ιούνιος 2000) την ωραία παρουσίαση από την **Ελένη Πολίτου-Μαρμαρινού** της ποίησης του **Γιώργου Γεραλή**, του ποιητή της «χαρμολύπης». Από το καλό περιοδικό *Ποίηση* 15 (Άνοιξη-Καλοκαίρι 2000) διαλέγω την συστηματική εργασία του **Ευριπίδη Γαραντούδη**: «Βαλαωρίτης και Σολωμός. Η κρίσιμη στιγμή της ποιητικής διαδοχής ή το άγχος του επιγόνου». Και τα «δεκαεννέα ποιήματα» του **Heiner Müller** με εισαγωγή και σε μετάφραση του **Στάθη Γουργουρή**. Το *Περίτεχνο* 5 (2000), ένα τριμηνιαίο περιοδικό για τον Πολιτισμό, προσπαθεί ν' ανοίξει έναν γόνιμο διάλογο με ένα πολυπληθέστερο κοινό μέσα από διαύλους που αναφέρονται σ' όλες τις τέχνες: Το θέατρο, το χορό, τη μουσική, τη λογοτεχνία, τον κινηματογράφο, τα εικαστικά, την αρχιτεκτονική. Επιμένω και διαλέγω τη λογοτεχνία και την ωραία παρουσίαση από την **Παυλίνα Παμπούδη** της ποιήτριας **Ελένης Βακαλό**: «Ένας μονόλογος και μια συνομιλία με την ποίησή της» καθώς και τα κείμενα της **Παυλίνης Παμπούδη** και της **Λίτσας Διονυσιάδου** στη «Μνήμη του **Γιώργου Χειμωνά**».

Ωδή στο χάος: ένα βιβλίο για την **Μαρία Πολυδούρη**, που ένας αληθινός και θερμός

εραστής του έργου και της ίδιας της παρουσίας της στη ζωή έφτιαξε και μοίρασε σε φίλους στη Λευκωσία (εκδ. Γη, Εισαγωγή-Επιμέλεια: Λάκης Φουρουκλάς, Διαγόρου 29, 1097 Λευκωσία).

Μ' ένα απόσπασμα από την ανθολογία που περιλαμβάνεται σ' αυτή την έκδοση, σας λέω Χαίρε! «Χαίρε, Ρυθμέ και Ρίμα. / Σας χαιρετίζω, / πια δεν ορίζω / τη φωνή μου / Ξεφεύγει παραλήρημα. / Σας σμίγω με η πνοή μου / δε φτάνει, σπα. / Σκοπέ, σ' αφήνω. Ήχε, τραγούδι / μ' αφήνετε. Τη μονάχη / χορδή μίταια κρούω στη λύρα μου / Νά 'χη μόνο ένα "χαίρε", / νά 'ναι μονάχη του "χαίρε" η χορδή / στην καρδιά μου!».

Ο χαρτοκόπτης

Εκ παραδρομής, στο προηγούμενο τεύχος, η κριτική του βιβλίου του Κώστα Ακρίθου *Το γέλιο της έκτης μέρας, με τον τίτλο «Αντιμέτωπος στη μοίρα»* έφερε την υπογραφή Ανδρέας Μητσός αντί του ορθού Ανδρέας Μητσού. Ζητούμε συγγνώμη από τον κ. Μητσό και από τους αναγνώστες μας. Ο γνωστός «δαίμων» έπαιξε στο προηγούμενο τεύχος και με τις στήλες του χαρτοκόπτη. Στις σελίδες 68 και 69 οι στήλες αντιστράφηκαν κι ανακατεύτηκαν τα κείμενα που αφορούσαν τα βιβλία του Κώστα Γ. Παπαγεωργίου, Κλεμμένη Ιστορία, του Δημητρίου Χ. Σκλαβενίτη για τον ποιητή Νάνο Βαλαωρίτη και της Φραγκίσκης Αμπατζοπούλου, Η γραφή και η βάση. Οι αναγνώστες του χαρτοκόπτη είναι βέβαιο ότι θα έχουν ανακαλύψει τη σειρά.

μη αν και δεν δεσμεύεται από τις ίδιες (με εκείνες τουλάχιστον που αφορούν το δημιουργήμα του, Τοντ Άντριους) ασάλευτες ισορροπίες, που άλλοτε πριμοδοτούν και άλλοτε, πάλι, κατακεραυνώνουν κάθε απόπειρα πλήρους αποδοχής, δηλαδή κατανόησης, της ζωής ή του θανάτου και όλων όσων καθιστούν τις δύο αυτές καταστάσεις μοναδικά

φαινόμενα, γνωρίζει ή έστω υποψιάζεται πως οι ευθύνες του για τούτη την ολοφάνερη αδυναμία ξεκινούν και τελειώνουν εκεί όπου αρχίζει η αξιοποίηση της γελοίας μυθοποίησής τους, για την οποία φυσικά δεν είναι δυνατό να θεωρηθεί άμεσα υπεύθυνος.

Κωνσταντίνος Νούλας

Συμβολή στην έρευνα

Παύλος Πετρίδης,
Σύγχρονη Ελληνική Πολιτική Ιστορία,
τόμοι 2, εκδ. Γκοβόστη, Αθήνα 1999

Ένας από τους παθιασμένους στρατοκόπους-ερευνητές και καταθέτες πολύτιμης ιστορικής αλήθειας είναι ο Παύλος Πετρίδης. Εδώ και αρκετά χρόνια εμπλουτίζει την νεοελληνική γραμματεία με πολλούς τόμους ιστορικών κατασταλαγμάτων και πολύτιμης γνώσης κοινωνικών προβλημάτων.

Ασχολήθηκε με ό,τι αφορά τον ελληνικό, κοινωνικό και ιστορικό βίο από τις αρχές του 19ου αι. ως τις μέρες μας, αποκαλύπτοντας και αξιολογώντας πρόσωπα, κοινωνικούς φορείς και γεγονότα που επηρέασαν την εξελικτική πορεία του ελληνικού έθνους. Με ένα ογκώδες έργο, προσφέρει τα απαυγάσματα από τη συγκομιδή των ερευνών του, με στοιχεία που ανακαλύπτει από την περιπλάνησή του στις πραγματικές πηγές απ' όπου αντλεί τις απόρρητες και απόλυτες αλήθειες.

Οι έρευνες του Π. Πετρίδη γύρω από την ιστορία, την πολιτική και τον πολιτισμό ξετυλίγουν κι αποκαλύπτουν γεγονότα σημαντικά και άγνωστα που αναπαριστούν μια κακοτράχαλη πορεία της πολύπαθης Ελλάδας. Το βιβλίο του *Η βασιλεία των Γλύξμπουργκ στην Ελλάδα*, με την πλήρη αποκάλυψη του καταστρεπτικού ρόλου της ξενόφερτης μοναρχίας, αποτελεί αποκαλυπτική και αδιάψευστη μαρτυρία ενός υπεύθυνου συγγραφέα που αγωνίζεται να φέρει στο φως τις σκοτεινές πτυχές της ιστορίας μας.

Οι μαρτυρίες αυτές προεκτείνονται και στον επαίσχυντο ρόλο των «προστατιδών» ξένων δυνάμεων, στην υπό όρους απελευθέρωση του ελληνικού έθνους, στη δολοφονία του Καποδίστρια, στην επιβολή της ξενόφερτης μοναρχίας του Όθωνα και στη συνέχεια των Γλύξμπουργκ, που καταταράχτησαν τον ελληνικό λαό επί 150 χρόνια και κατέστρεψαν την Ελλάδα. Ο Π. Πετρίδης, πανεπιστημιακός δάσκαλος και διανοητής, άνετος και ελεύθερος από πολιτικές εξαρτήσεις, εκφράζεται κριτικά για κάθε θεσμό, κόμμα ή άτομο, περιγράφοντας τις καλές και τις κακές πλευρές χωρίς φόβο και πάθος. Περιγράφει

με ακριβή αλλά και γλαφυρό λόγο τις αρετές αλλά και τις αθλιότητες της ελληνικής κοινωνίας, των προσώπων και των θεσμών, κατακρίνοντας την κακοδιοίκηση, την υποτέλεια, την ψευτιά και την υποκρισία.

Ο συγγραφέας συνέβαλε στην πληρέστερη κατανόηση και αποτίμηση της συμβολής του Ι. Καποδίστρια στην οργάνωση και εμπέδωση της νεότευκτης Ελληνικής Πολιτείας μετά το 1821. Ακόμη και στην επιμελέστερη επανεκτίμηση νεότερων στοιχείων που αναδειχθούν την πανευρωπαϊκή διπλωματική δραστηριότητά του Καποδίστρια ως υπουργού των Εξωτερικών της Ρωσίας και των αποτελεσματικών προσπαθειών του για την επίτευξη, μετά την ήττα του Ναπολέοντα, μεταπολεμικών συνοριακών και άλλων ρυθμίσεων σε Ελβετία, Γαλλία, Γερμανία κ.ά., αλλά και στις παράλληλες επιδιώξεις του να πετύχει τη συμπάρασταση ευρωπαϊκών κρατών για την απελευθέρωση της Ελλάδας από τον τουρκικό ζυγό.

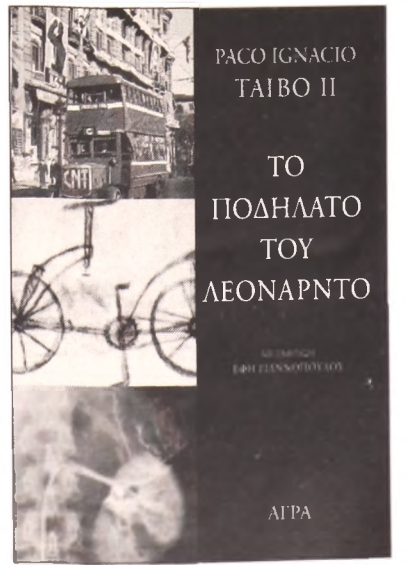
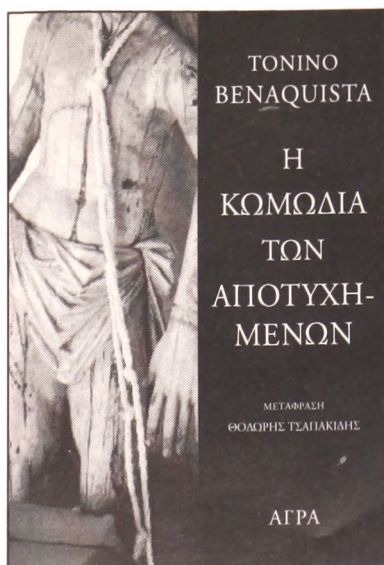
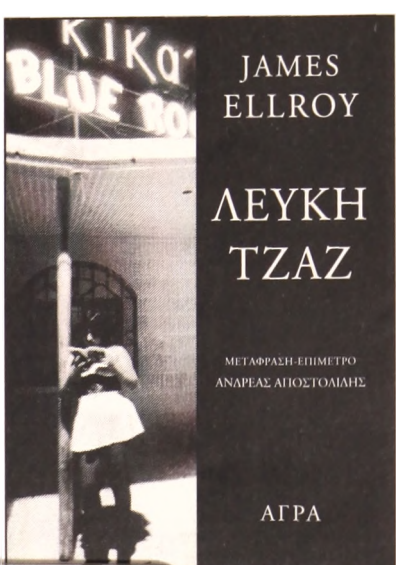
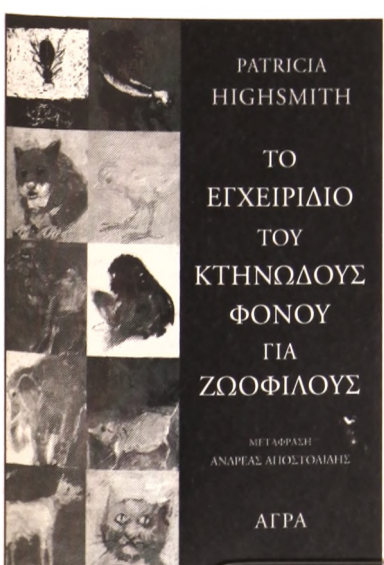
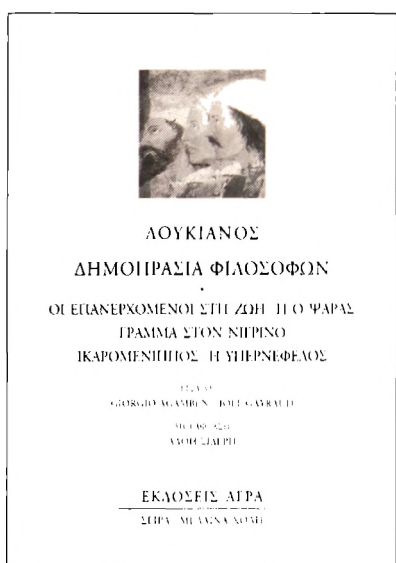
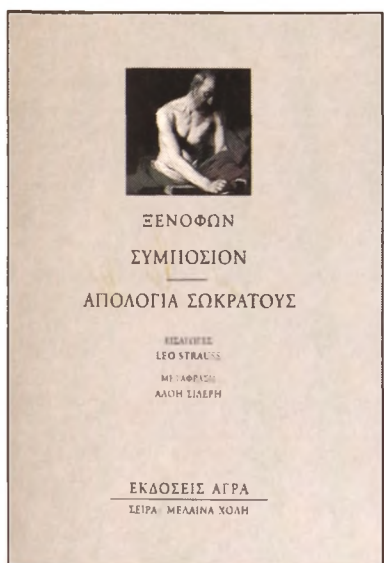
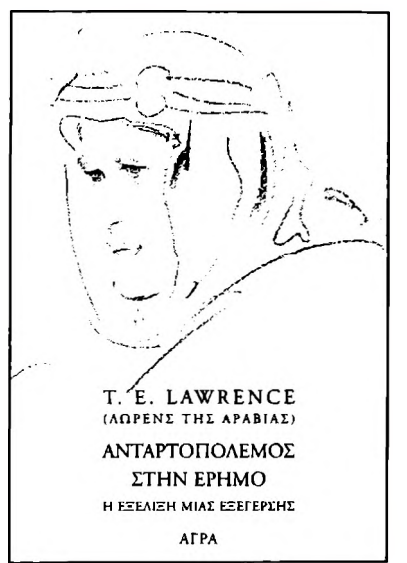
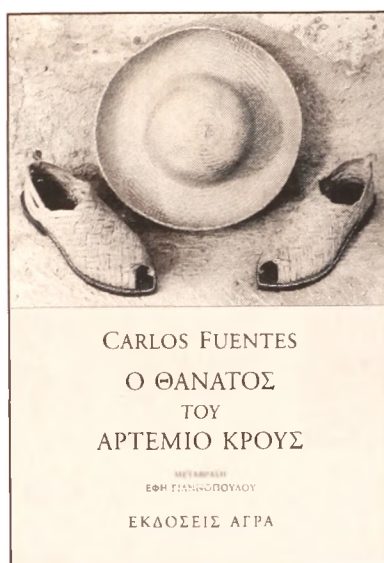
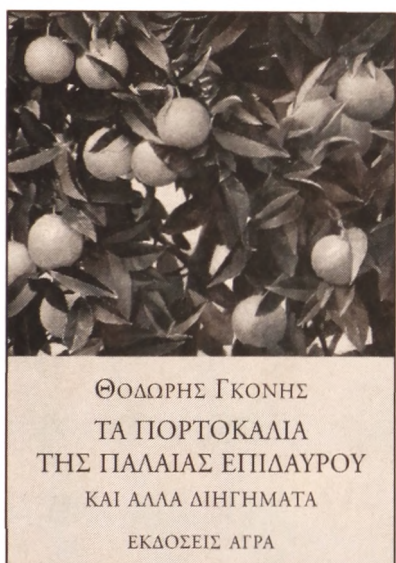
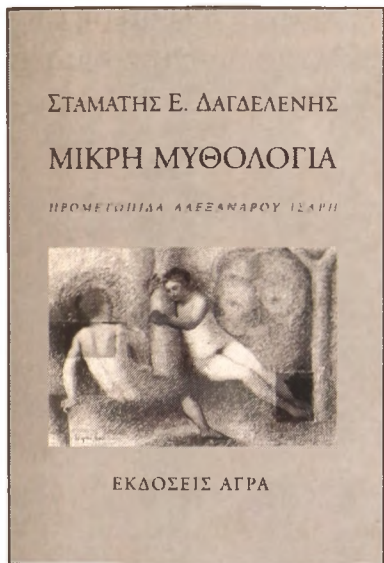
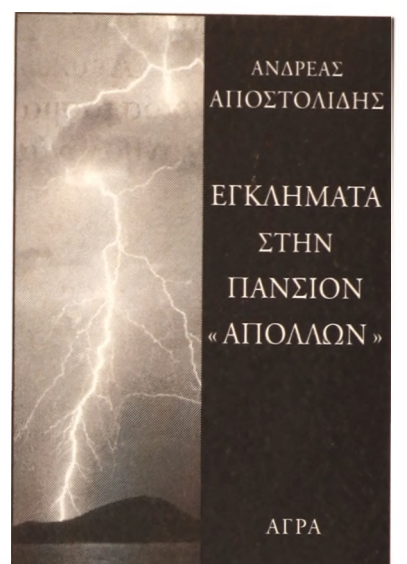
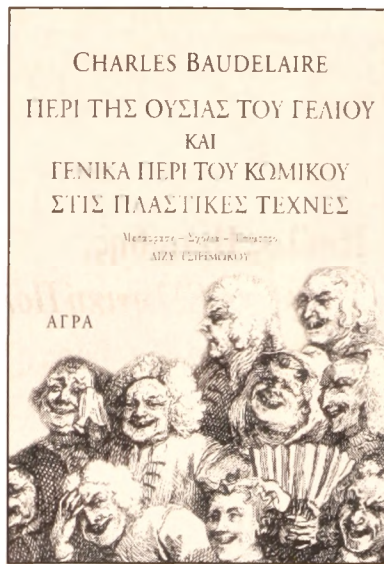
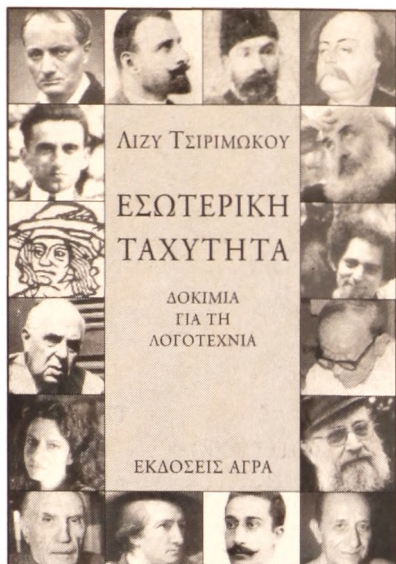
Αλλά και μετέπειτα, ως Κυβερνήτης αυτής της χώρας, αγωνίστηκε μέχρι αυτοθυσίας στη λιγόχρονη θητεία του για τη συγκρότηση ενός κράτους ελεύθερου, ανεξάρτητου και δημοκρατικού, υπερνικώντας τις φανατικές αντιδράσεις των ξένων «προστατιδών» και των ελληνικών προυχόντων και κοτσαμπάσηδων που, για να κατοχυρώσουν τα συμφέροντά τους, όπως γράφει στα *Ανάλεκτά* του (σελ. 251), Π. Πετρίδης: «...Μερικούς μήνες μετά τη δολοφονία του Κυβερνήτη οι αντιπολιτευόμενοι χαιρέτιζαν με ενθουσιασμό την ανάδειξη ως κυρίαρχου ηγεμόνα ενός ξενόφερτου πρίγκιπα, ο οποίος συνοδευόμενος από μια κάστα βαναρών αξιωματούχων, έφτανε στην Ελλάδα για να εγκαθιδρύσει ανενόχλητος τη στυγνή δικτατορία του».

Η μεγαλύτερη, όμως, προσφορά του Π.Π. είναι το έργο του *Σύγχρονη Ελληνική Πολιτική Ιστορία*, που κυκλοφόρησε τελευταία και έαποτελεί την κορυφαία δημιουργία του. Η πλήρης ιστορική απεικόνιση της πορείας του Ελληνικού Έθνους από τις αρχές του 19ου αι. Έργο ανάδειξης αλλά και απομυθοποίησης της νεοελληνικής ιστορίας που κάθε Έλληνας πρέπει να γνωρίζει.

Λυκούργος Καλλέργης

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

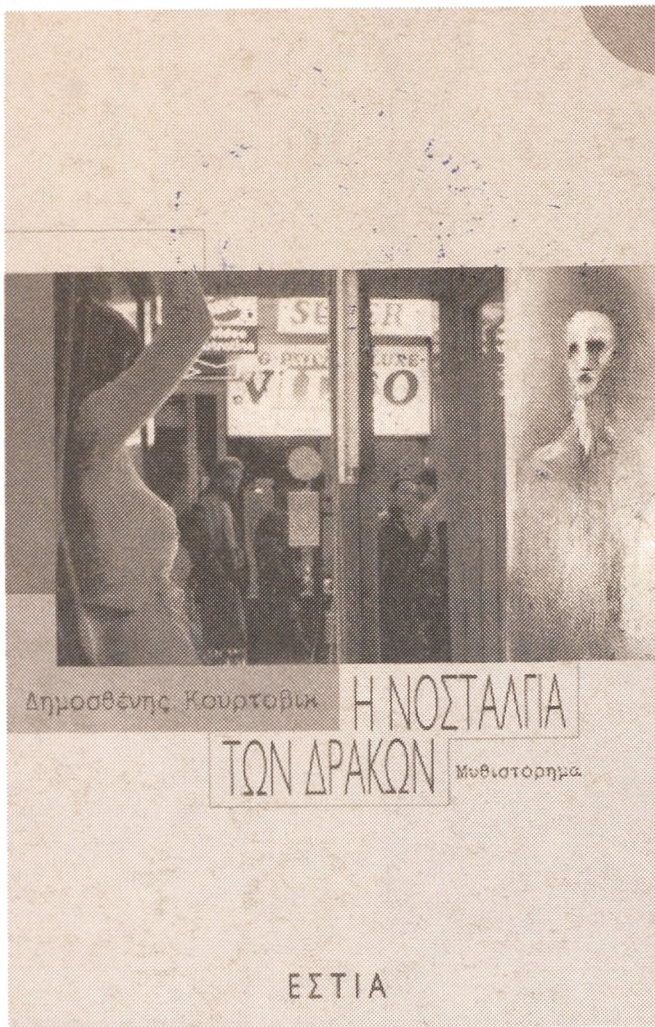

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ

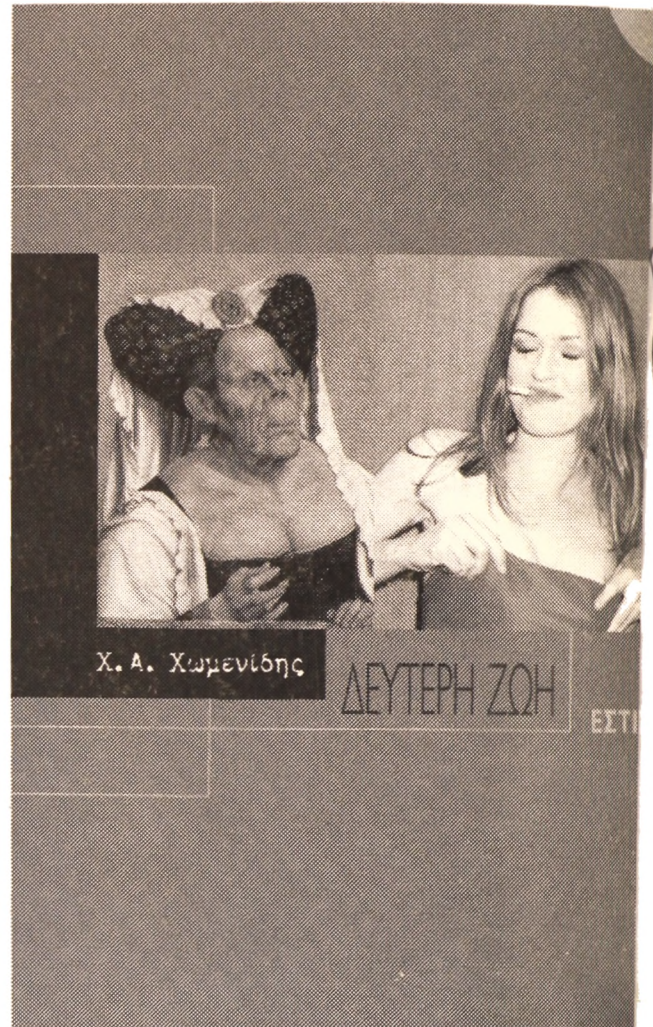
1885 - 2000

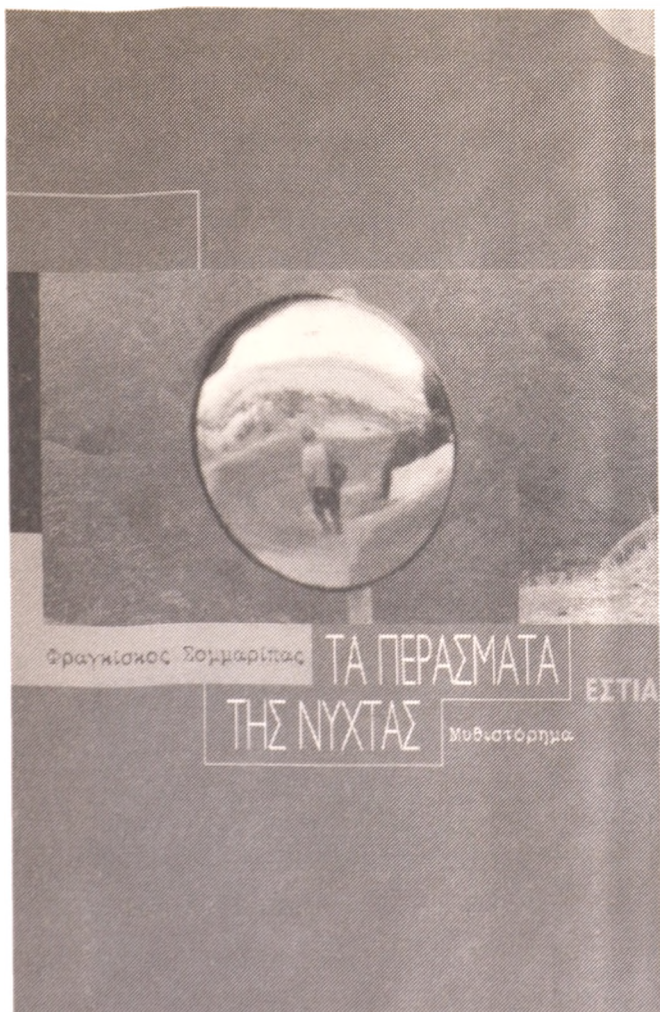
ΚΑΡΤΕΡΗΣ

ΚΟΥΡΤΟΒΙΚ

ΧΩΜΕΝΙΔΗΣ

ΣΟΜΜΑΡΙΠΑΣ

ΒΟΥΠΟΥΡΑΣ-ΚΟΡΡΑΣ

ΟΥΕΛΜΠΕΚ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΞΕΝΗ ΠΡΟΖΟΓΡΑΦΙΑ